

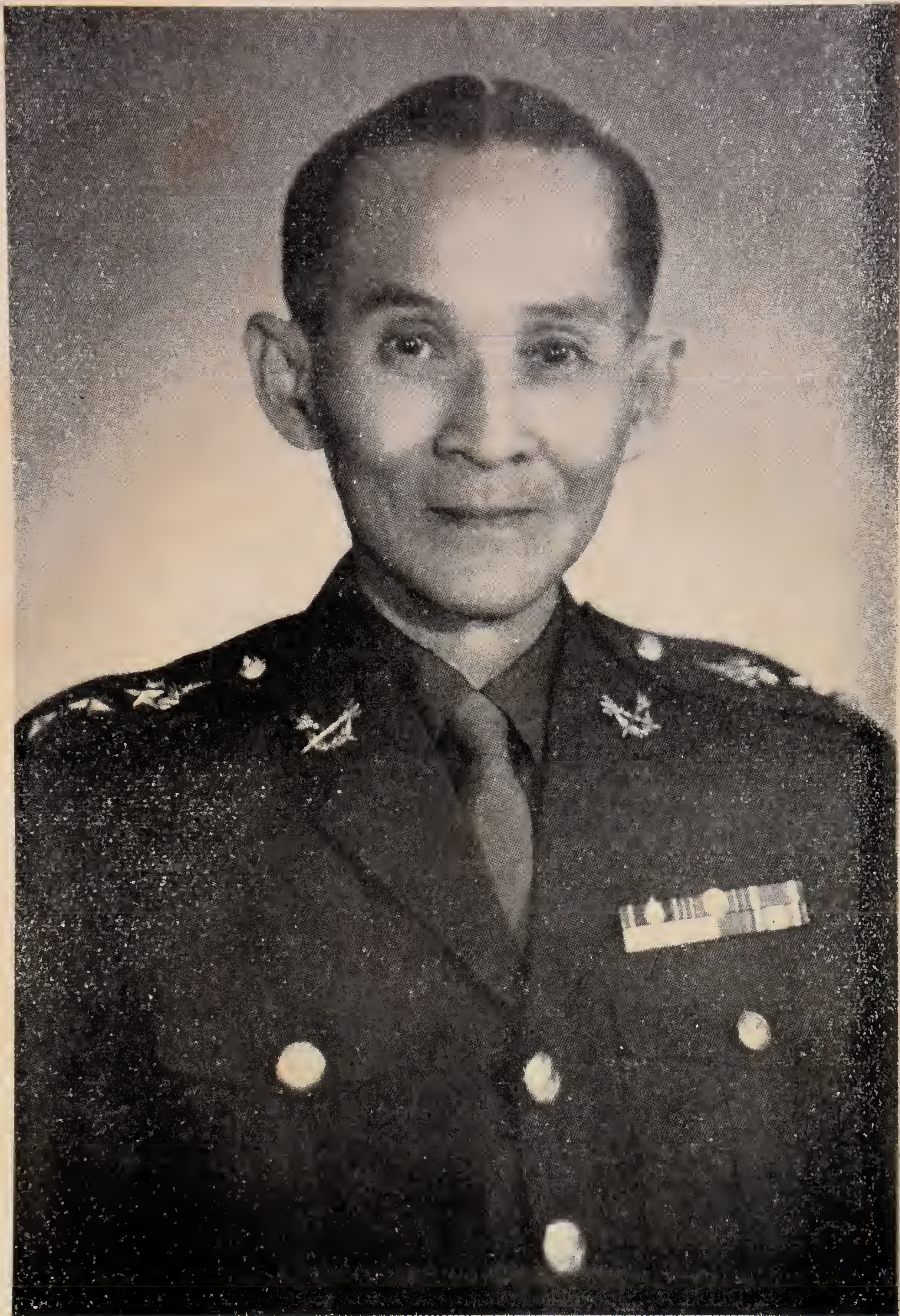
เกริก ยุทธ

อนุสรณ์

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ

พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์

วันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗

พันเอก หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์

ชาตะ ๑ พฤศจิกายน ๒๔๕๔

มรณะ ๒๒ มีนาคม ๒๕๑๖

ประวัติย่อ

พ.อ. หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์ เป็นบุตรคนที่ ๓ ของ พลโท พระยาวิชิตวงศวุฒิไกร (ม.ร.ว. สิทธิ์ สุทัศน์) และ ม.ร.ว. ยุพาพักตร เกิดที่บ้านข้างโรงเรียนนายร้อย ถนนราชดำเนินนอก เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๔๕๔ มีพี่น้องทั้งหมด ๑๒ คน คือ

๑. พลตรี หม่อมหลวงคำรน สุทัศน์ (ถึงแก่กรรม)
๒. พลตำรวจตรี หม่อมหลวงจเร สุทัศน์
๓. พันเอก หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์
๔. หม่อมหลวง หญิง กมลา สุขุม
๕. หม่อมหลวง หญิง กันยกา อินทรทัต
๖. หม่อมหลวงเจตน์ สุทัศน์
๗. หม่อมหลวงนินนาท สุทัศน์
๘. หม่อมหลวง หญิง สุมิตรา สุทัศน์
๙. หม่อมหลวง หญิง ปฤถา ศิลปีกุล
๑๐. หม่อมหลวงสมิทธิ สุทัศน์
๑๑. หม่อมหลวง หญิง พงษ์สิทธิ์ สุทัศน์
๑๒. หม่อมหลวง หญิง สิชฌณีย์ สุทัศน์

เมื่อ พ.อ. หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์ ยังเล็ก ๆ พลโท พระยาวิชิตวงศวุฒิไกร รับราชการเป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต หม่อมหลวงเถกิงเดช จึงขึ้น ๆ ล่อง ๆ ระหว่างกรุงเทพฯ และภูเก็ตอยู่เสมอ และเมื่อพลโท พระยาวิชิตวงศวุฒิไกรไปตรวจราชการตามจังหวัดต่าง ๆ พ.อ. หม่อมหลวงเถกิงเดช ก็ติดตามไปด้วยเป็นประจำ

ครั้งหนึ่ง พ่อค้าประชาชนในจังหวัดภูเก็ตได้จัดให้มีการแสดงละครเพื่อเก็บเงินช่วยซื้อเรือรบหลวง "พระร่วง" พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ซึ่งตอนนั้น อายุเพียง ๔ ขวบ ก็ได้ออกแสดงกับเขาด้วย

พ.อ. หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์ ถูกส่งตัวเข้ากรุงเทพฯ เพื่อเรียนหนังสือที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวง (ร.ร. วชิราวุธบัจจุบัน) แล้วออกจากโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๙ เพื่อไปกับคุณพ่อ ซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐ ในการไปครั้งนั้น มี พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช และ ม.ล. กมลา สุขุม เท่านั้นที่ติดตามไปด้วย

ต่อมาพลโท พระยาวิชิตวงศวุฒิไกร ได้รับแต่งตั้งให้ไปดำรงตำแหน่งอัครราชทูตไทย ประจำกรุงปารีส พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ และ ม.ล. กมลา สุขุม ก็ย้ายตามไปด้วย จากนั้น พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ก็ถูกส่งตัวไปศึกษา ณ ประเทศเบลเยี่ยม และกลับประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗

พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เข้ารับราชการในโรงเรียนนายร้อย ตั้งแต่บี ๒๔๗๗ ในตำแหน่งครูสอนวิชาคณิตศาสตร์ จนในบี ๒๔๙๘ ได้ย้ายมาเป็นหัวหน้ากองวิชาการโรงเรียนเตรียมนายร้อย ในบี ๒๕๐๒ เป็นหัวหน้ากองวิชาการโรงเรียนเตรียมทหาร ในบี ๒๕๑๒ เข้าประจำกองบัญชาการทหารสูงสุด จนในที่สุด ออกจากราชการเนื่องจากรับราชการมาครบกำหนดเกษียณอายุ เมื่อ ๑ ต.ค. ๒๕๑๕

ประวัติการรับราชการอย่างย่อ ๆ

๑ ม.ค. ๗๗ หัวหน้าพนักงานกรมยุทธศึกษา

๑ เม.ย. ๗๙ ครูแผนกวิชาสามัญ กรมยุทธศึกษาทหารบก

๑ เม.ย. ๘๑ ครู ย.ศ. ๓

๑ ม.ค. ๙๐ อาจารย์แผนกคณิตศาสตร์ แผนกศึกษาโรงเรียนนาย-ร้อยทหารบก

๕ เม.ย. ๙๒ รักษาราชการอาจารย์แผนกวิชาคณิตศาสตร์ กองการศึกษาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

๗ พ.ค. ๙๘ หัวหน้ากองวิชาการ กองโรงเรียนเตรียมนายร้อยโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และรักษาการอาจารย์คณิตศาสตร์ กองการศึกษา โรงเรียนนาย-ร้อยพระจุลจอมเกล้าอีกตำแหน่งหนึ่ง

๑ มี.ค. ๐๒ หัวหน้ากองวิชาการ โรงเรียนเตรียมทหาร กองอำนวยการศึกษาวิจัย กรมเสนาธิการกลาโหม

๑ ม.ค. ๐๔ หัวหน้ากองวิชาการ โรงเรียนเตรียมทหาร กรมการศึกษาวิจัย กองบัญชาการทหารสูงสุด

๒๑ ก.พ. ๑๒ ประจำกองบัญชาการทหารสูงสุด

๑ ต.ค. ๑๕ ออกจากประจำการเนื่องจากรับราชการมาครบกำหนดเกษียณอายุ เป็นนายทหารนอกราชการ

ราชการพิเศษ

๑๑ ธ.ค. ๘๒ ประจำ บ.ก. เขตภายในเพื่อทำหน้าที่ตรวจข่าวหนังสือ-พิมพ์ที่กรมโฆษณาการ

๒๒ ธ.ค. ๐๗ เป็นกรรมการในคณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์ทหารภาษาอังกฤษ เป็นไทย

๒๘ ก.ย. ๐๘ เป็นกรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติ และกรรมการบริหารโดยอาศัยอำนาจตามในมาตรา ๔ และมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติสภาการศึกษาแห่งชาติ

๑๕ เม.ย. ๑๒ ช่วยราชการทาง ร.ร. ตท. ศวจ.

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

๒๔๘๔ เบญจมาภรณ์ มงกุฎไทย

๒๔๘๕ เบญจมาภรณ์ ช้างเผือก

๒๔๙๑ จตุรถาภรณ์ มงกุฎไทย

๒๔๙๔ จตุรถาภรณ์ ช้างเผือก

๒๔๙๖ ตริตาภรณ์ มงกุฎไทย

๒๕๐๔ ตริตาภรณ์ ช้างเผือก

๒๕๐๕ เหรียญจักรพรรดิมาลา

๒๕๐๖ ทวิติยาภรณ์ มงกุฎไทย

๒๕๐๘ ทวิติยาภรณ์ ช้างเผือก

๒๕๑๒ เหรียญชัยสมรภูมิคราวสงครามมหาเอเชียบูรพา

พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ สมรสกับนางผสาร สุทัศน์ ณ อยุธยา (สกุลเดิม โชติกเสถียร) เมื่อ ๑๓ สิงหาคม ๒๔๘๖ มีบุตรธิดา ๓ คน คือ

๑. นางมรกต นิยมเสน (บช.บ. จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย) สมรสกับนายเฉลิมชัย นิยมเสน

๒. นางสาวพจมาน สุทัศน์ ณ อยุธยา (บช.บ. จุฬาลงกรณ-มหาวิทยาลัยและปริญญาโท ทางบริหารธุรกิจจากมหาวิทยาลัยไอดาโฮ สหรัฐอเมริกา)

๓. นายสารเดช สุทัศน์ ณ อยุธยา (นักศึกษาชั้นปีที่ ๔ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย)

โดยปกติ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นคนร่างเล็ก ผอม แต่ก็เป็นคนแข็งแรง ไม่เคยป่วยไข้ถึงล้มหมอนนอนเสื่อ เป็นผู้ที่ทำ

อะไรทำจริง เล่นอะไรเล่นจริง โดยไม่คำนึงถึงสุขภาพเลย เป็นผู้ที่สูบบุหรี่ค่อนข้างจัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลาใช้ความคิด เช่นเวลาเขียนหนังสือ หรือ เล่นบริดช์ เป็นต้น

ปี ๒๕๐๙ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ต้องเข้าโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า เนื่องจากมีอาการแน่น อันเนื่องมาจากถุงลมในปอดรั่ว นับเป็นปรากฏการณ์อันแรกของโรคปอดพอง หรือโรคถุงลมในปอด (Emphysema) พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เข้าพักรักษาตัวอยู่ ๑๕ วัน ก็หาย แต่เริ่มรู้สึกตัวว่าเหนื่อยง่าย ไม่ค่อยมีแรง อย่างไรก็ตาม เมื่อรู้สึกตัวสบายขึ้น ก็ค่อย ๆ ตามใจตัวเองทีละน้อย และเริ่มสูบบุหรี่ ทั้ง ๆ ที่เลิกสูบได้ร่วมปี

พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ล้มป่วยเป็นครั้งที่ ๒ เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๕๑๒ เนื่องด้วยโรคไข้หวัดใหญ่ (ตอนนั้นเรียกกันว่าฮ่องกงฟลู) มีอาการหอบมาก ต้องเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์เป็นเวลา ๓ สัปดาห์ ค่อนข้างดีขึ้นและกลับบ้านได้ นับแต่นั้นมาอาการเหนื่อยหอบมีมากขึ้น ต้องใช้อ๊อกซิเย็นช่วยเป็นประจำ โดยเฉพาะตอนเช้า เวลาแปรงฟันล้างหน้าเสร็จ ก็ต้องออกมาเปิดอ๊อกซิเย็นดมสักครู่ใหญ่จึงจะหายหอบ

อาการเหนื่อยหอบอันเนื่องจากโรคถุงลมในปอดนี้ ปรากฏมากขึ้นทุกที โดยเฉพาะเวลาเป็นหวัด หรือแม้แต่เวลาอากาศชื้นต้องรับประทานยาช่วยขยายหลอดลม และใช้อ๊อกซิเย็นเป็นประจำ และเมื่อมีอาการหอบมากขึ้นมา ก็เข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลพร้อมมิตรอยู่เรื่อยๆ จนในที่สุด ก่อนถึงแก่กรรมประมาณปีครึ่ง ต้องใช้อ๊อกซิเย็น ตลอด ๒๔ ชั่วโมง แม้แต่เวลารับประทานอาหาร จะถอดครอบอ๊อกซิเย็นก็เฉพาะเวลาอ้าปากรับอาหารเท่านั้น

พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เริ่มมีอาการเฉื่อยชา ไม่ค่อยรู้สึกตัว อันเนื่องมาจากปอดไม่มีกำลังพอจะสูบฉีดโลหิตไปเลี้ยงสมองเพียงพอ จนในที่สุด เมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๑๖ ก็ไม่ได้สติ ไม่รู้สึกตัวเลย ต้องเข้าโรงพยาบาลพร้อมมิตรเพื่อรับการรักษา และถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๑๖ มีอายุได้ ๖๑ ปี ๔ เดือน

ในโอกาสนี้ เจ้าภาพอดเสียมิได้ที่จะขอแสดงความขอบคุณนายแพทย์ชัยเวช นุชประยูร แห่งโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ นายแพทย์สันต์ สิงหภักดี แห่งโรงพยาบาลโรคปอด คุณเหิม คุณวไล โชติกเสถียร เจ้าของโรงพยาบาลพร้อมมิตร แพทย์หญิงยุวดี พิทักษ์จำนง ผู้อำนวยการโรงพยาบาลพร้อมมิตร ตลอดจนแพทย์และพยาบาลทุกคนของโรงพยาบาลพร้อมมิตร ที่ได้ให้ความช่วยเหลือเป็นที่พึ่ง และเป็นกำลังใจแก่บุตรภรรยาของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นอย่างดีเยี่ยม ตั้งแต่เริ่มล้มป่วย จนถึงแก่กรรม นับเป็นเวลาหลายปี ซึ่งเจ้าภาพจะขอจดจำไว้มิรู้ลืม

เจ้าภาพ

อาลัยน้องรัก

เถกิงเดชน้องรัก ฟังแล้วรู้สึกขัด ๆ หูอย่างไรชอบกลเพราะพี่ไม่เคยเรียกเช่นนี้เลย เคยเรียกแต่ "แจ้" และแจ้ก็ใช้แทนชื่อตัวเองเวลาพูดกับพี่ว่า "แจ้" ทุกครั้ง จึงขอใช้เรียก "แจ้" ดังที่เคยเรียกกันมาตั้งแต่จำความได้

คุณผสารได้ขอร้องให้พี่เขียนคำไว้อาลัยให้แก่แจ้ ในการพระราชทานเพลิงศพแจ้ครั้งนี้ พี่ก็ได้นั่งคิดนอนคิดเพื่อลำดับความทรงจำของพี่กับแจ้เมื่อครั้งยังเยาว์วัย รู้สึกว่าเราทั้งสองไม่ค่อยได้มีโอกาสได้อยู่ร่วมกันมากนักเพราะแจ้ได้ติดตาม ไปอยู่กับ พ่อและ แม่ตอนไป รับราชการต่างจังหวัดเสียเป็นส่วนมากและมาตอนหลังพี่ก็เดินทางไปศึกษาวิชาที่ประเทศเดนมาร์กตั้งแต่ ๑๒ ปี ฉะนั้นพี่ต้องขอรับว่าพี่หมดปัญญาจริง ๆ ที่จะเขียนถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ สมัยยังเยาว์วัยได้ ผู้ที่เหมาะสมที่สุดที่จะเขียนเรื่องชีวิตในเยาว์วัยของแจ้ได้นั้นพี่เข้าใจว่าไม่มีใครจะ เขียนได้ดี กว่ากมลา (ม.ล. กมลา สุขุม) เพราะแจ้และกมลาได้อยู่ใกล้ชิดกันมาตลอดเวลาในตอนเด็ก โดยมีโอกาสติดตามไปอยู่กับพ่อทั้งในประเทศและต่างประเทศขณะที่พ่อรับราชการเป็นส่วนมาก ฉะนั้นพี่จึงยอมแพ้และขอร้องให้กมลาเป็นผู้เขียนประวัติตอนเยาว์วัย ส่วนแจ้และพี่นั้นถ้าจะนับจริง ๆ แล้วพี่คิดว่าเรามีชีวิตอยู่ร่วมกันไม่ถึงห้าปี เมื่อเราต่างสำเร็จการศึกษาก็แยกกันไปรับราชการตามวิชาการที่ได้เรียนมา แจ้ได้ทำหน้าที่เป็นครู-อาจารย์อยู่โรงเรียนนายร้อย และตอนสุดท้ายได้มาเป็น อาจารย์ อยู่ที่โรงเรียนเตรียมทหาร และเท่าที่พี่ได้พลิก ๆ ดูตามเอกสารต่าง ๆ แล้วเข้าใจว่าแจ้ได้ร่วมงานอันสำคัญ เช่นในการร่วมเป็นกรรมการพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของทั้งสองโรงเรียนนี้ด้วย นับว่าเป็นงานหนักมาก ชีวิตการ

เป็นอาจารย์ของแจ้ในสองสถาบันนี้นับว่าแจ้ได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมืองโดยมิได้ด่างพร้อยจนตลอดชีวิต พี่เข้าใจว่าลูกศิษย์ของแจ้มีเป็นจำนวนพัน ๆ ขึ้นไป และที่น่าภูมิใจมากก็ที่ได้มีโอกาสเห็นลูกศิษย์ของแจ้ส่วนมากเป็นใหญ่เป็นโตไปแล้ว ที่พี่กล้ายืนยันคำพูดนี้ก็เพราะแจ้กับพี่มีลักษณะหน้าตาค่อนข้างคล้ายคลึงกันมาก มีผู้ที่พบพี่หลายคนเข้าใจว่าพี่คือแจ้โดยทักว่าอาจารย์สบายดีหรือครับ พี่ก็ต้องอธิบายให้เขาเข้าใจว่าพี่เป็นพี่ชาย นี่ก็เป็นข้อหนึ่งที่ทำให้พี่มีความอาลัยยิ่งในการสูญเสียน้องชายที่มีหน้าตาเหมือนพี่ไปคนหนึ่ง เท่าที่พี่สังเกตุในระหว่างที่มีสวดพระอภิธรรมได้มีผู้ไปคารวะศพแจ้มาก พี่และน้อง ๆ รู้สึกปลาบปลื้มใจมากแสดงให้เห็นว่าแจ้และครอบครัวได้ทำกรรมดีไว้มากจึงมีผู้อาลัยอาวรณ์ กรรมดีอันนี้พี่แน่ใจว่าคงจะเป็นผลสะท้อนให้ชีวิตครอบครัว ของแจ้ใน อนาคตจะมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง ลูก ๆ ของแจ้ทุกคนก็ได้นำความสำเร็จมาให้เป็นที่น่าชื่นชมยินดี ถ้าวิญญาณของแจ้จะได้ทราบด้วยทางใดแล้ว ก็คงหมดห่วงใยในครอบครัวของแจ้ได้ ฉะนั้นพี่ขอตั้งจิตอธิษฐานขอให้ดวงวิญญาณของแจ้จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ.

พลตำรวจตรี หม่อมหลวง จเร สุทัศน์

๔๘๗ ถนนราชปรารภ

พฤษภาคม ๒๕๑๕

เรื่องของพี่เดชเมื่อเด็ก ๆ

ในหมู่พี่น้องด้วยกัน ดิฉันดูเหมือนจะอยู่ใกล้ชิดกับพี่เดชมากที่สุด จำได้ตั้งแต่พ่อไปรับราชการตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลภูเก็ต พ่อ แม่ ได้เอาพี่เดช ดิฉัน เจตน์ นินนาท ติดตามไปด้วย ส่วนพี่ ๆ คือพี่คำรน สมเด็จพระพันปีหลวงทรงขอไปชุบเลี้ยงเพื่อใช้เป็นเพื่อนเล่นกับพระองค์หนู (พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์) ส่วนพี่จเรนั้น ถวายตัวกรมหลวงนครชัยศรี ผู้ทรงประทานชื่อ จเร ให้และไปอยู่กับคุณลุง เจ้าพระยาอภัยราชา (ม.ร.ว. ลพ สุทัศน์) และต่อมา พี่ทั้งสองก็เข้าเรียนที่โรงเรียนนายร้อย ซึ่งมีรั้วติดกันกับบ้านที่เราเกิด

พี่เดชแก่กว่าดิฉัน ๑ ปี ๔ เดือน พ่อแม่รักและทนุถนอมมากเพราะเธออ้อนแอ้นมาตั้งแต่เล็ก เป็นเด็กผิวขาวสวย ตัวเล็ก เหมือนเด็กผู้หญิง พ่อแม่อยากได้ลูกหญิงอยู่แล้ว จึงพากันรักใหญ่ แม่เคยเล่าให้ฟังว่า พี่เดชเป็นเด็กกล้า ครั้งหนึ่ง ที่ภูเก็ต มีการเรี่ยรายเงินช่วยราชการซื้อเรือรบหลวง ชื่อ พระร่วง ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนจัดงานใหญ่โต มีการเล่นลคร พี่เดชได้มีส่วนเล่นลครเก็บเงินสมทบทุนนี้ด้วยโดยแสดงเป็นตัว คิวปิด ทั้ง ๆ ที่ตอนนั้นอายุเพียง ๔ ขวบ

พี่เดชซนมาก พ่อแม่ตามใจเสมอ ครั้งหนึ่ง เธอตามพ่อไปบนเรือรบ แล้วตกลงมาจากดาดฟ้าถึงใต้ท้องเรือทางปล่องที่เขามีไว้สำหรับลำเลียงกระสอบถ่าน เคราะห์ดีไม่บาดเจ็บอะไรมากนอกจากจมูกขาดไปหน่อย แต่เย็บติดได้โดยไม่เห็นแผลเป็น สำหรับการเล่าเรียนในตอนนั้นเราสองคนเรียนกับครูโส พร้อมกับบุตรข้าราชการ จ.ว. ภูเก็ต สถานที่เรียนก็คือใต้ถุนจวนสมุหเทศาภิบาล เรียนไปเล่นไป ไม่มีการเทียบชั้น

สองสามปีต่อมา พ่อมีโอกาสได้กลับมากรุงเทพชั่วคราว จึงเอาพี่เดชและดิฉันกลับมาด้วย แล้วเอาไปฝากไว้กับคุณหมอจำปา ซึ่งเป็นหมอแผนโบราณรักษาเด็ก ตั้งบ้านเรือนบ้านอยู่ที่วัดกะละหว่า คุณหมอจำปาให้เราไปโรงเรียนใกล้ ๆ บ้านมีเด็กเชื้อชาติญวนเต็มไปหมด

เมื่อพ่อแม่เข้ากรุงเทพ ฯ อีกครั้ง ก็ส่งพี่เดชไปเข้าโรงเรียนมหาดเล็กหลวง (ร.ร. วชิราวุธ ปัจจุบัน) ให้อยู่ประจำ ส่วนดิฉันไปอยู่โรงเรียนเซ็นต์โยเซฟ อยู่ประจำเหมือนกัน จนเมื่อพ่อแม่ได้ย้ายกลับเข้ากรุงเทพ ฯ พ่อได้มาเป็นแม่ทัพกองทัพที่ ๑ เราจึงได้มาอยู่ร่วมพี่ร่วมน้องกันที่บ้านราชดำเนิน และพบพี่เดชในวันสุดสัปดาห์เสมอ

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๘ ตอนที่พระบาทสมเด็จ พระมงกุฎเกล้าทรงประชวรหนัก พ่อไปเฝ้าพระอาการอยู่ดึก ๆ ทุกคืน ตอนนั้นเป็นฤดูหนาว พ่อหมอบอยู่ที่บรรไดหินอ่อน พระที่นั่งบรมพิมาน คืนหนึ่ง ๆ หลายชั่วโมง จนป่วยด้วยโรคปอดบวมแทรกด้วยโรคหลอดลมอักเสบ เมื่อเสด็จสวรรคตแล้ว พ่อก็ล้มเจ็บหนักจนเกือบเอาชีวิตไม่รอด พอค่อยยังชั่ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้พ่อไปเป็นอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกา เท่ากับพระราชทานโอกาสให้ไปรักษาตัวด้วย พ่อจึงเอาพี่เดชและดิฉันไป

การเดินทางในสมัยนั้น ต้องไปเรือเดินสมุทร โดยไปลงเรือที่สิงค์โปร์ และผ่านไปทางยุโรป กว่าจะถึงอเมริกาก็เสียเวลาไปเกือบ ๒ เดือน ไม่ได้เรียนหนังสือ แต่เวลาเราอยู่ในเรือ ถ้าซนมากนักพ่อก็จะเรียกตัวมาทำโทษ โดยให้คนหนึ่งอ่านรามเกียรติให้ท่านฟัง อีกคนหนึ่งทำหน้าที่นวด สำหรับเราซึ่งเป็นเด็ก รู้สึกว่า เวลามันผ่านไปช้าจริง ๆ กว่าจะจบรายการเดินทาง คือถึงกรุงวอชิงตัน

ตอนแรก พี่เดชไปโรงเรียนใกล้ ๆ บ้าน โดยวิ่ง Roller Skate ไป ดิฉันไปเรียนโรงเรียนที่ S. Street ตอนเย็นกลับบ้าน ก็ต้องคอยปรนนิบัติพ่อ ซึ่งยังมีสุขภาพไม่ปกติดี สมัยนั้น หนังสือพิมพ์จากเมืองไทยต้องส่งทางเรือเดินสมุทรเดือนละครั้ง ถึงมือพ่อบึกใหญ่ทุกทีเราสองคนต้องอ่านข่าวสารให้พ่อฟังจนเบื่อ เพราะหนังสือพิมพ์ส่งไปคราวหนึ่ง ๆ มากเหลือเกิน เคราะห์ดีที่ตอนนั้น มีนักเรียนไทยไปมาที่สถานทูตกันบ่อย ๆ มีคุณประโยชน์ บูรณศิริ หม่อมเจ้าประสบสุข หม่อมเจ้าพิศิษฐ์ หม่อมเจ้านนทิยาวัฒน์ คุณหญิงไสววงษ์ หม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ และคนอื่น ๆ อีกมากจำได้ไม่หมด ท่านเหล่านี้สงสารเราสองคน ซึ่งยังเป็นเด็กและต้องคอยดูแลรับใช้พ่ออยู่ตลอดเวลา จึงผลัดกันมาคุยกับพ่อบ้าง มารับประทานอาหารและเล่นบริดช์บ้าง และบางทีก็ขออนุญาตพาเราไปดูหนัง

ต่อมา อาการป่วยของพ่อดีขึ้นมาก พ่อออกงานสังคมในวงการทูตได้มากขึ้น เราไม่จำเป็นต้องต้องคอยดูแลพ่ออย่างใกล้ชิดเหมือนตอนแรก พ่อจึงส่งพี่เดชไปเข้าโรงเรียนประจำที่ Swaverley, School, Manasses ส่วน ดิฉัน พ่อให้ไปเรียนอยู่โรงเรียน Warrenton Country School ในรัฐ Virginia กลับบ้านเดือนละครั้ง ระยะนี้ ได้เรียนเป็นเรื่องเป็นราว พี่เดชจบ High School พอดีกับพ่อถูกย้ายไปเป็นอัครราชทูตที่กรุงปารีส หลังจากอยู่ที่อเมริกา ๓ ปีครึ่ง

ตอนนี้ ปัญหาเรื่องการศึกษาเกิดขึ้นอีก พี่เดชต้องเรียนภาษาฝรั่งเศสเพื่อเตรียมตัวเข้าเรียนขั้นอุดมศึกษาแล้วต่อมา พ่อก็ส่งพี่เดชไปเข้า Collège ที่เบลเยี่ยม ตามคำแนะนำของพลโทบุศรินทร์ ภักดีกุล ซึ่งเรียนอยู่ที่นั่น พ่อเป็นอัครราชทูตประจำกรุงปารีสได้สามปีครึ่งก็ถูกเรียกตัวกลับเมืองไทย มาเป็นสมุหราชองครักษ์ประจำพระองค์พระบาทสมเด็จ

พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดิฉันกลับมากับพ่อ ยังคงทิ้งพี่เดชไว้ที่เบลเยี่ยม ซึ่งก็ได้กลับมาเมืองไทยในระยะสองสามปีต่อมา

การติดตามพ่อซึ่งเป็นทูตต้องย้ายไปตามประเทศต่าง ๆ นี้ จะว่าดีก็ดี คือดีในด้านสังคม แต่ในด้านการศึกษาแล้ว ปั่นป่วนมาก ต้องย้ายโรงเรียน เรียนภาษาต่างประเทศหลายภาษา ทำให้การเรียนไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร เคราะห์ดีที่พี่เดชเป็นคนฉลาด เรียนดี และสมองไว วิชาคำนวณเยี่ยมมาก จึงยึดเอาเป็นอาชีพของเธอได้ในเวลาต่อมา

หลังจากที่ต่างฝ่ายโตเป็นผู้ใหญ่ มีครอบครัวกันไป พี่เดชกับดิฉันก็พบกันนาน ๆ ครั้ง พบกันทีไรก็มักจะพูดถึงความหลังสมัยที่เรา ลำบากลำบนอยู่ด้วยกันที่เมืองนอก

พี่เดชคะ เราได้ฟันฝ่าความยากลำบากมาด้วยกันตั้งแต่เด็ก และบัดนี้น้องดีใจที่พี่เดชได้แต่งงานกับพี่ผสาร และอยู่ร่วมกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข มีลูกมีหลานที่น่ารัก ตราบกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต เท่านี้ก็พอแล้วนะคะ สำหรับเราซึ่งมาแต่ตัว สำหรับน้องไม่เคยลืมความรัก ความเอ็นดูที่พี่เดชมีต่อน้องเลย

หม่อมหลวงหญิง กมลา สุขุม

ถ่ายเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๐

แสดงละครกับพ่อค้าประชาชนเก็บเงินซื้อเรือรบหลวง "พระร่วง"

สมัยพลโทพระยาวิชิตวงศวุฒิไกรเป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต

ถ่ายที่หน้าบ้านถนนราชดำเนินนอก

(แถวบน) ม.ล. ปฤฎา ศิลบี่กุล พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์

พล ต.ต. ม.ล. จเร สุทัศน์ ม.ล. กมลา สุขุม ม.ล. นินนาท สุทัศน์

ม.ล. สมิทธิ สุทัศน์ ม.ล. เจตน์ สุทัศน์

คำไว้อาลัย ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์

ผมกับ ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ได้รู้จักคุ้นเคยกันมาตั้งแต่ครั้งศึกษาอยู่ในต่างประเทศ ความเป็นเพื่อนในครั้งนั้นได้ยืนนานมาจนปัจจุบัน ประกอบกับมีความสัมพันธ์กันในระหว่างญาติพี่น้องที่ชักนำให้มาเกี่ยวดองกัน ความสนิทสนมของเราจึงเป็นทั้งเพื่อนและญาติ ม.ล. เถกิงเดช เป็นผู้ที่เที่ยงธรรม ดำรงชีวิตอย่างสุขสงบ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่ซื่อตรงต่องานและสถาบันของตนเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งผมขอกล่าวไว้ ณ โอกาสนี้ว่า ผมรู้สึกภูมิใจมากที่ได้เป็นเพื่อนกับท่านผู้นี้

ด้วยอำนาจแห่งกุศลกรรมที่ ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ณ อยุธยา ได้กระทำไว้และกุศลบุญราศีซึ่งภรรยาบุตรธิดาและญาติมิตร ได้ร่วมกันบำเพ็ญอุทิศให้นี้ จงดลบรรดาลให้ ม.ล. เถกิงเดช สู่สุขคติในสัมปรายภพทุกประการ.

หม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธุ์

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

"แจ้" ผู้ไม่เคยมีคนเกลียด

คำไว้อาลัยจาก หม่อมเจ้าประสบสุข สุขสวัสดิ์

ดู ๆก็ไม่น่าจะเป็นไปได้เลยที่ข้าพเจ้าจะเริ่มรู้จักเด็กผู้ชายที่มีนิสัยใจคอน่ารักคนหนึ่ง ผู้ซึ่งชอบแต่งกายนุ่งกางเกงขาสั้นเหมือนเด็กเล็ก ๆ เป็นประจำ ที่กรุงวอชิงตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อประมาณ ๔๖ หรือ ๔๗ ปีมาแล้ว เด็กผู้นั้นดูออกจะไม่มีเพื่อนฝูงหรือญาติสนิทคนใดที่เรียกเธอตามชื่อจริงของเธอ คือ หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์ หากแต่มักจะเรียกเธอตามนามสมญาของเธอว่า "แจ้"

"แจ้" นั้น เมื่อสมัยยังเป็นเด็ก ๆ เป็นผู้ที่โตช้า ร่างกายที่เล็กกว่าอายุ พลอยทำให้เธอมีจิตใจเป็นเด็กต่ำกว่าอายุไปด้วย ข้าพเจ้าจำได้ว่า "แจ้" ชอบเล่นอะไร ๆ เหมือนกับเด็กที่อายุน้อยกว่าเธอร่วม ๓—๔ ปี แม้แต่การแต่งตัว เธอก็ชอบนุ่งกางเกงขาสั้นอย่างเด็ก ๆ เวลาที่เธออยู่ใกล้กับคุณกมลา สุขุม (ม.ล. กมลา สุทัศน์) ใคร ๆ ก็จะต้องนึกว่าคุณแจ้เป็นน้องคุณกมลา แม้แต่ข้าพเจ้าเองซึ่งรู้จักกับบุตรธิดาของท่านพลโท พระยาวิชิตวาศ์วุฒิไกรมาร่วม ๕๐ ปี (บางคนก็รู้จักมากว่า-๕๐ปี เช่น คุณจเร และคุณคำรน เพราะอยู่โรงเรียนนายร้อยทหารบกมาด้วยกันแต่เด็ก) ก็เพิ่งจะได้ทราบเป็นครั้งแรกหลังจากที่คุณเถกิงเดชได้วายชนม์ไปแล้วว่า ที่แท้คุณเถกิงเดชนั้น เป็นพี่ของคุณกมลา ไม่ใช่น้อง แต่ใครเล่าจะเชื่อ ในเมื่อดูจากในภาพซึ่งถ่ายด้วยกันในสมัยนั้นซึ่งข้าพเจ้าเองมีเก็บไว้ ๒ ภาพ ภาพหนึ่งเป็นภาพที่เราถ่ายกัน ๓ คนนั่ง

เรียงกันอยู่บนก้อนหินบนสนามหญ้าหน้าสถานอัครราชทูตไทยใน กรุง วอชิงตัน อีกภาพหนึ่งเป็นภาพหมู่ ซึ่งถ่ายในการประชุมประจำปีของนักเรียนไทยในอเมริกาเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๒๗ ที่โรงเรียนวิลบราแฮม (WILBRAHAM ACADEMY) ในภาพนี้มีท่านอัครราชทูตคือพลโท พระยาวิชิตวงศวุฒิไกร มีคุณกมลา และ คุณเถกิงเดช ยืนเคียงกันอยู่หลังเก้าอี้เจ้าคุณพ่อ และมีนักเรียนไทยคนอื่น ๆ ที่มาร่วมประชุมอีก ๒๕ คน (ในสมัยนั้น นักเรียนไทยในสหรัฐอเมริกาทั้งหมดมีไม่เกิน ๖๐ หรือ ๗๐-คน สมัยนี้ เพียงในรัฐแคลิฟอร์เนียแห่งเดียวก็ปาเข้าไปกว่าหนึ่งหมื่นคนเสียแล้ว) ในภาพจะเห็นได้ว่า คุณแจ้เตี้ยกว่าคุณกมลาหลายนิ้วฟุต และก็นุ่งกางเกงขาสั้น สรวมเสื้อนอก แต่ไม่ผูกเน็คไทตามแบบฉบับของเธอตามเคย

ที่ว่า เมื่อสมัยเด็ก ๆ คุณแจ้ทำตัวเหมือนเด็กต่ำกว่าอายุจริงอยู่ตลอดเวลานั้น ไม่ได้หมายความว่าจิตใจของเธอไม่ได้พัฒนาไปตามสมควร เท่าที่ข้าพเจ้าจำได้ "แจ้"เรียนหนังเก่งพอตัวทีเดียว โดยเฉพาะภาษาอังกฤษซึ่งเธอเรียนดีและใช้ได้ดีทีเดียว ดังนั้น เมื่อเธอเข้ารับราชการ ได้รับแต่งตั้งให้ไปสอนที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าก็เป็นการเหมาะสมอย่างยิ่ง และบ้านเดิมของเธอ (คือของเจ้าคุณพ่อ) ก็อยู่ติดกับเขตโรงเรียนนายร้อย และซึ่งเดี๋ยวนี้เข้าใจว่าเป็นสโมสรโรงเรียนนายร้อยไปแล้ว

การที่ "แจ้" ร่างเล็กกว่าคนอายุรุ่นราวคราวเดียวกันในสมัยนั้นอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ "แจ้" รู้สึกว่า ตนเป็นเด็กไปตามร่าง ดังนั้น เพื่อที่จะไม่ให้เป็นการเคอะเขินในการคบกับเด็กฝรั่งซึ่งมีรูปร่างใกล้เคียงกัน แต่ซึ่งอายุน้อยกว่า "แจ้" เธอจึงต้องทำตนให้เข้ากับพวกเขาได้

โดยปฏิบัติตนให้เหมือน ๆ กับเด็กฝรั่งเหล่านี้ แต่ก็เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะใคร ๆ ก็เอ็นดู "แจ้" ทั้งไทยทั้งฝรั่ง นอกจากนั้น นิสัยใจคอที่แท้จริงของ "แจ้" ก็เต็มไปด้วยความอารีอารอบ ช่วยเหลือทุก ๆ คน เท่าที่จะช่วยได้ ดังนั้น จึงไม่มีใครเลยจนคนเดียวในสมัยก่อนโน้นที่เราอยู่ด้วยกันในอเมริกาที่ไม่รัก ไม่เอ็นดู "แจ้" เพราะเหตุว่า "แจ้" ทำตัวให้เป็นที่รักของทุก ๆ คน

เมื่อเรียนสำเร็จแล้ว และโตเป็นผู้ใหญ่ขึ้นมา ข้าพเจ้าก็ไม่ใคร่จะมีเวลาใกล้ชิดสนิทสนมกับ "แจ้" เหมือนเมื่อสมัยเราเป็นเด็ก ๆ ด้วยกัน เมื่อนาน ๆ ได้พบกันที ต่างก็รำลึกถึงความหลังของซึ่งกันและกัน เมื่อได้ทราบข่าวมรณะของ "แจ้" ข้าพเจ้าจึงมีความเศร้าเสียใจเป็นพิเศษ เพราะข้าพเจ้าจะหลับตา หรือลืมตา ก็ยังมองเห็น "แจ้" ผู้ซึ่งเติบโตมาด้วยกันที่สหรัฐอเมริกา และไม่เคยนึกว่า เธอจะด่วนจากญาติพี่น้องเพื่อนฝูงไปในเมื่ออายุยังไม่ถึงวัยชราเกินไปเช่นนี้

ในโอกาสนี้ ข้าพเจ้าจึงขอตั้งจิตอธิษฐาน ขอให้วิญญาณของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ หรือ "คุณแจ้" ผู้เป็นเพื่อนรักของข้าพเจ้ามาแต่เด็ก ๆ ได้ไปสู่สุคติในสัมปรายภพ จงทุกประการ เทอญ.

ที่กรุงวอชิงตัน สหรัฐอเมริกา

ม.ล. กมลา สุขุม พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์

ถ่ายที่สถานทูตไทย กรุงวอชิงตัน ประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๐

ม.จ. ประสพสุข สุขสวัสดิ์ ม.ล. กมลา สุขุม พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์

ถ่ายในการประชุมประจำปีของนักเรียนไทยในสหรัฐอเมริกา เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๐

แด่ แจ้ น้องรัก

ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันเอก หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์ ทางเจ้าภาพได้ติดต่อขอให้ข้าพเจ้าเขียนคำไว้อาลัยให้สักเล็กน้อย ซึ่งข้าพเจ้ารู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่งที่จะได้เล่าชีวะประวัติบางตอนของคุณเถกิง-เดช เป็นการไว้อาลัยแก่เขาซึ่งต่อไปนี้ ข้าพเจ้าจะขอเรียกเขาตามที่เคยเรียกมากว่า ๔๐ ปีแล้วว่า "แจ้"

ข้าพเจ้าได้รู้จักกับแจ้ครั้งแรกที่สถานทูตไทยในกรุงปารีส ในฐานะลูกท่านเจ้าคุณวิชิตวงศ์วุฒิไกร อัครราชทูตไทยประจำกรุงปารีส และเป็นพี่ของคุณกมลา (ม.ล. กมลา สุขุม) ในระยะนั้น ข้าพเจ้าเป็นนักเรียนผู้ใหญ่อยู่โรงเรียนนายร้อยทหารบกของประเทศเบลเยี่ยมแล้ว และได้ถูกย้ายสังกัดจากการขึ้นอยู่กับผู้ดูแลนักเรียนของสถานทูตในกรุงลอนดอนมาขึ้นอยู่กับผู้ดูแลนักเรียนของสถานทูตปารีส ดังนั้น จึงได้มีการติดต่อกับสถานทูตปารีสในเวลาหยุดเทอมและพบกับแจ้และกมลาบ่อย ๆ ต่อมาท่านเจ้าคุณวิชิต ฯ ก็ได้ส่งแจ้จากปารีสไปเรียนต่อที่กรุงบรัสเซลล์ ประเทศเบลเยี่ยม ตั้งแต่นั้น ข้าพเจ้าและแจ้ก็สนิทสนมกันมากขึ้น แจ้ได้ไปเข้าโรงเรียนมัธยมตอนปลายอันเป็นโรงเรียนที่เตรียมสำหรับส่งเข้าสอบแข่งขันเข้าโรงเรียนนายร้อยทหารบกและมหาวิทยาลัยโปลีเท็คนิค

ในระยะนั้น ข้าพเจ้าอยู่โรงเรียนนายทหาร ได้พบปะกับแจ้แทบทุกอาทิตย์ เพราะแจ้ไปอยู่บ้านที่ข้าพเจ้าและนักเรียนไทยอีก ๒—๓ คนเคยไปอยู่ เนื่องจากมีคนไทยน้อยคน จึงพบปะกันเป็นประจำ เมื่อ

สอบถามแม่บ้านและครูอาจารย์ดู ก็ปรากฏว่า แจ้เรียนดี อยู่ในขั้นที่จะสำเร็จและสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ในอนาคต แต่คงจะเข้าโรงเรียนนายร้อยของเขาไม่ได้ เพราะตัวเล็กและสุขภาพก็ดีพอสมควร แต่จะทนการทรมานและความลำบากของโรงเรียนทหารไม่ได้แน่

เมื่อข้าพเจ้าจบจาก โรงเรียน นายทหารของ โรงเรียน นาย ร้อย-ทหารบกและโรงเรียนนายทหารปืนใหญ่แล้วก็กลับเมืองไทย จำได้ว่าถึงกรุงเทพ ฯ วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ วันพระราชทานรัฐธรรมนูญพอดี แต่แจ้กลับเมื่อไรข้าพเจ้าไม่ทราบ

ข้าพเจ้ามาพบแจ้อีกครั้งโดยบังเอิญ วันหนึ่ง เมื่อไปดูหนังแล้วก็ไปกินข้าวที่ราชวงศ์ตามธรรมดาของสังคมในสมัยนั้น พอดีไปพบแจ้เข้า ณ ที่นั้น รู้สึกดีใจเหลือเกิน เมื่อได้ไต่ถามทุกข์สุขกันแล้ว ก็ทราบว่า แจ้ยังไม่มีงานทำ ข้าพเจ้าจึงชวนแจ้ไปสอนพีชคณิตแบบภาคพื้นยุโรปที่โรงเรียนนายร้อย เพราะขณะนั้นเรากำลังหาตัวผู้ที่สามารถทำการสอนวิชานี้อยู่ แล้วแจ้ก็ได้เข้าเป็นครูสอนในโรงเรียนนายร้อยโดยเป็นข้าราชการกลาโหมพลเรือน แปลว่า ข้าพเจ้าไปได้ครูแจ้มาจากราชวงศ์โดยบังเอิญ และก็ได้ให้การสนับสนุนเขาตลอดมา จนกระทั่งเขากำหนดให้ข้าราชการกลาโหมพลเรือนในโรงเรียนทหารต้องเป็นทหารหมด แจ้จึงได้รับยศเป็นนายทหารจนถึงวันสุดท้ายแห่งชีวิต

ด้วยเรื่องราวอันยืดยาวสาวไปไกลเช่นนี้ ข้าพเจ้าจึงรักแจ้เหมือนน้องคนหนึ่ง ในระหว่างอยู่ด้วยกันในประเทศเบลเยี่ยม แจ้ก็เรียนดี และเล่นกีฬาต่าง ๆ เก่ง โดยเฉพาะกีฬาฮ็อกกี้ แจ้เคยได้เข้าเป็นฮาล์ฟซ้ายของทีมชั้นหนึ่งของสโมสรเลโอโปล อันเป็นสโมสรกีฬาที่ใหญ่

ที่สุดในกรุงบรัสเซลล์ แจ้ไม่กินเหล้า ชอบสนุกกระจุ๊กกระจิ๊กหัวเราะร่าเริงเสมอ และเพราะความกระจุ๊กกระจิ๊กประกอบกับร่างอันเล็กของเขา เราจึงเรียกเขาเล่นอีกชื่อหนึ่งว่า "จั๊กกระแจ้" ติดปากไปในระหว่างเพื่อนฝูงในโรงเรียนนายร้อยที่สนิท ๆ กัน

บัดนี้ แจ้ของพี่ได้จากไปแล้วโดยได้ประกอบคุณงามความดีไว้มากแก่ราชการทหาร โดยเฉพาะโรงเรียนเตรียมทหาร พี่ขอให้วิญญาณของแจ้ได้ไปประสพสุขในสัมปรายภพเถิด

จากพี่

พลโท บุศรินทร์ ภักดีกุล

อาลัย พอ. มล. เถกิงเดช สุทัศน์

ข้าพเจ้าได้รู้จักกับ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ มาเป็นเวลาช้านานตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๒ ขณะนั้น พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ศึกษาอยู่ ณ ประเทศเบลเยี่ยม ส่วนข้าพเจ้าศึกษาอยู่ ณ ประเทศฝรั่งเศส เราได้พบกันที่กรุงปารีสในสมัยที่ พลโท พระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร (ม.ร.ว. สิทธิ์ สุทัศน์) ท่านบิดาของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดชดำรงตำแหน่งราชทูตไทยประจำกรุงปารีส (สมัยนั้นยังไม่มีสถานเอกอัครราชทูต) ต่อมาเราได้ชอบพอคุ้นเคยสนิทสนมกันมากขึ้น เมื่อข้าพเจ้าได้ย้ายเข้า ไปเป็นครูแผนก ๓ กรมยุทธศึกษาทหารบก (โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า) ในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ โดยที่ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ได้ประจำเป็นครูสอนวิชาคณิตศาสตร์แผนก ๓ อยู่ก่อนแล้ว ข้าพเจ้าได้ทราบและยอมรับว่า พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช เป็นครูที่ดีเด่นผู้หนึ่งสอนได้อย่างแจ่มแจ้งและมีวิธีการสอนที่ทำให้ลูกศิษย์เข้าใจได้ง่ายเมื่อเรา ได้คบหาสมาคม กันนาน ๆ เข้าทำให้ข้าพเจ้ารักและนิยมชมชื่นในบุคลิกลักษณะ อุปนิสัยใจคอตลอดจนการปฏิบัติงานของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช มาก พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช เป็นผู้ที่ไม่ถือตัวสุภาพเรียบร้อย ตรงไปตรงมา มีระเบียบและความประณีต เป็นตัวของตัวเองเสมอ เคารพในความคิดเห็นของตนเองที่เห็นว่ามีเหตุผลถูกต้องและรักษาความเป็นตัวของตัวเองไว้เหนือสิ่งใดโดยไม่ยอมคล้อยตามใคร และไม่ยอมประจบใคร จะเคารพและยอมรับในความคิดความเห็นของผู้อื่นก็ต่อเมื่อเห็นว่ามีเหตุผลที่ดีกว่า ข้าพเจ้าไม่เคยเห็น พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ยอมกระทำการในสิ่งใดที่ผิดหลักเกณฑ์เพียงเพื่อความพอใจของผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ เป็นผู้ที่กล้าพูดกล้าทำ และเอาจริงเอาจังต่อการงานด้วยความตั้งใจเพื่อให้เกิด ประโยชน์ และความ เจริญ

ก้าวหน้าแก่ทางราชการอย่างแท้จริงมีความเข้มแข็งเด็ดขาด และมุ่งมั่นที่จะทำงานโดยเห็นแก่ผลงานมิใช่ทำไปเพราะเกรงใจ หรือคอยแต่จะคิดว่าจะไม่เป็นที่พอใจของผู้อื่น คุณสมบัติเหล่านี้เป็นที่ประทับใจข้าพเจ้ามาก ข้าพเจ้าจึงรักและนับถือเพื่อนผู้นี้จริง ๆ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ไม่เพียงแต่เป็นบุคคลที่เคร่งเครียดเอาแต่การงานแต่อย่างเดียว เมื่อพ้นจากหน้าที่การงานแล้วก็ชอบพบปะเพื่อนฝูงร่วมสนุกสนานเฮฮาอยู่ด้วยเสมอ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช เป็นนักกีฬา ชอบเล่นเทนนิส แบดมินตัน ฯลฯ ตลอดจนบิลเลียดและไพ่ทุกชนิด แต่ชอบเล่นไพ่บริดจ์เป็นชีวิตจิตใจ จนได้เป็นนักเล่นบริดจ์ที่มีชื่อเสียงผู้หนึ่งในประเทศไทยและได้เคยครองตำแหน่ง "อันดับสอง" ของประเทศไทยมาแล้ว เคยเป็นผู้แทนไทยนำทีมบริดจ์ไปแข่งขัน ณ ประเทศฟิลิปปินส์ ฮ่องกง ญี่ปุ่น นอกจากนี้ยังเป็นนักพยากรณ์การแข่งม้าด้วยง และเคยเป็นกรรมการถ่วงน้ำหนักม้าของราชตฤณมัยสมาคมแห่งประเทศไทยอีกด้วย

งานของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ที่ข้าพเจ้ารู้สึกว่าได้ทำประโยชน์เป็นพิเศษแก่ทางราชการกองทัพบกโดยเฉพาะแก่ ร.ร. จปร. เป็นอย่างมากคือ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๑ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ได้รับแต่งตั้งจากกองทัพบกให้เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการของคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตร ร.ร. จปร. โดยให้ยึดหลักสูตร โรงเรียนนายร้อยทหารบกสหรัฐอเมริกา (West Point) เป็นแนวทางในการพิจารณาซึ่งข้าพเจ้าเองก็ได้เป็นกรรมการและเลขานุการอยู่ด้วยผู้หนึ่งและได้ทำงานอยู่ใกล้ชิดกับ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดชมากเกี่ยวกับเรื่องนี้ ขณะนั้น พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ยังคงเป็นอาจารย์คณิตศาสตร์อยู่ในกองการศึกษา ร.ร. จปร. (ยังไม่ได้ย้ายไปอยู่ ร.ร. เตรียมทหารบก ซึ่งได้เปลี่ยนเป็น ร.ร.

เตรียมทหารในปัจจุบัน) ข้าพเจ้าจึงกล้าพูดได้ว่า พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช เป็นหัวแรงสำคัญในการร่างระบบการศึกษาของ ร.ร. จปร. (หลักสูตรใหม่) ฉบับแรกให้เป็นไปตามความมุ่งหมายของกองทัพบก และการที่ได้มีพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะของผู้สำเร็จวิชาการทหารเกิดขึ้น ทำให้ ร.ร. จปร. สามารถประสาทปริญญาวิทยาศาสตร์ (ทบ) ให้แก่นักเรียนนายร้อยทหารบกได้นั้น พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช มีส่วนในการดำเนินเรื่องเป็นอย่างมากด้วยผู้หนึ่งเป็นผู้ที่ได้สละเวลาเพื่องานอย่างจริงจังด้วยความกระตือรือร้น พยายามวิ่งเต้นค้นคว้ารวบรวมหลักฐานต่าง ๆ สำหรับเสนอและชี้แจงเกี่ยวกับเรื่องนี้จนเป็นผลสำเร็จในเวลาอันรวดเร็วดังที่ได้ผ่านมา ข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่าการที่ ร.ร. เตรียมทหารบก (ต่อมาเปลี่ยนเป็น ร.ร. เตรียมทหาร) ได้ขอตัว พ.อ. ม.ล. เถกิงเดชไปนั้นก็คงจะได้เห็นแล้วซึ่งบุคลิกลักษณะ นิสัยใจคอ ความรู้ความสามารถตลอดจนสมรรถภาพในการปฏิบัติงานของ พ.อ. มล. เถกิงเดช อันจะช่วย ร.ร. เตรียมทหารได้อย่างมากโดยเฉพาะในด้านวิชาการ ซึ่งก็เป็นความจริงทุกประการและ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ก็ได้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองวิชาการของ ร.ร. เตรียมทหารจนกระทั่งเกษียณอายุ

ก่อนที่ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช จะถูกปลดเกษียนอายุนั้นรู้สึกว่าสุขภาพทรุดโทรมลงมาก เนื่องจากเป็นโรคปอดพองแต่ด้วยความมีจิตใจรักงาน และรู้จักหน้าที่ของตนก็ยังอุส่าห์ทำงานอยู่อย่างเข้มแข็งไม่เสื่อมคลาย พ.อ. ม.ล. เถกิงเดชกับข้าพเจ้าสนิทสนมกันมากและไปมาหาสู่กันเสมอ เรารักกันเหมือนญาติ เมื่อข้าพเจ้าป่วยก่อนเกษียณอายุ (เราเกิดปีเดียวกัน แต่ข้าพเจ้าเกิดต้นปี พ.อ. ม.ล. เถกิงเดชเกิดปลายปี จึงเกษียณอายุหลังข้าพเจ้า ๑ ปี) พ.อ. มล. เถกิงเดช ก็ยังอุตส่าห์มา

เยี่ยมข้าพเจ้าที่บ้านหลายครั้งทั้ง ๆ ที่ตนเองก็ป่วยไม่สู้จะแข็งแรง และหายใจไม่ค่อยสะดวก ข้าพเจ้ายังจำภาพ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช มาถึงบ้านข้าพเจ้าได้ทุกครั้ง คือลงจากรถช้า ๆ เดินช้า ๆ และมีหม้ออ๊อกซิเจนติดตัวมาด้วยทำให้ข้าพเจ้าซาบซึ้งในน้ำใจของเพื่อนผู้นี้เป็นอย่างมาก ตอนที่ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ป่วยหนัก ข้าพเจ้าได้เทียวไปเยี่ยมที่บ้านหลายครั้ง บางครั้งก็ได้พบตัว บางครั้งก็ไม่ได้พบตัวเพราะนอนหลับบ้าง พักผ่อนบ้างอยู่ชั้นบน ข้าพเจ้าก็ไม่อยากรบกวนทั้ง ๆ ที่อยากพบหน้าและพูดคุยด้วย จนกระทั่งครั้งสุดท้ายก่อนที่ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช จะถูกนำตัวเข้าโรงพยาบาลพร้อมมิตร ข้าพเจ้าได้ไปเยี่ยมที่บ้านและมีโอกาสได้พบ ข้าพเจ้าดีใจที่ได้พบเห็นหน้า แต่ก็เศร้าใจเป็นที่สุดในสภาพร่างกายที่ทรุดโทรมผอมแห้งของคนไข้ประโยคเดียวที่ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช อุตส่าห์ทักทายข้าพเจ้าก่อนที่ข้าพเจ้าจะได้เอ่ยถามคือ "เป็นยังไง" แต่ข้าพเจ้าพูดไม่ออก ได้แต่จับมือจับแขนที่เหี่ยวแห้งแทนคำตอบเพราะข้าพเจ้าตื้นตันและสงสารคนไข้เป็นที่สุด เรานิ่งเงียบด้วยกันทั้งสองฝ่าย ข้าพเจ้ายอมรับว่าข้าพเจ้าใจอ่อนเกินไปแทนที่จะทักทายให้กำลังใจกลับนิ่งเงียบแสดงความอ่อนแอต่อหน้าคนเจ็บ นับว่าเป็นการไม่สมควรเลยแต่ข้าพเจ้าสงสาร พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช จริง ๆ จนตื้นตันพูดไม่ออก และอีกประมาณ ๑ สัปดาห์ต่อมา ข้าพเจ้าก็ได้ทราบข่าวจากอาจารย์ผสารว่า พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ป่วยหนักและได้พาเข้าโรงพยาบาลพร้อมมิตรแล้ว ข้าพเจ้าและภรรยาจึงรีบไปเยี่ยมทันที เราได้เข้าไปพบสงสารและห่วงใยจริง ๆ ไม่ทราบจะทำประการใดนอกจากส่งจิตส่งใจช่วยขอให้ได้พ้นจากอันตราย พ.อ. ม.ล. เถกิงเดชไม่ได้สติ ไม่รู้สึกตัวเสียแล้ว... และต่อมาในที่สุด เพื่อนรักก็ได้จากไปด้วยความสงบท่ามกลางการรักษา

พยาบาลดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีจากนายแพทย์และญาติมิตร พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ได้พ้นทุกข์ในโลกนี้แล้ว ทิ้งไว้แต่ความดีงาม และด้วยกรรมดีของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ที่ได้สะสมเอาไว้ในโลกนี้ ขอให้ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช จงไปสถิตย์อยู่ในสรวงสวรรค์ในภพที่สวยสดงดงาม ประสบแต่ความสงบสุขในภพนั้นไปชั่วกัปชั่วกัลป์นิรันดรเถิด

ศาสตราจารย์ พลตรี กัลย์ กุญชร ณ อยุธยา

อดีตผู้อำนวยการ กองการศึกษา ร.ร. จปร.

พ.อ. ม.ล. เฉกิงเดช สุทัศน์ (คนที่สองจากขวา) ถ่ายกับเพื่อนร่วมทีมฮ็อคกี้ ซึ่งเป็นทีมชาติ ของประเทศเบลเยี่ยม

ถ่ายกับครอบครัว เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔

ภาพสุดท้าย ถ่ายเมื่ออายุครบ ๖๑ ปี (๑ พ.ย. ๒๕๑๕)
นางผสาร สุทัศน์ ฯ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์
ด.ช. เพชร นิยมเสน (หลานตา)

"อาลัย แจ้"

ท่านเจ้าภาพได้ขอให้ข้าพเจ้าเขียนคำไว้อาลัย พ.อ.ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เพื่อรวบรวมลงพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติและมีความเต็มใจ อย่างที่สุด เพราะ พ.อ.ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นเพื่อนรักที่มีความสนิทสนมคุ้นเคย รู้จักคบหากันมาตั้งแต่วัยเด็กจวบจนถึงวัยบั้นปลายแห่งชีวิต

คำไว้อาลัยที่ข้าพเจ้าได้นำมากล่าวในที่นี้ หากจะมีส่วนหนึ่งส่วนใดที่แสดงให้เห็น หรือเป็นจุดกระตุ้นก่อให้ เกิดศรัทธา ความนิยมนับถือในคุณ ธรรมใน คุณงาม ความ ดีต่อพฤติ กรรมที่ พ.อ.ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ได้ปฏิบัติและกระทำไปแล้ว ขอจงเกิดอานิสงส์เป็น พลังช่วยเสริมส่งให้ดวงวิญญาณของ พ.อ.ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ได้ไปสู่สุคติตามสมควรแก่คติวิสัยทุกประการ

พ.อ.ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ แม้ว่าจะมิใช่เป็นนายทหารร่วมรุ่นของข้าพเจ้าแต่ก็อาจจะถือความเป็น เพื่อนร่วม รุ่นกันได้ใน สมัยความ เป็นเด็กนักเรียนมหาดเล็กหลวง รุ่นเดียวกันความสนิทสัมพันธ์ได้มาเริ่มทบทวนกันอีกครั้งหนึ่งก็ต่อเมื่อในระยะที่ พ.อ.ม.ล. เถกิงเดช ฯ ได้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศเข้ามารับ ราชการใน กรมยุทธ ศึกษาทหารบก ซึ่งข้าพเจ้า ขณะนั้น ดำรงตำ แหน่ง ผู้บังคับ หมวดโรงเรียน นายร้อย ทหารบก ความสนิทสนมกันนี้ได้ทวีขึ้นจนถึงขั้นเป็นเพื่อนรักเพื่อนเกลอกัน

ด้วยเรือนร่างอันบอบบางกระทัดรัด บุคคลิกลักษณะ ท่าทางเรียบร้อย อ่อนโยนวาจาคำพูดที่ไพเราะนุ่มนวล ยามร่วมเที่ยว เตร่ไปด้วยกัน พบปะวิสาสะสตรีใดก็มีอากัปกริยาท่วงท่าและเล็มแบบทีเล่นทีจริง

ในลักษณะของเจ้าชู้ไก่แจ้ ป้อถลาไป แจ้ถลามา พวกเราจึงเรียกขานกันในชื่อเล่นว่า "แจ้"

ชื่อนี้เป็นที่แพร่หลายรู้จักในบรรดาหมู่เพื่อนฝูงมิตรสหาย ทั้งข้าราชการฝ่ายทหาร และข้าราชการฝ่ายพลเรือนที่สังกัดกรมยุทธศึกษาทหารบก ตราบสืบแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน ไม่ปรากฏว่ามีเพื่อนผู้ใดเรียกชื่อ "หม่อมเถกิงเดช" หรือ "เดช" ทุกคนเรียกเพื่อนว่า "แจ้" หรือบางทีก็เรียก "ไ้........แจ้" เลยทีเดียว

ชีวิตการรับราชการในกรมยุทธศึกษาทหารบกขณะนั้น เนื่องจากต่างคนต่างก็เป็น หนุ่มโสดอยู่ใน วัยคึก คนอง เที่ยว เตร่หัว หก ก้นขวิด และเห็นจะเป็นด้วยทรรศนคติชีวิตที่มีคล้ลองพ้องต้องกันพวกเรา ขณะนั้น จึงร่วมเที่ยวเตร่ในลักษณะ "หนึ่งคนหัวหาย สองคนเพื่อนตาย สามคนกลับบ้านได้" กลุ่มไตรภาคีของพวกเราจึงประกอบด้วย "แจ้" ข้าพเจ้า และ ร.ต. ทวี ตุลวรรธนะ (ปัจจุบัน พล.ต. ทวี ตุลวรรธนะ) ซึ่งเป็นผู้บังคับหมวดนักเรียนนายร้อยทหารบก เงินเดือนออกมาใครหมดผู้ที่ยังพอมีเหลืออยู่ก็แบ่งปันกันกิน แบ่งปันกันใช้ ช่วยเหลือเจือจานซึ่งกันและกัน "แจ้" เป็นเพื่อนที่ข้าพเจ้าตระหนักถึงความมีใจกว้าง ไม่เอารัดเอาเปรียบเพื่อนฝูง ในส่วนตัวของข้าพเจ้ากับ "ทวี" นั้น เนื่องจากเงินต้นเดือนท้ายเดือนมักจะเป็นปฏิภาคที่กลับกัน ไม่ค่อยพอใช้ให้ชนได้ถึงสิ้นเดือนเลย ฉะนั้นส่วนใหญ่จึงเป็นหน้าที่ของ "แจ้" ที่จะต้องคอยช่วยปรับระดับดังกล่าวแล้วนี้ให้สมดุลย์ต่อไปได้ "แจ้" จ่ายไปปากก็พึมพัม ๆ ไปจะเจริญพรหรือไม่พวกเราขอลุกะโทษและขออโหสิต่อ "แจ้" ณ ที่นี้

การเที่ยวเตร่ของพวกเรานั้น บางครั้งก็เลยเถิดเกินไปบ้าง สนุกสนานถึงขั้นว่าวติดลมบนเข้าก็กลับถึงโรงเรียนยันเช้า ฟ้าสางสว่างคาตา ข้าพเจ้าและ "ทวี" มีหลักประจำใจว่า "เวลางานก็งาน เวลาสนุก

ก็ต้องสนุกให้เต็มที่" งานหลวงอย่าให้ขาด งานราษฎร์อย่าให้เสีย ฉะนั้นเมื่อถึงเวลาฝึกแล้ว เราก็ต้องลงฝึกให้ได้ มิให้เสียงานเสียการ "แจ้" ก็มิยอมน้อยหน้าพวกเราคงเข้าสอนนักเรียนนายร้อยในชั่วโมงการสอนตามปกติ พร้อมกับพูดยืนยันอย่างมั่นใจว่า

"ถึงแม้ว่าอั๊วจะไม่ได้มาจากทหารอาชีพโดยตรง แต่พวกลื้อแข็งใจปรือตาลงฝึกได้ อั๊วก็แข็งใจปรือตาเข้าสอนได้เหมือนกันวะ"

คำพูดและการกระทำของแจ้ได้แสดงออกให้เห็นถึง Spirit และความเข้มข้นของน้ำเนื้อแห่งมิตรภาพที่มีอยู่เปี่ยมล้นในดวงใจของ "แจ้" "แจ้" มิได้เคยรับการฝึกหัดอบรมให้สมบุกสมบันตรากตรำลำบากหรือได้รับการถูกเคี่ยวให้มีความทรหดอดทนต่อความสำนึกในหน้าที่ สำนึกในระเบียบวินัย กฎ ข้อบังคับอันเฉียบขาดเยี่ยงแบบฉบับทางทหาร "แจ้" เป็นแต่เพียงข้าราชการพลเรือนมาสอนวิชาคณิตศาสตร์ในโรงเรียนนายร้อยทหารบก ที่ "แจ้" ยอมเอาร่างที่ผอมแห้งแรงน้อยเข้าสู้ก็ใช่จะเป็นเพราะมาเข้ากับกลุ่มทหารแล้วถูกทหารครอบก็หาไม่ แต่เป็นเพราะด้วยน้ำใจรักเพื่อนโดยแท้จึงได้ตีแผ่แสดงความทรหดออกมาให้เพื่อนเห็นเป็นที่ประจักษ์

"เพื่อนพูดและแสดงออกแบบนี้ ไม่รักเพื่อนแล้วก็ไม่รู้จะไปรักใครที่ไหนอีกแล้ว"

อันความรู้สึกที่มีจิตใจติดต่อถึงกัน รู้สึกสนิทสัมพันธ์กันความซาบซึ้งอันเกิดจากน้ำใจและไมตรีที่มีต่อกันระหว่างเพื่อน บางครั้งก็อธิบายให้คนอื่นเข้าใจได้ยาก แต่ทุกคนที่มีเพื่อนก็จะต้องประสบสภาวะความตื้นตันใจที่ได้รับจากเพื่อนบ้างไม่มากก็น้อย ในชีวิตของคนเราจะต้องมีเพื่อน บางคนกว้างขวางมีเพื่อนฝูงพวกพ้องมากมาย บางคนก็พอมีบ้าง แต่คงจะไม่มีใครเลยที่จะปราศจากเพื่อน แต่เพื่อนซึ่งมีความเข้า-

อกเข้าใจเราเห็นใจเรา พอเอ่ยปากพูดออกมาแล้วทำให้เราซึ้งเข้าไปถึงจิตใจเพื่อนได้อย่างกระจ่างชัด ตื้นตันขึ้นมาในใจเราทันทีนั้นหาได้ยากในร้อยคนอาจจะมีเพียงหนึ่งหรือสองคน แม้ว่า "แจ้" จะมิได้เป็นเพื่อนที่เคยเข้าร่วมเป็น ร่วมตาย กับข้าพเจ้าในราช การสงครามหลายคราที่ข้าพ เจ้าผ่านผจญมา แต่สำหรับในความรู้สึกของข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าสามารถยอมรับอย่างสนิทใจโดยไม่จำเป็นต้องขบคิด พูดออกมาได้ทันทีเลยว่า "แจ้" เป็นคนหนึ่งในจำนวนเพื่อนที่หาได้ยากนั้น

ชีวิตในกรมยุทธศึกษาทหารบก ที่พวกเราสามคนร่วมเที่ยวเตร่ไปด้วยกันขณะนั้น บางกลุ่มก็ขนานนามพวกเราว่าเป็น "สามทหารเสือ" ซึ่งโดยข้อเท็จจริงแล้วพวกเรามิใช่ร่วมกันเที่ยวเตร่แบบสามทหารเสืออย่างในท้องเรื่องของภาพยนตร์ ไม่เคยแผ่สิงหนาท สำแดงเดชศักดาอาละวาดตามห้องอาหาร หรือตามเบียร์ฮอลสมัยนั้น เพราะพวกเรามิใช่นักดื่ม กรอบและขอบเขตที่พวกเราเที่ยวก็ไม่ก่อให้เกิดความเป็นพิษเป็นภัยต่อผู้ใด ไม่เคยกระทำการใด ๆ ให้เป็นที่เดือดร้อนต่อผู้อื่น เพียงแต่เที่ยวเตร่อย่างโฉบฉวยไปตามสถานที่แหล่งสนุกสำราญต่าง ๆ อาทิ เช่นย่านถนนเยาวราช ในอดีตมีร้านขายน้ำชา มีสาวสวยหน้าตาดี ๆ เป็นดาราประจำอยู่หลายร้าน ข้าพเจ้ายังจำได้บ่อยครั้งว่า ข้าพเจ้าไปนั่งรอในร้านกาแฟกับ "แจ้" ใกล้ ๆ กับร้านน้ำชาจนถึงตีหนึ่งตีสอง จุดประสงค์มิได้มีอะไรมากไปกว่า เพียงเพื่อเห็นหน้า ได้พบปะพูดจาวิสาสะกับสาวเจ้าที่จะเลิกจากการขายน้ำชาแล้วพาไปส่งบ้าน ....เก๊าะ เท่านั้นเอง.–เพราะข้าพเจ้าก็ได้กล่าวแล้วตั้งแต่ต้นแล้วว่า

"แจ้" ก็คือไก่แจ้ ที่ป้อไป แจ้มา ไม่มีอะไรอื่นนอกเหนือจากนี้"

ภาพในอดีตที่เป็นเหตุการณ์ ทำให้ข้าพเจ้ารำลึกถึงและอาลัย "แจ้" อีกภาพหนึ่งก็คือ ในสมัยนั้นแถบย่านผ่านฟ้า มีแม่ค้าขายอ้อยควั่นที่เลื่องลือระบือชื่อในด้านความสวยงาม และความลมุลลม่อม อ่อนหวานอยู่ผู้หนึ่ง "แจ้" ข้าพเจ้า และ "ทวี" ไม่สามารถจดจำได้ว่าพวกเราจ่ายค่าอ้อยควั่นแก่แม่ "กลอย" ผ่านฟ้าไปคนละเท่าไร จำได้แต่ภาพท่วงท่าของ "แจ้" ที่มีลีลาการพูดจาที่ทำให้แม่ "กลอย" หยิบอ้อยให้ "แจ้" มากเป็นพิเศษยิ่งกว่าเวลา "ข้าพเจ้า" หรือ "ทวี" เป็นผู้ซื้อ

สิ่งที่ทำให้พวกเราจดจำในส่วนที่เกี่ยวกับ "แจ้" ในเรื่องนี้มิใช่การบรรยายที่จะสานโครงเรื่องให้ "แจ้" เป็นพระเอก เพราะนายทหารและนักเรียนนายร้อยสมัยนั้น หากไม่ไปอุดหนุนแม่กลอยผ่านฟ้าแล้วดูออกจะเชยเต็มทน แต่ที่ข้าพเจ้านำเรื่องนี้มากล่าวก็เนื่องจาก "แจ้" เป็นผู้หนึ่งที่มีรายชื่ออยู่ในจำนวนผู้ที่จะก่อให้เกิดการเสียศักดิ์ศรี นำความเสื่อมเสียมาสู่กรมยุทธศึกษาทหารบก พวกเราจำต้องเลิกราไม่ไปอุดหนุน "แม่กลอย" ผ่านฟ้าไปโดยปริยายก็เพราะพฤติการณ์ของพวกเราไม่ทราบว่าได้ล่วงรู้เข้าไปถึงผู้บังคับบัญชาชั้นสูงในกรมยุทธศึกษา ได้อย่างไร และพวกเราก็ไม่สามารถทราบได้ถึงเหตุผลว่า เพราะเหตุใดจึงจำเพาะเจาะจงจะต้องมาเพ่งเล็งในกลุ่มพวกเรา "หลวงสวัสดิ์รณรงค์" เจ้ากรมยุทธศึกษาทหารบก สมัยนั้นได้เรียก เรา ๓ สหายเข้าไปอบรมสั่งสอนในทำนองปรามว่า

"ถ้าพวกลื้อยังขืนไปพัวพันเกาะแกะในลักษณะนี้ต่อไป อีกระวังพวกนักเลงหัวไม้ มันตีหัวแตกกลับมาละก็จะหาว่าอั๊วไม่เตือน มันมิใช่เสียทั้งเกียรติยศแห่งความเป็นผู้บังคับหมวดนักเรียนนายร้อยอย่าง

เดียวเท่านั้น หาก ยังจะ เสีย ศักดิ์ศรี ของ ความ เป็น อาจารย์ ผู้ ประสิทธิ์ประศาสน์ วิชาความรู้แก่นักเรียนนายทหาร (หมายถึง "แจ้") อีกด้วย"

พวกเรา ๓ สหายจึงจำต้องลาโรง นำตนเองพ้นจาก สมาชิกเคี้ยวอ้อยของ "แม่กลอย" ผ่านฟ้าสืบมาตั้งแต่บัดนั้น

ชีวประวัติของ "แจ้" ในด้านการทำงาน เป็นชีวิตที่ราบเรียบไม่โลดโผนโจนทยานเพราะจะต้องกระทำตนให้เป็นแบบ อย่างที่ดีของนักเรียนนายทหาร แต่เพื่อนฝูงมิตรสหายตลอดจนลูกศิษย์ที่เคยได้รับการอบรมสั่งสอนจาก "อาจารย์หม่อมเถกิงเดช" ประจักษ์เป็นอย่างดีถึงคุณค่า ความสามารถ ความเข้มแข็ง ความเอาใจใส่ พร่ำสอนจ้ำจี้จ้ำไชกวดขันบรรดาลูกศิษย์ทุกคนโดยทั่วหน้ากัน ชื่อเสียงของ "แจ้" แพร่หลายขจรขจายเกริกเกียรติ์ไปอย่างกว้างขวาง สมชื่อ "เถกิงเดช" ชื่อของอาจารย์หม่อมเถกิงเดช ถูกนำมากล่าวขวัญในฐานะเป็นอาจารย์สอนวิชาคณิตศาสตร์ในโรงเรียนนายร้อยที่ได้รับการ เคารพเทอดทูน จาก บรรดานักเรียน นายทหาร ทุกรุ่น ทุกสมัย ข้าพเจ้าไม่สามารถค้นหาหลักฐานสถิติมากล่าว ณ ที่นี้ได้ว่า ลูกศิษย์ของ "แจ้" เป็นนักเรียนเตรียมนายร้อยกี่รุ่น เตรียมทหารกี่รุ่น นักเรียนนายร้อยทหารบกกี่รุ่น หรือนักเรียนเท็คนิคกี่รุ่น มีจำนวนเท่าใด เพียงไร แต่ข้าพเจ้าได้เห็นนายทหารระดับชั้นนายพล ทั้ง ๓ เหล่าทัพ นายพลตำรวจมากมายที่ยกมือไหว้ "แจ้" พร้อมกับเรียกว่า "อาจารย์"

เท่านี้ก็เพียงพอแล้วมิใช่หรือ ไม่จำเป็นต้องกล่าวสาธยายให้มากความไปกว่านี้ว่า "แจ้" ได้รับศรัทธาที่หยั่งรากลึกลงไปในดวงใจได้รับความเคารพ ได้รับความนิยม นับถือ อย่างสูง ส่งด้วย ความจริงใจจากบรรดาท่านนายพลทั้งหลายนั้น ๆ อย่างกว้างขวางมากมาย

ชีวิตครูในโรงเรียนทหารก็มีสภาพเสมือนครูสามัญธรรมดาทั่วไป ที่เป็นเช่นเรือจ้าง รับเด็กนักเรียนจากฝั่งหนึ่งไปส่งอีกฝั่งหนึ่ง รุ่นแล้วรุ่นเล่า ปีแล้วปีเล่า เมื่อลูกศิษย์ได้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่ราชการสูงส่งยิ่งขึ้นเพียงใด ข้าพเจ้าก็คิดว่า "แจ้" ก็คงจะปลื้มใจ ดีใจที่แรงกายแรงใจของตนที่ทุ่มเทลงไปให้นั้นมิได้เสียหลายเปล่าประโยชน์ ผู้มีน้ำใจเป็นธรรมหรือนักวิชาการไฟฟ้าเชื่อว่า เมื่อ Input เข้าไปเท่าไหร่ Output ก็น่าจะใกล้เคียงกันออกมาเท่านั้น แต่โดยข้อเท็จจริงแล้วผลตอบแทนคุณค่าความดีที่ "แจ้" ได้รับในการก้มหน้าก้มตาทำราชการนั้นดูช่างเป็นไปในลักษณะที่เชื่องช้า การเลื่อนชั้นแต่ละขั้นแต่ละตอนรู้สึกจะต้องเป็นไปตามหลักการ เป็นไปตามระเบียบแบบแผนข้อบังคับทางราชการ รวมถึงการจัดลำดับอาวุโส แต่ทุกครั้งที่ข้าพเจ้าได้พบ "แจ้" ก็ไม่เคยได้เห็น "แจ้" อนาทรเดือดเนื้อร้อนใจหรือปรารถว่าเบื่อหน่าย แจ้ยังคงยอมรับสภาพ ฐานะและศักดิ์ศรีเช่นเดิมของตน โดยไม่เอ่ยปากบอกถึงความอาภัพอับปาภาคย์ในวิถีทางการทำงานของตนแต่อย่างใด

ในระยะที่ข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งอยู่ในระดับที่พอจะช่วยเหลือสนับสนุนเกื้อกูลผลักดัน ให้เพื่อนได้ก้าวหน้าสูงขึ้นไปกว่าตำแหน่งที่ดำรงอยู่ ข้าพเจ้าก็ได้พยายามที่จะหาทางช่วยเหลือเพื่อผลักดันแจ้ให้ก้าวหน้าไปยิ่งกว่าที่ควร แต่พอพบ "แจ้" ปรารภเรื่องขึ้นครั้งใด "แจ้" กลับพูดตอบออกมาในทำนองที่ว่า

"อย่าเลย ให้มันเป็นไปตามกรอบและขอบเขตของบุญวาสนาก็แล้วกัน อีกไม่กี่ปีก็เกษียณแล้ว .... ดิ้นรนไปก็เท่านั้น ไม่ดิ้นรนก็เท่านั้น.... ....เท่านี้ก็มีศักดิ์ศรี มีเงินเดือนเลี้ยงลูกเมียพอแล้ว"

ข้าพเจ้าฟั่ง "แจ้" พูดออกมาทำนองนี้แล้วก็พูดต่อไปไม่ออก พร้อมกันก็ทำให้ได้ประจักษ์ถึงธาตุแท้ในน้ำใจเพื่อนว่า เป็นผู้ที่มักน้อย เจียมตน มีวินัย เป็นผู้ที่มีคุณ ธรรมใน การเคารพ ยึดมั่น ต่อแบบฉบับ ธรรมเนียมที่ดีที่ทางราชการได้วางกรอบขอบเขตเอาไว้

"แจ้" เป็นนายทหารที่หาได้ยากยิ่งในบรรดาทหารหรือข้าราช-การในบ้านเมืองเรายุคปัจจุบันขณะนี้ ที่ต่างก็กระตือรือร้นแสวงหาให้ได้มาซึ่งความสูงสุด ยอดของยศ ฐาบรรดาศักดิ์ เกินกว่าปุถุชนจะ พึงไฝ่หา กัน ในวิถีทางปกติธรรมดา แต่ละคนต่างมีวิธีการณ์ในแบบอย่างต่าง ๆ กัน ซึ่งแต่ละแบบล้วนแล้วแต่ปราศ จากเสียซึ่ง หิริโอตัปปะและยาง แห่งความละอายทั้งสิ้น นับตั้งแต่ยอมลดศักดิ์ฐานะของตนที่สูงกว่าค้อมหัวไม่พอ ถึงใจก็คลานกราบไหว้เข้าไปหา ไม่คำนึงเสียด้วยซ้ำว่าตนเองมีศักดิ์ศรี เหนือกว่าทั้งวัยวุฒิและคุณวุฒิ บางคนก็บรรเลงเพลงโอดครวญคร่ำบีบ-น้ำตาให้ผู้บังคับบัญชาใจอ่อนสงสารจนต้องออกคำสั่งแต่งตั้งให้ไป ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าคนที่ตนแต่งตั้งไปนั้นไม่ได้ความอันใดเลย แต่ด้วยความสงสารทนฟั่งคำออดอ้อนต่อไปไม่ไหว "ตือเท่านั้นที่ครองโลก แต่การตือแบบนี้ไม่ควรจะเป็นเยี่ยงอย่างแบบฉบับที่ทหารที่ดีจะพึงประพฤติปฏิบัติกัน"

บางคนก็ยึดถือแฟชั่นด้วยการให้ภรรยาของตนนำของกำนัลเข้าออกหลังบ้านฝ่ายในของผู้บังคับบัญชา มิฉะนั้นแล้วจะตาม แฟชั่นเขาไม่ทันสมัย

"แจ้" เพื่อนรัก เพื่อนวางตัว กระทำตนถูกต้องแล้วคิดและพูดถูกแล้ว ทหารที่ดีไม่มีหน้าที่ตีค่าราคาตนเอง คนที่ตีค่าราคาตนเองว่าตนน่าจะได้ไปอยู่ตำแหน่งนี้ น่าจะได้ไปอยู่ตำแหน่งโน้นก็คือคน ที่ไม่มีค่าไม่มีราคาอันใดเลย เพราะการตีค่าเป็นหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาเท่านั้น

ที่จะต้องพิจารณาแต่ผู้เดียว ข้าพเจ้าพิจารณาแล้วเห็นว่าการที่ "แจ้" เจียมตน เจียมใจก็มิใช่เพราะมีสาเหตุอื่นใดอยู่เบื้องหลัง หากเป็นเพราะ "แจ้" คำนึงถึง "ศักดิ์ศรี" ข้าพเจ้าอย่างมากนั่นเองรวมถึงเพื่อ "ศักดิ์ศรี" ของ "แจ้" เอง ศักดิ์ศรีแห่งการได้มีสายเลือดตระกูลชายชาติเชื้อทหาร ประจักษ์พยานที่ข้าพเจ้าขอนำมากล่าว ณ ที่นี้ก็คือ

ชีวิตแห่งการรับราชการทหารในบ้านเมืองเรานั้น ก็เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า ทหารนั้นได้รับแต่เงินเดือน ไม่สามารถที่จะไปแสวงหาให้ได้มาซึ่งรายได้พิเศษอื่นใดมาเกื้อหนุนจุน เจือครอบครัวให้ มีความเป็นอยู่ในลักษณะฟุ้งเฟื้อฟุ่มเฟือย เทียม หน้าเทียมตา ครอบ ครัวอื่น ๆ เขาในสังคมได้ ยิ่งไม่มีมรดกทรัพย์สินที่ดินที่บรรพบุรุษหลงเหลือไว้ให้แล้วก็อาจพูดได้ว่าอาศัยแต่เพียงเงินเดือนเท่านั้นให้ พอใช้จน ถึงวันสิ้น เดือนไม่ต้องเป็นหนี้เป็นสินเขาก็นับว่าประเสริฐเลิศสุขยิ่งแล้ว

ด้วยความทนงในเกียรติและศักดิ์ศรี อันอาจกล่าวได้อย่างเต็มภาคภูมิว่า "แจ้" เป็นลูกผู้ดีในสายเลือดไม่ว่าจะสืบสาวไล่ลำดับต้นตระกูลขึ้นไปทั้งสายเลือดพ่อหรือสายเลือดแม่จนถึงปู่ย่าตายาย

"แจ้" จึงไม่เคยปรากฏพฤติการณ์ใด ๆ ที่แสดงให้เห็น ความด่างพร้อย มีรอยมลทินแก่ทั้งหน่วยราชการและส่วนตัวแต่ ประการหนึ่งประการใด "แจ้" ระมัดระวังตนเป็นอย่างมากในเรื่องนี้ทั้ง ๆ ที่พอจะมีวิธีหรือช่องทางมากมายหลายครั้ง ที่อำนวยให้ "แจ้" ทำได้แต่ "แจ้" ก็ไม่ทำ รายละเอียดข้าพเจ้าขอยกเว้นไม่นำมากล่าว ณ ที่นี้ เพราะไม่บังเกิดผลดีต่อผู้ใดและอาจจะทำให้ใครบางคนเขาเสื่อมเสียหายมีมลทิน

อย่างไรก็ตามเนื่องจาก "แจ้" เป็นผู้ที่มีหัวในทางคำนวณใจรักชอบวิชาคณิตศาสตร์กอร์ปทั้งได้รับความนับหน้าถือตามีลูกศิษย์ลูกหา

เพื่อนฝูงกว้างขวางไปทั่วทุกสังคม จึงได้รับความไว้วางใจได้รับ เกียรติเชิญเข้าไปเป็นกรรมการให้น้ำหนักม้า (Handicapper) ในสนามราชกรีฑาและราชตฤณมัย "แจ้" ได้พินิจพิจารณาอย่างรอบคอบแล้วเห็นว่าการเข้าไปรับทำหน้าที่ดังกล่าวหาได้ทำให้เป็นการเสียศักดิ์ศรีไม่ กอปร์ทั้ง "แจ้" เองก็มีใจรักและชอบเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว "แจ้" จึงยอมรับกระทำหน้าที่ดังกล่าวนี้ด้วยความเต็มใจ

ใน ฐานะ ที่ เป็น กรรม การให้ น้ำ หนัก ม้า "แจ้" สำนึกและตระหนักถึงความรับผิดชอบในหน้าที่ดังกล่าว "แจ้" ระวังตนอย่างที่สุดที่จะพิจารณาให้น้ำหนักม้า แก่ทุกคอก ด้วยความ ยุติธรรมเที่ยง ตรง ไม่เห็นแก่หน้าเจ้าของคอกม้าผู้ใด ทั้งที่สนิทสนมคุ้นเคยหรือไม่รู้จักหน้าค่าตากันนักเลงม้าก็ย่อมรู้กันอยู่ดีแล้วว่ากรรมการให้น้ำหนัก ม้านั้นมีความ สำคัญยิ่งเพียงใดต่อการที่จะอำนวยให้ม้าของคอกตนได้มีโอกาสเข้าป้ายชนะ และเป็นกรรมการประเภทที่เสี่ยงต่อข้อครหา เสี่ยงต่อการถูกโจมตีอย่างที่สุด

แต่ความเที่ยงตรงความยุติธรรมของ"แจ้"นั้นได้เป็นที่ประจักษ์แก่บรรดานักเลงม้า เจ้าของคอกม้าและผู้อยู่หรือมีส่วนเกี่ยวข้องในวงการกีฬาพระราชาโดยถ้วนทั่วหน้ากัน

มีภาพเหตุการณ์อันหนึ่งซึ่งข้าพเจ้ายังจำได้ ตราบเท่า ทุก วันนี้ก็คือในการแข่งม้านัด หนึ่งเมื่อ ข้าพเจ้าได้ รับใบ แจ้งการให้น้ำ หนัก ม้าล่วงหน้าก่อนวันแข่ง ข้าพเจ้าโมโห "แจ้" ถึงกับผรุสวาทคำหยาบต่อ "แจ้" ไปในทันทีด้วยความเคยชินด้วยถ้อยคำในสมัยเที่ยวเตร่ด้วยกัน แต่ครั้นได้พบ "แจ้" ต่อว่า "แจ้" ออกไปว่าทำไมถึงให้น้ำหนักม้าข้าพเจ้าเช่นนี้ก็ได้รับคำอธิบายแจกแจงเหตุผลโดยละเอียด ข้าพเจ้าก็เข้าใจในเหตุผลที่แจ้เพิ่มน้ำหนักม้าของข้าพเจ้า พอข้าพเจ้าหายโกรธและกำลังเห็นใจที่ "แจ้"

จำต้องตัดสินใจกระทำไปเช่นนั้น ข้าพเจ้ากลับหมั่นไส้ "แจ้" เข้าไปอีก เมื่อ "แจ้" ย้ำเหตุผลสุดท้ายว่า "..........ใคร ๆ มันก็รู้ว่าคอกของเสธจิตติกับกรรมการให้น้ำหนักม้าเป็นเพื่อนกัน..........ยิ่งม้าของคอกเสธจิตติแล้วต้องระมัดระวังยิ่งขึ้นเป็นกรณีพิเศษ..........ขึ้นให้ซุ่ย ๆ ไปไม่แคล้วถูกสวด..........

ข้าพเจ้าฟังแล้วได้แต่อุทานในใจว่า

"ไอ้..........แจ้ เพื่อนอย่างนี้ก็มีด้วย"

ข้าพเจ้าจำได้ว่าการแข่งม้านัดนั้นข้าพเจ้าอารมณ์เสีย แทงม้าไม่ถูกเลยสักเที่ยวเดียว นั่งรถกลับบ้านคิดถึงคำพูดของแจ้มาตลอดทางใคร่ครวญซ้ำแล้วซ้ำเล่าจึงได้เข้าใจมองนึกถึงภาพม้าของข้าพเจ้า หากเข้าป้ายชนะด้วยน้ำหนักที่ข้าพเจ้าคิดว่าชนะถ้า "แจ้" ลำเอียงน้ำหนักช่วยกันแล้วนอกจากม้าข้าพเจ้าจะต้องเต็งหามจ่ายเพียงไม่กี่บาทแล้ว เจ้าของม้าคอกอื่น ๆ ใน เที่ยว แข่ง นั้น ก็คง ต้อง ลำดับ ญาติโยม "แจ้" แน่นอนที่ลำเอียงให้น้ำหนักม้าของข้าพเจ้า ห้วงความคิดของ ข้าพเจ้าได้ สิ้นสุดลงพร้อมด้วยความตื้นตันใจ ประจักษ์ซึ้งถึงน้ำใจเพื่อนที่ยึดถือความเที่ยงตรงความยุติธรรมเป็น ตราชูที่จะไม่ ยอมให้น้ำ หนักของ เงินหรือ น้ำหนัก แห่งมิตรภาพมาผลักเพิ่มเติมให้ตราชูนั้นโยกเอนเอียงลงมาได้

เพื่อนทำถูกแล้วที่ไม่เห็นแก่หน้าผู้ใด ไม่ว่าใครผู้นั้น จะเป็นเพื่อนรักกัน จะมีอิทธิพลเรืองอำนาจวาสนาสูงส่งสักเพียงใดก็ตาม

"นี่แหละลักษณะ ตัวจริงของ แจ้ที่ไม่ ซ้ำ แบบใคร ไม่มีใครเหมือน"

ข้าพเจ้าเคยจำคติที่ชาวบ้านพูดกล่าวกันโดยทั่วไปว่า

"จะตายทั้งทีก็ขออย่าให้เป็นผีที่คนตามสาปแช่ง"

ดังนั้นถ้านักเลงม้าเจ้าของคอกม้าหรือผู้เกี่ยวข้องอยู่ในวงการกีฬาพระราชาผู้ใดที่มาให้เกียรติแก่ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ในงานพระราชทาน เพลิงศพวันนี้ ข้าพเจ้าเชื่อ ว่าทุกท่าน ก็คงจะ เห็น พ้องด้วยในคุณธรรมความเที่ยงตรงของเพื่อนข้าพเจ้าผู้นี้ และถ้าหากจะมีผู้ใดได้รับความไม่ยุติธรรม เห็นว่า "แจ้" ให้น้ำหนักม้าคอกของท่านไปอย่างเฮงซวยแล้วไซร้ก็ขอได้โปรดอโหสิต่อผู้ล่วงลับไปแล้วด้วยเถิด

มนุษย์ในโลกนี้หายากที่มีความละอายต่อบาป มีความละอายต่อการ กระทำที่ผิดแผก หรือ คดโค้งไป จากกฎระเบียบ วินัยและข้อบังคับที่เห็นนับหน้าถือตายกมือวันทากราบไหว้กัน นั้นแต่ละท่าน ไม่ทราบ เบี้ยวหรือคดเคี้ยวฉ้อฉลกลวิธี ทั้งด้วยกำลัง ภายในกำลัง ภายนอกมาก กว่าเพื่อนคนนี้ของข้าพเจ้าสักกี่หมื่นกี่แสนเท่า แต่ก็เห็นเขาชูคอก้มหัวรับคำนับจากผู้ใต้บังคับบัญชากันได้ดาษดื่นอย่างหน้าชื่นตาบาน ไม่มีความกระดากใจอย่างใดเลย

อุทาหรณ์ในเรื่อง ดังกล่าว แล้วนี้ เห็นจะ ไม่ต้องมี อรรถา ธิบายอันใดเพิ่มเติมอีกว่าเพื่อน "แจ้" ของเรามี Spirit และมีความซื่อตรงต่องานในหน้าที่เพียงไร มีอุดมการณ์และทัศนะคติต่อการทำงานอย่างเคร่ง-ครัดแค่ไหน

"ก็ดีแล้วนะเพื่อน เพื่อนไปจากโลกนี้เสียได้ก็สบายใจ ยังเหลือแต่พวกเราเท่านั้นที่ยังจะต้องทนทุกข์ทรมานดูความสับปรับ หลอกลวงสวมหน้ากากตีสีหน้าเล่นละคร ยิ้มหัวร่อเทอดทูนเยินยอกันเข้าไป แต่ภายในใจเขาจะคิดอย่างไรนั้นไม่สวรรค์ก็นรกคงรับทราบดี"

แจ้และข้าพเจ้าได้พบปะกันเสมอทุกเสาร์ทุกอาทิตย์ ทั้งสนามไทยและสนามฝรั่ง "แจ้" รู้ม้าดีมีทีเด็ดก็มาบอกข้าพเจ้า ม้าใดสมควร

เลื่อนชั้น ลดชั้นเพราะเหตุผลใดอย่างไร "แจ้" ก็แนะนำชี้ช่องทางให้ "แจ้" มีความอาทรห่วงใยในสุขภาพและความเป็นอยู่ของข้าพเจ้าโดยต่อเนื่องสืบมามิได้เสื่อมคลายจืดจางตามกาลเวลา "แจ้" ยังคงรักษาระดับความเป็นเพื่อนที่ดีต่อข้าพเจ้าโดยไม่เปลี่ยนแปลง

ข้าพเจ้าไม่เคยคาดคิดเลยว่า "แจ้" จะจากข้าพเจ้าไปก่อน เพราะถึงแม้ "แจ้" จะมีรูปร่างบอบบางแทบจะปลิวตามลม แต่ "แจ้" ก็ยังแข็งแรงกระฉับกระเฉงเดินเหินว่องไวคล่องแคล่วในสภาพที่ดีกว่าข้าพเจ้าเสียอีก "แจ้" มี่แต่โรคประจำตัวซึ่งข้าพเจ้าก็เห็นว่าไม่ร้ายแรงอะไรนัก "แจ้" เป็นโรคเกี่ยวกับระบบทางปอดและหลอดลมไม่ปกติ "แจ้" มักจะมีหลอดท่ออ๊อกซิเย่น (แบบ Portable) เล็ก ๆ ประจำตัวสำหรับช่วยอาการหายใจในยามฉุกเฉินเวลาพบปะกันข้าพเจ้าก็เคยพร่ำเตือนขอร้อง "แจ้" ว่าอย่าได้สูบบุหรี่มากนัก เพราะเป็นสิ่งที่จะช่วยซ้ำเติม บั่นทอนสุขภาพรวมถึงก่อให้เกิดความระคายเคืองต่อโรคของ "แจ้" เองเพราะข้าพเจ้าได้รับทราบจาก "คุณผสาร" บ่อยครั้งว่า เวลา "แจ้" เล่นบริดจ์แล้ว แจ้มักจะไม่ค่อยหลับนอน "แจ้" จะสูบบุหรี่มวนต่อมวน "แจ้" ทุ่มเทกำลังใจ กำลังความคิดรวมถึงสมาธิทั้งสิ้นลงไปในเกมส์บริดจ์ ซึ่งการทุ่มเทสมาธิลงไปไม่ว่าจะเป็นเกมกีฬาใด ๆ ของ "แจ้" นั้นเพื่อน ๆ ทราบและประจักษ์เป็นอย่างดียิ่งว่า "แจ้" เป็นผู้มีพรสวรรค์ในเกมกีฬาทั้งกลางแจ้งและในร่ม ในด้านกีฬากลางแจ้งนั้นทั้ง ๆ ที่ "แจ้" เองก็มีรูปร่างราวกับจะปลิวไปตามลม แต่ "แจ้" สามารถตีเท็นนิสได้คล่องแคล่วมีลูก Drive เป็นที่น่าหวาดหวั่นแก่ฝ่ายตรงข้าม เวลา "แจ้" จับคิวบิลเลียด "แจ้" ก็เล่นกับเขาได้ขนาดมือบิลเลียดดี ๆ ไม่ค่อยกล้าเล่นด้วย แต่ที่แจ้ยอดเยี่ยม ที่สุดก็คือ เกมไพ่บริดจ์ความสามารถของ "แจ้" นั้นเลื่องลือระบือชื่อจนถึงระดับถูกจัดเข้าเป็นมือ-

หนึ่งในทีมไพ่บริดจ์ของไทยที่เดินทางไปแข่งขันในต่าง ประเทศหลายครั้งหลายหน ผู้ที่มีฝีมือร่วมไปด้วยที่ข้าพเจ้าจำได้ก็มีคุณโกวิท สุจริตกุล ผู้อยู่ในวงการกีฬาพระราชาด้วยกัน

เกียรติคุณความ สามารถ ของแจ้ใน ด้านการเล่นเกม ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีดังกล่าวมาแล้วนี้ก็เห็นจะเป็นเพราะด้วยธรรมชาติได้สร้างสมองของ "แจ้" ให้มีลักษณะที่ดีเลิศเป็น พิเศษ จนก่อให้ เกิดพลัง เร้นลับ สะสมเอาไว้ที่จะใช้ต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด

แต่อนิจจาความปราชญ์เปรื่อง และอัจฉริยะ ทางด้าน สมองของ "แจ้" ต้องพ่ายแพ้ต่อกรรมลิขิตที่จำกัดตัดวิถีชีวิตของเพื่อนลงไว้แต่เพียงเท่านี้

ในด้านชีวิตครอบครัวของแจ้ในสายตาของข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้าอาจกล่าวได้ว่าครอบ ครัวของ "แจ้" เป็นครอบ ครัวที่มี ความราบ รื่นสุข-สมบูรณ์โดยแท้จริง นับตั้งแต่ได้ครอง ชีวิตคู่ร่วมกับคุณผสารแล้ว "แจ้" ได้ทำหน้าที่พ่อบ้านที่ดีเป็นฉัตรแก้วกั้นเกศ คุ้มครองทั้งลูกเมียให้ดำรงอยู่ได้ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ให้ความอุปการะกวดขันดูแลเอาใจใส่ในการศึกษาเล่าเรียนแก่บุตรชายบุตรหญิงจนลูก ๆ ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษามีงานการทำเป็นหลักฐานโดยทั่วหน้า

"แจ้" ได้บรรลุถึงแล้วซึ่งความสำเร็จในการครองชีวิต สมาชิกในครอบครัวทุกคนมีความสุขสมกับอัตภาพ แต่ชีวิตของคนเรานั้นเมื่อเกิดขึ้นมาแล้วก็ต้องดำเนินไปตามพรหมลิขิต เราจะปรุงแต่งหรือ ใครจะจัดปรุงแต่งตามใจชอบปรารถนาหาได้ไม่ จะสกัดยับยั้งหรือหลีกเลี่ยงมิให้เจ็บ มิให้ตายก็ไม่ได้ ทุกชีวิตต้องดำเนินไปตามวาระและบุญกรรมที่แต่ละคนสร้างสมมา

ข้าพเจ้าได้รับทราบข่าวการจากโลกนี้ไปของ "แจ้" เมื่อ ๒๒ มี.ค. ๑๖ ด้วยความรู้สึกสลดหดหู่ใจ สะท้อนใจ ข้าพเจ้ารู้สึกว่ามีก้อนอะไรอย่างหนึ่งติดอยู่ที่คอจะกลืน ลงไปก็ไม่ได้จะคาย ก็ไม่ ออก นี่เอง ที่เขาเรียกกันว่าความตื้นตันใจ แม้ว่าก่อนหน้าวันดังกล่าวข้าพเจ้าจะได้เตรียมตัว เตรียมใจ คิดไว้แล้วว่าไม่เร็วก็ช้าจะต้องได้รับทราบข่าวนี้ แต่ข้าพเจ้าก็คาดไม่ถึงว่าวาระการสิ้นสุดของเพื่อนจะรวดเร็วเช่นนี้

ข้าพเจ้ายังจำได้ ถึงความ รู้สึกใน ขณะที่ยืน อยู่เบื้อง หน้า เตียงที่ "แจ้" นอนเจ็บอยู่ ภาพของอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้เพื่อ ช่วยในการหายใจที่แพทย์ต่อสายเข้าไปในจมูกและปากของเพื่อน ยังติดตา ข้าพเจ้ายากที่จะเลือนหาย เพื่อนพูดไม่ได้ ไม่ลืมตา ไม่มีสติสัมปชัญญะที่จะรับรู้ไม่ทราบว่าจะเป็นใครหรือ ผู้ใดไปเยี่ยม การ ทอดถอน หายใจเป็น สิ่งที่มนุษย์ใช้ระบายความอึดอัด ระบายความตื้นตันหรือความเศร้าในใจออกไป ข้าพเจ้าจำไม่ได้ว่าคืนนั้นได้ถอนหายใจออกไปกี่ครั้งแต่ทุกครั้งที่ถอนหายใจก็ได้แต่ภาวนาในใจ "ขอคุณพระได้โปรดช่วย ขอได้ช่วย "แจ้" ด้วยเถิด" หลังจากข้าพเจ้าไปเยี่ยมแล้ว ทราบข่าวต่อมาว่า "แจ้" มีอาการดีขึ้น ข้าพเจ้ารู้สึกโล่งใจและตั้งใจที่จะไปเยี่ยมอีก พร้อมกันก็คิดว่าพบกันคราวนี้คงจะได้พูดจากระเซ้าเย้าแหย่ "แจ้" ให้กำลังใจ "แจ้" ทุเลากลับบ้านได้แต่แล้วความหวังของข้าพเจ้าก็สลายหมดสิ้นลง เพื่อนจากไปแล้วจากไปอย่างไม่มีวันหวลกลับคืนมาพบปะพูดจากันอีก

ข้าพเจ้าขอคารวะต่อดวงวิญญาณของ "แจ้" ได้ไปสู่สุคติ ขอแสดงความเสียใจอย่างสุดซึ้งต่อบรรดาครอบครัว ญาติมิตรทุกท่านของ พ.อ. ม.ล.เถกิงเดช สุทัศน์ มา ณ ที่นี้

หากวิญญาณของ "แจ้" มีพลังขอให้เป็นพลังที่มีกำลังรับรู้ ขอจงได้รับทราบเถิดว่าเพื่อนของ "แจ้" ทุกคนได้มีความเสียดายอาลัยรักในการจากไปของ "แจ้" "ด้วยน้ำใจ ด้วยคุณความดีที่แจ้ได้มีและให้ต่อเพื่อน ๆ ทุกสิ่งทุกอย่างนั้น ๆ จะยืนยงคงอยู่แนบแน่นในหัวใจเพื่อนทุกคนตลอดไปอีกนานเท่านาน

สำหรับบรรดาลูกศิษย์ของ "อาจารย์หม่อมเถกิงเดช" ข้าพเจ้าก็คิดว่าทุกท่านที่มาให้เกียรติคารวะครั้งสุดท้ายในวันนี้ คงไม่มีวลีอื่นใดเหมาะสมเท่า "แด่คุณครูด้วยดวงใจ" และสำหรับพวกเราก็คงจะต้องเปล่งให้แจ้เป็นครั้งสุดท้ายในวันนี้ว่า "แด่แจ้ผู้สถิตย์ในหทัยเรามิรู้ลืม"

ขอกุศลผลบุญ คุณความดีที่ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ได้กระทำไว้ด้วยกุศลผลบุญที่ญาติมิตร บำเพ็ญกุศลอุทิศให้จงเป็น พลว ปัจจัยเกื้อหนุนอวยส่งให้ดวงวิญญาณของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เพื่อนรักจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพ ขอจงเสวยสุขในทิพยพิมานสถานตามสมควรแก่คติวิสัย ตลอดกาลนานเทอญ.

พลเอก จิตติ นาวีเสถียร

(จิตติ นาวีเสถียร)

รำลึกถึงเพื่อน

ข้าพเจ้ารู้สึกเศร้าใจอย่างสุดซึ้งที่ได้รับทราบ ทางโทรศัพท์จาก พล.อ. จิตติ นาวีเสถียร ติดต่อมาว่า พ.อ. (พิเศษ) ม.ล. เถกิงเดช สุ-ทัศน์ ซึ่งเป็นเพื่อนรักของเราได้สูญเสียชีวิตไปเสียแล้ว

ย่อมเป็นที่รู้กันทั้งคุณผสาร ฯ และบรรดาวงศ์ญาติของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ฯ มาแต่อดีตว่าเราทั้งสามซึ่งเคยรับราชการอยู่ในสำนักเดียวกัน ณ โรงเรียนนายร้อย ฯ สมัยปี พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นเพื่อนรักกันมากแม้ในระยะต่อมาซึ่ง พล.อ. จิตติ ฯ และข้าพเจ้าจำต้องแยกย้ายจาก ร.ร. นายร้อย ฯ ไปปฏิบัติหน้าที่ราชการแห่งอื่น ๆ ทำให้เราอยู่ห่างไกลกันไปบ้าง แต่เราก็ยังคงมีจิตใจผูกพัน และรำลึกถึงกันเหมือนเดิมอยู่ตลอดเวลา

ก่อนหน้าที่ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ฯ จะป่วยถึงขั้นอาการหนักจนถึงแก่กรรมนั้นได้พูดกับข้าพเจ้าทางโทรศัพท์เป็นครั้งสุดท้าย เล่าถึงอาการป่วยที่มีลักษณะอ่อนเพลีย และตั้งใจไว้ว่าเมื่อร่างกายแข็งแรงดีขึ้นแล้วอยากจะนั่งรถออกไปเที่ยวหย่อนใจในตอนเย็น ๆ แล้วจะมาหาข้าพ-เจ้าที่บ้านด้วย ทั้งยังได้พูดกันว่าเมื่อเราเกษียณอายุราชการด้วยกันแล้วเราก็จะมีเวลาพบปะพร้อมหน้ากันได้เนือง ๆ แต่หลังจากนั้นไม่นาน พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ฯ ก็จากข้าพเจ้าไปเสียแล้ว

เมื่อย้อนระลึกถึงความหลังเมื่อเกือบ ๔๐ ปี ก่อนโน้นซึ่งเป็นสมัยเริ่มแรกที่เราได้รู้จักกัน และต่อมาก็ได้เป็นเพื่อนรักกันนั้น พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ฯ ได้กลับมาจากต่างประเทศใหม่ ๆ นอกจากที่จะได้เรียน

รู้ทางวิชาการ โดยเฉพาะแล้วยังมีความรอบรู้ต่อชีวิตในทางสังคมอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เพราะได้ติดตามอยู่ใกล้ชิดกับท่านเจ้าคุณบิดาซึ่งไปเป็นเอกอัครราชทูตในประเทศต่าง ๆ ทั้งในยุโรป และสหรัฐอเมริกาเป็นเวลาอันยาวนาน พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ฯ ได้เข้ารับราชการเป็นอาจารย์ฝ่ายวิชาสามัญใน ร.ร. นายร้อยทหารบก และ ร.ร. เท็คนิคทหารบก (ร.ร. นายร้อยพระจุลจอมเกล้า ฯ ในปัจจุบัน) ดังนั้นเราจึงได้พบปะคบหาสมาคมกันอย่างใกล้ชิดตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

เนื่องจาก พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ฯ มีความรอบรู้และมีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ หลายด้าน การคบหาสมาคมกันอย่างใกล้ชิดทำให้ข้าพเจ้าได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ จาก พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ฯ เป็นอันมาก แม้กระทั่งการกีฬาต่าง ๆ ซึ่ง พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ฯ เคยได้รับการฝึกฝนอย่างสมบูรณ์แบบมาจากต่างประเทศอย่างไร ก็ได้นำมาถ่ายทอดฝึกสอนให้ข้าพเจ้าโดยตรงอย่างนั้น แสดงถึงคุณลักษณะของการเป็นเพื่อนที่แนะประโยชน์ และมีความรักเพื่อนอย่างจริงใจ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ฯ เป็นผู้ที่มีลักษณะแท้ของสุภาพชน สงบเสงี่ยมเจียมตัวไม่ฟุ้งเฟ้อทะเยอทะยาน ชอบที่จะเป็นตัวของตัวเอง รักความเป็นอยู่ที่พอเหมาะพอดีด้วยความบริสุทธิ์ อันเป็นหลักในการดำเนินชีวิตให้อยู่ในสายกลางตามแนวทางของพระพุทธองค์โดยแท้ และในเมื่อเรามีทัศนคติเหมือน ๆ กันเช่นนี้จึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้เราเป็นเพื่อนรักกันอย่างแน่นแฟ้นตลอดมา

การจากไปของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ฯ เป็นการสูญเสียเพื่อนรักที่ยังความเศร้าสลดใจแก่ข้าพเจ้าอย่างที่สุด ความหวังที่เราจะได้พบปะสังสรรค์กันในยามที่เราสูงอายุก็เป็นอันสิ้นสุดลง คงเหลือแต่ความอาลัย

รัก และรำลึกถึงบุญคุณของเพื่อนที่ยังคงฝังแน่นอยู่ในความทรงจำของข้าพเจ้าตลอดไปมิรู้ลืมหากมีญาณวิถีทิพยโสตอันใดที่จะพึงทราบได้ ก็ขอให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของเพื่อนรักจงได้รับทราบถึงความอาลัยรักจากข้าพเจ้า และขอให้ดวงวิญญาณของเพื่อนรักจงสิงสถิตอยู่ในทิพยสถานพิมานในแดนสรวงสวรรค์ ประสพสุขวิบูลผลในสัมปรายภพ ตามควรแก่คติวิสัยจงทุกประการ

พล.ต. ทวี ตุลวรรธนะ

๓๐๒ ถนนพระราม ๖
กรุงเทพ ฯ
๑๗ พ.ค. ๑๗

คำอาลัย

ข้าพเจ้า ได้รู้จักกับ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เมื่อ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ได้มาสมัครเข้ารับราชการเป็นครูในแผนกที่ ๓ กรมยุทธศึกษาทหารบก มีชื่อย่อว่า ยศ ๓ แผนกนี้เกี่ยวกับวิชาเท็ฆนิค ซึ่งมี พ.อ. พระเจนภูมิศาสตร์เป็นหัวหน้าแผนก พ.ท. พระฉันทพาทไพเราะเป็นหัวหน้าวิชาคณิตศาสตร์ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ได้รับหน้าที่ให้ทำการสอนวิชาคณิตศาสตร์กึ่งวิชาเรขาคณิตวิเคราะห์และตรีโกณมิติทรงกลม แก่นักเรียนเท็ฆนิคทหารบก กรมยุทธศึกษาในสมัยเมื่อ ๓๐ ปีโน้น หรือ ร.ร. จปร. ในสมัยนี้ ได้เปิดโรงเรียนเท็ฆนิคทหารบกขึ้นในปี ๒๔๗๗ เป็นปีแรก และในปีนั้นเอง ข้าพเจ้าก็ได้สมัครเข้ามาเป็นครูในแผนก ๓ กรมยุทธศึกษาทหารบก ต่อมา พวกเราใน ย.ศ. ๓ ก็มีความคุ้นเคยกับ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ภายใต้ชื่อที่เรียกกันเล่น ๆ ว่า หม่อมแจ้ และที่ได้เรียกเช่นนี้ก็เห็นจะเป็นด้วยว่า พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นผู้ที่มีร่างเล็กนั่นเอง พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ แม้จะเป็นนักเรียน-ต่างประเทศ เป็นบุตรพลโท พระยาวิชิตวงศวุฒิไกร มีชาติตระกูลสูงก็ตาม แต่เป็นคนที่ไม่ถือตัว มีการสังคมดีมาก มีความสุภาพอ่อนน้อมต่อผู้มีอาวุโสทั่วไป ดังนั้นพวกเราจึงมีความรักใคร่เหมือนกับว่าเป็นญาติกัน และได้เรียกชื่อเล่นของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ แทนชื่อจริงตลอดมา ฉะนั้น ต่อไปนี้ ข้าพเจ้าจะขอเรียก พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ว่า หม่อม เฉย ๆ เหมือนอย่างที่ได้เคยเรียกมาในครั้งกระโน้น

หม่อมได้ทำการสอน วิชาเรขาคณิต วิเคราะห์ และตรีโกณมิติ-ทรงกลมแก่นักเรียนนายร้อยเท็ฆนิคปีที่ ๑ และ ๒ ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ หม่อมได้เคยศึกษาในโรงเรียนของสหรัฐอเมริกาและประเทศเบลเยี่ยมมาแล้ว ฉนั้น จึงสามารถสอนวิชาคณิตศาสตร์ตามหลักสูตรของ ร.ร. เท็ฆนิคทหารบก หรือหลักสูตรใหม่ของโรงเรียนนายร้อย จปร. เรียนจบ ๕ ปี ตามแบบโรงเรียนนายร้อยที่สหรัฐอเมริกา (เวสต์ปอยต์) ได้อย่างสบาย และเนื่องจากได้เคยศึกษาในต่างประเทศมาแล้ว หม่อมจึงใช้ภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสทั้งพูดและเขียนได้เป็นอย่างดี หม่อมได้ช่วยเหลือพวกอาจารย์แปลตำราคณิตศาสตร์เป็นภาษาไทย เช่นตำราแคลคูลัส ซึ่ง พ.ท. หลวงโสภาพจนประพันธ์อาจารย์ผู้สอนกำลังแปลอยู่ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังได้ช่วยเหลืออาจารย์ในแผนกภาษาต่างประเทศอีกด้วย หม่อมเป็นคนขยันขันแข็ง มีความตั้งใจที่จะถ่ายเทความรู้ให้แก่นักเรียนอย่างแท้จริง ฉนั้นนักเรียนที่ได้เรียนกับหม่อมจึงมีความเข้าใจและทราบซึ้งในบทเรียนเป็น-อย่างดี หม่อมเป็นคนมีระเบียบและมีความปราณีตมาก หนังสือต่าง ๆ ที่หม่อมเขียน จะเป็นตัวอักษรหรือตัวเลขก็ตาม มองดูแล้วคล้ายกับว่า เป็นการคัดลายมือ เพราะมีความปราณีตและเรียบร้อยมาก ช่องไฟระหว่างตัวอักษรก็เท่ากันโดยตลอด แลดูสอาดหมดจดและสวยงามดี ความจริงเรื่องความปราณีตนี้ เป็นนิสัยของหม่อมเอง ฉนั้นผลงานที่ปรากฏออกมาจึงเรียบร้อย สอาด และก็เป็นเช่นนี้ทุกครั้งไป เกือบจะพูดได้ว่า หม่อมเขียนหนังสือหวัดไม่เป็น

นอกจากจะทำการสอนคณิตศาสตร์และช่วยแปลตำราและช่วยทางภาษาต่างประเทศแล้ว หม่อมยังได้ช่วยทำธุระต่าง ๆ ที่หัวหน้าแผนกมอบหมายให้ทำเป็นครั้งคราวอีกด้วย หม่อมเป็นคนขยันและเชื่อฟังผู้-

บังคับบัญชาเป็นอย่างดี ฉนั้น จึงได้ทำงานที่ผู้บังคับบัญชามอบให้จนสำเร็จเรียบร้อยทุกครั้งโดยมิได้เกี่ยงงอนหรือบิดพริ้วแต่ประการใด หม่อมมิได้พูดบ่นแต่อย่างใดเลยทั้งต่อหน้าและลับหลัง นอกจากนั้นก็ไม่เคยสนใจหรือเรียกร้องในเรื่องบำเหน็จ ๒ ขั้นในตอนปลายปี เพราะการทำงานมากดีเด่น ผู้บังคับบัญชามีสิทธิ์ที่จะเสนอขอบำเหน็จ ๒ ขั้นให้ได้ ส่วนจะได้หรือไม่นั้น ก็แล้วแต่ผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไปจะพิจารณา หม่อมไม่เคยพูดหรือแสดงกิริยาไม่พอใจในเรื่องบำเหน็จความชอบประจำปีแก่ผู้บังคับบัญชาหรือใคร ๆ เลย นี่ก็แสดงถึงคุณธรรมที่ดีของการเป็นครูหรือผู้ใต้บังคับบัญชาของหม่อม ได้อย่างหนึ่ง หม่อมเป็นคนพูดเสียงดังฟังชัดเหมาะสมกับการเป็นครูในโรงเรียกทหารเป็นอย่างยิ่ง หม่อมเป็นคนร่างเล็ก แต่ว่ามีใจกล้าหาญเด็ดเดี่ยว เป็นคนกล้าพูดและกล้าทำในสิ่งที่ตนเชื่อว่าถูกต้อง เป็นคนพูดตรงไปตรงมา ไม่ชอบประจบสอพลอ เป็นคนมีเหตุมีผล แม้จะมีอารมณ์ฉุนเฉียวบ้างเป็นครั้งคราว แต่ก็หายเร็ว เมื่อหายแล้วก็หายกันไป ไม่คิดที่จะเก็บไว้ในใจต่อไป ไม่ปฏิบัติงานตามอารมณ์ ยอมรับฟังความคิดความเห็นของคนอื่น ดังนั้น ในการประชุมกัน บางครั้งก็ได้โต้เถียงกันหน้าดำหน้าแดง แต่แล้วก็ออมชอมกันด้วยเหตุผล เมื่อเลิกการประชุมแล้วก็ไม่มีอะไรกัน บางเรื่องของการประชุมหากหม่อมมีความข้องใจ แม้ว่าจะเลิกประชุมไปแล้ว หม่อมก็ยังเอาเรื่องมาคุยหรือวิจารณ์อีกเป็นเวลานาน ทั้งนี้ ก็เห็นจะเป็นด้วยว่า หม่อมเป็นคนรักงานนั่นเอง

งานพิเศษ ที่หม่อมได้รับแต่งตั้งให้ทำ อีกอย่างหนึ่งก็คือเป็นกรรมการปรับปรุงโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ หลักสูตรใหม่นี้ ใช้เวลาศึกษา ๕ ปี โดยยึดถือเอาหลักการศึกษาโรงเรียน

นายร้อยของสหรัฐอเมริกา (เวสต์สปอยต์) เป็นบันทัดฐาน เรามักจะเรียกกันง่าย ๆ ว่าหลักสูตรเวสต์ปอยต์ หม่อมก็ได้ปฏิบัติหน้าที่ ๆ ได้รับมอบใหม่นี้ด้วยความเต็มใจ จนหลักสูตรใหม่สำเร็จลงด้วยความเรียบร้อย ร.ร. นายร้อย จปร. ได้ใช้หลักสูตรนี้ตลอดเวลามาเป็นระยะเวลาประมาณกว่า ๑๕ ปี จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงใหม่อีกครั้งโดยแบ่งหลักสูตรออกเป็น ๓ ปีและ ๕ ปีดังที่ได้ใช้อยู่ในขณะนี้ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าได้รับคำสั่งให้เปิดโรงเรียนเตรียมทหารบกขึ้นอีก ผู้ที่จะเข้าโรงเรียนนายร้อยจุลจอมเกล้าและศึกษาตามหลักสูตรใหม่ (เวสต์ปอยต์) จะต้องผ่านโรงเรียนเตรียมทหารบกก่อน หม่อมก็ได้มีส่วนปรับปรุงหลักสูตรโรงเรียนเตรียมทหารบกที่เปิดขึ้นใหม่นี้ด้วยเหมือนกัน เมื่อครั้งที่สอนอยู่ ร.ร. นายร้อย จปร. นั้น หม่อมได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรักษาราชการอาจารย์แผนกวิชาคณิตศาสตร์ กองการศึกษาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และเป็นผู้ทำการแทนหัวหน้าแผนกวิชาคณิตศาสตร์แทน พ.ต. พร้อม พานิชภักดิ์ ซึ่งทำหน้าที่แทนหัวหน้าแผนกคณิตศาสตร์อยู่เดิม เพราะ พ.ต. พร้อม พานิชภักดิ์ จะไปศึกษาต่อในต่างประเทศ เมื่อ พ.ต. พร้อม พานิชภักดิ์กลับจากต่างประเทศได้ไม่นานหม่อมก็ได้ย้ายไปอยู่โรงเรียนเตรียมทหาร ในตอนท้ายได้ครองตำแหน่งหัวหน้ากองวิชาการ ได้รับพระราชทานยศเป็นพันเอกพิเศษ และก็ได้อยู่ในตำแหน่งนี้ตลอดมาจนถึงปี ๒๕๑๕

ในด้านกีฬา หม่อมเป็นนักกีฬาที่สำคัญคนหนึ่ง หม่อมเล่นกีฬาได้ทั้งนั้น และเข้าใจกฎเกณฑ์ของกีฬานั้น ๆ เป็นอย่างดี เช่น รักบี้ ฟุตบอล เทนนิส แบดมินตัน กีฬาที่ต้องใช้แรงปะทะมาก ๆ หม่อมไม่เล่น เช่นรักบี้และฟุตบอล แต่ก็ชอบดู ข้าพเจ้าได้เคยเห็นหม่อมเล่น

เทนนิสบ่อย ๆ ในเวลาเย็น ส่วนแบดมินตันก็เคยเห็นบ้างเป็นครั้งคราว รู้สึกว่าหม่อมชอบเล่นเทนนิสมากกว่าแบดมินตัน สำหรับกีฬาในร่ม หม่อมเล่นได้ทุกชนิด นับตั้งแต่บิลเลียด บิงปอง บริดช์ รัมมี่ ไพ่ไทย ยี่อิด และโป๊กเกอร์ ที่หม่อมชอบเล่นมากที่สุดก็คือบริดช์ หม่อมเคยบอกว่าเล่นบริดช์สนุกดี เพราะต้องใช้ความจำและความฉลาดไหวพริบ และต้องใช้ความคิดด้วย หม่อมได้เคยร่วมกับทีมบริดช์ของไทยไปแข่งขันในประเทศต่าง ๆ ทางด้านตะวันออกไกล เช่น ที่ฮ่องกง ญี่ปุ่น เป็นต้น กีฬาอีกอย่างหนึ่งที่หม่อมชอบคือกีฬาอาชา หม่อมไม่ชอบแทงม้าหรือเล่นม้า แต่ชอบอยู่พวกผู้รับแทงคือพวกโต๊ดหรือพวกนายสนาม หม่อมจะเก็บสถิติของม้าแข่งแต่ละเที่ยวและแต่ละตัวไว้พร้อมด้วยน้ำหนักบันทุกของม้าแต่ละตัว เวลาที่ใช้วิ่งของแต่ละตัวและแต่ละเที่ยว โดยมากหม่อมจะทำเป็นตารางไว้สำหรับใช้กรอกตัวเลขต่าง ๆ แล้วใช้วิชาคำนวณโดยมีแฟกเตอร์และข้อมูลต่าง ๆ ประกอบ เช่นฝนตกก่อนแข่ง หรือมีลมเป็นต้น คิดบวกลบคูณหารตามวิธีของหม่อม ผลมันจะออกมาในลักษณะคาดคะเนว่า ตัวนั้นจะเข้าวิน จ่ายเท่านั้นต่อ และตัวนี้จะเข้าเพลส จ่ายเท่านั้นต่อนี่เป็นเรื่องลับที่หม่อมไม่เคยเผยให้ใครทราบเลย และหม่อมก็ได้รับค่าตอบแทนจากนายสนามคุ้มกับความเหนื่อยยากทีเดียว หม่อมบอกว่าชอบงานอดิเรกอย่างนี้ เพราะต้องใช้การคำนวณด้วย สนุกดี

เมื่อคราวสงครามมหาเอเซียบูรพา กรมยุทธศึกษาได้อพยพไปอยู่ที่จังหวัดเพ็ชรบูรณ์ หม่อมก็ได้อพยพครอบครัวไปด้วย ข้าพเจ้าจำได้ว่า บุตรีของหม่อม คุณมรกต ยังเล็กมาก หม่อมบอกว่า ถ้าทิ้งไว้ทางนี้ก็จะเป็นภาระแก่ผู้อื่นและตัวหม่อมเองก็อดที่จะเป็นห่วงไม่ได้ เลยตัดสิน

ใจพาไปด้วย เมื่อกรมยุทธศึกษาย้ายไปอยู่เพ็ชรบูรณ์ได้ ๑ ปี กองทัพบกก็สั่งให้ย้ายกลับมาอยู่ที่จังหวัดอยุทธยา เข้ากรุงเทพ ฯ ยังไม่ได้ เพราะญี่ปุ่นยังไม่วางอาวุธโดยเด็ดขาด จำได้ว่า ตอนที่พวกเราเดินทางกลับมาอยู่ที่อยุธยานั้น พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช คุณผสาร ลูกน้อยมรกต พ.ท. พระฉันทพาทไพเราะและข้าพเจ้าได้มารถไฟขบวนเดียวกัน จากสถานีต้นทางตะพานหินมายังสถานีอยุธยา ตอนนั้นสพานรถไฟระหว่างสถานีบ้านม้าและสถานีอยุธยาโดนลูกระเบิดชำรุดแต่ไม่ถึงพัง คนเดินข้ามได้ รถไฟข้ามไม่ได้ รถไฟจะมาจอดที่สถานีบ้านม้าและจากสถานีบ้านม้าถึงสถานีอยุธยาประมาณ ๕ กิโล จะต้องเดินไป ขบวนรถไฟที่เรามาได้มาถึงสถานีบ้านม้าเวลาประมาณตีสี่ ตอนนี้เป็นเวลาฉุกละหุกที่สุด เพราะต่างคนจะต้องขนกระเป๋าลงจากรถไฟก่อนแล้วขนย้ายมารวมกันไว้ จัดการจ้างลูกหาบเพื่อจะได้หาบกระเป๋า และก็ต้องระวังควบคุมพวกลูกหาบด้วยเพราะเคยมีตัวอย่างมาแล้วพวกเราทราบดี เมื่อทุกอย่างเรียบร้อยแล้วพวกเราก็ออกเดินทางกันเป็นแถวตามไม้หมอนรถไฟ เริ่มต้นด้วยพระ-ฉันทพาทไพเราะ ถัดมาก็ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ อุ้มเด็กหญิงมรกตลูกน้อย คุณผสาร แล้วก็ข้าพเจ้า สำหรับลูกหาบเดินตามหลังข้าพเจ้าและมีนายทหาร นายสิบตามหลังลูกหาบอีกที พวกเราเดินกันมาเรื่อย ๆ ต่างก็เมื่อยล้าไปตาม ๆ กัน จนกระทั่งมาถึงสพานที่โดนลูกระเบิด ซึ่งพวกเราทุกคนจะต้องเดินไปบนไม้หมอนข้ามสพานนี้ไป ตอนนี้สำคัญมากเพราะ ทุกคนจะต้องกระทำด้วยตนเองไม่มีใครช่วยใครได้ ต้องพยายามเดินตามช่องไม้หมอนรถไฟอย่างระมัดระวัง พลาดไม่ได้ ถ้าพลาดก็หมายถึงชีวิต ข้าพเจ้าเองนั้นพอเดินไปได้สักหน่อย ก็รู้สึกขาสั่น ต้องหยุดอยู่ครู่

หนึ่งแล้วจึงเดินต่อไปได้ ต้องใช้วิธีเดินบ้างหยุดบ้างสลับกันไปและไม่พยายามจะมองลงไปข้างล่าง สำหรับหม่อมนั้นต้องอุ้มลูกน้อย และต้องเดินนับไม้หมอนเช่นเดียวกับข้าพเจ้า ซึ่งเดินตัวเปล่าไม่ต้องถืออะไรเลย ข้าพเจ้าไม่ทราบว่า หม่อมและคนอื่น ๆ จะมีความรู้สึกอย่างข้าพเจ้าหรือไม่ อย่างไรก็ตามข้าพเจ้าได้เห็นหม่อม พร้อมด้วยลูกน้อยในอ้อมกอดเดินข้ามสพานไปได้อย่างสง่าผ่าเผย โดยมิได้พูดอย่างหนึ่งอย่างใดเลย ครั้นพวกเรามาถึงคอสพานอีกฝั่งหนึ่งแล้ว จึงได้ทราบว่า ยังมีลูกระเบิดเหลืออยู่อีกลูกหนึ่งที่ยังไม่ระเบิดและเจ้าหน้าที่ก็ยังไม่ได้เอาไป ฉนั้นจึงทำให้คณะของเรารีบเดินออกจากคอสพานไปโดยเร็วที่สุด เพราะไม่แน่ใจว่ามันจะระเบิดขึ้นเมื่อไร จำได้ว่าเมื่อเราถึงสถานีอยุธยานั้น เป็นเวลาย่ำรุ่งพอดี เมื่อได้พักล้างหน้าล้างตาและดื่มกาแฟกันแล้ว จึงได้ข้ามฟากไปยังฝั่งเกาะและขึ้นรถไปที่หัวแหลมซึ่งเป็นที่ตั้งของ บก. รร. จปร.

ต่อมา หม่อมได้ย้ายจาก รร. นายร้อย จปร. ไปประจำที่โรงเรียนเตรียมทหาร (กรมยุทธศึกษาได้เปลี่ยนชื่อเป็น รร. นายร้อยทหารบก ในปี ๒๔๘๙ แล้วก็ได้เปลี่ยนเป็น โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โดยมีคำย่อว่า รร. นายร้อย จปร. เมื่อปี ๒๔๙๑) การพบปะระหว่างข้าพเจ้ากับหม่อมก็เหินห่างกันไปบ้างตามเหตุการณ์ แต่ก็ยังมีโอกาสได้พบปะ-สนทนากันบ้างเมื่อมีการประชุมร่วมกันระหว่าง รร. จปร. กับ รร. เตรียมทหาร เกี่ยวกับการปรับปรุงหลักสูตรของรร.เตรียมทหาร นอกจากนี้ ก็ได้พบกันในงานแต่งงานของคุณมรกต บุตรีของหม่อมที่โรงเรียนเตรียมทหาร ซึ่งข้าพเจ้าได้รับเชิญ ทุกครั้งที่ได้พบตอนหลังนี้ ได้สังเกตเห็นหม่อมเดินช้า ๆ แล้วก็ต้องนั่งพักโดยมือหนึ่งถืออ๊อกซิเจ็นไปด้วย ข้าพเจ้าถามว่าเป็นอะไร หม่อมตอบว่า ปอดพอง ข้าพเจ้าได้บอกกับหม่อมว่า ถึงเวลา

ที่จะพักผ่อนได้แล้ว เราได้ทำมามากแล้ว ให้คนอื่นเขาทำกันบ้าง หม่อมบอกว่าจะลาพักในเร็ว ๆ นี้ ต่อมาก็ได้ทราบว่า หม่อมพักอยู่กับบ้าน

วันหนึ่ง ศาสตราจารย์ พ.อ. โกมล ขุทรานนท์ ศาสตราจารย์ พ.อ. พงษ์ พันธุกุล และข้าพเจ้าได้ไปเยี่ยมอดีตผู้อำนวยการกองการ-ศึกษา ศาสตราจารย์ พล. ต. กัลย์ กุญชร ณ อยุธยาที่บ้าน ซึ่งพวกเราไปเยี่ยมท่านเสมอเป็นประจำ ท่านได้บอกว่า เวลานี้ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เจ็บมาก ให้ไปเยี่ยมเสีย พวกเราตั้งใจว่า กลับไปวันนี้ เมื่อรับประทานอาหารกลางวันแล้ว จะได้ถือโอกาสไปเยี่ยมหม่อมเสียเลย แต่เนื่องจากใช้เวลาอยู่ที่บ้านท่านมากไปหน่อย เวลาที่จะไปเยี่ยมหม่อมในวันนั้นจึงหมดไป และก็ได้ตกลงกันว่าวันหลังจะนัดกันไปเยี่ยม แต่หลัง-จากนั้นไม่กี่วันก็ได้ข่าวว่า หม่อมถึงแก่กรรมเสียแล้ว

ละครแห่งชีวิตฉากหนึ่งของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ได้จบลงแล้วอย่างสมบูรณ์ การจากไปของหม่อมยังความเศร้าโศกเสียใจแก่ภริยา บุตรธิดา ญาติและมิตรเป็นอันมาก แต่ก็เป็นที่น่าภูมิใจอยู่อย่างหนึ่งก็คือว่า พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ได้ปฏิบัติหน้าที่ของครูอาจารย์ได้อย่างดียิ่ง ได้ประกอบคุณความดีไว้ในราชการเป็นอันมาก หม่อมเป็นผู้ที่มีจิตใจสูง การงานสะอาดบริสุทธิ์ ไม่มีความด่างพร้อยไว้ให้เห็นเลย ชีวิตการครองเรือนก็เรียบร้อย เป็นที่เบาอกเบาใจแก่ภริยา บุตรธิดา หม่อมได้ชื่อว่า เป็นสามีที่ดีของภรรยา เป็นพ่อที่ดีของลูก และเป็นครูอาจารย์ที่ดีของลูกศิษย์ แม้ว่า พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ จะได้ถึงแก่มรณกรรมแล้วก็ตาม การละสังขารเสียได้ย่อมเป็นสุข นี่เป็นความจริงแท้ไม่มีข้อสงสัย ส่วนชื่อเสียงเกียรติคุณความดียังปรากฏอยู่

นรชาติ วางวาย มลายสิ้น ทั้งอินทรีย์
สถิตย์อยู่ แต่ชั่วดี ประดับไว้ ในโลกา

ขอให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ จงไปสู่สุขคติ ในสัมปรายภพ โน้นเทอญ.

ศาสตราจารย์ พันเอก สนิท สุกรี
อดีตหัวหน้ากอง วิชาวิศวกรรมเครื่องกล
อดีตรองผู้อำนวยการ กองการศึกษา
โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

อาลัย พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์

เนื่องด้วย ภริยา บุตรธิดา ของ พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์ ได้ขอให้ข้าพเจ้าเขียนคำไว้อาลัยสำหรับลงพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์ ข้าพเจ้ามีความรู้สึกเต็มใจยิ่งเพราะได้ตั้งใจไว้แต่เดิมที่จะสนองกรรมดีของท่านและเพื่อเป็นการรำลึกถึง พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช ฯ เป็นโอกาสสุดท้าย

ในฐานะที่ พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์ ได้ร่วมงานกับข้าพเจ้าอย่างต่อเนื่องมาไม่น้อยกว่า ๒๐ ปี เริ่มต้นที่โรงเรียนเตรียมนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ได้เพิ่มความสนิทสนมแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นเมื่อได้ร่วมงานกันที่โรงเรียนเตรียมทหาร เพราะ พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นกำลังสำคัญที่ได้ช่วยเหลือข้าพเจ้าในการเตรียมการวางแผนก่อสร้างอาคารสถานที่โรงเรียนเตรียมทหาร การจัดวางหลักสูตร ร่างระเบียบ ตลอดจนแบบธรรมเนียมปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งยังคงใช้เป็นแนวทางปฏิบัติมาจนปัจจุบันนี้

พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะเพียบพร้อมทั้งในด้านส่วนตัวและชีวิตครอบครัว สมควรที่จะนำมาเป็นแบบอย่างของผู้หวังความเจริญก้าวหน้า สำหรับบุคลิกส่วนตัวนั้นนับว่าเป็น ผู้มีความ สามารถสูงผู้หนึ่ง เพราะเป็น ผู้มีความรอบรู้ หลายด้าน สามารถค้นคว้าได้ทั้งภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศส อีกทั้งเป็นผู้มีความคิดริเริ่มที่ดีเป็นทั้งนักวิชาการ เป็นนักค้นคว้า ดังจะเห็นได้จากการที่ได้รับเชิญเป็นกรรมการของสมาคมคณิตศาสตร์แห่งประเทศไทย กรรมการ

สภาการศึกษาแห่งชาติ เป็นต้น ในส่วนที่เกี่ยวกับโรงเรียนเตรียมทหาร ก็ได้นำระเบียบแบบแผนและแนวการฝึกฝนสอนอบรมของ โรงเรียน ทหาร ทั้งในประเทศและต่างประเทศมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไข ให้เหมาะสมกับการฝึกสอนอบรมนักเรียนเตรียมทหาร

พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นผู้ที่ได้อุทิศเวลาเพื่อโรงเรียนเตรียมทหาร บางครั้งได้ทำงานต่อเนื่องกันโดยไม่คำนึงถึงวันหยุด เคยทำงานอยู่จนดึกดื่นเที่ยงคืนก็มีอยู่เสมอ บ่อยครั้งทีเดียวที่ที่ทำงานเสียจนเพลินโดยไม่ได้คำนึงถึงเวลารับประทานอาหาร หรือแม้จะสั่งอาหารมาแล้วแต่ไม่ได้รับประทานก็มี ผลงานดังกล่าวเป็นประจักษ์ชัดแก่ข้าพเจ้าและบรรดาครูอาจารย์ของโรงเรียนเตรียมทหาร แม้เมื่อท่านได้ย้ายไปประจำกองบัญชาการทหารสูงสุดแล้ว ก็ยังคงเป็นที่ปรึกษาของโรงเรียนเตรียมทหารอยู่ ตลอดระยะเวลาเหล่านี้รู้สึกว่าสุขภาพของท่านยิ่งไม่สมบูรณ์มากขึ้น แต่ด้วยความรักโรงเรียนเตรียมทหาร ท่านก็ยังคงมาทำงานที่โรงเรียนเตรียมทหาร ทั้ง ๆ ที่ต้องถือถังอ๊อกซิเยนมาด้วยทุกครั้ง วันใดลิฟท์เสียเดินขึ้นบันไดไม่ไหว ท่านก็มานั่งทำงานในห้องสมุดของโรงเรียนแทน ในวาระสุดท้ายที่ท่านนอนป่วยอยู่ที่บ้านและที่โรงพยาบาลเมื่อมีครูอาจารย์โรงเรียนเตรียมทหารไปเยี่ยม ท่านจะต้องถามข่าวเรื่องกิจการของโรงเรียนเตรียมทหารทุกครั้ง และรู้สึกว่าท่านเป็นสุขใจยิ่งเมื่อได้ยินได้ฟังเรื่องราวของโรงเรียนเตรียมทหาร

ในฐานะที่ท่านเป็นหัวหน้ากองวิชาการ มีหน้าที่รับผิดชอบในการวางแผนการศึกษา ของนักเรียนเตรียมทหารและการจัดครูอาจารย์ผู้สอน ซึ่งท่านได้วางแนวทางปฏิบัติไว้อย่างดีเยี่ยม ในด้านตัวท่านเองก็ได้เป็นแบบอย่างของครูผู้ใต้บังคับบัญชา ทั้งในด้าน ความ ประพฤติส่วน

ตัวและการวางตัวในระหว่างผู้ร่วมงาน เป็นคนหนักแน่น รอบคอบ ไม่มีความอาฆาตพยาบาทผู้ใด ส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษานั้นนับได้ว่าท่านเป็นนักอ่าน นักค้นคว้า ในวิทยาการแผนใหม่อยู่ตลอดเวลาทั้งยังได้ส่งเสริมสนับสนุนให้บรรดาครูอาจารย์ได้มีโอกาสเข้าศึกษา ร่วมสัมนาการสอนตามแนวการศึกษาสมัยใหม่ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

จากการที่ พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์ ได้อุทิศชีวิตการทำงานส่วนใหญ่ฝากไว้กับโรงเรียนเตรียมทหาร ถึงท่านจะเกษียณอายุราชการไปแล้ว ก็ยังได้มารับใช้โรงเรียนเตรียมทหารจนกระทั่งสุขภาพไม่อำนวยให้ ด้วยเจตนาดีและกรรมดีของท่าน ขอให้วิญญาณอันบริสุทธิของ พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์ ได้ประสบสุขในสัมปรายภพนั้น ตลอดกาลนาน เทอญ ฯ

พล.ท. ปิยะ สุวรรณพิมพ์
เจ้ากรมการศึกษาวิจัย
กองบัญชาการทหารสูงสุด

แด่ดวงวิญญาณสงบ

พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์

ณ กาลครั้งหนึ่งเมื่อข้าพเจ้ายังหนุ่มอยู่ ได้รับราชการเป็นอาจารย์ผู้ช่วยอยู่ รร. เตรียมอุดม ข้าพเจ้าได้พบชายคนหนึ่งรูปร่างเล็ก ๆ แววตาสดใส มีความว่องไวและประเปรียวในเชิงกีฬาฮ็อกกี้ซึ่งข้าพเจ้าถูกบังคับให้เล่นเป็นทีมแรกใน รร. เตรียมอุดม และข้าพเจ้าได้ทราบว่าชายผู้นั้นคือ "ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์" สังกัด ร.ร. นายร้อย ทบ. และเป็นนักเรียนต่างประเทศที่มีความสามารถในเชิงกีฬาพอตัว ได้มาเป็นโค้ช-ฮ็อกกี้กีฬาใหม่ของไทยสมัยนั้น ข้าพเจ้าเลื่อมใสชายคนนั้นมาก คาดคิดว่าคงจะมาโดยการนำของ ม.จ. วงษ์มหิป ชยางกูร และอาจารย์สนั่น สุมิตร ให้มาอบรมสั่งสอนทีมฮ็อกกี้ และจำได้ว่ามี ม.ล. ปีน มาลากุล ผู้อำนวยการ ม.ล.จิตรสาร ชุมสาย และอาจารย์ลัยอาจ ภมะรามา กับบรรดาอาจารย์หญิงอีกหลายท่านร่วมงานฮ็อกกี้นี้ เห็นจะพรรณาไม่หมดรายชื่อ ต่อมาข้าพเจ้าหมุนวงจักรราษีชีวิตของข้าพเจ้าเอง มารับราชการเป็นอาจารย์ผู้ช่วยอยู่ใน รร. นายร้อย ทบ. แผนกวิชาสามัญ ข้าพเจ้าก็ได้เข้าทำงานร่วมกับท่านผู้นี้อีกโดยบังเอิญอย่างใกล้ชิดในปี พ.ศ. ๒๔๘๖ ข้าพเจ้าพบท่านในนามที่เพื่อนรุ่นเดียวกับท่านเรียกกันว่า "ไอ้แจ้" และพลตรี ม.ล. คำรน สุทัศน์ พี่ชายของท่านขณะดำรงตำแหน่ง ผบ. รร. เท็คนิคทหารบก ก็เรียกน้องของท่านติดปากว่า "ไอ้แจ้" ต่อหน้าคนอยู่เสมอ ส่วนผู้มีอาวุโสน้อยอย่างผมก็เรียกท่านว่า "อาจารย์แจ้" เด็กนักเรียนเท็คนิคสมัยนั้นคงจะรู้จักนิคเนมของท่านในคำนี้ ข้าพเจ้าจึงต้อง

ขออภัยท้าวความเดิมเพราะไหน ๆ จะไว้อาลัยกันแล้วก็อยากให้ซึ้งถึงความเดิม ม.ล. เถกิงเดช ผู้ถูกขนานนามว่า "แจ้" หรือ "อาจารย์แจ้" นี้เก่งหลายอย่าง ประการที่หนึ่ง ในการสอนท่านได้สอนนักเรียนเท็คนิคทหารบก กับนักเรียนเตรียมทหารบกบ้าง ในรุ่น ๕-๔-๓-๒-๑ ภาพพจน์ที่นักเรียนเอาไปล้อติดตาก็คือท่านอยากให้เข้าใจ จึงย้ำนักย้ำหนาในวิชาตรีโกณมิติว่า "มันยากมาก" เน้นถ้อยเน้นคำน่ารัก เพื่อให้ผู้เรียนขวนขวายมากขึ้นอีก ศัพท์นี้ก็เป็นที่เลื่องลือติดปากแก่ศิษย์ว่า "มันยากมาก" และท่านก็หาวิธีสอนตามแบบ Continent คือภาคพื้นยุโรปใหญ่ด้วยการเทรซเวคเตอร์ ในวิชาตรีโกณมิติ มิใช่สอนตั้งต้นด้วยวิธีขึ้นมุมเช่น Hall และ Knight จึงเป็นของแปลกสำหรับครูไทย แม้กระทั่งท่านมาสอนคณิตศาสตร์ใน รร. เตรียมทหาร ก็ใช้วิธีนี้เป็นหลักการ คือให้รู้จักมุม Quadrant ต่าง ๆ มีค่าเป็น + และ – อย่างไร เมื่อ Vector หมุนเปลี่ยนไป ขออภัยที่พาท่านผู้อ่านมาเข้าวิชานี้มากไป ถ้าพรรณาคงจบยาก ขอเปลี่ยนเป็นความสามารถประการที่สอง ข้าพเจ้าเห็นท่านเล่นบิลเลียดในสโมสรนายทหารนั้น ในลักษณะเชี่ยวชาญชำนาญยิ่ง มีมือถึง ๆ ไม่กี่ท่าน เช่น คุณโกวิท สุจริตกุล พ.อ. โกมล ขุทรานนท์ และ พล.ต. ขุนชาญวุฒิรณประมวลธน เป็นอาทิ เรียกว่า "มือเซียน" การเล่นบริดจ์ของท่านก็เยี่ยมยอด และดูเหมือนจะชอบเป็นพาร์ทเนอร์กับคุณโกวิท สุจริตกุล มาตั้งแต่ยังหนุ่มด้วยกัน จนถึงทีมชาติ ข้าพเจ้าติดตามความสามารถต่าง ๆ ของท่านในชีวิตราชการร่วมกันมายาวนาน จะพรรณาก็หาพอเพียงไม่ ต้องให้ท่านตายอีกครั้งหนึ่งจึงจะเขียนได้หมด

เมื่อ รร. เตรียมทหารบกแตกหน่อออกจาก รร. นายร้อย ทบ. ขณะที่ รร. เท็คนิคทหารบกก็หมดสภาพไปแต่ รร. นายร้อยพระจุลจอมเกล้าก็เกิดขึ้นแทน ท่านรับตำแหน่งหัวหน้าคณิตศาสตร์ของ รร. จปร. อยู่

พักหนึ่ง ขณะนั้นข้าพเจ้าก็เป็นอาจารย์ด้านวิชาวิทยาศาสตร์ของ รร. จปร. ความสัมพันธ์ทางวิทยาการก็พันพัวกันมาก สิ่งใดที่ทางวิทยาศาสตร์ต้องการคณิตศาสตร์มาเพิ่มเติมประยุกต์ ข้าพเจ้าก็ได้รับคำแนะนำและประสานวิทยาการทั้งสองตลอดมาเมื่อท่าน ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ย้ายมาบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ รร. เตรียมทหาร ซึ่งเกิดขึ้นใหม่ในปี ๒๕๐๑ ภายใต้การนำของ จก.ศวจ. (ขณะนั้น พ.อ. ปิยะ สุวรรณพิมพ์ ดำรงตำแหน่งผู้บังคับการ รร.ตท.) ความสามารถต่าง ๆ ก็โผล่ขึ้นอย่างเห็นได้เด่นชัดในการเป็น Pioneer ของ รร. เตรียมทหาร ท่านได้เป็นสมองทั้งทางวิชาการทางระเบียบแบบแผน หลักการสอน การเล่าเรียน แบบฟอร์มวิธีการให้คะแนน เอกสารประจำตัวนักเรียน การวางมาตรฐาน และวงในเนื้อหาของหลักสูตรให้แก่ รร. เตรียมทหาร รวมทั้งการติดต่อประสานงานกับชาวต่างประเทศและทูตานุทูต รวมทั้งหน่วย JUSMAG THAI ทำให้ข้าพเจ้าเอาอย่างได้บ้าง ส่วนภาพติดตาของข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นบุรุษผู้เกิดมาเป็นคู่บุญบารมีของเจ้ากรมศึกษาวิจัยปัจจุบันในยุคนั้น และมีผลสืบเนื่องดุนดันให้ผลงานของผู้บังคับการ รร.ตท. พ.อ. ปิยะ สุวรรณพิมพ์สมัยนั้นลื่นตัวพุ่งไปสู่ทางเดินที่ปูด้วยดอกกุหลาบสีบานเย็น และเป็นภาพในอดีตที่ยากจะลืมเลือนจากความทรงจำของผู้ร่วมงานในยุคนั้น คือ ๑๗ ปีมาแล้ว และก็ช่วยให้คิดถึงเพลง ๑๖ ปีแห่งความหลัง..........ที่ฮิตกันอยู่ในตลาด และแล้ว รร. เตรียมทหารผ่านมาได้ ๑๖ ปี ตามเพลงนั้นเหตุการณ์ก็เริ่มเศร้าหมองต้องสูญเสียบุรุษผู้สามารถทั้งวิชาการ การกีฬาภาษา การริเริ่ม การต่อสู้ให้ได้มาซึ่งความเจริญและการเงิน Popularity การทรหดในการชี้แจงเหตุผล ถ้าจะเปรียบว่า รร. เตรียมทหารตลอด ๑๖ ปี แห่งความหลังนั้นเป็นอาณาจักรพรรค์เรื่องจีนอันมีฮ่องเต้บงการตำแหน่งของ ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ นี้ก็ได้แก่กุนซือตงฉินแห่ง

บรรลังก์และเป็นจอหงวนฝ่ายบุ่นใน แผ่นดินซ้องมา โดยยาวนาน มิควรแก่การลืมจนมีเหตุการณ์ผันผวนผลัดเปลี่ยนแผ่นดินเรื่อยมาถึงบัดนี้

ผลงานของท่าน มล. เถกิงเดช สุทัศน์ ที่มีต่อ รร. เตรียม-ทหารนี้ใหญ่หลวงยิ่งนัก ควรแก่การรำลึกบันทึกไว้เป็นอักษร แม้กระนั้นข้าพเจ้าก็มิอาจบรรยายละเอียดในหน้ากระดาษน้อยนี้ได้ครบถ้วนกระบวนความ ก่อนจะจากตำแหน่งหัวหน้ากองวิชาการของ รร. เตรียมทหารไปเนื่องจากสุขภาพและสังขารขอร้องอุธรณ์นั้น ก็ทำให้อาจารย์ผู้ภักดีรุ่นเก่าบางท่านเสียน้ำตาและมิอาจประมาณค่าจะหาคนมาทดแทนได้ แม้ข้าพเจ้ารับงานมาด้วยความจำเป็นด้วยว่าอยู่ใกล้ชิดและมีอาวุโสถัดรองลงมา ก็ต้องสร้างบารมีอยู่นานจากผลงานของท่านและยังมีอีกหลายระบบที่ต้องดำเนิน-งานแบบทายาทในวงราชการอยู่ และไม่พบข้อตำหนิกิจกรรมใดที่รับไว้เพราะ ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ สละเวลามุมานะทั้งกลางวันและกลางคืนโดยไม่มีเสาร์อาทิตย์ ทั้งอดมื้อกินมื้อด้วยห่วงงาน ริเริ่มสร้างสมไว้ด้วยความละเอียดรอบคอบจนล้มป่วย ในที่สุดนี้ก็อดชมมิได้ ท่านทำดีได้มากจุใจคนก็คงสืบเนื่องมาจากมีภรรยาดีและบุตรธิดาดีอยู่เบื้องหลังเป็นแรงดัน

ฉะนั้นขอให้วิญญาณ ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ หรือที่คุณผสารคู่ใจของ ม.ล. เถกิงเดช เรียกว่า "คุณเดช" ผู้มีผลงานที่สร้างสรรค์ด้วยดี ความเจริญ ให้แก่นายทหารไทยไม่อาจคำนวณได้ว่ากี่รุ่นแล้วนั้นไปสู่สุขคติอย่างสงบเยี่ยงพระศาสดาเทอญ

พ.อ. ชม มุสิกานนท์

หัวหน้ากองวิชาการโรงเรียนเตรียมทหาร

๑๗ พฤษภาคม ๒๕๑๗

ไว้อาลัยแด่

พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์

ในวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๑๖ โรงเรียนเตรียมทหารได้รับโทรศัพท์จากที่บ้านของอดีตหัวหน้ากองวิชาการ พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์ ว่าท่านถึงแก่กรรมเสียแล้ว ณ โรงพยาบาลพร้อมมิตร ทุกคนรู้สึกเศร้าสลดใจในการจากไปของท่านเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะผู้ใต้บังคับบัญชาโดยตรงของท่านที่ได้ปฏิบัติงานร่วมกับท่านมาอย่างใกล้ชิดมาไม่น้อยกว่า ๑๒ ปี หลายคนมักเรียกท่านว่า หัวหน้ากองเถกิงเดช

ตลอดเวลาที่ท่านได้ดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองวิชาการนั้น เป็นที่รักใคร่ของผู้บังคับบัญชา ครูอาจารย์ และ ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ท่านทำงานด้วยใจรัก และได้อุทิศเวลาการปฏิบัติหน้าที่การงานเป็นอย่างดีที่สุด เพื่อต้องการเห็นความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียนเตรียมทหาร ทุกครั้งเมื่อท่านได้รับมอบหมายงานจากผู้บัญชาการ โรงเรียนเตรียมทหาร (พลตรี บียะ สุวรรณพิมพ์) ในเรื่องเกี่ยวกับปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของนักเรียนเตรียมทหาร หรืองานอื่นใดก็ตามท่านก็จะทำด้วยความตั้งใจและพยายามให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี การทำงานของท่านนั้นจะทำงานสืบเนื่องกันไป โดยมิได้คำนึงถึงว่าจะเป็นเวลาพัก เวลารับประทานอาหาร หรือเวลาเลิกงานแล้ว ถ้าหากว่างานนั้นไม่เสร็จ ท่านก็จะนำงานนั้นไปทำต่อ ที่บ้านจน กระทั่งดึกดื่นเที่ยงคืน เป็นประจำอยู่เสมอ ๆ ประกอบ กับท่าน เป็นกรรม การคณิตศาสตร์ ของสมาคม คณิตศาสตร์แห่ง

ประเทศไทย และกรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติ จึงทำให้ท่านมีภาระกิจการงานเพิ่มมากขึ้น ซึ่งทำให้ท่านต้องตรากตรำในการปฏิบัติงานมิได้มีเวลาพักผ่อน และรับประทานอาหารไม่ตรงเวลา จึงทำให้สุขภาพของท่านไม่ค่อยแข็งแรงนัก และยังมีอาการหอบและเหนื่อยเพลียอยู่เป็นประจำ นายแพทย์ประจำตัวได้ตรวจอาการและให้เข้าพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ แต่ท่านก็ยังมีความห่วงใยในเรื่องงานอยู่เสมอ แม้เมื่อมีอาการทุเลาขึ้นนายแพทย์ก็ให้กลับพักฟื้นที่บ้าน ท่านก็ไม่ยอมพักและคงมาปฏิบัติงานราชการตามปกติ พวกเราได้สังเกตุอาการของท่านรู้สึกว่าท่านไม่เหมือนเดิม เพราะเวลาเขียนหนังสือก็เหนื่อย อาหารก็ทานน้อยลงกว่าเดิม พวกเราผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของท่านก็คอยช่วยเหลือในหน้าที่การงานของท่าน โดยเป็นผู้เขียนหนังสือซึ่งท่านเป็นผู้บอกให้เขียน เมื่อเสร็จเรียบร้อยก็จะอ่านข้อความที่ท่านบอกให้เขียนให้ท่านฟังอีก ครั้งหนึ่ง ถ้าข้อความตอนใดยังไม่เป็นที่พอใจของท่าน ท่านจะบอกให้แก้ข้อความนั้นเสีย ซึ่งกระทำอยู่เป็นประจำทุก ๆ วัน บางครั้งใช้เวลาล่วงเลยไปถึงเวลาบ่าย ก็ต้องเรียนเตือนให้ท่านรับประทานอาหารกลางวัน ขณะที่ท่านรับประทานอาหาร ท่านก็มีความกังวลในเรื่องงาน กลัวจะเสร็จไม่ทันตามเวลาที่กำหนด แต่ต่อมาระยะหลัง ๆ นี้ ท่านก็เริ่มมีอาการเหนื่อยเหมือนคราวก่อน นายแพทย์ก็รับท่านเข้ารักษาพยาบาลอีก แต่เมื่อค่อยทุเลาขึ้น ท่านก็กลับมารับราชการตามปกติ ซึ่งในระยะหลังนี้ท่านต้องมีถังอ๊อกซิเยนเล็กติดตัวมาด้วย ซึ่งนับได้ว่าท่านได้อุทิศเวลาทั้งสิ้นเพื่อโรงเรียนเตรียมทหาร

ในด้านการปกครอง ท่านเป็นผู้โอบอ้อมอารี ไต่ถามทุกข์สุขผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาอยู่เสมอ สิ่งใดที่เป็นความเจริญก้าวหน้าของลูกน้อง

ท่านก็ส่งเสริมและสนับสนุน ท่านจึงเป็นแบบอย่างของครูอาจารย์ ผลงานดังกล่าวของท่านย่อมเป็นที่ประจักษ์แก่ผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา เมื่อท่านได้ย้ายไปประจำกองบัญชาการทหารสูงสุด แต่ท่านก็ยังเป็นที่ปรึกษาของโรงเรียนเตรียมทหาร ในระยะหลัง ๆ มานี้ ท่านก็มีอาการหอบเหนื่อยมากขึ้นตามลำดับ เวลารับประทานอาหารหรือแต่งตัวหวีผมก็เหนื่อยไปทุกอย่าง นายแพทย์ผู้ติดตามรักษาพยาบาลท่านขอร้องให้ท่านได้นอนพักผ่อนอยู่กับบ้าน พวกเราได้เปลี่ยนหมุนเวียนไปเยี่ยมท่านที่บ้านอยู่เป็นประจำ ท่านจะซักถามถึงเรื่องงานที่โรงเรียนเตรียมทหารว่าเป็นอย่างไรก้าวหน้าไปแค่ไหนแล้ว พร้อมกับปรารภอยู่เสมอว่า ยังทำงานของโรงเรียนไม่เสร็จอีกอย่าง คือการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของนักเรียนโรงเรียนเตรียมทหาร ก็มาล้มเจ็บเสียก่อน เมื่อถึงวันเกิด (๑ พฤศจิกายน) และวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๖ พวกเราก็พากันไปกราบอวยพรท่านเป็นครั้งสุดท้ายที่บ้าน และได้เล่าความเป็นไปของโรง-เรียนเตรียมทหาร ในขณะนั้นให้ท่านฟัง ท่านดีใจในความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียนเตรียมทหาร และท่านได้ปรารภว่า ท่านทุเลาขึ้นกว่านี้สามารถนั่งรถมาได้ท่านจะมาเยี่ยมเยียนครูบาอาจารย์ ที่โรงเรียนเตรียมทหารอีกสักครั้ง แต่ท่านไม่มีโอกาสที่จะมาเที่ยวโรงเรียนเตรียมหาร พอถึงต้นเดือนมีนาคม ๒๕๑๖ ท่านก็ต้องเข้ารับการรักษาพยาบาล ที่โรง-พยาบาลพร้อมมิตร ซึ่งเป็นครั้งสุดท้ายของท่าน พวกเราได้พากันไปเยี่ยมท่าน แต่ก็ไม่สามารถจะพูดคุยกับท่านได้อีกแล้ว พวกเราก็ได้ภาวนาอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอให้ท่านได้มีชีวิตอยู่ต่อไปเรื่อย ๆ แต่ก็ได้พยายามหักห้ามใจพร้อมกับนึกว่ามนุษย์เกิดมา ย่อมอยู่ภายใต้กฎแห่งธรรมชาติเกิดมาแล้ว ย่อมจะต้องมีการเจ็บป่วยและตายเป็นของธรรมดาเหมือนกันทุก ๆ คน

ในโอกาสเดียวกันนี้ พวกเราผู้ใต้บังคับบัญชาของท่าน ขอตั้งจิตอธิษฐานให้ดวงวิญญาณของท่าน พันเอก หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์ อดีตหัวหน้ากองวิชาการ โรงเรียนเตรียมทหาร จงสู่สุคติในสัมปรายภพเถิด.

จากผู้ใต้บังคับบัญชา

กองวิชาการ โรงเรียนเตรียมทหาร

คำไว้อาลัยจากหมวดคณิตศาสตร์

โรงเรียนเตรียมทหารตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๑๐ โดยรวมนักเรียนเตรียมนายร้อย, นายเรือ, นายเรืออากาศ และนายร้อยตำรวจ เป็นโรงเรียนเดียวกันจุดประสงค์เพื่อให้เกิด ความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจ เดียวกัน โดยมี พ.อ. ปิยะ สุวรรณพิมพ์ เป็นผู้บัญชาการและมี พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นหัวหน้ากองวิชาการ, อาจารย์คณิตศาสตร์ได้ย้ายมาจากโรงเรียนเตรียมที่กล่าว แล้วรวมกันเป็น อาจารย์หมวด คณิต ศาสตร์ โรงเรียนเตรียมทหาร ท่านเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรง ท่านปกครองพวกเราแบบพ่อปกครองลูก ผิดก็เรียกมาตักเตือน บางครั้งพวก ๆ เราก็ทำให้ท่านโกรธแต่ชั่วประเดี๋ยวก็หาย และไม่เคยเก็บเอาเรื่องเหล่านั้นมานั่งคิดอีก พยายามสนับสนุนทุกคนด้วยความยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านมีความถนัดในการสอนคณิตศาสตร์ บางครั้งหมวดของเราขาดครูท่านก็สละเวลามาช่วยพวกเราทำการสอนแม้ว่าท่านจะมีงานอยู่ล้นมือ นอกจากนั้นเมื่อมีเวลาว่างท่านก็มาแนะนำวิธีสอนให้ โดยเฉพาะวิชาตรีโกณมิติ พวกเราทุกคนต้องยกนิ้วให้ท่านทีเดียว ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนี้ยังเป็นสิ่งผูกพันระหว่างท่านกับพวกเราอยู่ตลอดเวลา เมื่อได้รับทราบถึงข่าวการมรณะกรรมของท่าน ยังความโศกเศร้าให้แก่พวกเราทุกคน

ในโอกาศพระราชทานเพลิงศพ พวกเราในนามของหมวดคณิตศาสตร์ ขอตั้งจิตอธิษฐานจากผลกรรมอันกระทำดีของท่านทุกสิ่งทุกประการ จงเป็นผลดลบันดาลให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิของท่านได้ประสบสุขในสัมปรายภพนั้น เทอญ ฯ

หมวดวิชาคณิตศาสตร์ โรงเรียนเตรียมทหาร

ไว้อาลัยอดีตหัวหน้ากองวิชาการ

เมื่อผมได้รับทราบให้เขียนคำไว้อาลัย ให้กับหัวหน้า (พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์) เพื่อลงพิมพ์ในหนังสือแจกในงานพระราชทานเพลิงศพของท่าน ผมมีความปีติที่จะได้สนองบุญคุณของท่าน

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ เมื่อโรงเรียนเตรียมทหารของทั้งสามเหล่าทัพจะรวมกันนั้นผมกำลังสอนอยู่ที่โรงเรียนนายเรืออากาศ ก็ได้รับคำชักชวนจากท่านให้มาสอนที่โรงเรียนเตรียมทหาร ซึ่งตั้งอยู่ที่ตึกแดงภายในบริเวณโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ผมก็สมัครมาเป็นพวกแรกโดยมีนายทหารอื่น ๆ อีกสองสามคน

ผมรู้สึกชอบอดีตหัวหน้ากองวิชาการตั้งแต่วันมารายงานตัวครั้งแรก แม้ท่านจะเป็นคนผอมบางแต่หน้าตาเป็นคนยิ้มละไมตลอดเวลาแสดงว่าเป็นคนใจดี เวลาพูดรู้สึกนิ่มนวล ผมนึกในใจว่าเป็นบุญตัวอย่างหนึ่งที่ได้มาร่วมทำงานก็พบผู้บังคับบัญชาที่ดี ๆ แต่ในบางครั้งก็ถูกท่านเอ็ดตะโรเอามาก ๆ เพราะความพลั้งเผลอในการงานของพวกเรา ถึงกับนึกว่าปีนี้อาจจะถูกงดบำเหน็จเสียแล้วก็ไม่รู้ วันรุ่งขึ้นก็ต้องคอยหลบท่านแต่พอพบท่านกลับทักทายถามไถ่เป็นอันดี ไม่มีเค้าว่าเคยดุมาก่อน นับว่าท่านเป็นคนดีไม่มีอาฆาตมาดร้ายใคร ท่านเป็นคนเอื้อเฟื้อเอาใจใส่ผู้ใต้บังคับบัญชาเสมอต้นเสมอปลาย ลูกน้องจึงรักท่านมาก และเรียกท่านว่าหัวหน้าอย่างสนิทใจ

เมื่อโรงเรียนเตรียมทหาร กำลังจะก่อสร้างอาคารของตัวเองที่กองสัญญาณ ผมก็ได้เคยติดตามมาดูสถานที่กับท่านด้วย ท่านเป็นคนเอางานเอาการมาก รู้สึกว่าจะได้อุทิศชีวิตให้แก่โรงเรียนเตรียมทหารอย่างเต็มที่

บัดนี้อดีตท่านหัวกอง ได้ลาจากโลกไปสู่สุขคติแล้วด้วยกรรมดีของท่าน จะด้วยญาณใดก็ตามขอให้ดวงวิญญาณของท่านทราบว่าลูกน้องของท่านยังระลึกถึงท่านอยู่เสมอ

น.ท. ธวัช ตันสถิตย์

หมวดวิชาวิทยาศาสตร์

โรงเรียนเตรียมทหาร

คำไว้อาลัย
พ.อ. (พิเศษ) ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์

ข่าวมรณกรรมของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ อดีตหัวหน้ากองวิชาการโรงเรียนเตรียมทหาร ยังความเศร้าสลดให้แก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของท่านโดยทั่วหน้า พวกเราทุกคนรู้สึกเสียดายและอาลัยท่านเป็นอย่างยิ่ง

ท่านหัวหน้ากองผู้นี้ เป็นหัวหน้าที่เราเคารพนับถือเป็นอย่างยิ่ง ท่านเป็นผู้ที่มีความจริงใจต่อผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคน มีเมตตา ซื่อสัตย์ ยุติธรรม มีความรอบรู้และมีความสามารถดีเยี่ยม ท่านได้สร้างความเจริญก้าวหน้าในด้านวิชาการให้แก่โรงเรียน เตรียม ทหาร เป็น อย่างมาก ทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีความเจริญก้าวหน้าทุกวิถีทาง นับว่าท่านถึงพร้อมด้วย ชาติวุฒิ คุณวุฒิ วัยวุฒิ และจิตวุฒิโดยครบถ้วน เมื่อท่านจากพวกเราไป จึงนับว่าวงการทหารได้สูญเสียนักวิชาการที่รอบรู้ไปท่านหนึ่ง

ในโอกาสพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้ พวกเราในนามของหมวดวิชาภาษาไทย ขอตั้งจิตอธิษฐานให้อำนาจกุศลบุญราศีที่ท่านหัวหน้ากองได้บำเพ็ญไว้ก็ดี ญาติมิตรได้อุทิศให้ก็ดี จงเป็นผลปัจจัยดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของท่านไปถึงซึ่งสุคติ และทิพยสมบัติ เสวยสุขเกษมสำราญในสัมปรายภพโน้น จงทุกประการ

หมวดวิชาภาษาไทย กองวิชาการ

โรงเรียนเตรียมทหาร

หัวหน้ากับการสอนวิชาภาษาอังกฤษ

ข้าพเจ้าได้ลงมือเขียนเรื่องเกี่ยวกับหัวหน้าหลายสิบครั้ง แต่ไม่ถูกใจสักที เพราะไม่สามารถจะบรรยายให้ได้ครึ่งหนึ่งของการทำงานของหัวหน้าที่ได้ทุ่มเททั้งกำลังใจ กำลังกาย กำลังความคิด และแม้ทรัพย์สินส่วนตัว เพื่อปรับปรุงส่งเสริมการสอนภาษาอังกฤษของโรงเรียนเตรียมทหารให้เป็นผลดีอย่างที่สุด หัวหน้าสนับสนุนการสอนภาษาอังกฤษมากและอยากเห็นการสอนภาษาอังกฤษของโรงเตรียมทหารดำเนินไปในขั้นโรงเรียนตัวอย่าง ท่านให้กำลังใจสนับสนุนให้พวกเราทำงานได้อย่างดีเยี่ยม ข้าพเจ้ายอมรับว่า ขณะนั้นข้าพเจ้าทำงานอย่างไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อยเลย เพราะทราบว่าพวกเราทำเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของโรงเรียนเตรียมทหาร โรงเรียนเพิ่งตั้งขึ้นใหม่ ๆ การสอนภาษาอังกฤษสมัยเมื่อ ๑๐ ปีก่อนนั้นยังจับจุดกันไม่ได้ว่าจะเอาอย่างไรกันเป็นที่แน่นอน ผู้ที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงก็คือหัวหน้า ท่านได้ไปหาผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการสอนภาษาเกือบทุกแห่งในครั้งกระนั้น ซึ่งก็ประสบผลสำเร็จบ้าง ไม่สำเร็จบ้างเรื่อยมา

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๗ – ๐๙ ทางจัสแม็กก็ได้ส่งที่ปรึกษาทางการสอนภาษาอังกฤษมาให้โรงเรียนเป็นครั้งแรก ข้าพเจ้าอยากพูดว่า ที่ปรึกษาชุดนี้ได้เป็นผู้ปูแนวที่ถูกต้องเกี่ยวกับการสอนภาษาอังกฤษให้แก่พวกเรา หัวหน้าได้พูดกับข้าพเจ้าว่า "ผมรู้อยู่ตลอดเวลาว่าที่เราเรียนภาษาอังกฤษมา และที่สอน ๆ กันมา ยังทำกันไม่ถูก เพราะ

พูดไม่ได้ ฟังฝรั่งพูดก็ไม่รู้เรื่อง แต่ผมก็ไม่รู้ว่าไม่ถูกตรงไหน จนกระทั่งได้คุยกับที่ปรึกษา นี่แหละจึงรู้ว่าปัญหามันอยู่ตรงไหน เดี๋ยวนี้เริ่มต้นเดินทางที่ถูกต้องแล้ว แต่ยังต้องคิดและทำต่อไปอีกมาก" แต่พอเราเริ่มต้น หัวหน้าก็เริ่มป่วย — และอาการทรุดลงเรื่อย ๆ จนเราไม่ค่อยจะได้ปรึกษากันมากนัก แต่งานก็ดำเนินต่อไปตามวิถีทางที่หัวหน้าได้เริ่มไว้ และพวกเราจะพยายามอย่างที่สุดที่จะได้ไปถึงที่หมาย สมความปรารถนาของท่าน

การสอนจะเป็นผลดีได้ ก็ต้องมีครูที่มีความรู้ ความสามารถ หัวหน้ามิได้ลืมข้อนี้ท่านทราบดีว่า การสอนภาษาอังกฤษจะให้เกิดผลดีได้นั้น ครูจะต้องใช้ภาษาได้อย่างคล่องทั้งการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ครูสอนภาษาอังกฤษของโรงเรียนนี้ทุกคนจบมหาวิทยาลัยในสาขาภาษาศาสตร์ แต่ไม่เป็นที่พอใจของหัวหน้าท่านจึงวิ่งเต้นติดต่อทุกวิถีทางที่จะให้พวกเรามีโอกาสไปฝึกฝนการใช้ภาษาอังกฤษ กัน จริง ๆ ที่ต่างประเทศ ท่านได้วิ่งเต้นอยู่หลายปีก็ไม่สำเร็จ เพราะเมื่อไปติดต่อที่ ๆ มีทุนกันมาก ๆ เขาก็บอกว่า "โรงเรียนเตรียมทหารเป็นทหาร เขาให้ทุนไม่ได้ พอไปติดต่อกระทรวงกลาโหม เขาก็บอกว่า ทุนที่ให้ครูไปเมืองนอกไม่มี มีให้แต่เฉพาะทหาร" เมื่อหมดหนทางที่จะส่งครูไปนอกได้ ก็ต้องช่วยตัวเอง คือจ้างครูฝรั่งมาสอนพวกเราพูดอยู่พักหนึ่ง

พอถึง พ.ศ. ๒๕๐๗ — ๐๙ เรามีที่ปรึกษาทางการสอนภาษาอังกฤษจากจัสแม็กเป็นครั้งแรก และเป็นโรงเรียนแรกที่ได้รับทุนส่งอาจารย์ไปเรียนการสอนภาษาอังกฤษที่อเมริกา ต่อมานายทหารจากโรงเรียนเตรียมทหาร ยังได้รับทุนจากจัสแม็กเพื่อไปศึกษาในวิชาแขนงอื่น ๆ อีก ความช่วยเหลือทั้งหมดที่เราได้รับนี้ ก็ด้วยความพยายามของ

เจ้ากรมศึกษาวิจัย – พลโทบี่ยะ สุวรรณพิมพ์ ซึ่งเป็นผู้บัญชาการโรงเรียนเตรียมทหารขณะนั้น และหัวหน้า เถกิงเดช ฯ

หัวหน้าจากพวกเราเร็วเกินไป ตอนที่เริ่มป่วยนั้น งานริเริ่มต่าง ๆ อีกหลายอย่างกำลังเริ่มต้น ท่านได้ปรารภอยู่เสมอว่า "ผมอยากให้เวลาถอยหลังไปอีกสักสิบปี ผมคงมีแรงทำงานอย่างนี้ได้อย่างสนุกสนานทีเดียว" พวกเราก็เสียดายเหมือน ๆ กับท่านเช่นกัน โอกาสที่จะได้ทำงานร่วมกับผู้ที่เห็นปัญหาการสอนภาษาอังกฤษในเมืองไทยอย่างแท้จริงนั้นหาได้ไม่ง่ายนัก

หัวหน้าได้จากไปแล้ว ทิ้งไว้แต่ความดี น้ำใจอันบริสุทธิ์ผุดผ่องของหัวหน้าที่มีต่อพวกเรา และการงานนั้นจะไม่มีวันจางหายไปจากความทรงจำของพวกเราเลยตราบชั่วชีวิต.

พ.ต. หญิง ศรีนวล เจียจันทร์พงษ์
หมวดวิชาภาษาต่างประเทศ
กองวิชาการโรงเรียนเตรียมทหาร

อาลัยอาจารย์ พ.อ.ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์

เดือนมกราคม ๒๕๐๑ ผู้เขียนได้ย้ายจาก ร.ร. เตรียมนายเรือมาเป็นครูที่ ร.ร.เตรียมทหาร ซึ่งมี พ.อ. ม.ล.เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นหัว-หน้ากองวิชาการ ท่านเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงของพวกเรา ตลอดสมัยของท่านพวกเราทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ร่าเริง อิ่มใจ พากพูมใจร่วมกันในผลงาน เพราะอาจารย์ พ.อ.ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ปกครองพวกเราโดยใช้ธรรมาธิปไตย ท่านรักพวกเราเหมือนลูก พวกเราก็รักท่านเหมือนพ่อ จิตใจของท่านเต็มไปด้วยพรหมวิหาร แผ่เมตตาทั่วหน้าด้วยความบริสุทธิ์ใจ กรุณาสงเคราะห์ผู้ยาก ไม่อิจฉาริษยา ดีใจในความสำเร็จของผู้ใต้บังคับบัญชา ท่านไม่เคยพยาบาทหรือซ้ำเติมใครให้เจ็บช้ำเมื่อพลาดพลั้ง ท่านเป็นสุภาพบุรุษที่แท้จริง เป็นแบบฉบับที่ดีของครูโดยแท้

บัดนี้สังขารของท่านได้ดับสลายแล้ว อันเป็นกฎธรรมดาของสังขารข้อหนึ่ง พวกเราครูหมวดวิชาสังคมศาสตร์รู้สึกเศร้าสลดใจและอาลัยคิดถึงท่าน พวกเราไม่มั่นใจในบุญกุศลที่พวกเราทำมานั้นจะมีแรงพอจะบันดาลให้ท่านอาจารย์ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ มีความสุขในสัมปรายภพได้ จึงขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยได้ช่วยดลบันดาลคุ้ม-ครองรักษาจูงจิตของท่านอาจารย์สู่สุคติภพด้วยเถิด.

น.ท. จุลินทร์ เหลือนาค ร.น.

และคณะอาจารย์หมวดวิชาสังคมศาสตร์ ร.ร. เตรียมทหาร

คำไว้อาลัย

แด่

พันเอกพิเศษ หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์

หม่อมเถกิงเดช สุทัศน์ กับผมเป็นเพื่อนที่รักใคร่ชอบพอกันมาก เราเริ่มรู้จักกันเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ หม่อมสำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศและมารับราชการเป็นครูสอนวิชาสามัญอยู่ ร.ร. นายร้อย จปร. ในขณะที่ผมยังศึกษาอยู่ที่ ร.ร. เหล่าทหารช่างและหม่อม ฯ ก็เป็น ผู้หนึ่งที่สอนวิชาคำนวนชั้นสูงให้พวกเรา ต่อมาอีกสองปีผมก็ได้สำเร็จการศึกษาและเป็นครูที่ ร.ร. จปร. ด้วยกัน เราจึงเริ่มสนิทสนมกันยิ่งขึ้น เราทำงานใกล้ชิดกัน เที่ยวด้วยกันและไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ จนนับได้ว่าเราเป็นเพื่อนที่ชอบพอกันมาก เวลาผ่านไปโดยรวดเร็วเราก็ต้องแยกกันไปรับราชการในที่ต่าง ๆ ตามวิถีทางของหน้าที่ แต่อย่างไรก็ตามเราก็ยังมีโอกาสพบปะติดต่อกันอยู่เสมอ จนกระทั่งในระยะ ๕–๖ ปีที่แล้วมาเราก็ยังได้ร่วมทำงานด้วยกันอีกในคณะกรรมการให้น้ำหนัก ฯ ของ ราชตฤณมัยสมาคมและราชกรีฑาสโมสร

หม่อม ฯ เป็นผู้ที่มีนิสัยสุภาพ รักเกียรติ ซื่อสัตย์และมั่นคงต่อหน้าที่ที่ตนได้รับมอบ นอกจากนั้นยังเป็นผู้ที่ไม่เอารัดเอาเปรียบต่อผู้ใด ความดีเด่นของหม่อม ฯ ซึ่งเป็นที่ประทับใจแก่ผมก็คือ หม่อม ฯ เป็นผู้ที่ซื่อตรงต่อหน้าที่ยิ่งนัก หม่อม ฯ จะไม่ยอมให้หน้าที่ของส่วนรวมบกพร่องไปเพราะเรื่องส่วนตัวเป็นอันขาด มีหลายครั้งที่ผู้ใหญ่หรือเพื่อนฝูงที่สนิทรักใคร่ขอร้องให้หม่อม ฯ ช่วยเหลือ ซึ่งหม่อม ฯ ก็เต็มใจยิ่ง

แต่ถ้าเรื่องนั้นขัดต่อประโยชน์ของส่วนรวมหรือของราชการแล้ว หม่อม ฯ ไม่ยอมกระทำอย่างเด็ดขาด แม้จะรู้ว่าการตายของมนุษย์เป็นของธรรมดา แต่พวกเราก็จะเว้นเสียซึ่งความอาลัยรักมิได้

คุณความดีที่ พ.อ. (พิเศษ) ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ได้ทำไว้ย่อมเป็นที่ประจักษ์แจ้งแก่บรรดามิตรสหาย และ ผู้ ที่ เคยได้ ร่วมงานกันมา เกียรติคุณที่หม่อม ฯ ได้กระทำมาชั่วชีวิตนั้นย่อมได้รับการยกย่องสรรเสริญอย่างแท้จริงจากบุคคลทั่วไป

ด้วยเดชะอำนาจแห่งกรรมดีที่ได้บำเพ็ญไว้ของจงเป็น พลาปัจจัยให้ดวงวิญญาณของหม่อมหลวงเถกิงเดชได้รับผลประสพไปสู่สุขคติวิสัยในสัมปรายภพทุกประการเทอญ.

พล. ท. ป. ศรีพยัคฆ์

เจ้ากรมยุทธการทหาร

กองบัญชาการทหารสูงสุด

แด่ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์

พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นนักบริดจ์ชั้นอาจารย์ระดับมือสากล รุ่นเดียวกับคุณโกวิท สุจริตกุล ซึ่งทั้งสองท่าน นอกจากเป็นอาจารย์ในสถาบันศึกษาในเครือ รร. จปร. แล้ว ยังถือได้ว่าเป็นอาภรณ์ประดับกองทัพบกในเรื่องบริดจ์ด้วย

ผมมีความสนใจในเรื่องบริดจ์ จึงได้มีโอกาสร่วมกับ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ในงานของสมาคมบริดจ์แห่งประเทศไทยมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งสมาคม นอกจากนี้ก็ในการเล่นส่วนตัวนอกวงการแข่งขัน โดยเฉพาะในวันหยุดราชการที่บ้านพันโท หลวงสุเวชช์ศุภกิจ ถนนชิดลม ซึ่งมีขาบริดจ์อาวุโสร่วมวงด้วยหลายท่าน และท่านเหล่านี้ก็ได้จากเราไปแล้ว อาทิเช่น พลโท พระยาวิชิตวงศวุฒิไกร (บิดาของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์) พระยาปรีชานุศาสน์ คุณหญิงราชานุประพันธ์ นาวาเอก หลวงประดิยัตินาวายุทธ์ ฯลฯ ส่วนที่ยังมีชีวิตอยู่ก็มีคุณหลวงวิสูตรอรรถยุกติ และท่านเจ้าของบ้าน

ในงานฟื้นฟูสมาคมบริดจ์ สมัย พ.ศ. ๒๔๙๖ ซึ่งผมเป็นเลขาธิการสมาคม พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ มีส่วนร่วมด้วยเป็นอย่างมาก เช่นทำหน้าที่ให้การศึกษาอบรมนักเล่นใหม่ ได้แก่นักเรียนนายร้อย รร. นายร้อยพระจุลจอมเกล้าและข้าราชการอื่นในกีฬาบริดจ์สมัยนั้น นอกจากนั้น ในการแข่งขันสำคัญ ๆ ท่านก็ได้มีส่วนร่วมในการจัดการแข่งขัน

ตลอดจนเป็นผู้เข้าแข่งขันในนามของชุดกองทัพบก ในนามของชุดกระ-ทรวงกลาโหม และในนามของชุดผู้แทนชาติไทย

งานราชการที่ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ร่วมกับผมเป็นภาระกิจสุดท้ายด้วยกันก็คือ ในคราวที่กระทรวงกลาโหมจะส่งนักเรียนเตรียมทหารเข้าศึกษาในโรงเรียนแพทย์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ โดยจะต้องมีการสอบคัดเลือก เราได้มีการปรึกษาหารือกันในการให้นักเรียนเตรียมตัวเข้าสอบในวิชาต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยต้องการ ซึ่งปรากฏผลว่ากรรมการผู้คัดเลือกได้รับความพอใจ และให้เข้าศึกษาวิชาแพทย์ได้

สุขภาพของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ไม่ปกติมานานแล้ว ผมเองได้มีส่วนบำบัดท่านมาแต่เริ่มแรก ถึงแม้ว่าสุขภาพไม่ดี ท่านก็ยังมีพลังใจปฏิบัติราชการได้ตลอดมาเป็นเวลานานจนถึงวาระสุดท้าย อันมนุษย์ทุกรูปทุกนามหลีกไม่พ้น

พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ควรจะยังอยู่เพื่อปฏิบัติภาระกิจให้แก่ประเทศชาติ โดยเฉพาะในวงการศึกษาสืบไป การจากไปของท่านจึงเป็นอกาลมรณ เป็นที่น่าเสียดาย เป็นการสูญเสียอย่างใหญ่หลวงของญาติมิตรทั่วกัน

พลโท นพ. ทิพย์ ผลโภค

คำไว้อาลัยแด่
พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์

การจากไปอย่างไม่มีวันกลับของพันเอก หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์ ย่อมยังความเศร้าสลดแก่ครอบครัว มิตรสหายและบรรดาลูกศิษย์ของท่านเป็นอย่างยิ่ง ในวงการบริดจ์เมืองไทย ได้สูญเสียนักบริดจ์ผู้ยิ่งใหญ่ชั้นแนวหน้าของชาติ ท่านเป็นผู้เล่นที่แข็งแกร่งและมีมรรยาทดีที่สุดคนหนึ่งในโต๊ะบริดช์ ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ให้ความร่วมมือช่วยเหลือกิจ-การบริหารของสมาคมบริดจ์แห่งประเทศไทยมาตลอดแทบทุกยุค ทุก สมัย ท่านเคยเป็นผู้เล่นทีมชาติไปแข่งทั้งในประเทศและต่างประเทศ เคยเป็นหัวหน้าทีมชาตินำลูกทีมไปแข่งนำถ้วยชนะเลิศภาคพื้นตะ วัน ออก ไกล มาให้ประเทศไทยแล้ว เคยชนะการแข่งขันครั้งสำคัญ ๆ มาแล้วนับครั้งไม่ถ้วน ดังจะเห็นได้จากถ้วยและของรางวัลนับร้อย ๆ ชิ้นวางไว้เรียงรายกันที่บ้านท่าน ทั้งหมดนี้นับเป็นเกียรติประวัติอันงามเด่นของท่านในวงการบริดจ์

ผมรู้จักคุณแจ้ครั้งเมื่อคุณแจ้เป็นครูพลเรือน สังกัด กระ ทรวงกลาโหม สอนอยู่ที่ รร. นายร้อย จปร. ซึ่งตอนนั้นผมรับราชการประ-จำอยู่ที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ในสมัยนั้น เราเริ่มฝึกซ้อมบริดจ์กันที่สโมสร รร. นายร้อย จปร. จำได้ว่ามีคุณแจ้ คุณโกวิท ผม และหัว-หน้าวิชา รร. นายร้อย จปร. อีกคนผมนึกชื่อไม่ออก ตอนนั้นเห็นจะเป็นราว ๆ พ.ศ. ๒๔๘๙—๙๐ ความที่มีนิสัยคล้าย ๆ กัน ชอบอะไรก็ชอบเหมือน ๆ กัน เราจึงคบกันได้ตลอดมา จำได้ว่าเราเคยเล่นกอล์ฟด้วย

กันอยู่ระยะหนึ่งเมื่อสมัยคุณแจ้ยังแข็งแรงดีมีสุขภาพสมบูรณ์ แต่ไปได้ไม่กี่ปีก็ต้องเลิกไปเพราะคุณแจ้ทนเดินไม่ไหว มาในระยะหลังนี้ คุณแจ้หันมาจับฟอร์มม้าเลยถูกเชิญจากคณะกรรมการตฤณมัยสมาคม เป็นผู้ให้น้ำหนักม้าที่วิ่งแข่งอยู่ทุกวันนี้ คุณแจ้เป็นคนมีความซื่อตรงและรักเกียรติ จึงได้รับความนิยมชมชอบจากบรรดาเจ้าของม้าทั้งหลายเป็นอันมาก

ในด้านครอบครัวของเรานั้น เราคุ้นเคยสนิทสนมกันเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลูกสาวของผมก็ได้อาศัยทั้งคุณแจ้และคุณผสารเป็นผู้แนะนำช่วยเหลือเสมอ ครั้งหนึ่ง คุณแจ้ได้เปิดสอนวิชาคำนวณแก่ลูกหลานที่บ้าน ลูกสาวของผมก็ได้ไปเรียนด้วยเช่นเดียวกับลูกหลาน แม้กระทั่งเมื่อจบการศึกษาแล้ว ทั้งคุณแจ้และคุณผสารก็ได้ช่วยเหลือฝากฝั่งให้เขาทำงานตามวิชาที่ได้เรียนมา

ความรักใคร่สนิทสนมคุ้นเคยที่เรามีต่อกัน เป็น เวลา นาน ย่อมทำให้ผมรู้สึกอาลัยในการจากไปของคุณแจ้มาก แต่ก็รู้ดีว่า ความตายเป็นธรรมดาของปุถุชน แม้คุณแจ้จะจากไปแล้ว แต่ก็จากไปเพียงแต่ร่างกาย ความทรงจำของเพื่อน ๆ และทุกคนยังคงมีคุณแจ้อยู่เสมอ ผมมั่นใจว่า คุณงามความดีของพันเอก หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์ คงจะทำให้ได้ไปประสพสุขตามปกติวิสัยในสัมปรายภพอย่างแน่นอน

พลตรี ภักดี ศรลัมพ์

พันเอก ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์

พันเอก ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นท่านผู้ใหญ่ที่ข้าพเจ้าเคารพรักเป็นอย่างมาก ถึงแม้ว่าท่านจะสูงวัยกว่าข้าพเจ้า แต่งานในหน้าที่บางอย่าง และ กิจกรรมทางด้านบริดจ์ได้เป็นเครื่องชักจูงให้ข้าพเจ้ามีโอกาสใกล้ชิดคุ้นเคยกับท่านผู้นี้ บรรดานักบริดจ์ที่สนิทสนมกับ ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ทราบดีว่าข้าพเจ้าเป็นผู้ที่ได้รับการว่ากล่าวตักเตือนฉันท์ลูกหลานจากท่านผู้นี้มากกว่าคนอื่นใด ซึ่งข้าพเจ้าก็น้อมรับด้วยความยินดีทุกครั้ง

ในวงการบริดจ์ ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ นับได้ว่าเป็นนักบริดจ์ชั้นนำของประเทศ ท่านได้ร่วมอยู่ในทีมชาติไทย ซึ่งชนะเลิศการแข่งขันภาคตะวันออกไกลในปี ๒๕๐๔ ที่กรุงเทพ ฯ หลังจากนั้น ข้าพ-เจ้าก็ได้มีโอกาสร่วมทีมกับท่านอีกหลายครั้ง รวมถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ซึ่งทีมไทยเราชนะเลิศการแข่งขันภาคตะวันออกไกลอีกครั้งหนึ่งที่ฮ่องกงในปีนั้น ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นหัวหน้าทีม

หลังจากที่ได้วางมือจากวงการบริดจ์ ข้าพเจ้าก็ได้มีโอกาสร่วมทำงานกับท่านผู้นี้อีก ในวงการม้าแข่ง โดยได้ร่วมอยู่ในคณะกรรมการถ่วงน้ำหนักม้าร่วม ของราชกรีฑาสโมสร และ ราชตฤณมัยสมาคม ฯ ถึงแม้ว่าอายุจะมาก สุขภาพจะทรุดโทรมขนาดขึ้นบันไดก็ต้องหยุดพักเหนื่อย และถืออ๊อกซิเยนติดตัวตลอดเวลา ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ไม่เคยบกพร่องละเลยในหน้าที่ ท่านไม่เคยขาดประชุม มาประชุมตรงเวลาและ

อยู่จนเลิก ทั้ง ๆ ที่การประชุมแต่ละครั้งก็กินเวลานานและดึกดื่นเกินไป สำหรับวัยและสุขภาพอย่างท่าน บางครั้งพวกเราขอร้องให้ท่านกลับไปพักผ่อนก่อนท่านก็ไม่ยอมทิ้งพวกเรา คงอยู่จนเลิกการประชุมทุกครั้ง

ในระยะหลัง ๆ สุขภาพของท่านเริ่มทรุดโทรมมากขึ้น จนต้องหยุดพักการงานไป ข้าพเจ้าและคุณเอื้อ อิศรางกูร ฯ เพื่อนร่วมงานอีกผู้หนึ่งได้ไปเยี่ยมเยียนอยู่เสมอ ทุกครั้งที่เราไปเยี่ยมท่านจะต้องลุกขึ้นคุยกับเราทั้งสองอย่างสดชื่นและสนุกสนานถึงเรื่องม้าแข่งและบริดจ์ และการงานต่าง ๆ จนอาจารย์ผสาร ต้องขอร้องให้เราทั้งสองไปเยี่ยมบ่อย ๆ เพื่อจะได้เป็นกำลังใจและทำให้ท่านพูดคุยบ้างในสิ่งซึ่งท่านชอบจะได้หายเหงา เราทั้งสองได้ปฏิบัติอยู่เสมอ จนกระทั่งท่านสิ้นชีวิต ซึ่งทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกอาลัยมาก จึงขอให้บุญกุศลและคุณความดีทั้งหลายที่ท่านได้บำเพ็ญไว้ จงได้นำดวงวิญญาณของท่านไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วย.

มนู วีรบุรุษ

รองศาสตราจารย์ ดร. มนู วีรบุรุษ

คณะวิศวกรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

๑๐ พ.ค. ๒๕๑๗

อาลัยน้าแจ้

ผู้เขียน เขียนคำไว้อาลัยนี้ใน ๒ ฐานะ

ฐานะแรก คือฐานะลูกศิษย์ ผู้เขียนเคยเป็นลูกศิษย์วิชาคำนวน ของอาจารย์ ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ ในโรงเรียนเท็คนิคทหารบก ในสมัยนั้นท่านยังไม่ได้รับการแต่งตั้งยศทหาร วิชาที่ท่านสอน คือ วิชาเรขาคณิตมีทรง (Solid Geometry)

อาจารย์เป็นคนสุภาพเรียบร้อย สอนละเอียด มีหลักฐานและมีการเตรียมการสอนดี แต่ที่สำคัญคืออาจารย์เป็นคนใจดี ไม่หวงคะแนน จึงทำให้ลูกศิษย์ไม่ค่อยจะตกในวิชาของท่าน ในโรงเรียนทหารถือว่า ทุกๆวิชาที่บรรจุลงในหลักสูตรเป็นวิชาที่ผู้ที่จะเป็นนายทหารต้องรู้ ฉะนั้น ถ้าใครรู้น้อยเกินไปในวิชาใดวิชาหนึ่ง คือสอบได้ต่ำกว่า ๓๕ เปอร์เซ็นต์ แล้ว ถึงแม้คะแนนรวมจะอยู่ในเกณฑ์ได้ (เกิน ๖๐ เปอร์เซ็นต์) ก็จะต้องถือว่าสอบตก

การที่อาจารย์ตั้งใจสอนให้ศิษย์ทุกคนมีความรู้ความเข้าใจเพียงพอในวิชาที่ท่านสอนจนกระทั่งสามารถสอบผ่านได้เป็นส่วนใหญ่นั้น จึงเป็นการทำคุณให้แก่บรรดาลูกศิษย์เป็นอย่างสูง ซึ่งผู้เขียนขอแสดงความกตัญญูไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ส่วนฐานะที่สอง ได้แก่ฐานะนักบริดจ์ กีฬาบริดจ์เป็นงานอดิเรกอย่างหนึ่งของอาจารย์ที่ท่านรักเป็นชีวิตจิตใจ และได้เล่นมาตั้งแต่สมัยโบราณทีเดียว บริดจ์เป็นกีฬาที่แปลกอย่างหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อแข่งขันกันแล้ว สัตรูคู่แข่งกันก็มักจะมาคุยกันอย่างสนุกสนาน ถ้าจะทะเลาะ

กันก็ทะเลาะกับฝ่ายเดียวกับตนเอง คือคู่ขาที่ตนเล่นด้วยนั่นแหละ แต่นี่ก็ไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นบ่อยนัก โดยทั่วไปแล้ว "พวกเราเหล่านักบริดจ์" มักจะรักใคร่กลมเกลียวกันอยู่เสมอ ในเมื่อนักบริดจ์ผู้ใดผู้หนึ่งจากเราไป พวกเรามักจะอาลัยถึงผู้นั้นเหมือนดังว่าญาติสนิทที่เรารักใคร่ได้จากไป เรามักจะนัดกันไปร่วมในงานสวดพระอภิธรรม และมักจะมีคำไว้อาลัยในหนังสือที่ระลึกเสมอ ๆ

โดยเฉพาะ อาจารย์เถกิงเดช ซึ่งเป็นนักบริดจ์อาวุโสและเป็นที่รักใคร่ของนักบริดจ์ทุกรุ่น ประเพณีนี้ จึงเป็นเรื่องที่ต้องทำให้ได้

ผู้ที่สมควรจะเขียนคำไว้อาลัยนี้ ได้แก่ พล.ต. ภักดี ศรลัมพ์ ซึ่งเป็นเพื่อนสนิทของอาจารย์เถกิงเดช แต่เป็นด้วยสายตาของท่านไม่ดีเป็นอย่างมาก จึงได้โอนหน้าที่นี้มาให้ผู้เขียน อ้างว่าเขียนเก่ง ผู้เขียนไม่คิดว่าตนเองเขียนเก่งแต่เต็มใจรับทำหน้าที่โดย สำนึกว่า ลูกศิษย์ ควรจะสนองคุณอาจารย์ได้บ้างด้วยการพรรณาถึง คุณความดี ของ ท่าน ในโอกาสอันควร

ความจริงผู้เขียนเป็นนักบริดจ์รุ่นหลังอาจารย์เถกิงเดชอย่างมองไม่เห็นฝุ่นทีเดียว กล่าวคือ วงการบริดจ์ (สมาคมบริดจ์แห่งประเทศไทย) แบ่งชั้นความสามารถของนักบริดจ์เป็นอันดับตามจำนวนแต้ม อันดับสะสมดังนี้

Life Master	ต้องได้	1500	แต้มขึ้นไป
Senior Master	,,	750	,, ,,
Nationa! Master	,,	200	,, ,,
Master	,,	100	,, ,,
Junior Master	,,	50	,, ,,
Junior Player	คือผู้ได้ต่ำกว่า 50 แต้ม		

ในขณะที่อาจารย์เถกิงเดชเป็น Life Master มีแต้มอันดับ ๓๗๐๐ แต้มแล้ว ผู้เขียนพึ่งเป็น Junior Player มีแต้ม ๖.๕ แต้มเท่านั้น (ในขณะนี้ได้จัดอันดับเสียใหม่ เพื่อให้ตัวเลขลดลง และใช้เทียบกับมาตราของต่างประเทศได้ง่ายขึ้น) เรื่องที่ผู้เขียนทราบเกี่ยวกับกีฬาบริดจ์ของอาจารย์จึงไม่ละเอียดเท่าที่ควร คงรวบรวมได้จากเอกสารที่พอจะมีอยู่ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๓ เท่านั้น

ในวงการบริดจ์ นักบริดจ์บางคนจะมีสมยาตั้งให้เช่นเดียวกับที่นักเรียนในชั้นเรียน ชั้นหนึ่งมัก จะตั้ง สมยาให้ เพื่อน ของตน แทบทุกคน เท่าที่ทราบ ๆ ก็มี พ.อ. แหลม พรสวรรค์ เรียกกันว่า "น้าจ่า" หรือ "จ่าแห" คุณบรรยง ศรลัมพ์ เรียกว่า "(ไอ้) รถไฟ" คุณละเอียด ดวงดี เรียกว่า "ศรีเอียด" คุณประวิง สามโกเศศ เรียกว่า "ศรีวิง" ร.อ. พิมพ์ จิตตินันทน์ เรียกว่า "ศรีพิมพ์" อาจารย์วัลลภ นรพัลลภ เรียกกันเฉพาะผู้ใกล้ชิดสนิทสนมว่า "(ไอ้) ถึก" อาจารย์บุญธรรม นันทเทิม เรียกว่า "มหา" เพราะทฤษฎีการ Bidding ของท่านเก่ง ดร.มนู วีระบุรุษ เรียกว่า "สมเด็จ" เพราะ "สวด" เก่ง แถมมีการแจกพัดยศให้เสียอีกด้วย คุณโกวิท สุจริตกุล คนไทยไม่ได้ตั้งสมยาให้ แต่ฝรั่งบางคนเรียกว่า "Bhudda" ที่เกรงกลัวกันมากก็คือ ดร. โชติ รักติประกร ท่านเล่นจับไพ่ชั่ง ๆ ดูแล้วขึ้น 3 โนทรัมพ์หน้าเฉยเลยทีเดียว เพื่อนสนิท ๆ เลยตั้งสมยาให้คล้องกับ ดร. โชติ คุ้มพันธุ์ คือยกให้เป็น ดร. โชติ คุ้มร้าย หรือ ดร. โชติ คุ้มดีคุ้มร้าย ทั้งนี้มิใช่เป็นการดูถูกดูหมิ่นแต่ประการใด เพียงแต่เป็นการเตือนใคร ๆ ที่จะไปเล่นรับเบอร์บริดจ์กับท่านให้ระวังฤทธิ์ท่านไว้มาก ๆ เท่านั้น

อาจารย์เถกิงเดช ก็เป็นนักบริดจ์ที่เฟเวอริตผู้หนึ่งเช่นเดียวกับท่านผู้มีสมยาทั้งหลาย การที่ พล.ต. ภักดี ศรลัมพ์ เพื่อนสนิทเรียกท่านว่า

"เฮ้ยแจ้" ยังงั้น "เฮ้ยแจ้" ยังงี้ ในระหว่างการแข่งขันนั่นเองท่านเลยกลายเป็น "คุณแจ้" ของคนอื่น ๆ ไปด้วย ส่วนในคอลัมน์สังคมของวารสาร "บริดจ์" ก็แอบเรียกท่านเป็น "น้าแจ้" เห็นทีจะให้คล้องกับ "น้าจ่า" กระมัง

เพื่อเป็นการแสดงความรักใคร่สนิทสนม จึงขออนุญาตใช้สรรพนาม "น้าแจ้" ต่อไปในคำไว้อาลัยนี้

ความสามารถในเชิงบริดจ์ของน้าแจ้นั้น พูดกันตามแต้มอันดับก็จะสรุปได้ว่าท่านเป็นรองอยู่ก็แต่ โกวิท สุจริตกุล ซึ่งนักบริดจ์ส่วนมากของไทยยกย่องเป็นยอดนักบริดจ์แต่ผู้เดียวเท่านั้น

อันดับสูงสุดของนักบริดจ์ไทยคือ Life Master คุณโกวิทเป็น Life Master คนที่ ๑ ของประเทศไทย พล.ต. สาคร ยิ่งถาวร เป็นคนที่ ๒ และน้าแจ้เป็นคนที่ ๓ แต่ต่อมาในภายหลังน้าแจ้ได้แต้มขึ้นหน้าพล.ต. สาครไปเป็นอันดับที่ ๒ และครองตำแหน่งนี้อยู่จนวาระสุดท้าย

ชาวต่างประเทศที่ร่วมแข่งขันในการแข่งขันชิงชนะเลิศภาคตะวันออกไกลจะรู้ความสามารถของน้าแจ้ จากคำอธิบายประกอบภาพในสูจิบัตรว่าเป็นนักบริดจ์ที่ "bright and systematic"

น้าแจ้จะ bright and systematic เพียงใด ขอให้ดูจากการตอบปัญหา Double Dummy ซึ่งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตัดสินว่าคำตอบของน้าแจ้เป็นคำตอบที่ดีที่สุดใน "บริดจ์" เล่ม ๒ พ.ศ. ๒๕๐๓ ดังนี้

ปัญหา จากไพ่ข้างล่าง N-S ประมูลโพดำเป็นทรัมพ์ S เป็นผู้เล่น ถามว่า S เดินไพ่กระดานนี้ได้มากที่สุดกี่ตอง อธิบายวิธีเดินไพ่พอเข้าใจด้วย

	ดำ 9 7 6 5 4 แดง A 10 8 เหลี่ยม A Q จิก 8 7 6	
ดำ Q 8 3 แดง — เหลี่ยม K J 10 96543 จิก Q 10	N W E S	ดำ — แดง KQJ9643 เหลี่ยม 8 จิก J 5432
	ดำ AKJ 10 2 แดง 752 เหลี่ยม 72 จิก A K 9	

W นำตัวแรกด้วยเหลี่ยม J

คำตอบของน้าแจ้มีดังนี้ :—

"เป็นวิธีเล่นแบบ Throw in—Finesse ดังนี้

ตอนแรก Finesse คิงเหลี่ยม แล้วเล่นทรัมพ์ เอ, คิงดำ

๑. ถ้า W ไม่กัน Throw in ก็กินเอาเหลี่ยม เอ, คิงจิก แล้ว Throw in โพดำเลิกให้ West ซึ่งจะต้องออกคิงเหลี่ยม ทีแรกหลบแดง หลบจิกมือละตัว พอเดินเหลี่ยมครั้งที่ ๒ มือที่หลบโพแดงคงหลบโพแดงต่อไป แต่มือที่หลบจิกใช้ทรัมพ์

๒. ถ้า W กัน Throw in ในหน้าทรัมพ์ ก็กินดำหมด ๓ ตอง แล้วกิน เอ จิก

(ก) ถ้า West กัน Throw in ในชุดจิกโดยลงควีนจิกก่อน South ก็กิน 10 เหลี่ยม แล้วนำจิกจากดัมมี่ขึ้นมา Finesse ถ้า East ลงแจ็คกิน Throw in ไม่ให้เข้ามือ West ก็กินจิกด้วยคิง เก้าจิกจะใหญ่ แต่ถ้า East ลงจิกเล็กก็ Throw in เข้า West ด้วยสิบจิก ซึ่งจะต้องออกเหลี่ยมมาให้ Ruff และ Discard

(ข) ถ้า West ไม่กัน Throw in หน้าจิก โดยลงจิกก่อน South ก็กินเอเหลี่ยม แล้ว Throw in หน้าจิกเข้า West จึงจำเป็นต้องออกเหลี่ยมมาให้ Ruff และ Discard อยู่ดี

ฉะนั้น ไม่ว่า E–W จะป้องกันการเดินไพ่ดีเช่นไร South ก็คงทำ Contract ได้ 5 โพดำทั้งนั้น

ความสามารถของน้าแจ้ ยังมีสถิติผลการแข่งขันเป็นพยานดังต่อไปนี้อีก (เฉพาะ Major Tournament ประจำปี)

พ.ศ. ๒๕๐๓

— ชนะการคัดเลือกได้เป็นทีมชาติ ไปแข่งขันชิงชนะเลิศภาคตะวันออกไกลที่ฮ่องกง ชนะที่ ๒ (ผู้เล่นในทีมมี โกวิท สุจริตกุล ปัทม์ นรพัลลภ น้าแจ้–พ.อ. ภักดี ศรลัมพ์, เอ๊ช.เอ๊ฟ. จาง–เค ดับบลิวเซ็น)

พ.ศ. ๒๕๐๔

— รองชนะเลิศ ทีม ๔ ระหว่างกระทรวง (น้าแจ้–พ.อ. ภักดี ศรลัมพ์, พ.อ. ทิพย์ ผลโภค–พ.อ. สาคร ยิ่งถาวร)

— ชนะเลิศ ๓ กองทัพ (พ.อ. ทิพย์ ผลโภค–พ.อ. ภักดี ศรลัมพ์, พ.อ. ประดิษฐ์ ตู้จินดา–พ.อ. สาคร ยิ่งถาวร, น้าแจ้ – ร.อ. ประสาท ประสงค์จรรยา)

— ชนะการคัดเลือกได้เป็นทีมชาติ (โกวิท สุจริตกุล–สมบูรณ์ นันทาภิวัธน์, น้าแจ้–นพ. สนอง อุนากุล, อี.อาร์. กาน–เค. ดับบลิว เซ็น) แข่งชิงชนะเลิศภาคตะวันออกไกลที่กรุงเทพ ฯ และได้เป็นผู้ชนะเลิศ

— ชนะเลิศการแข่งขันทดลอง Par–Point คู่กับบุญธรรม นันทเทิม (๕๒ เปอร์เซ็นต์) ได้รับรางวัลคุณทวี แรงขำ

— ชนะเลิศของ ZONE การแข่งขัน World Par Point Olympiad คู่กับ โกวิท สุจริตกุล (๖๑.๙ เปอร์เซ็นต์) ได้รับรางวัลจากประธานสหพันธ์บริดจ์โลก

— เลื่อนเป็น Life Master ในปีนี้

พ.ศ. ๒๕๐๕

— รองชนะเลิศ ทีม ๔ ทั่วไป (น้าแจ้ — นพ. สนอง อุนากุล, พ.อ. สาคร ยิ่งถาวร–กำพูน เทียนเงิน) ร่วมกับทีมของคุณทวี แรงขำ)

พ.ศ. ๒๕๐๖

— ชนะเลิศ ทีม ๔ ระหว่างกระทรวง (น้าแจ้–พ.อ.สาคร ยิ่งถาวร, ร.อ. ประสาท ประสงค์จรรยา–ร.ท. อนันต์ บุญสุภา)

— รองชนะเลิศ ทีม ๔ ทั่วไป (น้าแจ้–ปั๋ทม์ นรพัลลภ, นพ. สนอง อุนากุล–กำพูน เทียนเงิน)

พ.ศ. ๒๕๐๗

— ชนะเลิศ ทีม ๔ ทั่วไป (น้าแจ้–ปั๋ทม์ นรพัลลภ, ดร. มนู วีระบุรุษ–บัญชา สันติโกวิท)

— ชนะเลิศ ทีม ๔ ระหว่างกระทรวง (น้ำแจ้-พ.อ.สาคร ยิ่งถาวร พ.อ. แหลม พรสวรรค์-ร.ท. อนันต์ บุญสุภา)

— ชนะเลิศ ทีม ๔ สามกองทัพ (น้ำแจ้ - พ.อ. สาคร ยิ่งถาวร, พ.อ. แหลม พรสวรรค์—พ.ต. ประสาท ประสงค์จรรยา)

— ชนะการคัดเลือก เป็นทีมชาติไปแข่งขันชิงชนะเลิศภาคตะวันออกไกลที่โตเกียว (น้ำแจ้-ปั๋ทม์ นรพัลลภ, ดร. มนู วีระบุรุษ -บุญธรรม นันทเทิม, วิบูลย์ รัศมิทัต-น.พ. เชิด ศีตะจิต) เป็นอันดับ ๔ และในประเภทคู่ น้ำแจ้ กับ ดร. มนู วีระบุรุษ ติดอันดับ ๓

พ.ศ. ๒๕๐๘

ไม่ชนะการแข่งขันใหญ่ แต่ได้รับแต่งตั้งเป็นหัวหน้าทีม-ชาติ ไปแข่งขันชิงชนะเลิศภาคตะวันออกไกลที่ฮ่องกง (ผู้เล่น มีโกวิท สุจริตกุล-ร.อ. เอื้อ อิศรางกูร ณ อยุธยา ร.น., ดร. มนู วีระบุรุษ - ร.อ. อนันต์ บุญสุภา, ปั๋ทม์ นรพัลลภ-วิบูลย์ รัศมิทัต)

การแข่งขันครั้งนี้ไทยชนะเลิศ ประจวบเหมาะกับเป็นปีแรกที่สหพันธ์บริดจ์ภาคตะวันออกไกลได้รับสิทธิ์ ให้ส่งทีม ไป แข่งขันชิงชนะเลิศของโลก (Bermuda Bowl) ได้ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าน้ำแจ้เป็นผู้นำเกียรติอันนี้มาสู่ประเทศไทยสำเร็จ

พ.ศ. ๒๕๐๙

ไม่มีสถิติปรากฏ

พ.ศ. ๒๕๑๐

— ชนะการคัดเลือกทีมชาติไปแข่งขันชิงชนะเลิศ ภาคตะ-วันออกไกลที่ฟิลิปปินส์ (น้ำแจ้—พล.ต. สาคร ยิ่งถาวร, น.ต. ธโนพัฒน์ ใสวิเศษ-โอฬาร จงเจริญรัตน์, ประเมิน บุณยเกต-พิเชษฐ์ วิชัยดิษฐ์)

ในปีนี้มีผู้เล่นที่เพิ่งเคยเข้าแข่งขันนานาชาติเป็นครั้งแรกถึง ๔ คน ผลจึงปรากฏว่าเป็นอันดับ ๘

จะสังเกตได้ว่า น้าแจ้อาการไม่ดีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ แล้ว และหลังจาก พ.ศ. ๒๕๑๐ ก็นับได้ว่าสุขภาพบังคับให้น้าแจ้ต้องละมือจากการแข่งบริดจ์เป็นล่ำเป็นสันโดยเด็ดขาดทีเดียว จะเล่นบ้างก็ต่อเมื่อเพื่อนฝูงไปชวนเล่นแก้เหงาที่บ้านเท่านั้น

สถิติในการได้เป็นทีมชาติถึง ๔ ครั้งในระยะเวลา ๗ ปี คือ จาก พ.ศ. ๒๕๐๓ ถึง พ.ศ. ๒๕๑๐ นั้น เป็นสถิติที่หาคนลบได้ยากมาก และจากการแข่งขันในต่างประเทศนี้ น้าแจ้จึงได้แต้ม International Master Points ถึง ๘ แต้ม

นอกจากจะร่วมในการแข่งขันอย่างสำบุกสำบันแล้ว น้าแจ้ยังเป็นหัวแรงสำคัญในการบริหารงานของสมาคมบริดจ์แห่งประเทศไทย อีกคือ

พ.ศ. ๒๕๐๓	เป็นนายทะเบียน
พ.ศ. ๒๕๐๔	เป็นกรรมการจัดการแข่งขัน และเป็นกรรมการร่างโครงการจัดการแข่งขันภาคตะวันออกไกล (ไทยเป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขัน) ด้วย
พ.ศ. ๒๕๐๕	เป็นนายทะเบียน
พ.ศ. ๒๕๐๖	ไม่ได้เป็นกรรมการบริหาร แต่ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการแข่งขันคนหนึ่งของสมาคม
พ.ศ. ๒๕๐๗	เป็นอุปนายกสมาคม
พ.ศ. ๒๕๐๘	เป็นอุปนายกสมาคม

ในด้านการเขียน น้าแจ้ได้เขียนบทความลงในวารสาร "บริดจ์" ด้วยความเต็มใจบ้าง ด้วยถูกบังคับบ้าง ๒ ครั้งด้วยกันคือ เรื่อง "บริดจ์ระหว่างประเทศ" ใน "บริดจ์" เล่ม ๔ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ กับเรื่อง "ลูกสาวบริดจ์" ใน "บริดจ์" เล่ม ๑ เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๐๗ อีกด้วย

ตามที่กล่าวมาแล้ว ก็ควรจะเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าน้าแจ้เป็นนักบริดจ์ที่ยิ่งใหญ่และเสียสละให้แก่สมาคมบริดจ์เพียงใด

อัธยาศัยอันดีงามของน้าแจ้ เป็นอัธยาศัยที่แสดงตัวเอง ไม่ว่าน้าแจ้จะอยู่ต่อหน้าชั้นในขณะสอนนักเรียน หรือว่าจะสมาคมอยู่กับเพื่อนฝูง ความจริงข้อนี้ยืนยันได้จากบทความเรื่อง "การแข่งขันประเภทคู่ทั่วไปฤดูร้อน" ของ "มนู วีระบุรุษ" ใน "บริดจ์" เล่ม ๕ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ ดังนี้

"น้าแจ้เป็นนักบริดจ์ขี้บ่นตามประสาคนแก่ที่ใจดีมาก กินน้อยน้ำหนักตัวเพียง ๔๐ กิโลกรัมเท่านั้น สมัยไปแข่งขันบริดจ์ที่โตเกียวด้วยกัน คุณประวิงกับข้าพเจ้ามักจะนั่งขนาบข้างท่านเสมอที่โต๊ะอาหาร ท่านมักจะสั่งโกเบบีฟหรือสเต๊กอย่างดีมากินเสมอ แต่คุณประวิงกับข้าพเจ้าสั่งแต่มันเทศหรือขนมปังเปล่า ๆ น้าแจ้จะค่อย ๆ หั่นเนื้อ ใช้ซ่อมจิ้มขึ้นมาดมสองสามชิ้นแล้วหันซ้ายขวามามองคุณประวิงและข้าพเจ้า ซึ่งประกบแน่นอยู่ ๒ ข้าง แล้วเอ่ยขึ้นว่า "เฮ้ย ! เอาไปกินทีเถอะวะ วันนี้อั๊วไม่ค่อยหิว" เป็นการลดค่าครองชีพที่ไม่เลวนัก"

อัธยาศัยใจของนักบริดจ์ ซึ่งล้นเกล้า ฯ รัชกาลที่ ๖ ได้ทรงพิมพ์ไว้ว่า

"เรา เหล่านักบริดจ์ บ่มิคิดคดีทราม
ตั้งจิตจะนำความ สุขะให้ฤดีสบาย
ถึงล้อก็ล้อเพียง กละเยี่ยง วิธีสหาย
บ่มีจะมุ่งร้าย บ่มิมุ่ง ประจานใคร
ใครอาจจะพลาดท่า ก็จะล้อจะเลียนให้
ใครดีวิเศษไซร้ ก็จะชมประสมดี
ชมเราก็แท้งคิว ผิว่าฉิวก็ซอรี่ ฯ"

อัธยาศัยนั้น ท่านมีอยู่ครบถ้วน

การจากไปของท่าน ยังให้เกิดความอาลัยอย่างสุดซึ้งในบรรดาพวกเราที่อยู่ข้างหลัง

ในนามของบรรดาศิษย์ และบรรดานักบริดจ์ทั้งหลาย ขออาราธนาบารมีคุณพระศรีรัตนตรัย โปรดดลบันดาลให้อาจารย์ พ.อ. หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์ ประสบความสุขในสุคติภพนั้นเถิด.

พล. อ.ต. หม่อมราชวงศ์ เสริม สุขสวัสดิ์

เมื่อผมนึกถึงคุณเดช

คุณผสารบอกผมว่า กำลังจะจัดเตรียมงานพระราชทานเพลิงศพคุณเดช และอยากจะให้ถ้อยคำของผมไว้ในหนังสือเล่มนี้สักเล็กน้อย เพื่อฝากความระลึกถึงไว้ให้แก่บรรดาพวกเรา ที่ยังเวียนว่ายอยู่ในวัฏฏสงสารในภพนี้

ผมนึกถึงคุณเดช ในความทรงจำของผม ผมได้แต่นึกเห็นใบหน้าที่ยิ้มแย้มอยู่เป็นนิจของคุณเดช แม้ในยามที่กำลังต่อสู้อยู่กับความเจ็บไข้ได้ป่วยบนเตียงนอน บุตรภรรยาที่พยาบาลอยู่รอบข้างเป็นเวลาอันยาวนาน และญาติมิตรที่ไปพบปะเยี่ยมเยียน จะได้เห็นแต่แววตาที่แสดงความอดทน ไม่ยอมที่จะทำตนให้เป็นภาระทางใจแก่ผู้ใดทั้งสิ้น คุณเดชกลับกลายเป็นผู้ที่ให้กำลังใจแก่พวกเรา ให้นึกถึงวันที่จะหายจากความเจ็บป่วย และจะทำโน่นทำนี่เมื่อหายเจ็บแล้ว พร้อมทั้งให้ความคิดเห็นคำแนะนำต่าง ๆ ตามแบบพ่อบ้านที่ดี บางครั้งที่ยังลุกนั่งได้ก็สู้ฝืนความเจ็บไข้มาร่วมคุยสนุกสนานกับมิตรสหาย ทำให้พวกเราลืมไปได้ชั่วครั้งคราวว่ากำลังนั่งอยู่กับคนเจ็บ ลักษณะนิสัยของความเป็นผู้ดีแบบนี้ ถ้ามีอยู่ในตัวบุคคลผู้ใดที่เป็นปกติ ไม่ใช่ในยามเจ็บไข้ ก็ย่อมหาได้ยากอยู่แล้วในทุกวันนี้ เพราะธรรมดาคนที่กำลังเจ็บไข้ได้ป่วย ผู้พยาบาลมักจะต้องเป็นฝ่ายยอมทนฟังและอภัยให้ในความจู้จี้ขี้บ่นไปจนถึงที่สุด แต่ผมไม่เคยได้พบคุณเดชในลักษณะนิสัยเช่นนี้เลย เมื่อเป็นเช่นนี้ ไม่ว่าผม

หรือใครผู้ใดก็ตาม พอทราบว่าเราจะไม่มีวันได้พบคุณเดชอีกแล้ว เราย่อมจะนึกถึงคุณเดชด้วยความเศร้าสลดใจและเสียดายเป็นที่สุด ผมยังเชื่อว่า คุณความดีของคนเราที่ทำไว้นั้นย่อมไม่มีวันดับสูญ แม้ในยามที่เราจากภพนี้ไปแล้ว ผลแห่งกรรมดีของผู้นั้น ย่อมจะนำพาวิญญาณไปสู่สุขคติในภพหน้า และยังจะได้จารึกตัวอย่างอันดีงามไว้ให้แก่พวกเราในภพนี้ด้วย ดังที่ผู้หลักผู้ใหญ่ ท่านได้กล่าวเตือนใจลูกหลานของท่านไว้ว่า เมื่อจะอยู่ก็ให้เขาพอใจ เมื่อจะไปก็ให้เขาคิดถึง นับว่าเป็นคำกล่าวที่ใช้ได้ทุกวาระ และโดยเฉพาะ **เมื่อผมนึกถึงคุณเดช**

วิชา เศรษฐบุตร

ด้วยความยินดี

อาจารย์ ผสาร สุทัศน์ ณ อยุธยา ได้ขออนุญาตพิมพ์ข้อเขียน ชุดหลวงตา โดยขอคัดเอาเฉพาะบางเรื่อง เพื่อเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ตามวัน และสถานที่ ซึ่งปรากฏแจ้งชัดอยู่ในหนังสือเล่มนี้

ข้าพเจ้า ในฐานะผู้ให้กำเนิดเรื่องต่าง ๆ ในชุดหลวงตา นอกจาก จะไม่ขัดข้องแล้ว ยังกลับรู้สึกยินดีเสียอีก ที่จะได้มีโอกาสบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม แม้จะเป็นในวงจำกัด แต่ก็เป็นการจำกัดที่สูงด้วยคุณภาพ หมายถึงในกลุ่มของผู้มีการศึกษาบัญญาชน ซึ่งเป็นกลุ่มผู้นำสังคม

เรายอมรับกันทั่วไปว่า เกลือ มีคุณสมบัติที่สำคัญมากเพียงใดในแง่ที่จะช่วยรักษาเนื้อมิให้เน่า ธรรมะ ก็มีคุณสมบัติเช่นเกลือ สังคมก็เช่นกับเนื้อ หากจะพูดว่า สังคมทุกวันนี้ อ่อนเกลือ ท่านก็คงเข้าใจทันที ยิ่งบัจจุบันนี้ สังคมกำลังออกกลิ่นให้เป็นที่ประจักษ์ด้วยแล้ว ถ้าเราไม่หันเข้าหาเกลือ หรือ ธรรมะแล้ว ก็เหมือนเรากำลังจะพากันวิปริตไป เหตุที่หันมาชื่นชมความเน่าของสังคม แต่เราก็ยังไม่ถึงกับจะพากันวิกลวิการไปเช่นนั้นเสียทั้งหมด เรายังมองเห็นความสำคัญของธรรมะ แม้จะเป็นเพียงชนกลุ่มน้อย แต่ก็มีอำนาจมากพอที่จะคอยถ่วงสังคมมนุษย์ มิให้ล้มละลายกลายเป็นฝูงกระสือเร็วเกินไป (ซึ่งก็มีให้เห็นบ้างแล้ว)

ท่านสุภาพชน ผู้มีเกียรติ ท่านเป็นผู้หนึ่ง ที่จะเป็นส่วนประกอบในอันที่จะช่วยกันชลอสังคมมนุษย์ ที่กำลังหมุนตัวอยู่ด้วยพลังแห่งความเห็นแก่ตัวนี้ ให้ไปถึงจุดพินาศช้า ๆ เราหวังกันเพียงแต่ให้มันพินาศช้าลงเท่านั้น อย่าถึงกับให้มันกลายเป็นแผ่นดินพระศรีอาริย์เลย.... และหนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าผู้เขียน ก็หวังผลเพียงแค่นั้น หากท่านจะร่วมเห็นดีด้วยสักคน ข้าพเจ้าก็จะรู้สึกเป็นบุญแก่สังคมคน

และข้าพเจ้า ขออธิฐานอุทิศบุญในความหมายดังกล่าว จากเรื่องที่อาจารย์ผสาร เลือกคัดมาตีพิมพ์นี้ เพื่อสุขประโยชน์ ต่อ พอ. มล. เถกิงเดช สุทัศน์ ผู้วายชนม์ ตามเจตนาปรารภของเจ้าภาพจงทุกประการ

แพรเยื่อไม้

๒๔/๙ ถนนประชาธิปก กรุงเทพมหานคร

๑ พฤษภาคม ๒๕๑๗

สารบาญ

ปั๊ญหาชิงไม้เรียว

วันนั้นหลวงตาจำวัดกลางวัน หลับเพลินไปจนไม่ได้ยินเสียงระฆังทำวัตรเย็น จีวรที่จีบไว้คอยเก้อพาดคู่กับสังฆาฏิอยู่บนสายระเดียง พอตื่นขึ้นมาโสตประสาทก็สัมผัสเสียงเด็ก ๆ ซึ่งกลับจากโรงเรียน ประชุมเล่นทายปั๊ญหาชิงโชคกันอยู่หน้ากุฏิ ระยะนี้ศิษย์หลวงตามันพากันคลั่งไคล้รายการโทรทัศน์ เสียงการเสนอปั๊ญหาการทายดังแซ่ดไปหมด แต่โชคที่เด็กพยายามชิงกันนั้น คือ ยาง และหนังสือการ์ตูน ปั๊ญหาแต่ละปั๊ญ-หา ที่เจ้าเปี๊ยกวิทยากรผู้จัดรายการเสนอนั้นล้วนแต่ปั๊ญหาแผลง ๆ จนบางครั้งหลวงตาต้องนอนหัวเราะกับมัน แล้วก็มาถึงปั๊ญหาสำคัญ

"สีอะไรเอ่ย ที่พระชอบ ?" เสียงวิทยากรเปี๊ยกเสนอปั๊ญหา

"สีเหลือง" เจ้าเบิ้มตอบ........

"เสียใจ.... ขอมอบยางเป็นสินน้ำใจหนึ่งเส้น ค่าพาหนะไม่มี เชิญเดินกลับบ้านเอาเอง" วิทยากรเปี๊ยกว่า จากนี้ ก็มีการตอบเรียงลำ-ดับกันไป บางคนว่า สีแดง สีขาว สีเขียว ฯ ก็ได้รับยางแต่เพียงเส้นเดียวเหมือนเจ้าเบิ้ม พอมาถึงวาระของเจ้าจ๋อย

"สีกาครับ สีกา"

เสียงวิทยากรตบมือนำ ผู้ร่วมรายการก็พากันตบตามดังสนั่น เจ้าจ๋อยได้หนังสือการ์ตูนกับยางสิบเส้น

"ต่อไป" เสียงวิทยากรเปี๊ยก "ขนมอะไรเอ่ย ที่พระชอบ ?

"ขนมครก ขนมครก เพราะหลวงตาใช้ผมไปซื้อบ่อย" เจ้าปั้มทายพร้อมทั้งอ้างหลักฐาน

"ข้าว่าข้าวต้มผัดกับไอสครีม เพราะเห็นอีหมวยนำมาที่ไรหลวงตาซื้อทุกที" เจ้าอุดรค้าน

"ถึงซื้อก็ไม่เห็นฉัน คงจะซื้อเพราะสงสารอีหมวยน่ะผมว่า" เจ้าจ้อยออกความเห็น

"ขนมจีบ" เจ้าบ้อมตอบ

วิทยากรเปี๊ยกตบมือรับรองอีก และมอบรางวัลตามระเบียบ

"คราวนี้ ก็มาถึงปัญหาต่อไป เวลายังมีอีกเล็กน้อย จบปัญหานี้แล้วจะได้มอบเวลาให้ผู้อุปถัมภ์รายการ" เสียงเจ้าเปี๊ยกปราศรัยด้วยท่วงทีวาจา ราวกับจำนงค์ รังสิกุล

"ข้ออะไรเอ่ย ที่พระชอบ ?"

"ขี้เกียจ ขี้เกียจ" เสียงเด็กตอบพร้อมกัน ราวกับซ้อมกันไว้ วิทยากรตบมืออีก ...

หลวงตาลุกพรวดขึ้นมาจากที่นอน ราวกับตัวมีสปริง รายการปัญหาชิงโชคถูกบี้ลงทันที เด็ก ๆ ทุกคน รวมทั้งวิทยากรด้วย ถูกเชิญเข้าไปยืนเรียงแถวอยู่ในกุฏิ เห็นหลวงตานั่งหน้าเขียวอยู่บนเสื่อเก่า ๆ ในมือข้างหนึ่งมีไม้เรียว นักชิงโชคทั้งหลายเห็นแล้วพากันคลำก้นอย่างเวทนามัน

"เลี้ยงเสียข้าวสุก" หลวงตาตวาด "มาพากันลบหลู่พระเจ้าพระสงฆ์ เห็นเป็นสนุก นอนลง เจ้าวิทยากรเอกนั่นเอาก่อน แล้วอย่าแหกปากร้องนะ พ่อตีตายเชียว...."

"เดี๋ยวก่อนซีครับ หลวงตา" เจ้าจ้อยเจ้ากี้เจ้าการทำตัวเป็นทนายประท้วงอุทธรณ์แทนจำเลย จะเฆี่ยนจะตีอย่างไรก็ไม่ว่า แต่ควรจะ

ได้ซักฟอกหาเหตุผลกันบ้างซีครับ มาด่วนตัดสินตั้งแต่ยังไม่ทันฟังคำให้การอย่างนี้ จะยุติธรรมหรือ?"

"พอ ๆ ไอ้จ๋อย เจ้าหมอความเอก หน็อยตั้งตัวเป็นทนายเดี๋ยวพ่อด!...." หลวงตาเงือดเงื้อไม้เรียวเจ้าจ๋อยทำท่าผวา ยกสองมือป้องเหนือศรีษะตนเองพร้อมกับร้องลั่นกุฏิ

"โอ๊ย!"

"กูยังไม่ได้ตี ไอ้จ๋อย!" หลวงตาว่าพร้อมกับหัวร่อในชั้นเชิงของมัน หน้าสีเขียว ๆ ก็พลอยจางลงไปด้วย

"ก็จริงของเอ็งเหมือนกัน ไอ้จ๋อย เอ้า ข้าจะยังไม่เฆี่ยนละ ไหนลองแก้ตัวมาซิ ข้าจะฟัง ทุกคนน่ะแหละ?"

ศิษย์ทุกคนค่อยหน้าชื่นขึ้นมาหน่อย มองดูเจ้าจ๋อยด้วยแววตาที่เลื่อมใสไปตาม ๆ กัน

"พวกผม ไม่ได้ลบหลู่พระนี่!" เจ้าจ๋อยตั้งกระทู้ปฏิเสธ

"ก็พวกเอ็งเอาพระเอาเจ้าไปล้อเล่น หัวเราะตบมือกันกราว ๆ น่ะ เอ็งจะว่าไม่ลบหลู่ยังไง?"

"การพูดความจริงเป็นการลบหลู่ด้วยหรือหลวงตา!" เจ้าจ๋อยย้อน

"ถ้าจริง ก็ไม่ลบหลู่ เพราะข้าเป็นพระ ข้าชอบความจริง แต่ที่เอ็งว่าพระชอบสีกาน่ะ มันลบหลู่ดูถูกชัด ๆ นี่หว่า!"

"ยังงั้นพระไม่ชอบสีกาหรือ?" เจ้าจ๋อยเริ่มซักฟอกผู้พิพากษาเข้าให้แล้ว

"บ๊ะ แล้วกัน ชอบได้หรือวะ สีกาเป็นข้าศึกของพรหมจรรย์" หลวงตาให้การ

"ก็ถ้ายังงั้น หลวงตาเขียนกติกาไว้ทำไมล่ะ ? ว่า ไม่ให้พระเณรต้อนรับ คุยกับสีกาในกุฏิ เพราะพระเณรชอบทำเช่นนั้นใช่ไหม หลวงตาจึงวางกติกาห้าม ?"

หลวงตาซึ่งเป็นทั้งอัยการ และผู้พิพากษานั่งนิ่งกระพริบตาถี่ เบนหน้าไปทางหิ้งพระ สักครู่ก็หันกลับมายังเด็ก ๆ ที่ยังยืนเงียบ หายใจสะท้อนแผ่ว ประคองลมหายใจไม่ให้ดัง....

"เอาละพั่งได้ ไม่ลบหลู่ก็ไม่ลบหลู่ซีวะ" หลวงตาอุทานเป็นเชิงปลงตก "แล้วข้อที่ว่าพระชอบขนมจีบล่ะ!" ไหนใครเป็นคนที่ได้รับโชคเมื่อกี้นี้ ?"

"ผมคับ" เจ้าป้อมตอบ

"ว่ามาซิ"

"จีบ แปลว่าเกี้ยวครับ"

"เออ ! ข้าแจ่มแล้วละ เอ็งไม่ต้องมาสอนภาษาจิ๊กโก๋ข้าหรอก เอ็งว่าพระชอบจีบยังไง ?"

"ผมเห็นว่าพระชอบพูดจีบ ฉันกับข้าวของญาติโยมและพวกโยมก็ชอบด้วย แต่หลวงตาเคยหรือเปล่า ผมไม่รู้"

"ไอ้เวร! พระวัดไหนวะ ? ทำอย่างงั้นมันเข้าข่ายเสียอาจาระมรรยาทของสมณะ ไม่มีพระวัดไหนทำหรอก ส่วนข้าถึงจะเคย ก็เคยไปยังงั้นเอง" หลวงตาบ่นแล้วว่าต่อไป "เอ็งต้องรู้นะ จีบกินกับข้าวกับเกี้ยวน่ะมันเสียหายผิดกันอยู่บ้าง เกี้ยว หมายถึงพูดพาดพิงไปถึงเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ โดยเฉพาะที่อ้างถึงอวัยวะที่น่าเกลียดด้วยความเสน่หา กำหนัดยินดี อย่างเพลงบ้า ๆ ที่พวกเอ็งจำมาร้องเล่นกันนั่นแหละ ข้อนี้ข้าไม่

เอาโทษ ถึงจะลบหลู่บ้าง ก็เบาหน่อย ข้ายกให้ ต่อไป ใครล่ะ ที่ทายว่าพระขี้เกียจ ?"

"ผมคับ" มันตอบพร้อมทุกคน

"พวกเอ็ง ทำไมถึงมากล่าวหาว่าพระขี้เกียจ ?"

คราวนี้เจ้าวิทยากรเอกเปี๊ยกให้การแทนคณะจำเลย

"ก็วันนี้ หลวงตาทำไมไม่ลงทำวัตรเย็นละ ?"

"ก็ข้าเผลอหลับไป มันตื่นไม่ทันนี่หว่า"

"นั่นแหละ !" เจ้าเปี๊ยกว่าสั้น ๆ แล้วก็นิ่ง

หลวงตานั่งก้มหน้าเงียบอยู่นาน รูดไม้เรียวไป ๆ มา ๆ แล้วก็หักออกเป็นสองท่อน โยนทิ้งหน้าต่างไป

"ไป กลับออกไป หาข้าวหาปลาสู่กันกินเสีย ไอ้พวกโง่ทั้งนั้น ทายปัญหาชิงไม้เรียวไม่ถูกเลยสักคน"

พอเด็กออกพ้นประตูกุฏิไปหมดแล้ว หลวงตาก็นั่งตาลอยทอดถอนใจ....

๖ มิ.ย. ๒๕๑๑

เจ้าหมอ

๑. เจิมใจ

หลวงตานั่งพับเพียบแต้อยู่บนอาสนะ ห่มจีวรประณีตจนลูกบวบขึ้นเป็นลำ พวกลูกศิษย์ ไม่ค่อยได้เห็นหลวงตาอยู่ในแบบนี้บ่อยนัก นอกจากแขกพิเศษ ท่านเคยบอกว่าไม่ชอบทำตัวให้ผิดไปจากปกติธรรมดา และบัญญัติศัพท์ขึ้นเองว่า "คบคนแบบนั่งร้าน" หมายความว่า ต้องเสริมสร้างวางท่าเข้าหากัน โก้เด่นอยู่ได้ไม่นานเพราะต้องฝืนทำ พอเมื่อยล้าชาชินเข้า ธาตุแท้ดั้งเดิมก็ปรากฏ เหมือนนั่งอยู่บนร้าน บั้นท้าอยู่ได้ไม่นานเดี๋ยวก็ต้องตก ดีไม่ดีคอหัก หลวงตาไม่อยากให้ใคร ๆ เห็นท่านผิดไปจากความจริง ความจริงท่านเป็นคนไม่มีอะไร กุฏิของท่านจึงไม่มีสมบัติอะไร เครื่องประดับห้องนอนนอกจากหิ้งบูชาพระแล้ว ก็มีแต่หนังสือกับนาฬิกาเก่า ๆ อีกเรือนหนึ่งทั้งไม่ค่อยจะสะอาดสะอ้านเท่าไรนัก ที่เขาเป็นผู้ลากมากดีพิถีพิถันในเรื่องนี้ มาหาครั้งหนึ่งแล้ว ถ้าไม่จำเป็นมักจะไม่มาอีก เพราะหลวงตาเห็นเป็นคนธรรมดาไปหมด ใครไปมาหาสู่ก็ต้องนั่งกับพื้นกระดาน ตัวท่านก็กระดานเหมือนกัน อย่างจะดีขึ้นมาหน่อยก็เสื่อลวด ความจริงหลวงตาอยากมีแขกกะเขาเหมือนกัน แต่ต้องเป็นแขกที่ถนัดภาษาลูกทุ่ง ท่านบอกว่าภาษาลูกทุ่งนี้ มันทำให้ไว้วางใจและสนิทสนมกันเร็วดีแต่เมื่ออยู่นาน ๆ มา คนรู้จักเป็นคนใหญ่คนโตก็มี หลวงตาก็ต้องเริ่มฝึกพูดภาษาผู้ดี หัดเจริญพรอาตมงอาตมากะเขาบ้าง

เคยมีผู้นำอาสนะมาถวายหลายราย ราย ๆ หลวงตาปล่อยทิ้งส่งเดช พระเณรที่อยู่วัดด้วยวิสาสะเอาไปบ้าง เด็กเอาไปต่อทำที่นอนเสียบ้าง เมื่อเจ้าของมาเยี่ยม เห็นหลวงตายังนั่งกับพื้นกระดานอยู่อย่างเดิม

บางคนเขาก็ถามถึง หนัก ๆ เข้าก็ชักจะอาย ตอนหลัง ๆ นี้เลยให้เด็กจัดปูไว้เป็นประจำ แต่ก็น้อยโอกาสนักที่จะนั่ง เพียงแต่จัดปูไว้กันเจ้าของเขาทักเท่านั้น ผืนที่ประจำทุกวันนี้ ก็เป็นของครูโรงเรียนสตรีแห่งหนึ่ง วันนี้หลวงตาขึ้นไปนั่งแต้อยู่บนนั้น ไม่ใช่เจ้าของอาสนะหรอกที่เป็นแขก แต่เป็นนายตำรวจคนหนึ่ง เมื่อเขากราบและนั่งเรียบร้อยแล้ว หลวงตาก็กล่าวปฏิสันถารขึ้นว่า

"เจริญพร มีธุระอะไรกับอาตมาหรือ" ?

นายตำรวจผู้เป็นแขกเปิดยิ้มร่า

"แหมหลวงตา ! ไม่ได้พบกันเสียนาน พูดเพราะขึ้นเยอะนี่"

หลวงตาขยับแว่น ช้อนตาลอดกรอบมองอย่างงง ๆ

"ผม หมอไงล่ะครับ จำผมไม่ได้หรือ ?"

"อพิโถ !" หลวงตาครางเสียงยาน เลื่อนจากอาสนะเข้ามาจ้องหน้า พร้อมกับยื่นมือออกคว้าประคองอยู่ที่หัวไหล่นายตำรวจ "ทีหลังเอ็งมาหาหลวงตาละก้อเอ็งอย่าแต่งตัวให้มันภูมินักซี อย่าแต่งเครื่องแบบข้ากลัวว่ะ ! "

"ถ้าหลวงตาไม่ใช่พระ พูดอย่างนี้ ผมต้องคิดว่าเป็นผู้ร้าย"

"นั่นแน่ ! พูดแบบตำรวจเปี๊ยบเชียวนิ ! เพราะอะไรวะหมอ ?"

"เพราะผู้ร้ายทุกคนขวัญอ่อน หวาดกลัวเครื่องแบบของตำรวจ"

"ชะ ชะ ! เอ็งมันยังไม่มีอะไรเปลี่ยนไปเลย เอ็งเคยคมก็ยังคม "สัญชาติเตยถึงจะงามก็หนามมี"

"เอ้อ ! ยังเล่นเพลงยาวซาวสีกาอยู่เหมือนเดิมนะครับหลวงตา"

"เอ็งพูดให้ดีนะเจ้าหมอ ซาวสีกา ภาษาอะไรของเอ็งวะ ? ฟังเสียวไส้"

"ก็เห็นหลวงตายังเจ้าบทเจ้ากลอนอยู่น่ะซี ก็เลยนึกว่ายังเล่นเพลงยาวให้สีกาฟังอยู่"

"ทุกวันนี้ข้าคบแต่คนแก่ คราวบ้าแม่ย่ายายใจกุศล ไม่เป็นไฟไหม้ฟอนให้ร้อนรน ที่หน้ามลแม่ม่ายไม่ใกล้เลย"

ทั้งสองปล่อยลูกคอเสียก้องกุฏิ แล้วหลวงตาก็ว่าต่อไป

"ที่ว่ากลัวน่ะ! ข้าไม่ได้กลัวเอ็งจะมาจับข้าหรอก ตำรวจที่จับพระไม่เห็นเป็นมงคลสักราย ข้าว่าตำรวจทั่วไปรู้ดี และไม่อยากจะทำ"

"แล้วหลวงตากลัวอะไร ?"

"ข้ากลัวจะต้องนั่งปั้นท่าอยู่บนนั้น" หลวงตาชี้ไปที่อาสนะ "ข้ามันไม่ใช่พระผู้ดี"

"แต่การเป็นพระ ก็เป็นผู้ดีอยู่ในตัวแล้วไม่ใช่หรือหลวงตา ?"

"เดี๋ยวนี้มันไม่แน่แล้ว เพราะเขาดูกันที่เครื่องแต่งตัวเครื่องใช้ไม้สอย ใครใช้ของแพงได้เท่าใดก็ได้รับยกย่องนับถือมากเท่านั้น เอ็งไม่เห็นหรือ ?"

"ครับ ก็เห็นเหมือนกัน สังคมเขานิยมกันอย่างนั้นแต่ในคราบผู้ดี มักจะมีความร้าย"

"นั่นสิ ! ข้าก็ว่าคนทุกวันนี้ดูยาก เปลือกมันหนาจึงไม่อยากให้เอ็งแต่งเครื่องแบบโก้มาหาข้า"

"เห็นใจเถอะครับหลวงตา ผมไม่ได้โก้ แต่งเครื่องแบบมานานแล้ว และวันนี้ก็เป็นวันสำคัญด้วย ต้องแต่งเครื่องแบบมาหาหลวงตาหน่อย"

หมอ หรือ ร.ต.อ. มนัส อรุณรวี เคยมากินข้าวก้นบาตรหลวงตาอยู่ระยะหนึ่ง เป็นเด็กที่สมบูรณ์ อ้วนพุงกลม หัวหลิม ยิ้มเก่งหน้าตาหมดจด กิริยาเฉื่อย ๆ พูดน้อยแต่คมคาย เพราะสนใจอักษรศาสตร์

กาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ ชอบมาคลั่วเคลียหลวงตาเวลาซ้อมเทศน์แหล่ บางเวลาก็แอบเอาไปว่าล้อเลียน หลวงตาเรียกมนัสว่าเจ้าหมอจนติดปาก เมื่อมนัสลาออกไปเรียนต่อโรงเรียนนายตำรวจที่สามพราน หลวงตาพูดว่า "ข้าว่าเอ็งมันจะเลือกเรียนวิชาผิดน่ะน้า ! ลักษณะอย่างเอ็ง มันต้องเรียนแพทย์เป็นหมอถึงจะถูกโฉลก" แต่เจ้าหมอของหลวงตาก็เป็นนายตำรวจ ทำให้หลวงตาคิดว่าตัวเองไม่ใช่พระเจ้าของเด็ก ๆ แน่ คิดไว้อย่างหนึ่งแต่มันก็เป็นไปเสียอีกอย่าง ความคิดของคนหนึ่ง จะกำหนดวิถีชีวิตของอีกคนหนึ่งไม่ได้ แม้จะเป็นคนที่รัก

"ผมออกจากโรงเรียนแล้ว อยู่กรุงเทพ ฯ ได้ไม่นานก็ถูกส่งไปอีสาน" หมอหรือมนัสเล่าเรื่องของตัว "ก่อนจะไป ผมมาหาหลวงตาก็ไม่พบ อยู่ที่โน่นเสียหลายปีเพิ่งจะได้ย้ายกลับเข้ามาเมื่อเร็ว ๆ นี้เอง ดวงดีหน่อยก็เลยมาหา"

"ดวงดี มันเป็นยังไง ?"

"นี่ไงครับ" เขาชี้ให้หลวงตาดูดาวบนบ่า "ผมได้เพิ่มขึ้นอีกดวง วันนี้จึงมาขอพรหลวงตาช่วยเจิมให้ผมที"

"จะเจิมให้มันเปื้อนเสียทำไมว้า หมอ?" หลวงตาเอื้อมไปลูบคลำดาวบนบ่าของมนัส "พวกเอ็งนี่ชอบกลเป็นผู้หลักผู้ใหญ่แล้ว ก็ไม่เห็นจะฉลาดขึ้นสักที"

"หลวงตาละก้อเป็นเสียยังงี้" หมอบ่น........

"จริง ๆ ว่ะ ! โตจนดาวเต็มบ่า ตราเต็มอกแล้วก็ไม่เห็นจะเลิกงมงาย พาให้พวกข้าเสียนิสัยด้วย"

"เสียยังไงครับ ?"

"อ้าว ! พวกข้ามันก็สำคัญเหมือนกันนี่ เมื่อพวกเอ็งพากันเข้าวัดด้วยหวังนี้ รดน้ำมนต์มั่ง ดูโชคชะตามั่ง สะเดาะเคราะห์มั่ง เอา

ดาวสะอาด ๆ มาคลุกแบ่งให้มันสกปรกเสียอย่างเอ็งนี่มั่ง เมื่อพวกเอ็งกลับจากวัดไปแล้วก็สบายใจ ส่วนพวกข้าก็เริ่มดำเนินการตามแผนสงครามจิตวิทยาทันที ลงมือทำข่าว แหมอาจารย์องค์นี้สำคัญ นายพลนั้นนายพันนี่ยังขึ้น พอข่าวอย่างนี้ถูกปล่อยไปแล้ว พวกประชาสามัญก็เข้าบ้างเข้าเพื่อมุ่งอย่างเดียวกัน และก็ไม่เห็นได้ผลอะไรติดไป นอกจากความโง่เมื่อไม่นานมานี้ก็มีรายหนึ่ง ซื้อรถใหม่ราคาเป็นแสน เอามาให้ผู้วิเศษที่นี่เจิมพอขับออกจากวัดได้ไม่กี่เมตร ชนกับรถบรรทุกโครมเบ้อเร่อต่อหน้าต่อตาผู้วิเศษนั่นเอง เดชะบุญรอดตาย แล้วยังมีหน้ามานับถืออีกนาเขามาพูดว่า แหมถ้าไม่ให้อาจารย์ช่วยเจิมเสียก่อน ถ้ามันเป็นผีตายโหงแน่นี่แหละมันเป็นกันอย่างนี้แหละ พวกข้าก็เลยได้ใจ ตั้งตัวเป็นเอเย่นต์จำหน่ายดิรัจฉานวิชากันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน ยุให้ผู้คนตกอยู่ในโมหจริตหนักขึ้นพากันนอกรีตผิดธรรมวินัย พวกข้ามันพากันเป็นไปอย่างนี้ ก็เพราะคนโง่ตัวโต ๆ อย่างพวกเอ็ง มันช่วยกันส่งเสริม''

"ว้า ! หลวงตานี่ปากร้ายจริง อย่างนี้นี่เล่า กุฏิถึงได้เงียบเป็นป่าช้าประสกสีกาไม่อยากผ่าน"

"เออ ! ข้าชอบว่ะ ! เฉพาะพวกสีกาสมัยใหม่ มาทีไร ข้าเป็นเมื่อยต้นคอแทบจะคอหักทุกที''

"มันเกี่ยวอะไรกับคอด้วยเล่าหลวงตา ?'' มนัสประท้วงเสียงดัง

"เกี่ยวซี่ เพราะข้าต้องนั่งแหงนมองเพดานนาน ๆ''

"ทำไมต้องนั่งแหงนครับ ?''

"ไม่แหงนได้รึ วางสายตาชั่วระยะแอกหนึ่งตามพระวินัยได้หรือสมัยนี้ เอ็งดูเขานุ่งผ้านุ่งผ่อนก่อนซิ ขืนมองต่ำเขาจะว่าหลวงตาของเอ็งไม่เคยพบเห็น''

เจ้าหมอหัวร่อหลวงตาอยู่นาน แล้วว่า

"แต่ว่าที่ผมมาให้หลวงตาเจิมดาวนี่น่ะ ไม่ใช่งมงายอะไรหรอกครับ ต้องการสิริมงคลจากหลวงตา"

"ถ้าเอ็งต้องการสิริมงคล เอ็งก็ต้องไม่ให้ประกอบดิรัจฉานวิชา และจะเกิดสิริมงคลทั้งเอ็งและข้า เอาละข้าจะเจิมตามวิธีของข้าฟังให้ดีนะ ไม่ใช่ข้าพูดเองหรือก แต่เป็นคำดำรัสของพระพุทธเจ้า มีข้อความเป็นภาษิตว่า "ยศย่อมเจริญ แก่คนผู้มีความหมั่น มีสติ มีการงานสะอาด ใคร่ครวญดีแล้วจึงทำ สำรวมเลี้ยงชีพโดยสุจริต และไม่ประมาท" เอ็งจำได้ไหมจดเอาไปก็ได้"

ร้อยตำรวจเอกมนัส ควักสมุดพกออกจากกระเป๋าเสื้อ แล้วตั้งใจจดตามคำบอกของหลวงตา ซึ่งแถมเป็นภาษาบาลีกำกับด้วย* เสร็จแล้ว เขายกสมุดขึ้นจบบนศีรษะนิ่งอยู่ครู่หนึ่ง หลวงตามองดูอาการคารวะของศิษย์ยิ้มอย่างชื่นใจ

"ไม่มีอะไรอีกหรือหลวงตา ?" มนัสทวงต่อไป

"เท่านี้ก็สุดวิเศษแล้ว อย่าเอาไปทิ้งเสียก็แล้วกัน พระพุทธโอวาส เอาไปท่องอย่างนกแก้วนกขุนทองยังช่วยใครไม่ได้หรือก ต้องปฏิบัติด้วย อย่างเอ็งนี่ก็ปฏิบัติตามพุทธโอวาทแล้วโดยไม่รู้สึกตัว เอ็งได้เป็นนายตำรวจผู้ใหญ่แต่ยังหนุ่ม ๆ นี่เพราะอะไร เพราะเอ็งประพฤติตัวดีใช่ไหม ? ถ้าเอ็งทำไม่ดี ขี้เกียจตัวเป็นขนไม่มีสติ บ้า ๆ บอ ๆ ทำงานชั่วชุ่ย แบบส่งเดช หากินทางทุจริตผิดศีลธรรม ฉ้อราษฎร์บังหลวงสำมะเลเทเมาเอาแต่คนเจ้าสำราญอย่างนี้แล้ว ในหลวงท่านจะพระราชทานยศศักดิ์ให้เอ็งไหม ข้าว่าพระองค์ท่านคงพระราชทานตะรางให้เอ็งเสียนานแล้วละ"

---

* อุฏฺฐานวโต สตีมโต สุจิกมฺมสฺส นิสมฺมการิโน
สญฺญตสฺส จ ธมฺมชีวิโน อปฺปมตฺตสฺส ยโสภิวฑฺฒติ

"จริงครับ หลวงตา" มนัสรับคำ

"แล้วเรื่องอะไรเอ็งจะต้องเอาความเจริญของเอ็งไปยกให้แก่อำนาจของดวงดาว โชคเคราะห์ หรืออำนาจแบ็งเจิมของข้า เงินทองที่เอ็งต้องพลีให้แก่สิ่งเหล่านี้ข้าว่าเอ็งเอาไปซื้อเหล้ากินเสียดีกว่า เอ็งลงทุนทำดีมาเหนื่อยยาก แทบจะล้มดิ้นประดาตาย ถึงคราวได้ผลแทนที่จะนึกนับถือตัวเองกลับเอายกให้แก่สิ่งที่หลงเชื่ออย่างหลับหูหลับตา เพราะสิ่งที่ว่านั้น ไม่เคยโผล่หน้ามาให้เอ็งเห็นเลย นี่แหละคือความงมงาย เข้าใจหรือยังเจ้าหมอ ?"

"ครับ หลวงตา" เขารับคำด้วยเสียงเหมือนจะร้องไห้

"ข้าขอเตือนไว้อีกสักหน่อยเถอะ จงรักษาความดีที่ทำมาแล้วนี้ไว้ให้เข้มแข็ง เหมือนเกลือซึ่งมันไม่เคยจืดไม่ว่าจะตกไปสู่ที่ใด ๆ ดีช่วยให้เจริญมาแล้วถึงเพียงนี้ ต้องรักษาไว้ให้นานเท่านานอย่าเผลอระเริงไปว่า ดาวบนบ่า จะพาให้วิเศษเกินคน แต่เป็นคะแนน เป็นเครื่องหมายของความดี ของศีลของธรรม ฉะนั้นเอ็งต้องระวังรักษาไว้ให้บริสุทธิ์ สมกับเป็นของสูง ของพระราชทานเป็นดวงตราแห่งธรรมะ ไม่ใช่ดวงตราแห่งความหยิ่งทะนง อย่านำไปใช้ในทางต่ำ ทำตนสมกับเป็นราชภัฏทรงพระ-กรุณาชุบเลี้ยงไว้วางพระทัย แม้จะไม่ได้อยู่ใกล้ชิดยุคลบาท แต่โดยธรรมโดยตำแหน่งหน้าที่ ก็ชื่อว่าใกล้ชิดเป็นเสมือนพระเนตรพระกรรณขององค์พระมหากษัตริย์ ข้าราชการ แปลว่าอะไรเอ็งรู้แล้ว เพราะเอ็งเป็นนายตำรวจ นี่แหละการเจิมของข้า เอ็งมาขอให้เจิมดาว แต่ข้าขอเจิมที่ใจเอ็ง ถ้าเอ็งนับถือหลวงตา เอ็งต้องไม่ลืมคำหลวงตา เอ็งเจริญหลวงตาดีใจแต่ก็อดวิตกไปบ้างไม่ได้ว่า เอ็งจะเจริญไปไม่นาน ฉะนั้นจึงขอเตือนอีกว่าจงรักษาดาวบนบ่าไว้ให้สุกใส อย่าให้กลายเป็นดาวร้ายดาวไถ ดังคำอุทธรณ์ร่ำร้องของชาวบ้านชาวเมืองบางแห่ง อีกอย่างหนึ่ง

ก็ระวังอย่าให้ดาวเบื้อนฝุ่นเบื้อนแบ้งไม่ใช่แบ้งเจิมนะ หมายถึงแบ้งถึงฝุ่นที่พอกหน้านังพวกผู้หญิงน่ะ เพราะนังพวกนี้เขาเห่อดาว ถ้าเอ็งขึ้นโก้เอาออกอวดล่อมันบ่อย ๆ มันจะทำให้ดาวเอ็งมันมัวหมองเอ็งจะต้องกลายเป็นดาวหล่น........''

๒. หลงกาล

ร้อยตำรวจเอกมนัส อรุณรวี รู้สึกว่าการมาเยี่ยมเคารพหลวงตาคราวนี้ เกิดผลเกินคาด ปกตินั้นเขาก็เป็นคนชอบฟังอยู่แล้ว ยิ่งเห็นถ้อยคำของผู้ที่เขาเคารพรัก และโอกาสอันเป็นมงคลสำหรับเขาอย่างนี้ก็ยิ่งตั้งหน้าดื่มกลืนโอวาทของหลวงตาอย่างเต็มใจ เมื่อหลวงตากล่าวจบเขาก็ก้มลงกราบที่ตัก หลวงตาก็เลยลูบศีรษะ ทำราวกับเขาเป็นเด็ก ๆ หัวร่อร่าแล้วถามอีกว่า

"มีเมียหรือยังล่ะ เราน่ะ ?"

"ยังมีไม่ลงครับ หลวงตา" เขาตอบ

"ทำไม ? ก็โตจนบ่านนี้แล้วควรจะมีหลักฐานเสียที"

"ผมต้องไปอยู่อีสาน หลวงตาก็ทราบแล้วว่าที่โน่นพวกแดงมันชุม ต้องระวังตัวอยู่ตลอดเวลาจะแต่งงานก็กลัวเมียจะเป็นม่าย สงสารเขา ผมมันก็ค่าหัวหลายหมื่นเหมือนกัน"

"เออ ! ใจสูงดี ไม่เสียแรงที่เอ็งเคยอยู่กะข้า ไม่เห็นแก่ได้อดข้าวดอกหนาชีวิตวาย ไม่ตายดอกเพราะอดเสน่หา"

"ดูแต่หลวงตายังไม่ตายซีนะครับ" มนัสผสมส่งหลวงตาชอบใจ

"แต่เอ็งว่า อยู่ที่โน่นไม่ค่อยได้แต่งเครื่องแบบเพราะอะไร ?"

"เพราะไม่อยากเป็นเป้าลูกปืนของไอ้พวกนั้นมันน่ะซีครับ"

"ก็เลยทำให้อยากแต่งเครื่องแบบที่นี่ เพื่อชดใช้ที่โน่น" หลวงตาสรุปเอาเองมนัสหัวเราะ "ว่าแต่เอ็งมีอะไรตื่นเต้นมาเล่าให้ฟังบางล่ะ ฆ่ามากี่ศพแล้ว ?"

"หลวงตาอย่ารู้เลย เรื่องฆ่า ๆ แกง ๆ กัน ใจเศร้าหมองเปล่า ๆ แต่ผมมีเรื่องแปลก มาเล่าให้ ฟังเหมือนกัน ผมยัง ไม่ยอมเล่า ให้ใคร ฟังเลยหลวงตา กลัวจะหาว่าผมบ้า"

"เออ เรื่องเป็นยังไงว่าไปซิ หลวงตาจะไม่ว่าเอ็งบ้าหรอก เพราะจะทำให้ข้าพลอยไปด้วย ข้าก็ยังไม่อยากบ้าเหมือนกัน"

ร้อยตำรวจเอกมนัส เล่าว่า

วันหนึ่ง ผมขับรถไปแต่ลำพัง จำได้ว่ากลับจากราชการพิเศษที่จังหวัด ขณะที่รถวิ่งมาตามถนนใหญ่ใกล้จะถึงอยู่แล้ว เวลาบ่ายประมาณสัก ๒ โมงเห็นจะได้ ผมเกิดง่วงขึ้นมาทันทีแทนที่จะกลับไปพักที่บ้านพักซึ่งก็อยู่ไม่ไกลแล้ว ไม่รู้อะไรมาทำให้ผมหักพวกมาลัยจี๊ปเลี้ยวเข้าไปในป่าซึ่งมีทางแคบ ๆ พอรถคลานไปได้ เมื่อเข้าไปลึกพอควร ผมเห็นมีต้นไม้ใหญ่อยู่ต้นหนึ่ง ร่มเงาแผ่ครึ้มดี รอบ ๆ บริเวณนั้น ก็เป็นภูมิประเทศที่น่าพักผ่อน ผมจอดรถที่ใกล้ต้นไม้นั้น แล้วก็เอาผ้าใบลงไปปูกับพื้นดินใต้ร่ม ล้มตัวลงนอน ลมพัดอ่อน ๆ พอสบาย ผมก็เลยหลับแล้วฝันเป็นเรื่องเป็นราวไปเลยว่าผมกำลังนั่งอยู่ในที่แห่งหนึ่ง ซึ่งไม่รู้ว่าที่ไหน มีโบสถ์หลังหนึ่ง มีกำแพงแก้วล้อมรอบ และซุ้มสีมาตั้งอยู่ระหว่างตัวโบสถ์กับกำแพง รอบ ๆ บริเวณนั้นเป็นป่าเห็นกุฏิพระสองสามหลังตั้งอยู่ห่างออกไป แต่ก็ไม่เห็นพระเจ้าพระสงฆ์สักองค์ จึงเงียบ และบัดดลนั้นเองผมเห็นคน ๆ หนึ่งวิ่งมาจากในป่าทางทิศใต้ มีอาการตื่นตกใจ สัญชาติญาณตำรวจทำให้ผมคิดทันทีว่านั่นต้องเป็นผู้ร้าย มันกระโดดข้ามกำแพงแล้ว

ก็บึ่นเข้าหน้าต่างโบสถ์หายไป พอผมขยับตัวคว้าปืนที่แนบอยู่ที่สะเอว แต่ยังไม่ทันจะลุกยืน ก็เห็นคนอีกกลุ่มหนึ่งวิ่งตามมา พอมาถึงก็กระจายกันออกตัวโบสถ์ไว้ทุกด้าน แต่ก็ล้อมอยู่ภายนอกกำแพง ทุกคนแต่งตัวแปลก เฉพาะหัวหน้าแต่งสวยมาก นุ่งกางเกงครึ่งแข้ง ที่ขอบขากางเกงประดับลวยลาย และนุ่งโจงกระเบนทับแต่รั้งชายเลยเข่า ใส่เสื้อแขนยาวสีแดงเข้ม ขลิบริมด้วยสีเหลือง มีผ้าคาดเอวทับอีกชั้น ดู ๆ ก็เหมือนละครมือถือไม้ด้ามงอเหมือนคันร่ม เข้ามายืนบัญชาการให้ลูกน้องล้อมโบสถ์ให้รัดกุม เห็นเรียบร้อยแล้วก็เดินเตร่มาที่ผม ยิ้มให้แล้วพูดว่า....

"คงเห็นซี ท่านน่ะ ?"

"เห็น" ผมตอบ

"มันฆ่าคนตาย" เขาว่าแล้วหันไปมองโบสถ์ ผมมองตามเห็นพวกลูกน้องของเขาต่างมีอาวุธถือ หอกบ้างมีดบ้าง แต่ไม่เห็นใครมีปืน คนหนึ่งก้าวล้ำเข้าไปที่ซุ้มสีมาเขาร้องห้ามด้วยเสียงอ่อนโยน "อย่าเข้าไป....อย่าลืมตัวซี"

"ไปห้ามเขาทำไม มันจะไปไหนรอด เบิ่ดโบสถ์เข้าไปลากคอมันออกมาก็สิ้นเรื่อง" ผมทนรำคาญไม่ไหวก็กล่าวแนะออกไป เขากลับหันมามองผมด้วยแววตาสงสัย

"มาจากที่อื่นหรือ ?" เขาถามเสียงเย็น

"ครับ ผมมาจากกรุงเทพ ฯ แต่ประจำการอยู่ที่นี่" คำตอบของผมทำให้เขามองอีก

"ให้ผมช่วยเอาไหม ? ผมมีปืน ผมเป็นตำรวจ" ผมอาสาและแนะนำตัวเอง

"หากทำอย่างงั้นได้ เราคงไม่ล้อมคอยให้เสียเวลาหร็อก เขาว่า

"ทำไมต้องคอย ?"

"เพราะไม่มีสิทธิ์จะทำอย่างนั้นน่ะซี"

ผมไม่เข้าใจอะไรเลย จากถ้อยคำของเขา ขณะนั้นก็เห็นหน้า-ต่างโบสถ์บานหนึ่งเปิดออก ผู้ร้ายโผล่หน้าออกมาหัวร่ออย่างเย้ย ๆ

"ออกมาเสียเถิด อย่าให้ต้องลำบากกันนานเลยเจ้าไม่มีทางรอดหรอก" เขากล่าวกับมันอย่างอ่อนหวาน

"ข้าไม่ออก ข้างนอกมีแต่เสือมีแต่สัตว์มันคอยจ้องตะครุบข้า ไอ้พวกใจดำอำมะหิต" มันว่าให้

"ก็ทีเจ้าฆ่าคนอื่นเขา ทำไมไม่คิดอย่างนี้บ้าง นี่แหละความชั่วมันทำให้เจ้าเห็นผู้อื่นเป็นเสือไป ความจริงพวกเราไม่ได้ดุร้ายอะไรหรอก เราไม่ได้มุ่งร้ายต่อเจ้าเป็นส่วนตัว เราทำตามหน้าที่ เพื่อรักษากฎแห่ง-กรรมเท่านั้น"

คำเกลี้ยกล่อมไม่มีผล เจ้าผู้ร้ายกลับขว้างก้อนหินออกมาแทนคำตอบ และมีสีหน้าโกรธ

"อย่าทำเวรทำกรรมในนั้น โธ่เอ๋ย !" เขาครางด้วยเสียงเศร้า ก้อนหินก้อนที่สองปลิวตามมาอีก คราวนี้มันพุ่งตรงมายังตัวเขาพอดี แต่เขาก็หลบอย่างว่องไวก้อนหินจึงพลาดจากเขาเข้าปะทะหน้าอกผมถนัดถนี่ ผมหงายหลังตึง สะดุ้งตื่น

"โยม !" ผมพรวดพราดลุกขึ้น มือตะปบที่ซองปืนทันที พอได้สติ เห็นพระภิกษุสองรูปยืนมองด้วยตาพองโต อะไรกันนี่ มันเปลี่ยนไปเร็วจริง ผมงงไปหมด

"พระคุณเจ้าดอกหรือ ?" ผมอุทานออกไป

"นึกว่าอาตมาเป็นผี หรือเป็นผู้ร้าย ?" รูปหนึ่งถาม

"ไม่อยากให้เป็นอะไรทั้งนั้น ขอให้เป็นพระอย่างนี้แหละครับ!"

"อาตมาเห็นโยมตกใจมาก"

"นั่นสิครับ!" ผมเผลองีบไปหน่อย"

"แล้วโยมจะไปไหนต่อล่ะ" ?"

"ผมจะไปที่อำเภอ เห็นที่นี่ร่มรื่นดี ก็แวะมาพัก"

"อาตมาก็จะไปที่นั่น อยากจะขอติดรถไปด้วย" เมื่อเห็นผมนิ่งไม่รับปากจึงกล่าวต่อไป

"ไม่ไว้ใจอาตมากระมัง อาตมาไม่ใช่คอมมูนิสต์หรอก รู้จักโยมดี โยมทำงานอย่างนี้ก็ต้องระแวงเป็นธรรมดา อาตมาจะให้โยมดูความบริสุทธิ์" ภิกษุทั้งสองรูปต่างพากันเทย่ามให้ดูข้าวของเล็ก ๆ น้อย ๆ แล้วก็คลี่จีวรออกสลัด ขยับชายสบงส่วนบนไปมา "เห็นหรือยังโยมเข็มสักเล่มอาตมาก็ไม่มี"

"พระคุณเจ้ามาทำไมที่นี่ ?" ผมถามอีก

"มาดูสถานที่ อาตมาคิดจะมาตั้งสำนักเจริญกรรมฐาน ผู้เฒ่าผู้แก่เคยบอกว่า ที่นี่เคยเป็นวัดแต่ถูกทิ้งรกร้างมานาน โยมว่าเหมาะไหม ?" ผมไม่ได้ตอบคำถามของท่านแต่พูดว่า

"นิมนต์ครับ"

ตลอดทางที่ผมขับจี๊บกลับสถานี ภาพเหตุการณ์ในฝัน ประกอบกับได้รู้เพิ่มเติมว่าที่นั่นเคยเป็นวัดมาก่อนทำให้ผมยิ่งนึกอัศจรรย์ และคิดไปต่าง ๆ นานา จนไม่ค่อยได้สนทนาปราศรัยกับภิกษุที่ขอโดยสารมา อยากจะเล่าความฝันให้ท่านฟัง ก็ไม่รู้จะขึ้นต้นอย่างไรถูก จึงไม่ได้เล่ามาจนกระทั่งบัดนี้ "หลวงตานี่แหละครับ เป็นองค์แรกที่ผมเล่า"

"แปลกนิ!" หลวงตาอุทานออกมา เมื่อฟังมนัสเล่าเรื่องจบ ครุ่นคิดต่อไปเป็นครู่

"ข้าอยากจะเข้าใจว่า เอ็งหลงกาล"

"ยังไงครับ หลงกาล มันเป็นยังไง ?"

"มันพูดยาก! คืออย่างนี้ ดวงจิตของเอ็งอาจจะย้อนกลับไปสู่เวลาที่ล่วงมาแล้ว อย่างที่พระเรียกว่า อตีตังสญาณน่ะ แต่จะเป็นไปได้ยังไง เพราะการจะทำเช่นนั้นได้ ก็มีแต่พระอริยะบางประเภทเท่านั้น ไม่ใช่ทำได้ทุกองค์ด้วยซ้ำ ยิ่งเป็นปุถุชนอย่างเอ็งด้วยแล้วมันจะเป็นยังงั้นไปได้ยังไง ?"

"หมายความว่า เรื่องอย่างผมเห็นในฝัน มันเคยมีที่นั่นมาแล้วใช่ไหม ?"

"ข้าก็คิดว่าน่าจะเป็นอย่างนั้น ข้าจึงว่า เอ็งหลงกาล"

"มีเหตุผลอะไรครับ ที่ทำให้หลวงตาคิดว่าน่าจะเป็นอย่างนั้น"

"เหตุผล ก็อาศัยความคิดความเห็น ความเชื่อถือต่อพระศาสนา ของคนแต่ก่อน กับคนเดี๋ยวนี้ เทียบเคียงกันดูน่ะซี คนทั้งสองสมัย แม้จะถือศาสนาเดียวกันแต่ก็แตกต่างกันไกล เอาละข้าจะเล่าให้ฟังคนแต่ก่อนไม่ต้องถึงกับยุคที่เอ็งเห็นในฝันหรอก เอาแค่สมัยเมื่อข้าเป็นเด็กก็พอ เขาเคารพพระรัตนตรัยวัดวาอาวาสมาก เชื่อว่าสมบัติของพระศาสนาแล้วเขาไม่ยอมแตะต้องเด็ดขาด แม้จะเป็นดินสักก้อน ฟืนสักดุ้นก็ตามเขากลัวบาป ตายแล้วจะไปเกิดเป็นเปรต อย่างในเรื่องเปรตญาตของพระเจ้าพิมพิสาร บางคนถือมั่นยิ่งกว่านั้นเวลาเข้าวัดจะต้องมีดินที่บ้านติดมือมาก้อนหนึ่ง เช่นวันพระ หาบสำรับมาทำบุญ ก็เอาดินใส่สำรับมาด้วยเขาบอกว่าเอามาใช้หนี้วัด เหตุที่เขาออกจากวัด มันต้องมีฝุ่นมีผงจากเขตวัดติดเท้าไป เกรงจะเป็นบาปอาทินนาทาน....เรื่องอย่างนี้คนทุกวันนี้ ฟังแล้วขำ"

"ผมยังขำเลยครับหลวงตา สมัยนี้น่ะหรือ อย่าว่าแต่จะระวังฝุ่นจะติดเกือกเลย เห็นมีแต่ขนของวัดเข้าบ้านกันเป็นแถว ๆ ไม่เห็นเขาสะดุ้งกันนี่"

"ก็เอ็งมันคนสมัยนี้ จึงขำ นี่ก็พอเห็นแล้ว ว่าทิฐิศรัทธาของคนทั้งสองสมัยนี้ผิดกันมากเพียงไร นี่ว่ากันอย่างกว้าง ๆ นะ ถ้าให้แคบเข้ามา เฉพาะโบสถ์ ที่ฝังลูกนิมิตรหรือผูกพัทธสีมาแล้ว เขาเคารพนับถือว่า ภายในเขตพัทธสีมานั้น เป็นพุทธอาณา เป็นสิทธิของพระรัตนตรัย เป็นอาณาจักรที่บริสุทธิ์ปราศจากเวรภัย แม้พระราชาซึ่งอุทิศแผ่นดินตรงนั้นเป็นโบสถ์ ก็ทรงคารวะไม่ก้าวก่ายใช้พระราชอำนาจเข้าไปแผ่ในนั้น ผู้ร้ายที่ทำผิดกฎบ้านกบิลเมืองมาจะร้ายเพียงไร ลงหนีเข้าไปในโบสถ์แล้วเป็นปลอดภัย เวรกรรมความชั่วในนั้นไม่มี พ้นอำนาจทางโลกอย่างสิ้นเชิง ใครขืนใช้อำนาจก็เท่ากับลบหลู่พระรัตนตรัย คนแต่ก่อนเขาจึงไม่จับผู้ร้ายในโบสถ์ อย่างที่เอ็งเห็นในผื่นนั่นแหละ"

"โอ้โฮ เอาถึงอย่างนั้นเชียวรึ หลวงตา สมัยนี้ผมว่าอย่าแต่ผู้ร้ายจะหนีไม่พ้นเลย แม้พระประธานในโบสถ์ มันยังเข้าไปตัดคอขายฝรั่งเสียเลย"

ก็นั่นน่ะซิ มันผิดกัน ทิฐิศรัทธาคนเราทุกวันนี้มักวิปริต มันเย้ยบาปเย้ยเวร อย่างเอ็งก็เถอะ เพราะมันวิปริตอยู่บ้างเหมือนกัน ดันไปรับอาสาเขาจะเข้าไปจับผู้ร้ายในโบสถ์ ครั้นเขาไม่อนุญาต เอ็งก็รำคาญแทนเห็นว่าเขาทำงานไม่ได้อย่างใจเอ็ง ครั้นเขาบอกว่าเขาไม่มีสิทธิ์ที่จะทำอย่างนั้น เอ็งก็กลับไม่รู้เรื่องและคิดว่าเขาโง่ เอ็งพึ่งไม่เข้าใจ เห็นตัวเป็นตำรวจ ก็นึกว่าจะจับได้ไม่เลือก"

"ใครจะไปทันคิดล่ะหลวงตา เดี๋ยวนี้เขาไม่คิดอย่างนั้นกันแล้ว" มนัสคราง เมื่อถูกหลวงตาตลบ

"เอ็งก็เรียนกฎหมาย เป็นตำรวจ ข้าอยากรู้นักว่าเอ็งจับผู้ร้ายได้ทั่วโลกหรือเปล่าวะ ?"

"ผมเป็นตำรวจไทย ก็จับได้เฉพาะเมืองไทยน่ะซีครับ ประเทศอื่นจะข้ามไปจับของเขาได้หรือ ?"

"นี่ก็พอเทียบเคียงกันได้ในเรื่องที่เอ็งเห็นในฝันสิทธิความเป็นตำรวจของเอ็ง มันจำกัดอยู่เฉพาะทางโลกเท่านั้น เอ็งไม่มีสิทธิที่จะก้าวเข้าไปเบ่งอำนาจในดินแดนของพระรัตนตรัย ตำรวจแต่ก่อนท่านใช้อำนาจของท่านอย่างมีขอบเขตอย่างนี้ ข้าว่าเอ็งมีบุญนักหนาที่ได้ไปเห็นเหตุการณ์ในอดีต เพราะจะช่วยให้เอ็งสังวรอำนาจของเอ็ง ได้ดีกว่าความรู้ที่เกิดจากการรับฟังอย่างข้าเล่าอยู่นี้ เพราะเหตุการณ์จริง ๆ มันซาบซึ้งกว่าปรุงสันดานได้ดีกว่าคำสอน เอ ! ข้าชักจะเชื่อสนิทเสียแล้วละว่าเอ็งหลงกาล จะเป็นมิจฉาทิฐิหรือไม่ก็ไม่รู้ แต่มันเชื่อเข้าไปแล้ว"

"จริงครับหลวงตา เหตุการณ์ในฝัน มันทำให้ซาบซึ้งลืมไม่ลง แต่คำของหลวงตาก็ทำให้ผมเห็นอะไร ๆ ชัดขึ้นอีก คงจะช่วยให้ผมใช้อำนาจด้วยสติสัมปชัญญะดีขึ้นกว่าแต่ก่อนแน่"

"อย่าเพ่อทะนงไป ทุกวันนี้ มันไม่มีอะไรแน่หรอกข้าก็เคยเชื่อตามที่ข้าพูดมาแล้วแต่มันก็มีอยู่บ้างเหมือนกันที่ทำให้ข้าสงสาร อย่างเรื่องเด็กผู้หญิงคนหนึ่ง กำลังรุ่นสาวขึ้นมา แกนอนไม่ตื่น คุณปู่คุณย่าเข้าใจว่าตาย เอาไปโรงพยาบาลศิริราช ไปฟื้นที่นั่น แล้วกลับมาเล่าเป็นตุเป็นตะว่าไปเห็นนรกเห็นสวรรค์ แกมาที่นี่เสมอ ข้าเห็นแกมาตั้งแต่ตัวน้อย ๆ เอาข้าวมาเลี้ยงนกเลี้ยงกาเลี้ยงหมาเลี้ยงแมวที่กุฏินี่ ข้าก็ซักถามถึงเรื่องนั้น แล้วบันทึกเขียนเป็นความให้หนังสือพิมพ์ เพราะเขามาขอพระเจ้าพระสงฆ์เอาเรื่องนี้ไปออกรายการวิทยุ (วิญญาณพเนจร) คนอ่านคนฟัง แห่มาหาข้า ซักถามความจริงเยอะ และข้าก็นึกเดาเอาว่าเด็กคนนี้ต้องเอาตัวรอดแน่ เพราะแกซาบซึ้งในผลบาปผลบุญที่แกไปพบเห็นมาจริง ๆ บางตอนแกนั่งเล่าให้ข้าฟัง แกหายใจไม่ออกเหงื่อแตกเหงื่อแตน

เพราะหวาดกลัวภาพที่ตัวเล่า แต่อยู่มาไม่นาน เด็กคนนี้หนีปู่หนีย่าไปมีผัวเมื่อสองสามวันนี้ ย่าของแกมานั่งรำพึงรำพันสงสารหลาน ว่าลำบากผัวก็เอาแต่เล่นล้อต๊อก"

ร้อยตำรวจเอกมนัส อรุณรวี คุยกับหลวงตาเพลินไปจนเย็น ในตอนเพลเขาก็ถือโอกาสเป็นเด็กวัด ไม่ได้คิดว่าเดนหลวงตาจะเป็นเศษอาหาร เหมือนคนบางประเภทและเขาก็ยังเห็นว่าเดนหลวงตายังอร่อยอยู่ตามเคย หลวงตานั่งมองเจ้าหมอของท่านฟาดเศษอาหารก้นปิ่นโตแก้มตุ่ยก็เป็นสุขใจ ตอนเจ้าหมอกราบลากลับ หลวงตาพูดว่า

"จำคำหลวงตาไปอีกอย่างเถอะ หมอเอ๊ย ! เอ็งเป็นตำรวจจับผู้ร้ายได้ล่ะก้ออย่าไปดูถูกเหยียบย่ำเขานะ ถ้าทำเช่นนั้น จะกลายเป็นคนเนรคุณ เพราะอาศัยความร้ายของเขานี่เอง ที่ช่วยให้เอ็งเจริญในอาชีพของตำรวจ **ถ้าไม่มีผู้ร้ายเสียแล้ว เอ็งคงไม่มีทางที่จะปีติภาคภูมิใจกับดาวดวงใหม่ของเอ็งหรอก**"

๒๘ พฤษภาคม ๒๕๑๑

เพื่อนนอน

"ชีวิตเหมือนการเดินทาง เรือนร่างเหมือนศาลาอาศัย"

ข้อความที่มีจังหวะจะโคนบทนี้ หลวงตาชอบนำออกรำพึงรำพันเสมอ จำไม่ได้ว่า เก็บไอลิ้นกลิ่นน้ำลายใครมา แล้วก็นำมาหาวิธีอธิบายเสียเอง ชีวิตเหมือนการเดินทาง ก็เพราะว่ามันเป็นอนิจจัง เคลื่อนไปตามปัจจัยอยู่เรื่อย ๆ ชีวิตไม่เคยหยุดนิ่ง ไม่ว่าเศรษฐีหรือยาจก ราชาหรือมหาโจร ต่างหมุนกลิ้งไปสู่จุดสลายตัวด้วยกันทั้งนั้น เรือนร่างเหมือนศาลาอาศัย ก็หมายความว่า สังขารร่างกาย มันเป็นสิ่งสาธารณ์ ใครจะผูกขาดครอบครองมันไม่ได้ เหมือนศาลา เป็นแหล่งพักอาศัยชั่วครู่ชั่วคราว ของผู้สัญจรไปมาแล้วก็จากไป แม้จะรักศาลา ก็ไม่อาจจะรื้อขนศาลาเอาไปเป็นสิทธิ์ของตัวได้คงไปแต่ตัว ทิ้งศาลาไว้เบื้องหลัง สังขารร่างกายคนเราก็เช่นกัน

การอธิบายขยายความใด ๆ ก็ตาม หน้าที่ของหลวงตา บังคับให้ทำเพื่อผู้อื่น คือคนฟังธรรมเพราะหลวงตาเป็นนักเทศน์ แต่บางบทบางตอนที่นำออกชี้แจงแสดงนั้น มันก็กลับย้อนเข้าสู่ตัวเอง แม้จะผ่านวาระการแสดงนั้นมาแล้วนานเพียงใด แต่มันก็ไม่ยอมจางจืดไปจากความทรงจำมันติดตามมาชวนให้ใคร่ครวญอยู่เนืองนิจบางขณะ ก็ เกิด ความ ปี ติ ปราโมทย์ ชุ่มชื่นใจ และเป็นเพื่อนใจในยามยาก อย่างบทที่กล่าวมานี้ก็เช่นกัน

รถโดยสาร ถึงปากแพรกค่ำพอดี หลวงตาออกมายืนริมถนน ส่ายสายตาหาสามล้ออยู่ ซึ่งไม่ง่ายนักในสมัยนั้น จะไปท่ามะขาม อยู่ที่ริมแม่น้ำแควใหญ่ เยื้องตัวเมืองขึ้นไปทางเหนือเล็กน้อย แล้วก็จะข้ามเรือจ้างไปฝั่งท่าน้ำตื้น เพื่อเดินเท้าต่อไปที่บ้านโยมคนหนึ่งซึ่งศรัทธาอาราธ-นามา เพื่อแสดงธรรม ที่จะมีในวันรุ่งขึ้น

บังเอิญโยมหญิงผู้หนึ่ง มาพบขณะที่จะตกลงกับสามล้ออยู่ แกก็เลยทำให้การเจรจานั้นล้มเหลวลงอย่างสิ้นเชิง เพราะได้นิมนต์กึ่งบังคับให้หลวงตาไปบ้าน ซึ่งเป็นตึกแถวอยู่ในเมืองนั้นเอง

ค่าที่ไม่ได้พบกันมานาน จึงสนทนากันเพลินไปจนเวลาล่วงมาถึงสี่ทุ่มเศษ หลวงตาจึงเอ่ยปากลาเจ้าของบ้าน แต่เจ้าของบ้านได้จัดเตรียมที่จำวัดไว้เรียบร้อยแล้วจึงไม่ค่อยจะยอมให้ไป เฝ้าเซ้าซี้ให้ค้างจำ-วัดที่บ้านให้ได้หลวงตาก็ไม่ยอม

เหตุที่ไม่ยอมค้างจำวัดที่บ้าน อาจจะเป็นสันดานที่แก้ยากสำ-หรับหลวงตา ที่ไม่ค้างคืนบ้านใคร แม้บ้านเกิดของท่านเองแท้ ๆ นาน ๆ ไปเยี่ยม ญาติพี่น้องอยากจะให้ค้างที่บ้าน เพราะจะได้อยู่ใกล้กันบ้าง ซึ่งนาน ๆ จะมาอยู่ใกล้กันสักที ก็ไม่ยอม หาทางปลื้นปล้อนไปพักวัดจนได้จนญาติพี่น้องรู้นิสัยดี แต่สำหรับบ้านนี้ มันมีเหตุผลที่ทำให้ต้องจำไปยิ่งกว่านั้น ทั้ง ๆ ที่ท่านก็เคยมาค้างจำวัดบ้านนี้หลายครั้ง เมื่อหลายปีมาโน้น

มันเป็นเรื่องที่บอกไม่ได้จริง ๆ กับเจ้าของบ้าน ว่าทำไมจึงค้างที่นี่ไม่ได้ แต่ก็รู้ได้โดยเฉพาะตัว ครั้งหลังสุดโน้น หลวงตามาปาก-แพรก เป็นฤดูเดือนมกราคมอากาศหนาวจัด โยมหญิงผู้นี้ได้สั่งลูกหลานให้จัดที่หลับนอนให้อย่างดี เครื่องกันความหนาวครบครัน เมื่อเตรียมจะจำวัด นั่งลงเหนือขอบเตียง มองที่นอนอย่างเป็น ๆ ค่อย ๆ เอื้อม

ไปหยิบผ้าห่มผืนหนาอย่างขี้ขลาดพิจารณาเนื้อผ้า เห็นยังใหม่ และขนนุ่มนิ่มน่าห่มเหลียวกลับมองที่ประตูห้อง เห็นโยมหญิงกับลูกสาวนั่งคอยสังเกตอยู่ หลวงตาก็ให้กระดากใจ เก้อเขินอย่างระงับไม่ได้ จึงแกล้งไก๋กลบเกลื่อนไปในทางตลกขบขัน

"ผ้าห่มโยม เนื้อนุ่มดีจริง อยากได้เสียแล้วละซีที่กุฏิมีแต่จีวรบาง ๆ กันหนาวไม่ได้ ขอได้ไหมโยม ?"

"ท่านจะเอาผืนไหนละคะ ? ของโยมมีหลายผืน" แกพูดด้วยใบหน้ายิ้ม ๆ ส่วนลูกสาวสามคนพากันหลบหน้า และบิดปากหัวเราะด้วยจริตหญิง หลวงตาไม่ตอบรู้สึกว่าตัวพลาดไปเสียแล้ว คืนนั้น นอนจำวัดด้วยความรู้สึกฟุ้งซ่านเก้อเขิน จนกระทั่งหลับไปอย่างยากเย็น ตื่นขึ้นตอนเช้าก็ไม่อยากมองหน้าใคร

เพียงสี่ทุ่มเศษ สำหรับชนบทอย่างปากแพรก ท้องถนนก็ออกจะเงียบ รถราที่วิ่งผ่านไปมาก็เกือบจะหาไม่ได้เหลือแต่สามล้อสองสามคันแต่หลวงตาไม่ขึ้น อยากจะคิดอะไรให้มันหายหนักสมองบ้าง จึงเดินเลาะไปตามถนน ห้องหับร้านรวงส่วนมากก็บิด นาน ๆ จะพบสักห้องหนึ่งที่เจ้าของยังสนทนากันอยู่หน้าร้าน และก็พากันเพ่งมองพระที่เดินองค์เดียวยามวิกาล อย่างแปลกใจ บางรายก็ซักถามถึงจุดหมายปลายทาง บ้างก็ถามลามไปถึงวัดวาอาวาส หลวงตานึกขำ เดาเอาว่า เขาคงอยากจะถามถึงชื่อพระอุปัชฌาอาจารย์บ้างก็ได้ ว่าไปก็น่าให้เขาถามอยู่เหมือนกันเพราะท้องถนนในเมืองใหญ่ยามเงียบและว่างเปล่าเช่นนี้ มักจะมีผู้ประกอบธุระกิจตามเงามืดเสมอ ขณะที่หลวงตาผ่านไป ก็พบหลายคนและหลายคู่ เจอเข้าทีไร ทำให้รู้สึกเหมือนหลงทาง ยิ่งถูกเขาพากันมองด้วยแล้ว ยิ่งเวทนาตัวเองหนักขึ้น

เข้าเขตวัดท่ามะขาม ซึ่งห่างจากตัวเมืองออกมา ก็ยังเงียบสงัด สืบเท้าสาวไปตามรอยทางบนพื้นทราย สองข้างมีต้นไม้ใหญ่ปกคลุมร่มเงาลง ยามค่ำคืนอย่างนี้ก็ยิ่งแลดูมืดครึ้ม ทำให้อกเต้นพอควร เลาะมาจนถึงถนนซีเมนต์ ที่ตัดเฉียดหมู่กุฏิลงไปท่าน้ำ ซึ่งตามปกติก็มีเรือจ้างรับคนข้ามฟากไปสู่ฝั่งท่าน้ำตื้น แต่ก่อนถึงท่าก็ต้องผ่านศาลาที่ปลูกคร่อมทางไว้ริมตลิ่ง เป็นศาลาอกแตก คือมีปีกพาไลทั้งสองด้าน และยกพื้นเสำหรับเป็นที่นั่งพักผ่อน ตอนกลางปล่อยว่าง ๆ เป็นทางผ่านลงท่าหาดทราย เมื่อย่างเข้าสู่บริเวณศาลา ก็พบว่ามุ้งกางอยู่ปีกพาไลด้านซ้ายมือถัดออกมา มีธูปที่จุดอยู่ในกระถางยังไม่ดับ แสดงว่าคนเพิ่งเข้ามุ้งไปใหม่ ๆ ก็ไม่ได้สนใจไปกว่าพยายามระวังการเดินมิให้เกิดเสียงรบกวนผู้นอน แล้วก็ลงสู่หาดทรายท่าเรือ แต่ไม่มีเรือข้ามฟากเสียแล้ว ยืนลังเลหาช่องทางอยู่ครู่หนึ่ง เห็นหมดหวังจึงตัดสินใจหวนกลับขึ้นตลิ่ง ขออาศัยวัดนี้จำวัดสักคืน รุ่งเช้าค่อยข้าม

พาไลอีกซีกหนึ่งยังว่าง จึงนั่งพักอยู่ พลางสอดส่ายสายตาดูแสงไฟตามกุฏิ ไม่เห็นมีจึงคิดที่จะยึดพาไลศาลาอกแตกซีกที่ว่างอยู่นี่แหละ ขณะที่นั่งห้อยเท้าอยู่กลิ่นธูปที่จุดระเหยหอมมากระทบจมูก รู้สึกขลัง ๆ พิกล กลิ่นธูปกับบรรยากาศที่สงัดเงียบ ความดึกของค่ำคืนมันช่างกลมกลืนกันดีแท้ และมีอำนาจสะกดอารมณ์ให้สำนึกต่อความวิเวกอย่างประหลาด หากไม่มีอีกคนหนึ่งนอนอยู่ หลวงตาคงจะกลัวคืนนี้ไม่น้อย แม้เขาจะหลับไม่รู้ไม่เห็น ก็ยังช่วยให้อุ่นใจ ได้สำนึกว่าไม่ได้อยู่คนเดียว

เปลื้องจีวรออก ด้วยอาการสำรวมระวัง ค่อย ๆ กระพือ จะสลัดแรงก็เกรงจะเกิดเสียงรบกวนผู้ที่นอนอยู่ในมุ้ง หันมาเอามือลูบพื้นกระดาน ก็พบขี้ดินขี้ทรายเกลื่อนไป จึงจัดแจงแต่งปรุงเป็นที่นอน ด้วยการใช้จีวรค่อย ๆ ลูบปัดไปมาเบา ๆ แล้วก็เอาย่ามวางลงใช้แทนหมอน ก้มกราบรำลึกถึงพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ แผ่เมตตาแล้วก็เอนกาย

"**ชีวิตเหมือนการเดินทาง เรือนร่างเหมือนศาลาอาศัย**" เอาแล้วสิ! จิตสำนึกมันเริ่มทำร้ายตัวเองเข้าแล้ว มันเกิดสลดสังเวชในชีวิตอันแสนจะเร่ร่อนของตัวขึ้นมา ในยามที่มานอนอยู่บนศาลาอกแตกชีวิตหลวงตา ดู ๆ ก็เหมือนศาลาอกแตก เพราะใคร ๆ ก็ใช้สอยได้ คุณสมบัติหรือศิลปในชีวิตหลวงตา มันเป็นสาธารณะ จึงต้องเร่ร่อนสัญจรไปอย่างไม่มีแผนการณ์ เพราะไม่แน่ใจว่าใครจะต้องการหลวงตาเมื่อใดและที่ไหน ? ผลก็คือ ทำให้ไม่แน่ใจว่า คืนข้างหน้าจะนอนที่ไหน เหมือนดังที่นอนอยู่นี่ ก็ไม่ได้อยู่ในแผนการณ์มาก่อน ฉะนั้น คำนิยามชีวิตว่าเหมือนการเดินทาง เร่ร่อน หลวงตาจึงประทับใจนัก

ก่อนหน้า การรู้เดียงสา มันเร่ร่อนมาแล้วอย่างไรก็ไม่รู้ ช่างหัวมันเถอะ! ไม่อยากรู้นักหรอก ส่วนอีตอนนับแต่จำความได้นี่สิ! มันเกิดความรู้สึกขึ้นอย่างหนึ่งคืออยากจะไป ไปเสียให้พ้น จากบ้านเรือนที่ตนถือกำเนิดขึ้นมา เพราะที่นี่มันไม่มีอะไรที่จะทำให้อยากอยู่ พ่อแม่ก็ไม่ปรองดอง น้องก็ไม่ปรานี พี่ก็ไม่นำพา ลืมตาขึ้นมาแต่ละวัน ก็ได้ยินแต่เสียงบ่น เสียงบริภาษ น้อยวันนักที่จะได้ฟังถ้อยคำที่เป็นมงคล อายตนะประสาทมันได้รับการส่ำสมถมทับอยู่อย่างนี้ ใจมันเลยมีแต่อยากจะหนี

หนีเข้าวัด พาตัวเองไปฝากอาจารย์สมภารวัดข้างบ้าน ขอบวชเณร ไม่ผิดอะไรกะเด็กข้างถนน อาจารย์ท่านก็ดีใจหาย ให้สะบงจีวรเครื่องบวชชุดหนึ่ง ซึ่งหลวงตาถือว่าเป็นเสมือนสายรกที่ห่อพันสังขารในเพศพรหมจรรย์ของตน และเปลี่ยนฐานะนามท่านอาจารย์เป็น "**หลวงพ่อ**" ตลอดมา หลวงตาเพิ่งได้ทำบุญอายุ ๘๐ ปีถวายท่าน เมื่อเดือนมิถุนายนนี้เอง

เป็นเณรแล้ว ก็ยังมีเรื่องที่ชวนให้หนีอยู่เรื่อย ๆ หนีความชอกช้ำ หนีความว้าเหว่ และหนีคุณอาของผู้หญิงผู้มาปลุกความเป็นผู้ชายจากเณรคนหนึ่ง ซึ่งพูดฝากมาว่า "แม่ยายพ่อตา เขาจะเรียกค่าสินสอดสักเพียงปลาย่างเข่งเดียว จะมีปัญญาหาให้เขาได้หรือ ?" หนีจากวัดสี่ต้นอาจารย์ เข้ามากระเทาะความโง่เง่าออกจากสันดาน ในวัดกรุงเทพ ฯ ซึ่งกำลังอยู่เดี๋ยวนี้ หนี หนี อะไร ๆ อีกหลายอย่าง หนีความดูหมิ่นของเพื่อนร่วมบาง หนีความยากจนค่นแค้น หนีความโง่เง่าเต่าตุ่น ฯ และก็พ้นมาได้หลายอย่างแล้ว ยังอยากจะหนีอยู่อีกอย่าง แต่มันหนีไม่พ้น คือหนีอดีต หนีความทรงจำอันขมขื่นอดสูของตนเอง และความเร่ร่อนเหมือนไม้ขอนลอยน้ำ........ชีวิต!

ความคิด มันทำให้นอนไม่หลับ หรือเพราะไม่หลับมันจึงต้องคิด ? เพราะความเหน็ดเหนื่อย วิตกกังวลหรือแปลกที่แปลกถิ่นไม่รู้ได้ มันนอนไม่หลับ เสียงนกปูดร้องก้องมาจากเวิ้งน้ำฝั่งโน้น และตามด้วยเสียงนกกวัก ประสานรับกันเพรียกท้องน้ำ ราวกับลูกคู่นักเพลง "**กู่ว่าหยก ๆ กู่ว่าหยก ๆ**" หลวงตาเผลอยิ้มออกมา เมื่อนึกล้อเสียงนกกวัก ซึ่งเคยร้องเล่นมาแต่ครั้งยังเด็ก ๆ มีเสียงเหมือนการคุ้ยเกาอย่างแรง ดังมาทางเบื้องหัวนอน ประคองกายชะโงกหน้าข้ามพรึงศาลามอง

ลงไป อาศัยแสงดาวสลัวช่วยพอเห็นราง ๆ และเดาได้ "ซวย!" ภาพนั้น ทำให้อุปาทานไปอีก........มันเหมือนครั้งโน้น........

ครั้งนั้น เวลาประมาณ ๖ ทุ่ม ได้ออกเดินทางจากวัด วัดหนึ่งในเขตอำเภอบางเลน เพื่อมาดักลงเรือที่บางหลวง เข้ากรุงเทพฯ ใช้ผ้าอาบปูกับพื้นกระดาน ที่ตลาดท่าเรือ เพื่อรอเวลา เผลอไปสักพักหนึ่ง ก็รู้สึกตัวว่าไม่ได้นอนแต่ลำพัง เพราะมีเพื่อนนอน คือหมาขี้เรื้อนนี่ก็อีกแหละ มาเกาแควก ๆ อยู่บนกบาลหัว

พูดถึง "เพื่อนนอน" ใคร ๆ ก็ต้องยอมรับว่าเป็นเรื่องสำคัญ ชีวิตตามวิสัยโลกจะสมบูรณ์ไม่ได้ ถ้าขาดเพื่อนนอน หลวงตา ไม่ได้คิดที่จะมีชีวิตสมบูรณ์แบบกะเขาหรอก จึงไม่ค่อยพะวงนักในเรื่องเพื่อนนอนแต่ก็เคยมีเพื่อนนอนกะเขามาบ้าง นอกจากหมาขี้เรื้อนสองตัวที่ว่ามาแล้ว ก็มีอีกรายหนึ่ง เป็นผู้หญิง........

วัดโคกโพธิ์ กรุงเก่าสมัยโน้น ทางไปมันกันดารมาก เทศน์แล้วก็กลับไม่ทัน ต้องค้างรอกลับรุ่งขึ้นท่านทายกศรัทธารับรองแข็งแรง นิมนต์ไปจำวัดที่บ้านจัดแจงแต่งห้องที่เคยนอนกับหลาน ให้เป็นที่จำวัด หลับชั่วไปพักหนึ่ง ก็สะดุ้งตื่น เพราะมีใครมานอนด้วย ผมยาวเฟื้อย ตกใจเมื่อรู้ว่าเป็นผู้หญิง คนทั้งบ้านตกใจและขบขันกันมาก เมื่อทราบเรื่องราว รุ่งขึ้นเช้าทายกก็ถวายหลานหญิงคนนี้ ให้เป็นบุตรบุญธรรมของหลวงตา อายุเพิ่งได้ ๕—๖ ขวบเท่านั้น ได้ความว่า แกตื่นขึ้นมาเห็นตัวเองมานอนนอกห้อง ก็จัดแจงเปลี่ยนที่ ลุกเข้าไปนอนกับคุณตาในห้องเหมือนเดิม โดยไม่ทราบเลยว่าเป็นพระ หลวงตา....

นอนยิ้มเหมือนคนบ้า ยิ้มกับความมืด ยิ้มกับความทรงจำที่ทุเรศวิตถาร ยิ้มให้แก่เพื่อนนอนที่ไม่เหมือนคนปกติเขา ยังไม่รู้เหมือนกันว่า ตราบเท่าชีวิตยังเร่ร่อนไปอย่างนี้ ยังจะเจอะเพื่อนพิสดารอย่างไรอีก

ความฟุ้งซ่านกับชะตากรรม ทำให้ต้องนอนฟังเสียงของกลางคืนที่ริมแควใหญ่อยู่อย่างทรมาน อยากหลับ แต่ความหลับ ไม่เคยสำเร็จเพราะความตั้งใจสักครั้งเดียว ลมดึกเริ่มพัดพาเอาความเย็นเข้าสัมผัสผิวและกระพือมุ้งที่อยู่ด้านโน้น ให้ไหวพะเยิบ ๆ ตีนมุ้งคงถูกเหน็บไว้แน่นจึงไม่ปลิวตามลม คงมีแต่เสียงสบัดของเพดานมันเท่านั้น ดังพึ่บพั่บ แต่คนที่นอนอยู่ข้างใน ก็ไม่มีทีท่าว่าจะตื่น หรือรู้สึกต่อความเปลี่ยนแปลงของอากาศ เขาหลับสนิทอย่างน่าอิจฉาจริง ๆ คนเราลงหลับได้เสียอย่างก็เท่ากับปลดวางภาระอันหนักแสนหนักลงได้หมด ฉะนั้นความหลับ จึงเป็นความปราณีของธรรมชาติ แต่คืนนี้ หลวงตาไม่ได้รับความปราณีที่ว่านี้เลย

นึกถึงบ้านตึกแถว ของโยมหญิงที่หนีออกมาเมื่อตอนสี่ทุ่มคิดถึงความอบอุ่น เมื่ออากาศเริ่มจะหนาวคิด คิด และหวนไปคิดถึงผ้าห่มผืนนั้น บ้านนี้มันคงเก่าเต็มที แต่แน่ละ ถึงจะเก่าอย่างไร ยามหนาวเหน็บเช่นนี้ ถึงมันจะเป็นผ้าขี้ริ้ว มันก็ยังน่าห่มอยู่นั่นเองความหนาวผสมกับความเหงาทำให้คิดถึงผ้าห่ม ที่นอนเพื่อนนอน จนกระทั่งไม่รู้สึกเจ็บเมื่อยุงมันรุมกัด....

มารู้สึกตัวอีกวาระหนึ่ง เมื่อมีใครมาดึงจีวรหนัก ๆ และบ่นพึมพำอยู่บนเบื้องปลายเท้า หลวงตาจึงเลิกผ้าจีวรที่คลุมศีรษะออก แสงแดดอ่อน ๆ ส่องลอดช่องโหว่ของพุ่มสะเดาเข้ามาแยงตา สว่างแล้วหรือนี่ ? เหลียวไปรอบ ๆ กาย เห็นมีภิกษุสององค์ กับประสกสีกาและ

เด็ก ๆ อีกสี่ห้าคน ยืนเรียงลดหลั่นกันไปทุกคนพากันเพ่งจ้องหลวงตาด้วยสีหน้าประหลาด ทำให้ หลวงตาต้องรีบลุกจากที่นอน รวบย่ามที่ใช้ต่างหมอนคลำดูอย่างห่วงใย เห็นทุกอย่างปกติ ก็ค่อยสบายใจเงยหน้าขึ้นมองคนเหล่านั้นอีกครั้งหนึ่ง ทักทายเขาด้วยยิ้ม แล้วก็กวาดสายตามองไปยังเพื่อนนอนร่วมศาลาเห็นมุ้งกางอยู่อย่างปกติ เขาก็ยังนอนอยู่ในนั้น

"ท่านมานอนอยู่ที่นี่ตั้งแต่เมื่อไร ?" ภิกษุองค์ที่สูงอายุกว่าถามขึ้นด้วยหน้าตื่น ๆ

"ผมมาถึงนี่ประมาณ ๕ ทุ่มเห็นจะได้ครับ จะไปบนกุฏิ ก็เกรงเป็นการรบกวน จึงขอวิสาสะอาศัยนอนที่นี่" หลวงตาตอบอย่างเสงี่ยมเจียมเสียง

ทั้งพระประสกสีกา ต่างมองหน้ากันเอง คนหนึ่งทำหน้ายิ้มกริ่ม

"ท่านรู้ไหม ว่าท่านนอนอยู่กับใคร" ภิกษุองค์หนุ่มถามขึ้นพร้อมชี้ไปที่มุ้ง

"ผมไม่ได้รบกวนเขาหรอกครับ ! เกรงใจเขาเหมือนกัน" หลวงตาตอบรวบรัด เพื่อส่อให้รู้ถึงมรรยาท

"เขาไม่มีใจให้ใครเกรงหรอก !" ภิกษุรูปนั้น พูดอย่างสำบัดสำนวน

"ทำไมล่ะครับ ?"

"ลุงเย็น แกตายตั้งแต่เย็นวาน จัดการเอาลงหีบไม่ทัน จึงทิ้งไว้ก่อน"

" ! ! ! " ....

ก.ค. ๑๕

บาทเดียว

ไหว้พระสวดมนต์ จนกระทั่งสงบจิตอธิษฐานแผ่เมตตาเสร็จแล้ว หลวงตาก็ยังไม่เขยื้อนกายจากอาสนะคงมีแต่ดวงตาเท่านั้น ที่เลิกแลขึ้นเพ่งพิศพระพุทธรูปแต่จับนิ่งอยู่ที่ขอบฐาน ซึ่งขนานกับพื้นโต๊ะ อาศัยเทียนบูชาที่จุดไว้จวนจะหมดเล่มส่องแสงวูบวาบ ทำให้เห็นวงกลมที่แท่นพระได้ถนัด มันคือเหรียญสลึงที่ค่อนข้างใหม่วางตะแคงแนบกับฐาน หลวงตานั่งสงบเพ่งสายตามองราวกับเพ่งกสิณ แต่วงกลมเล็ก ๆ ของเหรียญสลึง หาได้ช่วยจำกัดอารมณ์ของหลวงตาให้เป็นสมาธิไม่ บางขณะมันก็ทำให้ใบหน้าอิ่มเอิบราวกะผู้สำเร็จ หรือประสบชัยชนะอันยิ่งใหญ่ แต่แล้วบางเวลาก็กลับเศร้าซีดเหมือนคนผิดหวังขนาดหนัก เพราะเจ้าวงกลมราคาเพียงสลึงเดียวนี้ มันมีความหมายเหนือใจหลวงตาเกินกว่าค่าอันแท้จริงมากมาย บางครั้งมันก็ทำให้หลวงตาไม่แน่ใจว่า การที่เอามันมาวางไว้บนแท่นบูชาเช่นนี้เป็นความฉลาดหรือความโง่ จะเป็นสิ่งสำนึกในภาวะหรือเย้ยเยาะตนเอง เจ้าเหรียญอาถรรพณ์อันนี้มันมีประวัติ-ศาสตร์

ดวงตาจับนิ่งอยู่ที่วงกลม แต่ดวงใจกลับลอยลิ่วห่างออกไปอย่างประมาณเศษส่วนมิได้ หลวงตานึกถึงเรื่องก่อนที่จะได้มันมาวางไว้บนแท่นบูชา....และนึกถึงความรู้สึกขณะที่เรียกมัน เหรียญอาถรรพณ์

"หนูจินต์ มันประกาศเรียกหาผมทางวิทยุสี่มุมบ้าน" วันหนึ่งพระประสม ซึ่งประจำพรรษาอยู่ที่วัด ๆ หนึ่ง ใกล้ ๆ ปากช่อง นครราชสีมาบอกกับหลวงตา

"จินต์ไหน ?"

"ก็หนูจินตนาลูกสาวผมนะซี ที่อยู่เมืองลำพูนไงล่ะ"

คำบอกเล่าของพระประสม ถึงลูกสาวที่ตกค้างอยู่เมืองลำพูน ทำให้หลวงตาประสานเรื่องราวในอดีตของพระประสมได้อย่างรวดเร็ว เพราะชีวิตของพระประสมเป็นเรื่องที่หลวงตาไม่เคยลืม และเป็นตัวอย่าง หรือบทเรียนชวนคิดอยู่อย่างหนึ่ง ว่าคนที่ประพฤติดี ไม่เกเรเหลวไหล หากเกิดมาในยุคที่สถานการณ์บ้านเมืองขาดสันติสุขแล้ว บารมีแห่งสุจริต-ธรรม ก็ให้ความคุ้มครองอย่างบกพร่อง ไม่น่าศรัทธาในกฎแห่งกรรมเสียเลย

หลวงตารักพระประสมมาแต่ครั้งหลวงตาเป็นเด็กเล็ก ๆ ตอนนั้น ประสมเป็นหนุ่มรูปงาม ร่างสูงใหญ่สุภาพและใจดี ประสมเป็นหนุ่มต่างถิ่น แต่มาอยู่กับประคำพี่สาว ซึ่งได้สามีเป็นคนแถวเดียวกับหลวงตาและเนื่องจากประสมและประคำ เป็นญาติสนิท จึงไปมาหาสู่กับบ้านหลวงตาเสมอ เขาเรียกโยมแม่หลวงตาว่ายายส่วนหลวงตาเรียกสองพี่น้องว่าพี่ ทั้ง ๆ ที่ศักดิ์ทางระดับญาติเขาเป็นหลาน แต่อายุอานามของเขา ทำให้หลวงตาต้องลดตัวลงเป็นน้องแทนที่จะเป็นน้า.... นี่แหละความไม่สมดุลย์ของระดับญาติกับอายุ มันทำให้น่าปวดหัว

ต่อมาประสมพาลูกจันทร์ ซึ่งเป็นน้องสาวสามีประคำหนี แม่ยายเคืองมาก ไม่ยอมรับประสมเป็นลูกเขย ทั้ง ๆ ที่ลูกสาวเป็นเมียประ-

สมสมบูรณ์แล้วอย่างไม่มีเงื่อนไข ตกลงประสมต้องพาลูกจันทร์พักรออารมณ์แม่ยายอยู่ที่บ้านหลวงตา เหมือนเจ้าเงาะตอนชะตาตกเข้าบ้านเข้าเมืองไม่ได้ เมื่อน้าชายหลวงตาลงมาจากเมืองพิจิตร ขากลับ ประสมเลยพาลูกจันทร์ขึ้นไปพิจิตรด้วย เพื่อไปตั้งตัวทำมาหากินตามคำแนะนำของน้าชายหลวงตา แต่ประสมก็อยู่พิจิตรได้ชั่วขวบปีเท่านั้นก็ต้องพาลูกจันทร์กลับ ภักษ์ผลที่ตั้งใจจะไปกอบโกยจากที่โน้นก็ไม่ได้ ได้แต่ลูกหญิงคลอดใหม่กลับมา และประสมก็ชื่นชมลูกเมียไม่ได้กี่วัน ถูกเกณฑ์รับราชการทหาร ตอนนี้ใคร ๆ ก็เห็นใจสงสารประสม แม้แม่ยายที่แสนจะเกลียดเขาก็ยอมให้ลูกจันทร์พาลูกเข้าบ้านเพราะทนเวทนาไม่ไหว ประสมเข้าไปเป็นทหารอยู่กรุงเทพ ฯ มีหลายคนที่คาดการณ์ล่วงหน้าไว้ว่าประสมจะหนีทหารเพราะทนห่วงลูกห่วงเมียไม่ได้ แต่ประสมก็ไม่ยอมหนี ก้มหน้าอดทนรักษาหน้าที่ของลูกผู้ชายไว้อย่างน่าชม จะมีบกพร่องก็ตรงที่ลากรมกองขึ้นไปเยี่ยมบ้านบ่อยเท่านั้น ระยะนี้เอง ประสมเดินเข้าบ้านแม่ยายเอาดื้อ ๆ ฝ่ายแม่ยาย แม้จะเกลียดขี้หน้าลูกเขยสักปานใด ก็ออกปากขับไล่เหมือนครั้งก่อน ๆ ไม่ได้ เพราะหลงหลานเสียจนถอนใจไม่หลุดแล้ว นับว่าชีวิตของประสมเริ่มจะเข้าสู่ความราบรื่นขึ้นโดยลำดับจนกระทั่งออกจากทหาร ก็ร่วมชีวิตกับลูกจันทร์ในบ้านแม่ยายอย่างปกติเลิกเร่ร่อนเสียที ตั้งหน้าประกอบอาชีพทำมาหากินอย่างขยันขันแข็งกระทั่งกำเนิดลูกชายอีกคนหนึ่ง ตอนหลัง ๆ นี้แม่ยายชักคลายพยศหมดแง่งอนเริ่มกินข้าวร่วมสำรับกับลูกเขย แต่ก็ยังไม่ยอมพูดด้วยโฉมหน้าแห่งครอบครัวนี้ ทำทีจะรุ่งเรืองขึ้นอย่างทันตาแต่อนิจจา ประสมก็จำต้องจากบ้านอีก เมื่อลูกจันทร์ตั้งท้องลูกคนที่สาม ถูกระดมเข้าประจำการออกสู่สมรภูมิไทยเรียกดินแดนคืนจากฝรั่งเศส เพลงข้ามโขงไปสู่แคว้น

ไทยกำฮิท นายมั่นนายคง กำลังเป็นขวัญใจประชาชน ประสมผืนใจจูบลาลูกเมีย จากบ้านไปสร้างไทยให้เป็นมหาอำนาจ ตอนนี้ แม่ยายร้องไห้ เพราะการจากของลูกเขยที่แสนเกลียด

เมื่อกรณีพิพาทอินโดจีนยุติลง ประสมกลับมาเป็นเขยแก้วเขยขวัญได้ไม่นาน ญี่ปุ่นขึ้นประเทศไทย ท่านผู้นำ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำเนินนโยบายการเมืองแบบสนลู่ลม เพื่อเอกราชอธิปไตยของไทย ประสมก็ต้องมีส่วนด้วย พลีอุทิศชีวิตให้แก่ชาติจนไม่มีเวลาแม้จะมุงหลังคาบ้าน กันแดดกันฝนคุ้มหัวลูกเมีย คราวนี้ไทยขยายอานุภาพไปทางภาคพายัพ ประสมถูกส่งไปประจำอยู่ลำพูน

สองปีเศษที่จากบ้านไป ต่อมาประสมได้รับข่าวจากน้องชายว่าลูกจันทร์ทนความว้าเหว่ไม่ไหว ข่าวนี้ทำให้ประสมเสียขวัญ ห่วงลูกเมียจนต้องหาทางลงมาจากลำพูน ทั้ง ๆ ที่การคมนาคมสมัยนั้นก็แสนจะยากลำบาก และได้ทราบข้อเท็จจริงจากการซุบซิบของญาติก็จึงตัดใจบอกลูกจันทร์เมื่อตอนจะกลับว่า

"ไม่ต้องห่วง ต้องคอยฉัน มีทางใดจะให้ความสุข แก่ตัวเองได้ ก็ทำเถอะ ฉันเห็นใจ"

ลูกจันทร์ร้องไห้.... ..

สงครามเลิก ไทยไม่ได้เป็นมหาอำนาจ แต่เกือบจะเป็นมหาพินาศ คณะผู้บริหารชาติถูกเปลี่ยนชุดคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ ให้เหตุผลแก่ผู้มีชัยว่า ไทยถูกจี้ให้จำต้องทำสงคราม ต้องหาหลักฐานเข้าประกอบเหตุผลมากมาย ข้อที่จะช่วยให้คำอ้างมีน้ำหนักอย่างหนึ่งก็คือ บรรดาทหารหาญซึ่งอยู่ยังสมรภูมิทุกแห่ง ต้องหาทางกลับบ้านเอง ประเทศชาติ

หากไปแสดงความห่วงใยต่อสวัสดิภาพของทหารเข้า ก็จะทำให้ปฏิเสธการกล่าวหาของฝ่ายมีชัยไม่ขึ้น ประสมกับเพื่อนทหารจึงต้องกลับจากลำ-พูนโดยล่องแพ รอนแรมมาตามสายน้ำแม่ปิงร่วมเดือนจึงถึง

ประสม ไม่เข้าบ้านแม่ยาย แต่เลยไปอยู่บ้านแม่ของตน ส่วนลูกขอร้องให้น้องสาวไปพามาพบ พ่อลูกได้พบและกอดจูบกัน ท่ามกลางหยาดน้ำตาของญาติ....

อยู่บ้านได้ชั่วไม่กี่วัน ประสมกลับขึ้นไปเมืองลำพูนอีก โดยบอกแม่กับบรรดาญาติว่า ตนได้วางแผนงานอาชีพไว้อย่างหนึ่ง คำบอกเล่าของเขาทำให้ทุกคนเห็นดีเห็นชอบด้วย เพราะมีทางร่ำรวยเร็ว จึงช่วยสละทุนทรัพย์เพื่อส่งเสริมแผนงานของเขา แต่เขาก็ไปไม่ถึงลำพูน ป่วยหนักอยู่ที่สถานีรถไฟอยุธยา เพราะพิษไข้มันพักตัว ตั้งแต่รอนแรมมาในป่าลำน้ำแม่ปิงร้อนถึงญาติต้องไปช่วยกันหามกลับบ้าน รักษาตัวอยู่หลายเดือน พอฟื้นดี เขาก็สละชีวิตฆราวาสเข้าสู่ร่มผ้ากาสาวพัสตร์ จำพรรษาอยู่ในวัด ซึ่งตอนนั้นหลวงตากำลังเป็นสามเณร

หลวงตาเรียกพระประสมว่าหลวงพี่ อยู่กุฏิติดกันอาศัยที่เป็นญาติ และมีความรักความนิยมในนิสัยของกันและกัน จึงทำให้วิสาสะกันสนิทสนม วันหนึ่งหลวงตาเข้าไปในกุฏิหลวงพี่ประสม พบกระดาษแผ่นหนึ่งวางอยู่บนโต๊ะบูชา จึงวิสาสะหยิบเอามาอ่านใจความสำคัญมีว่า บัดนี้ลูกจินตนาโตขึ้นมาก และบ่นถึงพ่อเสมอ ว่าเมื่อไรจะขึ้นไป และลงชื่อว่า สายใจ พออ่านจบ เหลียวกลับไปข้างหลัง เห็นหลวงพี่ประสมยืนมองอยู่ แล้วก็ทรุดลงนั่ง ทอดสายตาเหม่อไปทางช่องหน้าต่างหลวงตารู้ว่านั่นเป็นอาการข่มความรู้สึก ซ่อนอารมณ์สะเทือนใจของหลวงพี่ประสม

จึงรู้สึกเสียใจมากที่ไปอ่านจดหมายฉบับนั้น และลงโทษตัวเองด้วยการไม่ยอมปริปากพูดเรื่องนี้กับใคร ๆ เป็นเวลา ๒๐ กว่าปีมาแล้ว....

เมื่อหลวงตาบวชเป็นพระ และลงมาอยู่ในวัดกรุงเทพ ฯ กับพี่ชาย ข่าวของประสมหลังจากลาเพศสมณะแล้ว ก็ทราบอย่างกระท่อนกระแท่นว่าชีวิตประสมไม่สู้จะราบรื่นนัก ลูกจันทร์ภรรยาเก่าก็มีผัวอีกหลายคนผู้ชายบางคนในความรู้สึกของหลวงตาว่า ไม่น่าจะมีผู้หญิงคนไหนยอมเป็นเมียเลย แต่ลูกจันทร์ก็เป็น ในที่สุดชีวิตของลูกจันทร์ ก็จบลงท่ามกลางเสียงสาปแช่งของเพื่อนร่วมบาง ส่วนลูก ๆ ก็พากันเข้ามาอยู่ในอ้อมอกของพ่อ ประสมเลี้ยงลูกหญิงลูกชายมาจนโตเป็นหนุ่มเป็นสาวเห็นว่าพอจะพึ่งตนเองได้แล้ว ก็สละโลกีย์อีกวาระหนึ่ง บวชจำพรรษาบำเพ็ญกรรมฐานอยู่ที่วัดวัดหนึ่ง แถว ๆ ปากช่อง นครราชสีมา แล้วจู่ ๆ ก็ล่องลงมากรุงเทพ ฯ พักกับหลวงตา เอ่ยถึงลูกหญิงจินตนาที่เมืองลำพูนให้ฟัง.........

"ผมอยากจะคิดว่า ตายจากกันเสียดีกว่า" หลวงพี่ประสมตอบ

"คิดสั้นแค่นี้เองน่ะหรือ ?"

"คิดยิ่งยาว มันก็ทุกข์"

"พูดยังสำเร็จอรหันต์" หลวงตาข้อน "ถามจริง ๆ เถอะหลวงพี่ตัดใจลืมลูกทั้งคนลงหรือ ?"

"ไม่เคยลืม"

"๒๐กว่าปีแล้ว ที่จากกันมา บำเพ็ญกรรมฐานอยู่ตั้งหลายปีก็ลืมลูกไม่ได้ แต่ก็ไม่ยอมไปหาลูก ต้องให้ลูกมันออกข่าวสี่มุมบ้านแปดมุมเมืองหาพ่อ อย่างนี้ต่อให้สำเร็จอรหันต์ไปจริง ๆ ก็ยากที่จะให้ผมเห็นดีกับหลวงพี่"

"จะให้ผมทำอย่างไรเล่าคุณ ในเมื่อผมต้องมาเป็นอย่างนี้" หลวงพี่ประสมพูดแล้วก็ก้มมองตัวเองเป็นเชิงปลงอนิจจัง มันมีความหมายพอจะช่วยให้หลวงตาทราบความรู้สึกของหลวงพี่ประสมได้ชัด จะอะไรเสียอีก นอกจากจะนึกถึงความยากจนค่นแค้น ว่ากันที่จริงหลวงพี่ประสมไม่น่าจะเป็นอย่างนี้ เพราะฐานะทางครอบครัวแต่เดิมมาก็ไม่ต่ำต้อยอะไรนัก ทั้งในด้านความประพฤติก็น่าจะรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่น เพราะเป็นคนขยันขันแข็ง เหล้ายา การพนันไม่เคยยุ่งเกี่ยว นับว่าเป็นคนมีธรรมะคนหนึ่ง แต่ก็ต้องมาเป็นอย่างนี้ ลูกเต้าหญิงชายที่สละมาแล้ว ก็ต้องประสบความค่นแค้นลำเค็ญ ต้นเหตุมาจากอะไร หลวงตาก็พอจะทราบเพราะหลวงพี่ประสมเป็นคนดีในยุคที่ไม่มีโอกาสเกื้อกูลตนเอง ต้องสละเวลาช่วงที่สมควรจะตั้งหลักฐานให้แก่ชาติ สองครั้งสามคราวชาติปลอดภัย แต่ครอบครัวประสบความวิบัติร่วงโรยมาเป็นลำดับภรรยาที่รักกันหนาพากันหนี ก็ให้มีอันเป็นไป ทิ้งไว้แต่ภาวะอนขมขื่นทรมานจนต้องสละโลกีย์ออกบวช... และบัดนี้ ได้รับข่าวจากลูกอีกคนหนึ่ง ที่ตกค้างอยู่เมืองไกล หลวงพี่ประสม แม้จะคิดถึงลูกคนนี้ แต่ก็ไม่ต้องการให้ลูกเห็นว่าตนต้องมีสภาพอย่างนี้ ให้มันคิดว่าพ่อของมันมีสง่าราศีด้วยความคาดหมายของมัน จะเป็นผลดีแก่จิตใจมันมากกว่า จึงตัดสินใจง่าย ๆ ว่า ได้ตายจากกันไปแล้วแต่หลวงตาไม่ยอม

คนเรา แม้มีฐานะทางทรัพย์สินรุ่งเรืองเพียงไร หากขาดความอบอุ่นทางใจ ฉันท์พ่อแม่พี่น้องเสียแล้ว ชีวิตจะไม่มีวันสิ้นความว้าเหว่เลย

ยามขัดข้อง ทรัพย์อาจจะเป็นเครื่องแก้ปัญหาได้แต่ถ้าสิ้นทรัพย์เสียแล้ว อะไรเล่าจะเหลืออยู่เพื่อช่วยค้ำจุน ส่วนสายเลือดความ

เป็นพ่อแม่พี่น้อง ถึงจะยากจน ไม่อาจจะช่วยผ่อนบรรเทาทุกข์ แต่ก็ยังเป็นผู้ร่วมร้องไห้ยามทุกข์ด้วย นี่คือแม่น้ำทั้งห้าของหลวงตา

"มันอาจจะเกิดความทุกข์ร้อนอะไรสักอย่าง ที่มันแก้ไขไม่ได้ มันจึงต้องออกข่าวเรียกหาทางสี่มุมบ้านผมว่าที่แท้แล้ว จินตนามันร้องไห้หาพ่อทางวิทยุนั่นเอง น่าสงสาร........

ธาตุแท้ในหัวใจพ่อ ทำให้หลวงตาชนะหลวงพี่ประสม ตกลงเป็นเจ้ากี้เจ้าการพาหลวงพี่ประสมนั่งรถไฟขึ้นไปลำพูนสำเร็จ

หลวงตาตื้นตันด้วยความรันทดระคนปีติ ที่เห็นลูกสาวกับหลวงพ่อนั่งก้มหน้าร้องไห้ทักทายกันแทนถ้อยคำอยู่นาน ชื่นใจที่นำพ่อมาพบลูกได้ อาการร้องไห้ของสองพ่อลูก ทำให้หลวงตาคิดว่านี่เป็นงานชิ้นเอกของตน ชมตนเองว่าทำหน้าที่ได้เหมาะสมที่สุด เคยสร้างความดีมามาก แต่ทุกครั้ง มันไม่มีผลประจักษ์ทันใจเหมือนครั้งนี้........ ครั้นอยู่ลำพูนได้สามสี่วันความปีติก็ค่อยละลายลงทีละน้อย เพราะเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้หลวงตาไม่แน่ใจเสียแล้ว ว่าความเจ้ากี้เจ้าการของตนครั้งนี้จะเป็นกิจที่ควรปีติโสมนัส เพราะอำนาจสายโลหิตมันผูกรัดแน่นกระชับอย่างคาดไม่ถึง เมื่อคำนึงว่าหลวงพี่ประสมเป็นพระกรรมฐาน ความเจ้ากี้เจ้าการของตัว ที่หลงปีติอกแทบจะระเบิด เมื่อวันที่เห็นภาพพ่อลูกเจอกัน ที่แท้มันก็คือพาพระกรรมฐาน ที่บวชมุ่งสลัดโลกีย์รูปหนึ่ง มาถูกบ่วงมัดคอนั่นเอง เพราะลูกสาวไม่ยอมให้หลวงพ่อกลับ ตกลงหลวงตาต้องล่องกลับจากลำพูนแต่เพียงลำพัง........

เทียนเล่มหนึ่ง ถูกเผาไหม้ดับลงไป เหลืออีกเล่มหนึ่งซึ่งใกล้จะดับเหมือนกัน แต่ก็ยังส่องแสงระริกให้ความสว่างพอที่จะทำให้เห็น

เหรียญสลึงอันนั้นได้ เว้นแต่ความสุกสะท้อนแสงของมันลดลงไปบ้าง กลายเป็นวงที่ดำคล้ำ ทำให้เห็นแววของมันไม่ถนัด หลวงตาค่อยขยายเปลือกตาเพิ่มกระแสการเพ่งมากขึ้น เพราะวงกลมอาถรรพณ์นี้แท้ ๆ ที่พาใจให้ลิ่วลอยไปไกลแสนไกล บัดนี้หลวงตาเห็นตัวเองนั่งอยู่ในรถไฟเชียงใหม่—กรุงเทพ ฯ ชะลอมลำไยมากมาย ที่ญาติโยมทางโน้นช่วยกันจัดถวายด้วยน้ำใจศรัทธา มันยัดอัดแน่นอยู่บนหิ้งรถไฟ ได้อาศัยชายหนุ่มคนหนึ่ง ท่าทางเป็นผู้มีอันจะกิน แต่งกายสุภาพ อัธยาศัยงาม รับภาระช่วยเหลือมาตลอดทางรถไฟกำลังพาหลวงตากลับกรุงเทพ ฯ แต่แสงเทียนที่เหลือเพียงเล่มเดียว บังคับให้หลวงตาต้องสำรวมจิตเพ่งเหรียญสลึง เพื่อให้ใจเข้ามาอยู่ในวงกลมที่มีความหมายเกินกว่าราคาในตัวมัน

ในที่สุด หลวงตาก็กลับถึงวัดได้อย่างเรียบร้อยด้วยการสงเคราะห์ของชายผู้นั้น เขาจัดการเรียกรถเข็นมาลำเลียงชะลอมลำไยลงจากรถไฟ และหารถแท๊กซี่คันหนึ่งมาขนส่งถึงวัด ค่ารถค่าราจ่ายให้เสร็จแล้วเขาก็ขนชะลอมของเขา ขึ้นรถแท๊กซี่แยกไปอีกทางหนึ่งหลวงตานึกให้พรเขามาตลอดทาง และคิดว่าหากผู้ชายไทยทั่วไป แสดงอัธยาศัยต่อพระเจ้าพระสงฆ์เยี่ยงชายผู้นี้ พระศาสนามีทางเจริญ ภิกษุสามเณร ก็คงมีค่าขึ้นสำหรับสังคม

เมื่อถึงวัดแล้ว หลวงตาก็เฝ้าคอยฟังข่าวหลวงพี่ประสมอยู่หลายเดือน ก็ยังไม่มีวี่แวว กระทั่งบ่ายวันหนึ่ง มีชายคนหนึ่ง แต่งกายสุภาพเรียบร้อย ขับรถเก๋งใหม่เอี่ยม ตราแสดงยี่ห้อชัดว่าราคาเกินแสนมาหาหลวงตา ตอนแรกจำเขาไม่ได้ เขาคือชายคนที่เคยนั่งรถไฟร่วมกันมาจากเชียงใหม่นั่นเอง .. หลวงตารู้สึกยินดีที่ได้พบเขา แต่เขายังทำให้

หลวงตาน่าจะยินดียิ่งขึ้นไป เมื่อได้ถามสุขทุกข์กันพอควรแล้ว เขาก็เรียนหลวงตาว่า

"ผมมีของมาถวาย" เขาเปิดกระเป๋าหิ้ว ดึงห่อกระดาษปึกหนาออกมา ประจงถวายหลวงตาอย่างนอบน้อม หลวงตารับเอามาแก้ห่อดูต่อหน้าเขานั่นเอง พบธนบัตรใบละร้อยปึกหนา หลวงตางง ยังไม่ทันพูดอะไรเขาก็กล่าวว่า

"หมื่นหนึ่งครับ"

"จะเอามาร่วมสมทบทุนสร้างโรงเรียนหรือ ?" ขณะนี้วัดของหลวงตา กำลังก่อสร้างโรงเรียนส่งเสริมพระพุทธศาสนา โดยงบประมาณ ๑ ล้าน ๕ แสน

"หามิได้ครับ ผมถวายท่านเป็นส่วนตัว" คำของเขา ทำให้หลวงตาระมัดระวังตัวขึ้นมาทันที

"ทำไมถวายมากมายนักล่ะ ?"

"ยังน้อยไปเสียอีก เมื่อเทียบกับประโยชน์ที่ผมได้จากท่าน"

คำพูดของเขา ทำให้หลวงตาหวนระลึกถึงการนั่งสนทนากันมาในรถไฟ พลางเดาเอาว่า คงจะมีถ้อยคำ ที่เป็นไปในแนวธรรมะสักตอนหนึ่งกระมัง ? ที่ทำให้เขาเกิดสติได้คิด หันมาปฏิรูปชีวิตตามหลักธรรมของพุทธศาสนา เพราะปรากฏบ่อย ๆ มีคนฟังเสียงแสดงธรรมทางวิทยุของหลวงตา แม้ไม่เคยรู้จักเคยเห็นตัว ก็อุตส่าห์ด้นดั้นสืบเสาะมาหาเพื่อถวายไทยทานบูชาธรรมแต่ทุก ๆ ครั้ง ก็ไม่เคยมีใครมาถวายบูชามากมายเหมือนเขาผู้นี้........

"อาตมาทำประโยชน์อะไรให้คุณ ยังนึกมองไม่เห็นว่าจะมีค่าถึงหมื่นบาท"

"คืออย่างนี้ครับ วันที่เราล่องมาจากเชียงใหม่น่ะ"

"นั่นสิ! อาตมายังไม่ลืม นึกเจริญพรอยู่เสมอ คุณเสียอีกที่เป็นฝ่ายทำประโยชน์ให้อาตมา"

"ผมช่วยเหลือท่าน ท่านมองเห็น แต่บารมีของท่านที่คุ้มครองผม ท่านกลับไม่รู้สึก มองไม่เห็น"

"ช่วยชี้แจงหน่อยซิคุณ"

"ชะลอมลำไยนั่นไงละครับ" เขาเริ่มแย้ม "ขณะที่ผมควบคุมกระทั่งจัดส่งท่านมา มีของผมรวมปนอยู่ด้วยแต่ของผมไม่ใช่ชะลอมลำไยที่แท้มันคือฝิ่น อาศัยท่านจึงทำให้รอดจากการตรวจค้นของเจ้าหน้าที่ ผมร่ำรวยขึ้นมาเพราะบารมีท่าน จึงนึกถึงพระคุณ ขอถวายเงินนี้ตอบแทน"

หลวงตานิ่งอั้นอยู่ชั่วครู่ ดวงตาเต็มไปด้วยแววครุ่นคิด แล้วก็ก้มลงพิศห่อธนบัตร ใช้นิ้วเขี่ยมันให้เขยื้อนที่กลับไปยังเจ้าของ

"ขอบใจ ที่นึกถึงคุณของอาตมาในข้อนี้ แต่อาตมาคิดไม่เห็นว่ามันจะเป็นคุณขึ้นมาอย่างไร จึงยากที่จะยินดีในสิ่งตอบแทนของคุณได้ เอาคืนไปเถอะ ถ้าจะถวายให้ได้ อาตมาก็ขอฉลองศรัทธา เพียงเหรียญสลึงสักอันหนึ่งก็พอ"

"เอาไปทำไมครับ สลึงเดียว ?" เขากล่าวด้วยอาการตกใจ

"เอาไว้บูชา เพื่อเตือนสติให้สำนึกไว้เสมอว่าตัวเองมีราคาบาทเดียว"

"ท่านนะหรือราคาบาทเดียว ?"

"ใช่ พระน่ะ ! ราคาบาทเดียวทุกองค์แหละคุณ"

ใบหน้าของเขาถอดสี มีเม็ดเหงื่อผุดขึ้น จนต้องเอาผ้าเช็ดหน้าออกซับ แสดงอาการอึดอัดอย่างเห็นได้ชัดจะเอื้อมมือหยิบนั่นจับนี่ก็ดูเกะ ๆ กะ ๆ พิกล ในที่สุดเขาก็พูดขึ้นอีกว่า

"เงินนี้ ผมตั้งใจมาถวายท่านจริง ๆ อย่าให้ผมเสียความตั้งใจเลยครับ ผมทำชั่วทำบาปมาแล้ว ก็อยากจะทำดีทำบุญบ้าง"

"คุณได้บุญ แต่อาตมาได้บาป เพราะไม่สบายใจอย่าให้อาตมารับเลย ขอสลึงเดียวแหละ ถึงแม้มันจะเป็นสลึงจากผีนของคุณก็เอาดี"

"โธ่ ! ท่าน" เขาอุทานเสียงเหมือนสิ่งอื่น "เอาละครับ หากไม่ยินดีรับเป็นส่วนตัว ก็กรุณารับของผมไว้ เพื่อสมทบทุนสร้างโรงเรียนก็แล้วกัน วัดกำลังต้องการทุนก่อสร้างมิใช่หรือ ?"

"หากโรงเรียนหลังนี้ เป็นโรงเรียนเพื่อสอนคนให้เป็นโจร อาตมาก็จะรับ แต่นี่เป็นโรงเรียนส่งเสริมพระพุทธศาสนา หากจะเอาเงินก้อนนี้ของคุณเข้าไปปนด้วย ก็เกรงไปว่าโรงเรียนหลังนี้ จะมีมลทินกลายเป็นอนุสาวรีย์แห่งบาป ผิดวัตถุประสงค์ทางพระพุทธศาสนาจนใจจริง ๆ คุณ, ที่รับของคุณไม่ได้"

เทียนอีกเล่มดับลง ความมืดเข้าปกคลุมสนิททำให้หลวงตามองไม่เห็นอะไร เหรียญสลึงอันนั้นก็ถูกความมืดบดบังไปด้วย แต่ใจของหลวงตายังกระจ่างอยู่ด้วย ประวัติของมัน สิ้นแสงเทียน ก็สิ้นโอกาสที่จะเห็นสีหน้าของหลวงตา ที่ยังเปลี่ยนแปลงสลับกันไป ด้วยอำนาจของใจที่ยังตกอยู่ในรัศมีบงการของกิเลส หลวงตาคิดไม่ตกว่า การตัดสินใจรับเจ้าเหรียญสลึงอันนี้ไว้เป็นอนุสสติแทนที่จะ เลือก เงิน หมื่น บาท นั้น มันเป็นความฉลาดหรือโง่กันแน่.... ...

ขาดแสงเสียอย่างเดียว โลกทั้งโลกก็มืด.... แต่ถึงจะมีแสง หากขาดดวงตา โลกก็สว่างขึ้นมาไม่ได้

๒๐ พ.ค. ๐๙

รถเมล์สายดงละคร

ดงละคร เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในดงไม้ ในเขตจังหวัดนครนายก ถัดเขื่อนนายกไปทางใต้เล็กน้อย มีอาณาบริเวณเกินพันไร่ เป็นชุมไม้ใหญ่น้อยตามสภาพดงสมชื่อแต่ความเป็นอยู่ของชาวบ้านหาได้เป็น คน ดง ไม่ เขาอยู่ดงอย่างผู้มีวัฒนธรรมปกปักรักษาดงไม้ไว้เหมือนร่มชายคาเรือนอันบรมสุขของเขา ทำให้ดงละครมีธรรมชาติรื่นรมย์น่าอาศัย ไม่เคยคิดว่าป่าไม้เป็นสัญญลักษณ์ของความป่าเถื่อน เหมือนบางคนที่เห็นแก่ได้ ใช้นิสัยป่าเถื่อนเที่ยวทำลายดงเสีย รัฐบาลออกกฎหมายคุ้มครองและปราบปรามแล้ว ก็ยังไม่วายมีข่าวที่ป่าเถื่อน

การเดินทาง เป็นงานจำเป็นของชีวิต ธรรมชาติสร้างชีวิตให้เกิดมา ก็ได้มอบเครื่องเดินมาให้ด้วย ปลาก็มีครีบมีหาง นกก็มีปีก สัตว์ที่ไร้ปีก ก็มีเท้า ส่วนสัตว์ที่ไม่มีทั้งปีกทั้งเท้า ซึ่งดูเหมือนธรรมชาติจะไม่เอ็นดูเสียเลย ก็ไม่ยอมหยุดนิ่ง หาวิธีเดินเอาจนได้ เช่นงูก็ใช้เลื้อยทาก, หอย, ก็เอาหน้าคลานคลำไปไม่ต้องง้อปีกง้อเท้าเพราะยังรักชีวิต ถ้าหยุดเดิน ชีวิตก็หยุดด้วย ฉะนั้น การเดินไปข้างหน้าจึงเป็นเครื่องหมายชีวิต แต่สัตว์ประเสริฐ ที่ธรรมชาติให้มาทั้งมือทั้งเท้า บางคนไม่ยอมใช้ นั่งงอมืองอเท้าเสีย ชีวิตจึงไม่ก้าวหน้า น่าอายหอย ?

เป็นที่น่าสังเกต ว่าสัตว์ที่เดินได้ไวมักเป็นสัตว์ที่ขยายวงศ์ดำรงพันธุ์ไว้ได้ ส่วนสัตว์เดินช้า กำลังจะสูญพันธุ์ลงไปทุกวัน กฎธรรมชาติข้อนี้ เป็นเครื่องเตือนใจว่าการขยันหมั่นก้าวไปข้างหน้าทำให้อยู่รอดไม่เสื่อมสลายทั้งตัวชีวิตและเกียรติของชีวิต

มนุษย์เราไม่มีปีก และมีเท้าก็จำกัดเหลือเกิน แต่ธรรมชาติก็มิได้ขาดความเอ็นดูมนุษย์ในเรื่องนี้ เพราะได้มอบเครื่องเดินที่วิเศษกว่าเท้าให้อย่างหนึ่ง คือสมอง ถ้าใครใช้แต่เท้า ก็เรียกได้ว่าใช้ธรรมชาติของมนุษย์ไม่สมบูรณ์และอาจได้รับความอัปยศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเคยทรงรับสั่ง แก่นักศึกษาผู้ใช้เท้ามากกว่าสมองครั้งหนึ่งว่า "คนที่เจริญแล้ว เขาไม่ใช้เท้า (เดินขบวน)" มิเพียงแต่แสดงว่า ทรงคมคายในวาทะเท่านั้น ยังแสดงว่าทรงมีพระปฏิภาณปรีชา รู้ถึงความเมตตาของธรรมชาติเป็นอย่างดี ฉะนั้น มนุษย์เราก็ไม่น่าจะน้อยใจ ว่าธรรมชาติให้เท้ามาน้อย เพราะเท้ามิใช่เครื่องหมายความเจริญของมนุษย์ และเป็นที่รู้กันว่าถ้าใครเดินมากกว่าสองเท้า กลายเป็นสี่เท้า มนุษย์ไม่นับถือ แย่หน่อย !

มนุษย์เป็นสัตว์โลก ที่เดินได้ช้า แต่ก็แพร่พันธุ์ได้มากที่สุด ทั้งนี้ก็เพราะมนุษย์ได้พยายามแก้ไขความช้าของตนเองเสมอมา สมัยโบราณ ใช้ฝีเท้าสัตว์ เช่น ม้า ช้างเป็นต้น ทางเรือ ก็อาศัยแรงถ่อแรงพายและแรงลม ส่วนทางอากาศ ยังนึกไม่ออก เห็นมีแต่คนในนิยายคือใช้เหาะเอา แต่ปัจจุบันนี้ คนเราเดินได้ไวไม่แพ้ฝีเท้าฝันของคนโบราณเลย ทางน้ำรึ ? ใช้เรือที่ขับดันด้วยพลังเครื่องจักรไปได้ทั้งบนผิวน้ำและใต้น้ำ ทางบก รถนานาชนิด ทางอากาศไม่กี่ชั่วโมง รอบโลก (ดาวเทียม) นี่เพราะสมองทั้งนั้น

หลวงตากำลังเดินทาง ด้วยเครื่องเดินจากมันสมองความจริงได้เดินมาแล้วเดินไปกับรถเมล์สายดงละคร ไปได้รับความประทับใจมาในระหว่างเดินทาง เดินจากดงละครสู่กรุงเทพ ฯ

ศาสนกิจพาหลวงตาไปสู่ดงละคร ให้ได้สัมผัสกับธรรมชาติและอัธยาศัยของคนที่นี่เป็นวันหนึ่งในเดือนกรกฎาคม แล้วก็จากดงละครด้วยรถเมล์ที่ต่ออย่างทันสมัยซึ่งมีวิ่งเชื่อมต่อกับกรุงเทพ ฯ อยู่คันเดียว กำหนดออกจากดงละคร ๖.๐๐ น. หลวงตาได้รับความกรุณาโดยเขาจัดที่นั่งให้ตอนหน้ารถ พอจะพูดจาปราศรัยกับคนขับรถได้อย่างดี วันนั้นเป็นเช้าที่ฟ้าชุ่มชื่นด้วยสายฝนบาง ๆ ตามปกติของฤดูกาลใกล้พรรษา พอผ่านพ้นประตูน้ำเขื่อนนายกมาแล้ว รถก็วิ่งมาบนคันคลองระบายที่ใช้เป็นถนนถาวร ผ่านบ้านชาวไร่ชาวนามาเป็นลำดับ ระยะนี้รถต้องหยุดบ่อยกว่าตอนอื่น เพื่อรับผู้โดยสารตัวเล็ก ๆ ที่มีเสื้อผ้าเก่า ๆ สวมอย่างเรียบร้อยแต่มันคงจะเป็นชุดที่ดีที่สุดสำหรับเขา ทุกคนมีกระเป๋าบางคนก็ยังแถมมีปิ่นโตหรือไม่ก็หม้อหิ้วเล็ก ๆ ที่บรรจุอาหารติดมือมาด้วย เนื่องจากฝนตกปรอยไม่ขาดสายจึงบางคนก็มีหมวก แม้กระทั่งงอบ ครอบศีรษะกำบังฝนตามมีตามได้ แต่หลายคนยอมเปียก เขายืนรวมกันอยู่เป็นกลุ่ม ๆ เพื่อรอโดยสารรถเมล์ เมื่อหยุดรับเขาครั้งใดเขาจะพากันทะยอยขึ้นช้า ๆ อย่างสงบเสงี่ยม ไม่มีเสียงเอะอะเจี้ยวจ๊าว หรือรุกรี้รุกรน ผู้โดยสารตัวเล็ก ๆ นี้ท่านคงจะเดาออก ถูกแล้วเขาคือนักเรียนประชาบาล

เด็กเล็ก ๆ เหล่านี้ ทำให้หลวงตาต้องเหลียวกลับหลังหลายครั้งได้เห็นเขาขึ้นมานั่งแทรกอยู่กับผู้โดยสาร บางคนก็ต้องยืน มีผู้โดยสารหลายคน สละที่นั่งให้ด้วยความกรุณา กิริยาอาการของเขาเต็มไปด้วยความสงบเสงี่ยม ดวงตาแจ๋ว กระพริบถี่ ราวกับมีความสำนึกคารวะและเจียมตัว เงียบกริบตลอดระยะที่โดยสารจนกระทั่งถึงจุดหมายที่เขามุ่งหมาย คือศาลาวัด ที่ตั้งอยู่ริมถนน ซึ่งเขาใช้นั่งหลบแดดฝนเรียนหนังสือ ไม่ทราบว่ามันจะคุ้มได้ดีหรือเปล่า เพราะเท่าที่สังเกตเห็น มันเก่า

และแก่เต็มที เมื่อเทียบกับโรงแรมชั้นดีแล้ว มันก็คือ..........?..........นึกไม่ออกเลย

เมื่อรถหยุดสนิท ตัวน้อย ๆ ก็พากันระบายตัวเองลงมาจากรถด้วยอาการกิริยาสุภาพเรียบร้อยเช่นเคยจนกระทั่งเหลือแต่ผู้โดย สาร ที่ แท้จริง ยังก่อนท่าน ! เขาไม่ได้รีบวิ่งเข้าโรงเรียน (ศาลา) อย่างที่น่าจะวิ่ง เขายังพากันยืนเข้าแถวเรียงหนึ่งอย่างได้ระเบียบ ทั้งที่ฝนปรอยอยู่อย่างนั้นแหละ หันหน้ามาทางรถ พร้อมกันดีแล้ว เขาก็พากันย่อกายน้อมศีรษะแสดงคารวะมายังรถและเปล่งเสียงพร้อมกันว่า "ขอบคุณครับ–ค่ะ" แล้วรถจึงเคลื่อนที่ออกวิ่ง และเขาก็วิ่งเหมือนกัน คือวิ่งเข้าสู่โรงเรียน (ศาลา) จะไม่ให้วิ่งอย่างไรท่าน เพราะฝนมันทำให้เขาหนาว และเปียกชื้นออกอย่างนั้น หลวงตาเห็นผู้โดยสารในรถหลายคน ยิ้มอย่างสดชื่น.... เราเป็นคนเดินทางเหมือนกัน เดินทางก็ต้องการความรวดเร็วด้วยกันทั้งนั้น ไม่ว่าตัวเล็กหรือตัวโต เราแยกทางกันแล้วผ่านมาพบกันเท่านั้นเอง เพราะต่างจุดหมายกันนี่ แต่ใจของหลวงตายังไม่ยอมแยกจากเด็กเหล่านั้นไปง่าย ๆ แม้ตัวจะเล็ก ๆ ดำ ๆ ขมุกขมอม เกือบจะหาความน่ารักไม่ได้ในเรือนกาย แต่อาการกิริยาอันสงบเสงี่ยมและอดทนของเขา ทำให้เกิดความเวทนาสงสารอย่างจับจิตจับใจอดไม่ได้ก็เลยชวนคนขับรถคุย ถามเขาว่า..........

"เด็ก ๆ โดยสารรถคุณทุกวันหรือ ?"

"ครับ" เขาตอบ

"คุณเก็บค่าโดยสารแปลกนี่ เก็บเสียงขอบคุณแทนสตางค์"

เขาปรายสายตามาทางหลวงตาหน่อยหนึ่ง อึ้งไปชั่วขณะแล้วก็พูด

"ที่แกเข้าแถวทำความเคารพน่ะ ความจริงแกไม่ได้ทำความเคารพผมหรอกครับ !"

"อ้าว ! แล้วแกทำความเคารพใครล่ะ ?"

"ผู้โดยสารครับ ?"

"มันเกี่ยวอะไรกะผู้โดยสารหรือ ก็รถของคุณนี่?"

"ถูกละครับข้อนั้น แต่ผมรับบริการเขา มันก็เหมือนรถของเขา ตลอดทางที่เขาโดยสาร เสียเงิน......."

ตอนนี้หลวงตาอึ้งบ้าง ชะรอยเขาจะสังเกตอาการออก จึงกล่าวต่อไปว่า

"บางคนเขารำคาญ ที่ผมโอ้เอ้ชักช้ามีธุระด่วนจะไปไว ๆ ก็มัวมากังวลหยุดรับเด็กเสีย ความจริงจะไม่รับเพื่อเอาใจผู้โดยสารที่เสียเงินก็ได้ แต่ผมสงสารเด็กก็เลยต้องหาทางแก้ไข ไม่ให้เด็กอยู่กระจายกันโน่นคนนี่คนเหมือนก่อน ขอให้มาคอยรวมกันเป็นจุด ๆ จะได้ไม่ชักช้าเสียเวลา และให้ช่วยกันระวังรักษามรรยาทอย่าให้เป็นที่รำคาญแก่ผู้โดยสารเขา เมื่อถึงโรงเรียนแล้ว ก็เข้าแถวโค้งแสดงความขอบคุณผู้โดยสารเสียก่อน ตั้งแต่นั้นมาก็แก้ปัญหาความชักช้า น่ารำคาญได้ พอใจด้วยกันทั้งสองฝ่ายผม เด็ก และผู้โดยสาร"

หลวงตาโมทนาสาธุอยู่ในหัวอก เราคุยกันเรื่อย ๆ ตามวิสัยผู้ที่เริ่มจะนิยมในอัธยาศัยของกันและกัน เขาชื่อไร เป็นเจ้าของรถคันนั้นหรือเปล่า ? ไม่ทราบ แต่ว่าเขาเป็นคนขับรถบริการประชาชน ที่มีอัธยาศัยร่าเริงอ่อนโยน ร่างใหญ่ แต่เสียงเล็กแหลมเหมือนผู้หญิง ฟังแล้วชวนสนุกครึกครื้นดีนัก และที่สำคัญที่สุดก็คือเขาทำให้เด็กตัวดำ ๆ ขะมุกขะมอม เป็นเด็กที่มีจรรยามรรยาทน่ารัก แสดงความกตัญญูรู้คุณด้วยเสียง

ที่น่าพึ่ง เขาละลายความบูดบึ้งของใบหน้าคนขี้รำคาญให้กลายเป็นรอยยิ้มอย่างพึงพอใจ เขาประกาศธรรมะที่เกิดผลมากกว่าโวหารอันคมคายของนักเทศน์ เขาสร้างรากฐานแห่งความสัมพันธ์ของมนุษย์ด้วยน้ำใจมิใช่เงิน เงิน อะไรก็เงิน ที่ทำให้สังคมผูกพันกันด้วยอำนาจค่าจ้างแรงงานไปทุกกระเบียดเวลาเหมือนสังคมของคอมมูนิสต์

หลวงตาเพ้อฝันมากไปหรือ ? ที่พบเขาตามถนนหนทางชั่วครู่ก็เก็บมาสดุดียกย่องเสียเป็นคุ้งเป็นแควหลวงตาขอยอมรับว่า ต้องเสน่ห์ชายผู้นี้ เพราะมองเห็นว่าเสน่ห์ของเขาเป็นเสน่ห์ที่ลึกซึ้งมั่นคงและมีพลังที่จะช่วยปรับปรุงรากฐานแห่งสังคมได้ หากคนส่วนใหญ่จะหันมาสร้างเสน่ห์กันแบบนี้ให้มาก ๆ ก็ย่อมจะเป็นช่องทางให้บังเกิดสันติสุขโดยมิต้องไปนั่งประชุมสัมนากันให้เปลืองน้ำลาย........

ความกตัญญูรู้คุณ เป็นคุณธรรมสำคัญในใจคนเพราะบันดาลให้เกิดความคารวะและการเสียสละเป็นรากฐานของมารยาทที่ดีงาม เป็นสายใยที่ประสานความเป็นอยู่ของตน ให้เกิดความแช่มชื่นและคงทน ฉะนั้นชายผู้นี้ จึงเป็นพระเอกแห่งนิยายปราบคอมมูนิสต์สำหรับหลวงตา

การสำนึกในคุณ เมื่อกล่าวโดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ก็นับว่าเป็นอุปนิสัยอันหนึ่ง ที่บรรพชนซึ่งมั่นคงให้หลักธรรมแห่งพุทธศาสนา ได้อบรมปลูกฝังลงในชีวิตจิตใจลูกหลาน นับแต่เด็กไปทีเดียว โดยเฉพาะให้รู้จักคุณของมารดาบิดา ครูอาจารย์สมณะชีพราหมณ์ และองค์พาระประมุขของชาติ แต่ก็นับว่าเป็นการปลูกฝังตามตำราอย่างจะมีผลก็อยู่ในวงจำกัด และผู้รับการปลูกฝัง ก็สำนึกต่อบุญคุณผู้มีคุณแก่ตน เพียงแต่ว่าเขามีหน้าที่ที่จะต้องเมตตาสงเคราะห์อยู่ตามปกติ แต่ถึงกระนั้น ก็ยังช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตเป็นไปอย่างราบรื่นเสมอมา ครั้นตกมา

สมัยปัจจุบัน ซึ่งเป็นสมัยที่วัตถุเจริญ จิตใจคนตกเป็นทาสของวัตถุจนเงยไม่ขึ้นเข้าทุกวัน โลกก็กำลังจะกลายเป็นตลาดเก็งกำไร ใครจะทำอะไรให้ใคร ก็ต้องหมายถึงเงิน....เงิน....คติที่ว่า "เงินคืองาน งานคือเงิน" นี่แหละท่าน ทำให้ศิษย์ปฏิวัติอาจารย์ขึ้นมา ใช้สอยนิด ๆ หน่อย ๆ แกก็แบมือ "งานคือเงินครับอาจารย์" ใครจะมีนิสัยเป็นพระโพธิสัตว์แจกเงินแจกทองชาวบ้าน ที่ตนไม่มีหน้าที่จะเมตตาขึ้นมา ก็พาให้ระแวงว่ามีอะไรซ่อนอยู่เบื้องหลัง เมื่อไม่แน่ใจก็ต้องตั้งข้อสังเกตว่าวิกลจริตเข้าเข้าไว้ก่อน สอบสวนให้รู้แน่ว่ามาแสดงเมตตาต่อคนที่ไม่มีหน้าที่จะเมตตาน่ะ ! มันเรื่องอะไร ? มันไม่ใช่ความผิดของผู้สงสัยดอกท่าน มันเป็นการบำเพ็ญตนที่ผิดคติแห่งยุคต่างหาก และเป็นตัวอย่างยืนยันว่ามโนธรรมกำลังจะหมดความหมาย ทั้งยังจะกลับแปรปรวนเป็นของแสลงสังคม เห็นว่าน้ำใจเป็นสิ่งที่ไม่น่าวางใจ มันทำให้เป็นไปเพียงนี้ นี่แหละยุคพระศรีอารย์ทางวัตถุที่ยินดีกันนักหนา

โรคที่ทำให้คนนอนไม่หลับ ก็คือความระแวงอาณาจักรที่วุ่นวายก็คืออาณาจักรของคนระแวง ไม่มีใครจะไว้ใจใคร ถ้ากำจัดความระแวงเสียได้ ก็ช่วยให้อยู่เย็นเป็นสุข แต่จะทำได้ด้วยวิธีไหนในเมื่อโลกและชาติบ้านเมือง ย่างเข้ามาถึงยุคที่ต้องระแวงเช่นนี้

หลวงตาคิดเห็นว่า วิธีที่จะแก้โรคระแวงได้นั้นก็อยู่ที่ช่วยกันผ่อนคลายความเคร่งเครียดในคติแห่งยุคลงเสียบ้าง มาปลูกฝังนิสัยไว้วางใจอย่างมีรากฐานขึ้น วิธีเดียวกับชายขับรถปฏิบัติต่อเด็กตัวดำ ๆ ที่กล่าวมาแต่ต้นทำให้เขาสำนึกว่า ความเมตตาของคนที่ไม่มีหน้าที่จะเมตตาต่อเขานั้นก็มีอยู่ มิใช่จะมีอยู่ในครอบครัวพ่อแม่พี่น้องของเขาเท่านั้น การสร้างความสำนึกเช่นนี้ให้เขาย่อมจะเป็นทางให้เขาเป็นผู้มีนิสัย มองโลก

ในแง่ที่อบอุ่นงดงาม มิใช่เป็นตลาดต่อรองหากำไรอย่างเดียว เห็นคุณของสังคมที่กว้างกว่าครอบครัวท่านก็ยอมรับมิใช่ หรือ ว่า อุป นิ สัย เช่น นี้ เป็นสิ่งที่จะทำสังคมให้น่าอยู่ขึ้น ฉะนั้นจะไม่คิดช่วยกันสร้างอุปนิสัยของผู้เยาว์ เพื่อวางรากฐานของสังคมในอนาคตขึ้นด้วยวิธีนี้ ท่านยังคิดว่ามีวิธีใดอีกเล่า มาช่วยกันเสียสละ แสดงความเมตตาต่อบุคคลที่ท่านไม่มีหน้าที่จะเมตตาบ้างเถิด เมตตาทำนองนี้ จัดได้ว่าเป็นอัปปมัญญาของชาวบ้าน มีผลซาบซึ้งนักมักจะเข้าไปละลายทิฏฐิมานะ ความดื้อกระด้างในหัวใจเล็ก ๆ สามารถที่จะทำให้เขา มีมรรยาทที่นอบน้อมดีงามด้วยอำนาจสำนึก ในเมตตาที่เขาไม่มีสิทธิ์จะเรียกร้อง แต่เขากลับได้รับ หัวอกใครบ้างเล่าจะไม่ซาบซึ้ง และสนองตอบด้วยความคารวะเชื่อฟังและการเสียสละด้วยจิตเมตตาดังนี้ ก็ยังจะส่วนช่วยให้เขาเติบโตขึ้นมาเป็นนักเสียสละโดยธรรมชาติ ด้วยอำนาจความกตัญญูต่อสังคมอีกด้วย

เด็ก ๆ ที่กำลังอยู่ในสภาพที่ท่านจะพึงเมตตา ได้รอคอยท่าน เขาคอยท่านอยู่ทุกหนทุกแห่งในท้องที่กันดารอยู่แล้ว ไม่จำเป็นที่ท่านจะต้องเป็นนักขับรถเมล์สายดงละครท่านจะเป็นอะไรมีอาชีพอะไรก็ได้ขอแต่ให้เจียดแรงงานอันบริสุทธิ์เฉลี่ยเขาบ้าง แทนที่จะก้มหน้ามองแต่ลูกแต่หลานของท่านทางเดียว มาช่วยกันสร้างนิสัยของผู้เยาว์ให้เขารู้สึกต่อโลกหรือประเทศชาติว่าเป็นเสมือนครอบครัวของเขาเถิด แล้วโรคระแวงที่ทำให้คนนอนตาไม่หลับ ก็จะถูกกำจัดได้สมปรารถนาในอนาคต แต่ว่าเขาไม่มีเหรียญตรา ไม่มีใบประกาศเกียรติคุณจะให้ท่านดอกนอกจากความสำนึกคุณ ที่แปรฉายออกมาเป็นจรรยาที่ดีเหมือนเด็กโรงเรียนประชาบาลศาลาวัดแห่งนั้น แต่ถ้าท่านเห็นว่ามันมีค่าไม่เท่าเหรียญตราหรือป้ายขององค์การสมาคมแล้ว ..... แน่ละ ท่านก็ย่อมจะทำไม่ได้ และ

เขาเหล่านี้ ก็จะต้องโตขึ้นเป็นผู้มีนิสัยไม่ไว้ใจคน เกลียดชังคนมั่งมีและอาจจะเป็นอันตรายต่อลูกหลานของท่านในอนาคตก็ได้ ใครจะรู้ ?

ชีวิตคือการเดินทาง เด็ก ๆ เหล่านี้กำลังเริ่มย่างเขาเป็นผู้ขาดกำลัง จึงไปได้อย่างเชื่องช้า หากจะทันโลก ท่านมีหนทางใดไหมพอที่จะช่วยให้เขาถึงจุดมุ่งหมายได้โดยเร็วไว โปรดเมตตาเขาเถิด ช่วยให้เขาอยู่รอดทัดเทียมท่าน โดยไม่ต้องคอยริษยาตัดรอนท่าน ช่วยปลูกฝังอุปนิสัยทำลายมิให้เกิดขึ้นด้วย และด้วยวิธีการเยี่ยงคนขับรถเมล์สายดงละครคือปฏิบัติต่อเด็ก ๆ ด้วยความอ่อนโยน แสดงให้เขาเห็นความเมตตากรุณาของท่า ซึ่งมีผลประเสริฐกว่าการโปรยปรายโวหารหรือโอวาทมากนัก เพราะการกระทำย่อมซาบซึ้งกว่าคำพูดเป็นไหน ๆ

หลวงตาขออุทิศเรื่องนี้ ให้แก่คนขับรถเมล์สายดงละคร

๘ พฤศจิกายน ๒๕๐๙

บาตรน้ำมนต์

เรื่องนี้ ประทับอยู่ในความทรงจำ เหมือนสนิมที่ฝังอยู่ในเนื้อเหล็ก

ขณะนั้น จำได้แน่ว่าใกล้จะ ๑๖.๐๐ น. เพราะตัวเองกำลังอยู่ในชุดเตรียมสรงน้ำ ทรงผ้าอาบโชว์ซากหรือก้าง ถือขันเดินกลับไปกลับมาก่อนที่จะเข้าอาบสรง เขาในชุดเสื้อขาวแขนสั้น ไม่สู้จะเรียบร้อยนักพอ ๆ กับใบหน้าซึ่งซีด ๆ ตื่น ๆ เขายกมือพนมไหว้ซากอันอุดมไปด้วยก้าง จนรู้สึกขยะแขยงตัวเอง จึงแข็งใจหันหน้าต้อนรับเขาอย่างเหนียม ๆ

"มาหาใครไม่ทราบ ?" ถามเขาไปอย่างนั้น

"ผมมาขออาบน้ำมนต์ครับ" เขาตอบเมื่อทรุดลงนั่ง พร้อมกับพนมมือไหว้

"มาผิดที่ละมัง ?" ติงเขาอีก

"ไม่ทราบครับ แต่ผมกำลังหนีเขามา รดน้ำมนต์ให้ผมที" เสียงเขาออกจะสั่น ๆ

"อ้าว ! ไปทำอะไรผิดมาล่ะ ?"

"ขับรถชนคนครับ ?" เขาตอบ "ผมเป็นพนักงานขับรถอยู่สายใต้ เพิ่งหนีเขามาเดี๋ยวนี้หลวงพ่ออาบน้ำมนต์ให้ผมที...."

หลวงตายืนงง ให้รู้สึกอับจนเสียจริง ๆ ออกจะเดือดตัวเองที่หาทางออกไม่ได้ ทำไมเกิดมาช่างโง่อย่างงี้ก็ไม่รู้.... และก็ด้วยความโง่ชนิดบัดซบนี้เอง ตอบชุ่ย ๆ ออกไป เหมือนเขี่ยสวะให้พ้นหน้าท่า

"โน่น !" ชี้มือไปที่วิหาร "ไปที่โน่น น้ำมนต์หลวงพ่อนาคในวิหารศักดิ์สิทธิ์นัก ไป ไปขอเขาอาบเสีย ที่นั่นมีเจ้าหน้าที่ประจำหรอก"

เขาเหมือนสวะจริง ๆ ลุกขึ้นยืน หันหลังให้เดินจากไปอย่าง-ใจลอย ท่าทางอาการที่เดิน เหมือนระเหี่ยเพลียแรง หลวงตายืนมองจนลับออกประตูไป ส่วนตัวเองก็เข้าสู่ที่สรงน้ำ แล้วรีบขึ้นมาห่มครองจีวรเพื่อลงประชุมทำวัตรสวดมนต์ประจำตอนเย็น

เวทย์มนต์คาถา อาการภาวนาเย็นนั้น ไม่ได้ช่วยให้ภาพการเดินอย่างระเหี่ยระโหยของเขา ลบไปจากหัวใจเลย........

เขามาขอพึ่ง ในฐานะผู้ประสบทุกข์ ยังบั่ดไปไสส่งเขา เพียงแต่รังเกียจว่า การขอพึ่งของเขาไม่ต้องกับความนิยมเลื่อมใสของตน จึงไม่ยอมช่วยเหลือวิธีนี้เผ้าแต่ดูถูกดูหมิ่น คนเข้าวัดที่ประสงค์อย่างนี้ และคณาจารย์ที่ชอบสนองความโง่ของคนด้วยวิธีนี้ จนกระทั่งปล่อยให้ผู้มีทุกข์เดินจากไปต่อหน้าต่อตา แล้วยังจะทรนงตัวว่าฉลาดปราชญ์เปรื่อง เป็นผู้ตั้งตัววิจัยสังคมเป็นผู้ผ่าตัดประเพณีให้หายจากอัมพาต เป็นมิ่งขวัญของชาวโลกอยู่อีก บัดซบ !

หากจะเข้ากุฏิ ห่มจีวร เอาขันใส่น้ำ นำเทียนมาจุดหยดลงภาวนานะโมสักสามจบ แล้วนำไปอาบให้เขา เขาก็คงจะไม่เดินกลับไปเหมือนผีตายซากเช่นนั้นและก็จะได้อาการสง่าผ่าเผยของผู้บ่ายหน้ามาพึ่งและจากไปไว้ในความทรงจำแน่ ไม่ต้องสำนึกเสมือนสนิมกัดกินหัวใจอย่างทุกวันนี้

มัวแต่เกี่ยงงอนว่า จะต้องให้เขามาพึ่งอย่างมีเหตุผลสมกับเป็นพุทธศาสนิกชน ก็คนที่มันกำลังเสียขวัญ วิ่งหนีภัยมาหานั่งหอบให้เห็นอยู่ต่ำตา จะเอาเหตุผลอะไรกับมัน........ช่างชั่วแท้ ๆ

เป็นพระ กินข้าวปากหม้อของชาวโลกอยู่ทุกวันแต่เมื่อเขามีทุกข์จนกระทั่งกระเซอะกระเซิงมาหายังไม่ช่วยปัดเป่าบันเทาให้ จะเป็น-พระที่ควรแก่การบูชานับถือของผู้อื่นได้อย่างไร เพราะแม้ตัวเอง เมื่อนึกดูก็นับถือตัวเองไม่ลงเสียแล้ว........

เหตุผลน่ะดีแน่ แต่ต้องรู้ด้วยว่า คนไม่ได้มีเหตุผลไปหมดทั้งโลก มัวรอแต่ให้คนมีเหตุผล หรือขอให้ช่วยทางเหตุผลอย่างเดียว ก็จะกลายเป็นคนดีที่ไม่มีประโยชน์แก่โลกไปเท่านั้น........ ทั้งยังจะเป็นผู้เอาชาวโลกอีกด้วย

เดี๋ยวนี้ ที่หน้าเครื่องบูชากุฏิหลวงตา มีบาตรน้ำมนต์ตั้งประ-จำอยู่เสมอ

เชิญเถิด ท่านผู้มีทุกข์ ต้องการศาสนาอย่างฉุกเฉินรีบด่วนแล้ว เชิญ เชิญที่นี้ แต่อย่าขับรถชนคนมาก่อนได้ละก้อ จะขอบใจ

๒๒ ก.ค. ๒๕๑๕

โลกมันกลมนะคุณ

๑

เติม ถือพวงมาลัยแท๊กซี่มานานปี ท้องถนน, ตรอก, ซอย บนเบาะแท๊กซี่ มีอุบัติเหตุเหลือที่จะเติมจะจดจำ บางเรื่องก็เศร้า บางเรื่องก็สนุก บางเรื่องก็ทำให้คิดว่า อาชีพของงานนี้ทำให้กลายเป็นคนกึ่งผี หรือผีครึ่งคนครึ่ง ชีวิตของเขาต้องเลาะอยู่ที่เขตกั้นปันแดนระหว่างโลกแห่งคนกับผี แต่ทุกเรื่องมันมาออกรสเอาเมื่อตอนมันผ่านพ้นไปแล้ว เหลือไว้แต่ละอองเหตุการณ์ ปลิวอยู่ในความจำ มันทำให้เติมกลายเป็นคนปลงตก เพราะเผชิญเหตุการณ์ต่าง ๆ มาจนไม่เห็นอะไรจะแปลก ถึงกับตื่นเต้นอีกต่อไป นอกจากผู้หญิงคนนี้

หล่อนกำลังนั่งเคียงคู่อยู่กับเขาในเบาะหน้าหล่อนก้าวขึ้นมานั่งเคียงเขา โดยไม่ได้ถามสนนราคาเหมือนผู้หญิงส่วนมาก ซึ่งชอบซ้ำแซะต่อรองเรื่องนี้เสียก่อน หล่อนขึ้นที่บางพลัด พูดสั้น ๆ ว่า "ราชประสงค์" นั่นหมายถึงจุดหมายปลายทาง จากนั้นหล่อนก็นั่งเชิดหน้าคอระหงบุคคลิกของหล่อนทำให้เขาสำนึกตัวว่า ได้ตกเป็นทาสหล่อนไป ทั้ง ๆ ที่ความจริงเขาเป็นทาสให้สำหรับทุกคน ที่มีเงินมาจ่ายตามสนนราคาที่จะตกลงกัน แต่เขาก็ไม่นึกว่าตนจะต้องต่ำต้อยน้อยหน้าใครผิดกว่าผู้หญิงคนนี้

อาการปั้นปึ่ง ราวกับนางพระยาของหล่อนนั้นเองทำให้เติมนึกขำขันในการวางท่าของคน ในท้องถนนกรุงเทพ ฯ ละครโรงใหญ่

จนกระทั่งกระเดียดไปทางรู้สึกทุเรศหมั่นไส้ ทำให้เหลือบมองหล่อนบ่อย ๆ แล้วก็อยากจะตะโกนบอกหล่อนว่า

"โลกมันกลมนะคุณ !" เขาตะโกนจริง ๆ แหละแต่ก้องอยู่ในความทรงจำ......

มันผ่านมาเมื่อไม่นานนี้เอง รถแท๊กซี่คันนี้

หญิงสาวสองคนในชุดกระโปรงสั้น มันเพราะใคร ๆ สั้น สั้น สั้น และสั้นเข้าไปขึ้นไปเหมือนกันหมดทั้งเมือง จึงกลายเป็นของไม่แปลก หากอีก ๗ วันข้างหน้าคนจะนุ่งผ้าเตี่ยวออกมาเดินถนน หากจะทำกันให้มาก ๆ ให้เหมือน ๆ กันไปเสีย ตำรวจก็คงไม่คิดว่าเป็นอนาจารและยิ่งเป็นยามค่ำคืนอย่างนี้ด้วยแล้ว ความมืดมีส่วนที่จะลดความละอายในใจคนลงได้ ก็เลยไม่มีอะไรเกิดขึ้นทั้งสองคนมีกระเป๋าถือสำหรับสุภาพสตรี จากซอยกล้วยน้ำไท จุดหมายปลายทางพระประแดง ดินแดนแห่งซอยแห่งตรอก และโรงงานอุตสาหกรรมของคนไทยชั้นสอง

ในซอยนั้นลึกเข้าไปในสวน ต้นมะพร้าวสูง ๆ ขึ้นอยู่ทั่วไป ผิวถนนเป็นดินลูกรังที่ตัดใหม่ บ้านเรือนยังไม่มีกี่หลัง ขณะที่รถคลานเคลื่อนไปอย่างช้า ๆ ด้านซ้ายมีต้นมะพร้าว ๒—๓ ต้น ไม่มีบ้านมีเรือนเลย เขาจึงสะดุ้งไม่คิดว่าหล่อนจะบอก

"หยุด....ฉันจะลงตรงนี้แหละ"

การสนองความต้องการของผู้โดยสารเท่าไร ก็เป็นความเจริญเท่านั้น ฉะนั้นรถของเขาจึงหยุดตรงที่หล่อนบัญชา คนหนึ่งก้าวออกมาเดินอ้อมหน้ารถมายืนอยู่ข้าง ๆเขา ส่วนอีกคนหนึ่งไม่แสดงทีท่าว่าจะลง กลับชะโงกหน้าเข้ามาใกล้ จนพวงผมอันฟุ้งด้วยน้ำหอมเคลียแก้มของเขา มือข้างขาวของหล่อนข้ามจากพนักเข้ามาโอบกาย เขาแปลกใจคิดว่าเป็น

โชคอยู่ไม่กี่วินาทีหูได้ยินเสียงโลหะกระทบดังกริ๊ก และรู้สึกมีอะไรแข็ง ๆ หนัก ๆ จิ้มลงที่สีข้าง พร้อมกับพูดด้วยเสียงกระซิบ

"อยู่นิ่ง ๆ ถ้าไม่อยากเจ็บตัว........"

เขาตกใจ........ มากกว่าตั้งใจจะขัดขืน เขาทำอะไรบ้างก็จำไม่ได้

"อย่าโง่ไปหน่อยเลย" คนที่ออกไปยืนข้างนอกกระซิบบอกด้วยเสียงปนหัวเราะ พลางชี้ให้เขาดูที่ต้นมะพร้าวข้างทาง เมื่อเขามองตาม เห็นไฟจากบุหรี่แดงวาบ ๆ สองสามจุด จึงแน่ใจว่าไม่มีอะไรจะฉลาดมากไปกว่าตามใจหล่อน และหล่อนก็ทำตามใจจริง ๆ ควักล้วงไปทุกซอกทุกหลืบในร่างกาย หล่อนทำราวกับเป็นมารดาของเขาก็ไม่ปาน

วันนั้นเขาหมดไป ๗๓ บาท บัตรประชาชนกับใบขับขี่ ซึ่งติดอยู่ในกระเป๋าหล่อนคืนให้ เมื่อเขาบอกถึงความเดือดร้อนถ้าขาดมันก็นับว่าหล่อนยังดีอยู่หรอก....

เติมรู้สึกดีว่า อาชีพแท็กซี่นอกจากเสี่ยงกับภัยบนท้องถนนแล้ว ก็มีภัยจากความพาลของมนุษย์อีกร้อยเล่ห์พันเหลี่ยม และต้องเหน็ด-เหนื่อยตรากตรำเพียงใดก็ยังสบายใจ ว่าไปแล้วก็ใช่ว่าแท็กซี่จะเป็นชนวนให้พบแต่ความชั่วร้ายของคนเท่านั้น บางสิ่งบางอย่างก็เป็นเสน่ห์ที่ผูกใจให้เขารักที่จะขับรถแท็กซี่ก็มีอยู่ มันอาจจะเป็นเพราะส่วนดี แห่งพื้นนิสัยสันดานของเขาเองก็ได้ ที่ทำให้เขาพบกับคนดี ซึ่งเป็นเสมือนดวงไฟเจิดจ้าส่องให้เขามองเห็นความหวังอยู่เรื่อย ทำให้ไม่อิดหนาระอาใจหรือท้อแท้ สิ่งที่เป็นเสมือนเข็มวัดเปอร์เซ็นต์แห่งความชื่นใจดังกล่าวก็คือ มีคนชอบใช้รถเขา แม้มันจะเก่าล้าสมัยก็ไม่มีคนรังเกียจ คนที่เคยนั่งรถเขามาแล้วส่วนมากจะคิดถึงเขาอีก มีอยู่หลายรายที่มาจองเป็นเจ้า

ประจำเขาเลือกไว้สามรายเท่านั้น ที่จัดหลีกเวลาได้ถูกสัดส่วนและเห็นอกเห็นใจเขาจริง ๆ คือทนายความคนหนึ่ง พระนักเทศน์รูปหนึ่ง และสุภาพสตรีคนหนึ่ง ดูเหมือนว่าจะเป็นโสเภณีชั้นสูง ทั้งสามรายนี้มีอะไรให้เติมมากกว่าเงิน ความรู้สึกนึกคิดที่มีความหมาย ที่เงินไม่มีวันจะซื้อได้

ทนายความ บอกให้เติมรู้สำนึกว่า คนในสังคมจะต้องสัมพันธ์กัน ดุจพั่นเฟื่องเครื่องจักร์กลซึ่งคนในสังคมนี่แหละช่วยกันกำหนดขึ้นและก็ช่วยกันยอมรับแต่มิได้หมายความว่าถูกต้อง ความผิดถูกเป็นเรื่องของศีลธรรม เรื่องบางอย่างเหมาะสมถูกต้องตามศีลธรรมแต่กฎหมายกลับมองข้ามไป บางเรื่องถูกต้องตามกฎหมายแต่โหดร้าย.... ไร้ศีลสัตย์....

พระนักเทศน์ อบอาบอารมณ์เขาให้ชุ่ม อยู่แต่การให้อภัยไม่จองเวร เอาความดีลบล้างความชั่วทำตัวให้เป็นประโยชน์อยู่ทุกเวลา สัตรูอะไรจะมาน่ากลัวเท่ากับความชั่วเป็นไม่มี ความปลอดภัยสำหรับชีวิตก็คือรู้จักหยุด รู้จักเว้น ยับยั้งหักห้ามตัวเองได้.......

ส่วนโสเภณี สุภาพสตรีชั้นสูง มีวิธีปลุกหัวใจควายเปลี่ยวให้บางทีก็สวมเขาให้ด้วย หล่อนเป็นเสมือนแหล่งรวมพลัง แห่งความทะเยอทะยาน ตรงกันข้ามกับที่เขาได้จากพระนักเทศน์ราวฟ้ากับดิน ทั้งสามรายดูเหมือนจะขัดกัน แต่มันก็ปรองดองผ่อนผันกันได้ในดวงใจของเติม ชีวิตเติมจึงเป็นเสมือนแท๊กซี่ ที่เป็นส่วนหนึ่งแห่งตัวเขา ปลอดภัยอยู่ได้เพราะไม่ผืนกฎจราจร เมื่อวิ่งเร็วทันใจได้ ก็หยุดอย่างใจเย็น รถคันนี้จึงไม่เคยประสบอุบัติเหตุร้ายแรงตลอดมา เหมือนเขาไม่เคยอับจนเมื่อคราวเคยอับปาง........

เติม คิดอะไรต่ออะไรเพลินอยู่ครู่ใหญ่ เมื่อชายตาดูหล่อนตอนรถติดไฟแดง เพื่อให้แน่ใจและก็แน่ใจร้อยเปอร์เซ็นต์ ว่าหล่อน

นางพระยาคอระหงทรงงามผู้นี้คือหนึ่งในสองที่สร้างความประทับใจให้เขา ในคืนโน้นในซอยแถบพระประแดง และเพื่อให้แน่ใจยิ่งขึ้นเขาทำเป็นขับออกนอกเส้นทาง แทนที่จะไปราชประสงค์กลับเถลไถลไปสายอื่นจนกระทั่งเฉียดมาทางลุมพินีและเข้าไปในนั้นทำราวกับจะพาหล่อนไปซดน้ำผึ้งพระจันทร์ แต่หล่อนก็ไม่ได้แสดงปฏิกิริยาไหวตัว หรือประท้วงอย่างใด เติมออกจะประหลาดใจอยู่.......

ขณะที่รถผ่านเข้าไปในเขตสวนลุมพินี ออกจะว่างห่างจากยวดยานอยู่ และเบื้องหน้าจะไปสู่สถานีตำรวจเขาทำให้หล่อนสะดุ้งหน้าซีด

"นายจำเราได้หรือเปล่า ?" เติมถามขึ้น ราวกับคุยกับเพื่อนผู้ชาย

"เอ ขอโทษเถอะ ฉันนึกไม่ออก........" หล่อนพูดอย่างอ่อนหวาน

"เราพบกันกลางคืน มันมืด นายคงมองเราไม่ถนัดนัก แต่เราจำนายได้ไม่ผิด"

"ที่ไหน ?"

"ในซอยลึก แถบสวนพระประแดง นายพาเราไปจี้ จำได้หรือยัง ?"

"ไม่........ไม่ ฉันไม่เคย คุณเอาอะไรมาพูด" หล่อนละล่ำละลัก กระสับกระส่ายทำท่าจะเปิดประตูรถเผ่นลงไป เพราะรถตอนนั้นวิ่งช้า ๆ

"อย่าโง่ดีกว่า เฉย ๆ เถอะเราไม่ทำอะไรนายหรอกรับรองด้วยเกียรติของกรรมกร" เขาพูดด้วยเสียงร่าเริงมีความหมายตลก เพื่อให้หล่อนคลายความตกใจ

ไม่มีเสียละที่หล่อนจะเชื่อถือ ในหลักประกัน "เกียรติของกรรมกร" แต่หล่อนก็ไม่โดดโลดไปยังถนนหล่อนกลัวคอหักมากกว่า อาการเหลียวหน้าเหลียวหลังเล็ก ๆ ลั่ก ๆ เป็นกวางตื่นอยู่นั้น บอกให้รู้ว่ากำลังแสวงหาทาง

"นั่งเฉย ๆ ...... วางท่าให้สง่าไว้ดีกว่า นายรู้หรือเปล่าขณะนี้นายไม่สวยเลย ล่อกแล่กเหมือนลิง" เติมเหลือบมองแล้วหัวเราะตาม ทำให้หล่อนถอนใจ และสงบลงอย่างว่าง่าย หันมาค้นกระเป๋าถือของตัวเองหยิบแบ็งก์ร้อยขึ้นมาถึงสามใบ ยัดใส่หน้าตักเขา จนเขาสะดุ้งด้วยสัญชาตญาณของผู้ชาย หันมาดูหน้าหล่อน

"เอ้านี่!....เอาคืนไป พอไหม?" หล่อนถาม เติมหัวเราะอีก....

"มีเท่านี้น่ะหรือ ? ว่าแต่จำได้หรือเปล่า ว่าจี้เอาของเราไปเท่าไร ?"

"๗๐ กว่าบาท........" หล่อนว่า

"บอกแล้วไหมล่ะ ว่าจำไม่ผิด ว่าแต่นายคิดอย่างไรนะ ถึงหากินทางนี้ รูปร่างของนายก็พอจะเป็นกะหรี่ได้นี่นา ไม่ต้องเสี่ยงอัน-ตรายดีด้วย ?"

"อย่าดูถูกกันนะ !" หล่อนกล่าวด้วยเสียงขุ่นหน้าบึ้ง ทั้ง ๆ ที่ซีด

เติม แม้ชีวิตจะสัมผัสมากับความหยาบกระด้างแต่เขาก็ไม่ชอบที่จะแสดงความหยาบคายต่อใคร ๆ ที่เขาแสดงต่อหล่อนนี้ ก็มิใช่เนื้อแท้แห่งนิสัย เขาสร้างขึ้นด้วยการฝืนความรู้สึกตัวเอง เพราะเห็นว่า กับผู้หญิงที่หากินจี้ผู้ชายได้ สุภาพนักก็คงไม่ถึงใจ แต่เมื่อหล่อนพ้อด้วยเสียงที่แสดงว่าถูกทำร้าย ธาตุแท้แห่งสันดานก็ปรากฏ เขาไม่เคยคิดจะทนร้-

สึกว่าตัวเองเป็นผู้ร้าย ที่ทำผู้หญิงให้เจ็บปวด เกือบจะแพ้อยู่แล้วบังเอิญหล่อนเสนอเสียก่อน

"คุณอย่าบอกตำรวจนะ ! เถอะ จะเอาเท่าไรจะให้"

"เงินน่ะรึ ?" เขาเอ่ยดุ่ย ๆ ไปงั้นเอง

"ก็งินน่ะซิ....!...." หล่อนว่าพร้อมกับมองหน้าเขาด้วยแววตาหยัน ๆ "หรือจะเอาตัว ?" เติมไม่ตอบ, ไม่มอง และไม่ยิ้มอีก ดวงหน้าเขาราวกับตกอยู่ในความเคลิบเคลิ้ม........

"เปล่าหร็อก" เติมรีบปฏิเสธ "ผลคิดถึงพระต่างหาก"

"พระที่ไหน ?" หล่อนถามอย่างสนใจ

"หลวงตาผมเอง"

"คิดถึงท่านทำไม ? พระเจ้า"

"ท่านเคยเตือนผม"

"ว่าไง ?"

"ว่าอย่าหาความสุข บนความสกปรก สร้างทางนรกด้วยความสนุก......."

"มันไม่ง่ายเหมือนคุณคิดหร็อกนะ" หล่อนพูดค้อน ๆ

"เราอย่าคุยกันเรื่องนี้เลย ขอโทษนะที่ล่วงเกินไปบ้าง

๒

หล่อนยิ้ม ในแววแห่งความแย้มยิ้มนั้น บอกความสำนึกและอภัย เติมรู้สึกว่าหล่อนมีแววแห่งคนดีอยู่บ้างแน่ จึงซักถามอะไร ๆ จาก

หล่อน ซึ่งหล่อนก็ไม่ปกปิดอิดเอื้อน คล้ายกับว่าปัญหาข้อไต่ถามของเติมนั้นทำให้หล่อนรู้สึกสบายใจขึ้น เพราะหล่อนเล่าเรื่องความเป็นมาส่วนตัวให้ฟัง จะเท็จจริงอย่างไรก็ช่างเถอะ แต่เท่าที่ฟังเรื่องของหล่อนแล้ว ก็คิดว่าถึงหล่อนจะสร้างเรื่องขึ้นมา ก็ยังมองไม่เห็นสักนิดว่า จะช่วยให้เห็นว่าหล่อนยังเป็นผู้หญิงดี จะจริงจะเท็จมันก็เลวพอ ๆ กันจึงไม่อยากระแวงว่าหล่อนจะแต่งเรื่องขึ้นมาเล่าหลอกลวงเขา........

บ้านเดิมอยู่สุพรรณบุรี ตามจิ๊งเหลนกรุงมา มันปอกลอกจนหมดตัว เติมฟังเรื่องของหล่อนแล้วก็ขำเมื่อคิดถึงแหล่เทศน์ของหลวงตา "......บางคนเบื่องานทิ้งบ้านงัวควาย ห่อผ้าตามชาย ที่เป็นชาวกรุงคิดไปตั้งตัว มีผัวบางกอก เหม็นเบื่อบ้านนอก และไอ้หนุ่มลูกทุ่ง ปั้นยศปั้นอย่าง ดังนางนกยูง พอถึงเมืองกรุงฉันจะเป็นคุณนาย ถึงนคร-หลวง ไม่กี่เพลา ต้องนั่งกินน้ำตา เพราะพระเอกเขาหน่าย ทรัพย์สินสิ้นตัวไอ้ผัวใจร้าย ปอกลอกเอาไป เหลือแต่กระโปรง............" เรื่องของหล่อนตามที่เล่า มันเป็นอย่างแหล่หลวงตาจริง ๆ

"ที่ฉันจี้คุณ มันบังคับให้ฉันทำ มันวางแผนให้ ฉันไม่อยากทำหรอกแต่ทนดื้นทนมือมันไม่ไหวก็จำเป็น ขอโทษคุณด้วยนะ อย่าเป็นเวรเป็นภัยต่อกันเลย" หล่อนว่า

"อ้อ !" เติมครางเสียงยาว "นี่คงเป็นไปตามแผนอีกซิ เขาคอยอยู่ราชประสงค์หรือ ? พระเอกตีนโตของนายน่ะ ?"

"เปล่าหรอกน่า........" หล่อนเอ่ยด้วยเสียงเหมือนปลอบ "ฉันเลิกกันแล้ว แต่จะว่าเลิกกับมันก็ไม่ถูกนักที่จริงตำรวจมาลากตัวมันไปใส่ตราง มันก็เหมือนเลิกกันฉันดีใจจัง ถ้าไม่แบบนี้มันก็ตามรังควานฉันไม่ปล่อยฉันก็เหมือนขี้ข้าของมันเรื่อยไป ไม่รู้ว่าจะสิ้นสุดเมื่อไร"

"แล้วเดี๋ยวนี้ทำอะไรล่ะ ?" เดิมถาม

"ร่วมงานกับเพื่อน......."

"ค้าของเก่าหรือ ?" เดิมย้ำ

"เอ ! คุณนี่ชอบดูถูกคนจริง" หล่อนหันมาขู่ตาเขียว

"ปู่โธ่ ! นายก็คิดมากไป ผมหมายถึงของเก่าวัตถุโบราณน่ะ ! เห็นแถวราชประสงค์มีร้านค้าหลายแห่ง......ว่าแต่เจริญดีหรือ งานที่ว่านี่น่ะ ?"

"เมื่อมีซวยได้ ก็มีเฮงได้ น้ำยังมีขึ้นมีลงนี่น่ะ"

เดิมหัวเราะในคำเปรียบเปรยที่เข้าท่าของหล่อนบังเอิญถึงราชประสงค์ เดิมแอบรถเข้าริมฟุตบาทหยุดสนิท

"นายจะลงที่ไหนแน่ ?"

"ราชประสงค์" หล่อนบอก

"เอ้าก็นี่ราชประสงค์แล้วนี่"

"งั้นหรือ ?" หล่อนย้อนถามแสดงท่าสงสัย

"เอ๊ะนี่อะไร นายไม่รู้หรือนึกสนุกลูกไม้อะไรอีก จะจี้กันกลางกรุงมันจะกล้าเกินไปละ"

"โธ่ ฉันไม่รู้จริง ๆ นะ" หล่อนว่าด้วยท่าละห้อย "ฉันเพิ่งมากรุงเทพ ฯ ได้ไม่ถึงสองเดือน นี่ได้ข่าวว่าคนทางบ้านมาอยู่แถวนี้ ก็เลยมาเสาะหาดู อยากจะรู้ข่าวทางบ้านบ้าง ฉันอยากกลับบ้านเต็มที"

เดิมมองหน้าหล่อน เห็นทีท่าของหล่อน ก็หมดความระแวงว่าจะถูกเล่นตลกอีก หล่อนเพิ่งมากรุงเทพ ฯ ยังไม่รู้เหนือรู้ใต้ จะว่าแกล้งก็ไม่น่าเป็นไปได้ หล่อนจะแกล้งเอาแก้วอะไรอีก สิ่งที่ประกอบให้เชื่อว่าเป็นจริง ก็คือตอนที่เขานำรถออกนอกเส้นทางโค้งไปโค้งมา

หล่อนมิได้ออกความเห็นประท้วงเลย นั่นเพราะหล่อนไม่รู้จริง ๆ แต่หล่อนสามารถทำงานได้ผล จี้คนอย่างเขาซึ่งเป็นชาวกรุงโดยกำเนิด ทั้ง ๆ ที่มากรุงเทพ ฯ ยังไม่เต็มสองเดือนดี น่าอัศจรรย์หนอ ! ความจำเป็นของคนทำให้คนทำอะไร ๆ ได้สารพัด

จิ้งจก เขาว่ามันมีธรรมชาติ ที่เป็นคุณอยู่อย่างหนึ่งคือสามารถปรับผิวสีของตัวเอง ให้กลมกลืนกับผนังหรือฝาห้อง จะได้ไม่เป็นที่สะดุดตาสัตรู เพื่อความปลอดภัยของมัน คิดดูหล่อนก็สามารถไม่แพ้จิ้งจกเลย ในการปรับตัว สงสัยแต่ว่า หล่อนปรับตัวหรือปล่อยกันแน่แต่มันจะอะไรก็ช่างเถอะ มันก็ได้ผลเท่าที่เห็นอยู่นี้ หล่อนกล้าและแกร่งเผชิญกับความหยาบคายของผู้ชายอย่างเขากับหล่อนได้อย่างปรกติ หญิงสาวชาวชนบทผู้ห่างไกล เหมือนดอกไม้ป่าที่อ่อนไหว ตามวิสัยของชนบท บัดนี้แกร่งอย่างไม่น่าเชื่อ นี่แหละโลกและชีวิตมันครอบคนกลืนคนได้รวดเร็ว

หล่อนเปิดประตูรถ เท้าข้างหนึ่งหย่อนลงแตะยันพื้นถนน หันมายกมือไหว้เติม แทนที่จะกล่าวคำอำลาประกอบมือที่พนมไหว้ หล่อนกลับกระซิบเบา ๆ ว่า

"ปล่อยฉันไปเถอะคุณ" แสดงว่าหล่อนยังไม่วางใจ

เติมนึกอะไรขึ้นมาได้ เร็วเท่าความคิดเขาคว้ามือหล่อนไว้ไม่ยอมให้ขยับเขยื้อนตัวลงจากรถได้

"เดี๋ยว !" เขาว่า มือขวาหยิบธนบัตรใบละร้อย ๓ ใบ ที่หล่อนให้ชูให้หล่อนเห็น ดวงตาหล่อนเขม็งด้วยความสงสัย สีหน้าซีดก็ค่อยคลายลง

"วันนั้นนายเอาของเราไป ๗๓ บาท กับค่ารถเที่ยวนั้น ๑๕-บาท นายก็ยังไม่ได้เฉ่ง เที่ยวนี้นายไม่ได้ถามราคา ผมคิดนาย ๒๕ บาท รวมเป็นเท่าไหร่ ?"

"ก้อ........๑๑๓ บาท" หล่อนว่า

"เอ้า นายเอาคืนไป ๒ ใบ มีเศษสตางค์ของผม ๑๓ บาท ....เออ ยังงั้น ขอบใจมาก เราจะได้ไม่เป็นหนี้ต่อกัน เวรภัยต่อกันอย่ามีอีกเลย" เติมรับเงินทอนจากหล่อนเรียบร้อย ก็เงยหน้ามองหล่อน

"ไปเถอะ โชคดีนะ" เขาเสริมท้ายเตรียมจะเข้าเกียร์ แต่หล่อนกับยึดมือเขาไว้

"ก็ฉันให้คุณแล้วนี่นา เอ้าเอาไปเถอะ" หล่อนยัดเยียดเงินอีกสองร้อยกลับมาที่เขา

"ไม่........" เติมปฏิเสธ

"ทำไม........... มันสกปรกหรือ ?" หล่อนถามเหมือนตวาด

"จะว่ายังงั้นมันก็ไม่ผิด ผมไม่คิดจะได้ง่าย ๆ ไม่ยินดีในส่วนที่ผมรู้ว่า ผมไม่สิทธิ์ ผมพอใจฉะเพาะส่วนของผมเท่านั้น ไง ! มันโง่มากไหม ?"

"ใครทำให้คุณคิดอย่างนี้ได้นะ ถ้าจะหลวงตาอีกละซี่"

"ใช่แล้วนาย ใคร ๆ เขาก็ว่าผมโง่ ที่คิดและเชื่ออย่างนี้ เพราะใคร ๆ เขาไม่เชื่อกันแล้ว แต่นั่นแหละอย่าหาว่าบ้าน้ำลาย คิดว่าพูดสู่กันฟังดีกว่า สิ่งที่ได้มาโดยไม่ชอบธรรม ล่วงล้ำสิทธิคนอื่นเขา จะโดยเล่ห์กระเท่ห์ที่แสนฉลาดอย่างไรก็ตาม เราต้องกลายเป็น "ลูกหนี้" ไปทันที ซึ่งวันข้างหน้าหรือไม่ก็ชาติหน้า จะต้องชดใช้เขาจนได้ จะโดยการจัดการของพระพรหม หรือยมพะบาลอะไรก็สุดแต่จะคิดจะเชื่อกัน แต่มันก็ต้องเป็นจริง, เห็นจริงเมื่อวันเผชิญกับมัน หลีกไม่พ้นหรอก อย่างการพบของเราวันนี้ก็เถอะ เราควรจะขอบคุณสิ่งที่บันดาลให้เราเจอกัน และได้ชดใช้หนี้สินกันเสีย ถ้านายไม่เชื่อเรื่องเวรกรรม หรือ

การบันดาลของพระพรหมยมพะบาลอะไร ก็คิดเสียง่าย ๆ ว่าโลกนี้มันแคบและเล็กเกินไปที่หลบหนีความเลวที่ทำไว้พ้น เพื่อความสบายใจ ไม่ทำมันเสียเลยดีกว่า ความเลวน่ะ ! โลกมันกลมนะคุณ !"

แท๊กซี่สีฟ้าแก่ พุ่งออกจากริมฟุตปาท หายไปในทะเลแห่งยวดยาน คงทิ้งแต่หล่อนหญิงสาวชาวเดิมบางให้ยืนงงหลงทางอยู่ในป่ามนุษย์ จนกระทั่งบัดนี้ยังไม่มีใครทราบว่า หล่อนหลงอยู่ที่ไหน ?

แต่สำหรับเดิมแล้ว รุ่งขึ้นเขาไปหาหลวงตาแต่เช้า กับข้าวคาวหวานเต็มสำรับทีเดียว หลวงตาฉันพลางหัวเราะเอิ๊กอ๊าก ด้วยเรื่องที่เดิมคุย เมื่อหลังจากรับพรยถาสัพพีแล้ว เดิมก็เป็นเด็กวัด ขัดสมาธิจ้องเตรียมจะโจ้เศษอาหารของหลวงตา บังเอิญนึกอะไรได้ก็จึงร้องถาม

"หลวงตาครับ สะเดาะเคราะห์นี่ ทำบุญด้วยอะไรถึงจะดีครับ ?"

"เออ ! ข้าเคยคิดว่าซ่อมพระพุทธรูปชำรุดน่ะถึงกับลงมือจัดการมาครั้งหนึ่ง แต่ยังไม่ทันเสร็จ เคราะห์ก็ยิ่งซ้ำกรรมก็ยิ่งแทรก ข้าไม่ขอแนะนำเอ็งละเดิม เอาอย่างนี้ดีกว่า เขาว่านะ เขาว่าสร้างส้วม, ซ่อมส้วมหรือฐาน ที่ถ่ายของพระน่ะ, ดี เท่ากับถ่ายระบายเคราะห์โศกโรคภัยอยู่ตลอดเวลา"

"งั้นผม ขอถวายปัจจัย ๑๑๓ บาท นี้ไว้กับหลวงตา เอาไว้เป็นทุนซ่อมแซมส้วมที่นี่ หลวงตาอนุเคราะห์ผมด้วยนะครับ........"

ว่าแล้วเดิมก็เดิมวัตถุดิบ ที่จะกลายเป็นสิ่งที่จะต้องระบายในส้วมต่อไป.

๒๐ พ.ค. ๒๕๑๕

ในแดนสนธยา

โพธิ์ใหญ่ และไม้หว้า ยืนต้นอยู่เบื้องหลังกำแพงกั้นเขตพระวิหาร แผ่กิ่งก้านคลุมเงาลงเหนือสุสาน สิ่งก่อสร้างที่ก่อขึ้นด้วยแผ่นอิฐถือปูน ยาวประมาณวาเศษ กว้าง ๑ เมตร สูงเพียงสะเอว ตั้งห่างกันประมาณครึ่งเมตรเรียงเป็นลำดับ ได้ระเบียบราวกับอาคารสงเคราะห์หรือหมู่บ้านจัดสรรที่ทันสมัย มันคือ "ฮวงซุ้ย" มีอยู่หลายแถวด้วยกันเว้นเนื้อที่ไว้ท่ามกลาง, เป็นทางกว้าง, ลาดปูนซีเมนต์เรียบสะอาด อีกแบบหนึ่ง เป็นเสมือนแฟล็ต ก่อเป็นตึกแถว มีช่องคูหา ๔ ชั้น สองหลัง เรียกว่ากุฎัง ตั้งถัดไปจากหมู่ฮวงซุ้ย ขนาดติดกับกำแพงวิหารสูงทึมและทึบ ผู้มั่งมีทรัพย์ไม่สู้จะนิยมให้ญาติมิตร ๆ ของตนมาอยู่ เพราะถือว่า เหมาะสำหรับผีที่เคยหาเช้ากินค่ำ หาค่ำกินเช้า หรือไม่ก็หาเช้ากินหาค่ำกิน แต่เศรษฐีผู้ปลงตก ว่าโลกของผีไม่มีพรมแดน ก็ไม่ถือเป็นอารมณ์

คนที่คุ้นเคยเรียกอาณาจักรแห่งนี้เสียโก้ว่า "แดนสนธยา" แม้จะได้รับการดูแลรักษาจากเจ้าหน้าที่ ซึ่งเอาใจใส่ ประดับตกแต่งอยู่เสมอ ทำให้ราวกับสถานรื่นรมย์ความตายถูกอำพรางไว้เกือบมองไม่เห็นร่องรอย เสมือนแพศยาที่สังขารทรุดโทรม พ้นจากห้องเสริมสวยมาใหม่ ๆ แต่คนที่รู้ก็ไม่อยากเฉียดกราย ถ้าจำเป็นต้องผ่านก็เต็มไปด้วยการระวังหัวอกเต้นด้วยความตื่นขลาด อุปาทานทำให้มองเห็นบรรยากาศบริเวณนั้น เป็นสีเทาอยู่ตลอดเวลา มันจึงถูกเรียกว่า "แดนสนธยา" พรมแดนระหว่างความสว่างกับความมืด ชีวิตกับความตาย

ยามสนธยา ในแดนสนธยา สำหรับบางคนที่มีความผูกพันมากับชาวแดนสนธยาจนลืมไม่ลง กลับใช้เป็นเวลาวิสาสะกับผู้ที่รักของเขาซึ่งเป็นไปอย่างไม่ต้องกระดากกระเดื่อง จึงทำให้แดนสนธยาในยามสนธยาเป็นเสมือนโบสถ์อันศักดิ์สิทธิ์ ที่เขาหลั่งเทความรู้สึกที่แท้จริงออกมาอย่างเกลี้ยงหัวอก ถ้าเปรียบด้วยเวทีละครก็คงจะไม่มีตัวละครที่ไหนอีกแล้วในโลก ที่จะแสดงบทบาทได้อย่างสิ้นหัวใจ ไร้มายา เช่นที่นี่ แม้จะแสดงแต่ฝ่ายเดียว แต่บทบาทนั้นก็มีความหมายอันเชื่อมโยงย้อนกลับไปถึงอดีตให้ทราบได้แจ่มแจ้งว่า เขา ...ผู้นอนสงบอยู่ในแดนอัสดงแห่งชีพนี้ เคยได้แสดงบทที่ซาบซึ้งตรึงใจผู้อยู่หลัง มาด้วยอาการแตกต่างกันอย่างไร ๆ

"....โถ บุญทานก็ยังไม่ทันได้ทำ จากไปเร็วเหลือเกิน....พี่ขา! ได้รับส่วนกุศลบุญที่น้องทำอุทิศไปให้บ้างไหม ?" สตรีสาว ที่เศร้าแต่สวย ในชุดดำ เป็นเครื่องหมายของคนครองทุกข์ ความหมายในถ้อยคำสะท้อนเหตุการณ์ให้เห็นว่า เขาผู้ตาย เป็นคนเคยทำแต่ความดีที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น อย่างน้อยก็ภรรยาของเขา แต่ยังมิเคยได้ทำเพื่อตัวเองเลย ทั้งนี้ก็เพราะคิดว่ายังหนุ่มอยู่ก้มหน้าทำแต่งานเพื่อชีวิต จึงไม่ทันได้ทำงานเพื่อความตาย เขาจึงตายทั้ง ๆ ที่ไม่ทันได้เตรียมตัว หล่อนคิดแล้วเศร้าสงสารนัก สองมือเกาะฮวงซุ้ยลูบไล้ไปมา บางขณะก็ทำราวกับกำลังโอบกอด "น้องจะครองตัวอยู่อย่างนี้ น้องจะรอ....เปล่า มิได้รอให้พี่กลับมาเกิดเป็นของน้องอีกดอก แต่รอวาระที่ตายตามไปเป็นของพี่...." ผีได้ยินก็คงจะชื่นใจ...

"ลูกหมูของแม่ โธ่เอ๋ย มาตายจากทั้ง ๆ น่ารัก น่าชัง ฮือ ฮือ! มาหาแม่อีกหนา มาเป็นลูกแม่อีก ลูกหมู....โอ้!" คุณแม่ร่างท้วมสมบูรณ์ ผิวพรรณอมเลือดอมฝาด พร้อมเสมอที่จะเป็นแม่ หรือลูกหมู

ของหล่อนจะจูงมือเพื่อนมาร่วมท้องอีกสักห้าหกคนก็ยังไหว จากคำพิลาปร่ำไห้ทุกยามเย็น ราวกับว่าที่ฝังอยู่ภายใต้ห้องทึบเล็ก ๆ นั้นไม่ใช่ซากศพ แต่ทว่าหัวใจของหล่อนหญิงคนใช้นั่งอยู่ห่าง ๆ วันแรก ๆ อดไม่ไหวต้องร่วมร้องไห้ด้วย แต่เมื่อชินเข้า ก็ปล่อยให้คุณนายคร่ำครวญไปคนเดียว และยิ่งนานวันก็ชักเบื่อและรำคาญ คิดจะหลีกเลี่ยง ขี้เกียจฟังคำรำพันที่ซ้ำซาก แต่ก็ต้องฝืนใจมาเพราะคุณนายกลัวผี

"แม่หนาวไหม ? หรือหิว ? ถ้าอยากกินอะไรหรือใช้อะไรก็บอกนะแม่ เข้าฝันบอกก็ได้ ลูกจะทำบุญกรวดน้ำไปให้..." เขาเป็นชายที่ยังหนุ่ม ร่างกายแข็งแรงแต่งตัวด้วยเครื่องแบบของสำนักงานที่มั่นคง มาทุกวันและก่อนรายอื่น ๆ ปักธูปเทียนวางช่อดอกไม้แล้วก็กราบ จากนั้นก็เฝ้าปัดกวาดบริเวณนั้นให้สะอาดอยู่เสมอ ต่อมาไม่นานก็สร้างศาลาที่สวยงาม ครอบฮวงซุ้ยแม่ เขียนคำกลอนอันไพเราะแสดงความรักและพระคุณ ด้วยลายมือวิจิตรบรรจงแล้วก็นั่งมองแม่อยู่ใกล้ ๆ ด้วยความเอาใจใส่ทำให้มีอะไรใหม่ตาอยู่เสมอ ในที่สุดก็สร้างม้าไม้ล้อมโคนโพธิ์เหมือนม้านั่งตามสวนสาธารณะ การใส่ใจของเขาเป็นไปอย่างเกินขีดพอดีจนทำให้ใคร ๆ วิจารณ์ว่าเขาวิกลจริต คนที่บ้าเพราะกตัญญู คงจะทำให้โลกเรียบร้อยกว่าคนดีที่เนรคุณแน่....?

"เฮ้ย ไอ้เกลอ บ๊ะ! นอนขี้เซาจริง ตั้งแต่ลื้อตายไป อั๊วเหงาต้องกิน ต้องเที่ยวคนเดียว หาเพื่อนอื่นมาแทนลื้อไม่ได้อีกแล้ว อั๊วไม่ลืมลื้อหรอก แต่ไอ้สิ่งที่ลื้อกับอั๊วชอบ พระท่านก็ไม่ยอมรับฉลองศรัทธาว่ะแล้วอั๊วจะกรวดน้ำส่งไปให้ลื้อได้อย่างไร อย่าหาว่าใจดำเลยวะ...." คนนี้ มาถามเจ้าหน้าที่ถึงศพเพื่อน เมื่อรู้ว่าอยู่แฟลต เขาก็งอกแง่กไปยืนเกาะกุดังปลุกเพื่อนคุยด้วยเสียงอ้อแอ้ ใครผ่านไปทักเข้าเขาก็จะหันมา

แล้วประกาศเกียรติประวัติของผู้ตายให้รับรู้ "ไอ้หมอนี่มันแน่ เหล้ากับผู้หญิง มันไม่เคยยอมอด ๆ อยาก ๆ กับใคร...." ฯลฯ

นี่คือตัวอย่างในแดนสนธยา เพียงสี่ในพันเรื่องต้นโพธิใหญ่คงดูดซับรับบันทึกไว้ได้สมบูรณ์ เพราะรู้เห็นมาชั่วอายุของแดนสนธยาหรือสุสาน

ฯลฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ยังมีอยู่อีก (อุบาย) ทำใจให้เหมือนกะว่าเห็นสรีระ (ซากศพ) ที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้าตายแล้ววันหนึ่งบ้าง สองหรือสามวันบ้าง กำลังพองอืดด้วยความเน่า มีกลิ่นอันเหม็น สีเขียวคล้ำน่าเกลียดแล้วเธอพึงน้อมมาสู่ร่างกายนี้แลว่า แม้กายอันนี้เล่าก็มีอย่างนี้เป็นธรรมดา คงเป็นอย่างนี้ ไม่ล่วงความเป็นอย่างนี้ไปได้ ยังมีอีก สรีระอันถูกฝูงกาฝูงแร้ง ฝูงนกตะกรุม ยื้อจิกกินบ้าง สุนัขและสัตว์เล็ก ๆ กัดและตอมกินอยู่บ้าง แล้วเธอพึงน้อมมาสู่ร่างกายนี้แลว่า....ฯลฯ

ภิกษุหนุ่ม จรดสายตาไต่ไปตามแนวบรรทัด ของคัมภีร์สติปัฏฐานสูตร ตอนที่ว่าด้วย นวสิวถิกา ป่าช้า ๙ ข้อ กระดูกที่ยังมีเนื้อและเลือด เส้นเอ็นรัดรึง, กระดูกที่เปื้อนด้วยเลือด เหลือแต่เส้นเอ็น, กระดูกที่เป็นท่อน ๆ ไร้เส้นเอ็น, กระดูกที่กระจายออกจากกัน, กระดูกที่เป็นสีขาวเหมือนสังข์, เรี่ยรายอยู่นานเกินปีหนึ่ง, ผุละเอียดเปลี่ยนสภาพ, เมื่อจบตอน ก็ย้อนกลับไปจับแต่ต้นมาใหม่ สำรวมใจให้เป็นสมาธิ เพ่งเฉพาะใจความ แล้วก็น้อมเข้าสู่ร่างกายตนตามอุบายที่ตรัสบอก คิดสำคัญราวกับว่ากำลังเฝ้าพระพุทธเจ้าอยู่เฉพาะพระพักตร์ มิได้กำหนดว่าอ่านทบทวนมาแล้วกี่เที่ยว รู้สึกว่าตาเริ่มพร่า และผัดไม่ยอมเคลื่อนเหมือน

อาการพูดของคนติดอ่าง จึงพับหนังสือกรรมฐานวางบนตักพักสายตาด้วยการหลับนิ่ง แต่ใจยังไม่ยอมละจากความหมาย พยายามขยายมโนภาพให้เป็นราวกะว่าสรีระซากศพในลักษณะภาวะต่าง ๆ กำลังปรากฏอยู่ตรงหน้าน้อมเข้ามาแม้เราก็คงเหมือนอย่างนี้สักวันหนึ่ง หรือกำลังเป็นอย่างนี้อยู่แล้ว ในความคิด เห็นอีกร่างหนึ่ง จากร่างของตนเองลงไปนอนกลิ้งขึ้นอืด เฟะอยู่ด้วยน้ำเลือดน้ำเหลือง ในที่สุดก็เหลือแต่โครงกระดูกแล้วก็ร่วงทะลายลงไปกระจายอยู่ยังที่ต่าง ๆ พิจารณากาย เห็นกายในกายอันเป็นภายในมโนภาพยังขยายต่อไป พยายามจะเห็นกายในกาย อันเป็นภายนอกให้ชัด กายภายนอก กายไหน ? จิตพุ่งไปสู่กาย กายหนึ่งกายนั้นเป็นกายที่จิตสมัครจะนึกถึงอยู่แล้ว เป็นกายที่อาถรรพณ์ มีอำนาจหน่วงจิตเสมือนยางเหนียวเข้าชะโลมไว้ ไม่ยอมให้จิตพราก เป็นกายที่สดชื่นเปล่งปลั่งสมบูรณ์ เมื่อจิตจับเกาะเข้าที่กายนั้น สติดับไป ลืมคิดที่จะแยกให้เป็นเช่นกับสรีระในพระกรรมฐาน เหลืออยู่แต่ความคิดที่น้อมเข้ามาน้อมเข้ามา ไม่มีเลือด ไม่มีน้ำเหลือง ไม่มีความเน่า ไม่มีกระดูก มีแต่ผิวพรรณเนื้อหนังอันสมบูรณ์สดใส มีชีวิตและชีวา

ลืมตาขึ้น ภาพในความนึกหายไป ภิกษุหนุ่มรู้สึกอายตัวเองระบายลมหายใจอย่างแรง ราวกะจะผ่อนความกดดันของอารมณ์ออกจากอก จิตกวัดแกว่งเป็นไปตรงกับความหมายพระพุทธพจน์ เหมือนปลาที่ถูกจับโยนขึ้นบนบก ดิ้นรนจะลงสู่ห้วงน้ำ........ก้มลงมองหนังสือในมือเหมือนคนไข้ที่มองโอสถที่เสื่อมสรรพคุณ "อินทรีย์เราอ่อนไปเสียแล้วกำจัดฌนะสัญญาไม่ได้ ถ้าได้ของจริงเป็นเครื่องกำกับจิต คงมีทาง" ภิกษุคิด

เสียงนาฬิกาตีเกินสิบครั้ง กรุงเทพ ฯ ยังไม่หลับศัพท์สำเนียงยังแว่วมาในอากาศ ความเจริญทำให้คนนอนดึก แต่ที่ภิกษุเพ่งใจ

ไปสู่นั้น คือแดนสนธยาปกติแม้กลางวันก็ทำให้คนง่วงอยู่แล้ว คงจะไม่มีวิสภาคารมณ์อันเป็นปฏิปักษ์ต่อความสงบ เดินลงจากกุฏิสาวเท้าไปตามแผ่นซีเมนต์ ผ่านกุฏิเพื่อนร่วมธรรมไปตามลำดับ ส่วนมากดับไฟแล้วจึงเงียบ ได้ยินแต่เสียงสัตว์เล็ก ๆ กรีดร้องมาจากพงหญ้าสองข้างทาง สุดถนนเลี้ยวขวา ข้ามสะพานหินเข้าสู่ซุ้มประตู สุนัขขวัญอ่อนตัวหนึ่งเผ่นพรวดออกจากเงามืด เห่าสุดเสียงวิ่งไปทางองค์มหาเจดีย์ สวนกับนักเที่ยวสำราญยามค่ำคืน ซึ่งยกมือไหว้อย่างซวน ๆ พร้อมกับพูดทวงจะเอาบุญด้วยเสียงที่อ้อแอ้ ภิกษุยิ้มให้ วิสาสะพอเป็นกิริยา จนกระทั่งมายืนอยู่ระหว่างศาลาบำเพ็ญกุศล กับเมรุอันเป็นที่เผาสรีระ ทั้งสองแห่งแม้จะเป็นที่ประดิษฐานความตายมาอย่างนับจำนวนไม่ได้ แต่ก็ปิดเงียบเจ้าหน้าที่พากันหลับหมดแล้ว ภิกษุยืนเพ่งกระแสใจ ด้วยอดีตสัญญาแต่ก็ไม่ได้ภาพที่มีอำนาจพอจะข่มกามฉันทนิวรณ์ได้ เพราะภาพในอดีตสัญญานั้น ล้วนแต่ยังจิตให้กำเริบ หีบศพสีทองลายวิจิตร ต้องแสงไฟสุกอร่ามประดับด้วยระเบียบดอกไม้ อย่างที่แม้มหาเศรษฐีก็ไม่กล้าจะลงทุนสร้างบ้านอยู่ได้วิเศษถึงปานนั้น เบื้องหลังมีม่านกั้นเป็นฉากขลิบสีทองและภู่ห้อยระบายอย่างมีศิลป์ รวมกับเวทีของมหาอุปรากร เจ้าทุกข์และแขกเหรื่อผู้มาร่วมวิปโยคผิวกายถูกขับด้วยสีอาภรณ์ เปล่งปลั่งอย่างน่าแตะต้องมองไม่พบร่องรอยของความทุกข์สักนิด

ไร้ผล ที่จะยืนเก็บเศษสำนึกจากสัญญาเก่า จึงจากที่นั้น กลับมาทางเดิม แล้วก็เลี้ยวผ่านประตูเหล็ก เข้าสู่ระหว่างวิหารกับโบสถ์ใหญ่ เงามืดคลุมพื้นอันปูเรียงไว้ด้วยแผ่นศิลาเมืองจีน อาศัยความเคยชิน ทำให้เดินได้สะดวก แต่ความเงียบในความมืดก็มีอำนาจไม่น้อย เข้าครอบคลุมจิตใจ ทำให้เกิดความระวังขึ้นมาเอง มีเสียงลมปะทะหลังคาผสมกับเสียงสะท้อนของเครื่องยนต์ครางกระหึ่มอยู่เบื้องสูง เบื้องหน้าเห็นกำแพง

ราง ๆ ในความสลัวลึกเลยเข้าไปนั่นแหละ คือจุดหมายปลายทางที่วิเวกและครึ้มอยู่ด้วยเงาโพธิ์ ธรรมชาติของความไม่รู้ ทำให้เพิ่มความระมัดระวังไปทุกฝีก้าว จนกระทั่งมายืนอยู่ระหว่างฮวงซุ้ย มองหลังคาอันต่ำเตี้ยที่เรียงรายสงบเงียบอยู่รอบข้าง ไม่อาจเคลื่อนต่อไปได้ เพราะจมูกได้สัมผัสกลิ่นประหลาด

กลิ่นนั้นไม่ใช่กลิ่นอันสาปสางของซากศพ เป็นกลิ่นที่ไม่น่าจะมีอยู่ในที่เช่นนี้ คือ กลิ่นน้ำอบฝรั่ง ระรื่นรวยรินมากับอากาศ อยากจะชื่นแต่ก็เป็นไปไม่ได้ ความอัศจรรย์จิต ทำให้คิดคาดคะเนไปต่าง ๆ ยังคงยืนนิ่งราวกับถูกกลิ่นสาปให้กลายเป็นตุ๊กตาหิน รอบข้างมีแต่ความหลับ เงียบงัน กลิ่นนั้นโชยมาเป็นพัก ๆ ตามแรงลมใบโพธิ์ส่งเสียงซู่ซ่า นกกลางคืนบินถาบถาศีรษะไปอย่างกล้าหาญ ขวัญติดปีกของมันไป หัวอกเต้นแรงราวกะวิ่งมาแล้วไกล พลันประสาทหูได้ยินเสียง กลั้วกับเสียงพลิกกระทบของใบโพธิ์ ฟั่งคล้ายเสียงหัวเราะเบา ๆ ของผู้หญิงดังมาจากเงามืด และเสียงสั่นของม้าไม้ ภิกษุหนุ่มขนลุกซู่ ผงะถอย ผมบนศีรษะตั้งชัน ตัวเบาหวิว ผี ความคิดบอกอย่างนั้น เสียงหัวเราะดังมาอีกมีกระแสเหมือนจั๊กจี้ และครางแหลม คราวนี้มีเสียงทุ้มพึมพำแทรกปนด้วย

แต่ความฟุ้งซ่านของอารมณ์ขลาด ทำให้ระบบประสาทสับสนจนจับความไม่ได้ อยากจะถอยหลังวิ่งไปเสียให้พ้น แต่อาศัยสติเหนี่ยวรั้งไว้ กดฝ่าเท้ากับพื้นอย่างตั้งใจ สองมือกำแน่นจนเกร็งเพราะข่มจิต คิดไปถึงพระพุทธพจน์ ที่เคยอ่านมาจากพระสูตรสูตรหนึ่งว่าความขลาดเป็นธรรมชาติของความโง่ เป็นโมหะ ทรงสอนให้ภิกษุสาวกกำจัดด้วยการข่มจิต ยึดมั่นอยู่กับเหตุผล หาความจริงจากทุกสิ่งที่ยังไม่มีความเข้าใจเอาละ เป็นโอกาสแล้ว ที่จะได้ปฏิบัติธรรมะ เพื่อพิสูจน์กฎจากพระสูตรบทนี้

ขนกายและผมบนศีรษะสงบ พร้อมกับหัวอกค่อยเบาลง ถ้าเป็นผีก็ดี จะได้รู้เสียทีว่าผีเป็นอย่างไร เสียงหัวเราะดังมาอีก คราวนี้ประสาทหายอื้อแล้ว กลิ่นน้ำอบฝรั่ง ก็ยังกรุ่นอยู่ตามเดิม พอเสียงหัวเราะกระซิกเงียบหายไปชั่วประเดี๋ยว ก็ได้ยินถนัด

"ไม่เอาน่า พอทีเถอะ อื้อ ..." ฟังชัดว่าเป็นเสียงผู้หญิง

"ไม่รักพี่หรือ ?" คราวนี้เสียงผู้ชาย

"เท่านี้ยังไม่พออีกหรือ ?" เสียงตอบ

"พอ ความรักเขาพอกันแค่นี้น่ะหรือ ?"

"ไม่เอาน่าอายผี"

"ทำโง่ไปได้ มันตายโห ..ตายห่....ไปแล้วละ มันไม่เสือกสอดรู้สอดเห็นเหมือนคนหรอก"

"อื้อบอกว่าอย่าน่า...."

เสียงดิ้นรนทำให้ม้าไม้โคนโพธิ์ลั่นเอี๊ยดอ๊าด พร้อมกับเสียงหัวเราะและหอบหายใจ ภิกษุหนุ่ม กำจัดความขลาดหรือโมหะได้แล้วแหงนมองร่มโพธิ์ พร้อมกับสำนึกถึงความสำคัญของต้นโพธิ์ ต้นไม้ที่เจ้าชายสิทธัตถะขจัดกิเลสตัณหาได้ จึงทำให้เป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ไม่ควรที่ใครจะมาทำให้มัวหมองด้วยความใคร่ เป็นหน้าที่ของสาวกที่จะปกปักรักษาไว้ เพื่อเทิดทูนเกียรติของความบริสุทธิ์ เดินเข้าไป พูดอย่างชัดถ้อยชัดคำว่า

"ผี เดี๋ยวนี้ไม่มีคนเกรงใจเสียแล้วหรือ ?"

ร่างสองร่าง อยู่ในลักษณะลืมตัว ผละจากกัน หญิงคงจะสาวรีบหลบไปนั่งอีกซีกหนึ่ง บังโคนโพธิ์ ฝ่ายชายตกตะลึง หันมาเผชิญกับภิกษุ มองเฉยอยู่ชั่วขณะแล้วก็พูดด้วยเสียงแสดงความไม่พอใจ

"ก็ผีไม่เห็นมีอะไรน่าเกรงนี่ท่าน ..."

"เก่งจริง เป็นคนที่มีขวัญดีอย่างน่ากลัว คุณน่ะ"

"ว่าแต่ท่านเถอะ มายุ่มย่ามทำไมที่นี่ หรืออยากดูจริงสิ เรื่องพรรค์ยังงี้ เป็นพระเป็นสงฆ์ อดอยาก หาดูยากนี่น่ะ" เขาประชด

"ที่นี่ เขาไม่ได้สร้างไว้เป็นเรือนหอ ฉันมาที่นี่ ก็เพราะที่นี่เป็นสวนดอกไม้ของเรา"

"อ้อ ไปได้น้ำใส ๆ" เขาคงประชดต่อไป "มาเก็บดอกไม้คงจะดอกไม้ที่เขานำมาบูชาศพนี่เอง ถ้าอย่างนั้น ท่านก็เป็นขโมยน่ะสิ"

"เปล่า ฉันไม่ได้มาเก็บดอกไม้อย่างที่คุณว่า แต่มาพิจารณาซากศพ เพื่อให้จิตแจ่มใสจากราคะกิเลสเหมือนดอกไม้ให้ความสดชื่นแก่ชาวบ้าน ท่านเปรียบซากศพไว้ว่าเป็นดอกไม้ของพระอรหันต์"

"เชอะ ! เป็นพระอรหันต์หรือท่านน่ะ ?"

"กำลังพยายามจะเป็นจ้ะ ! แต่ก็ไม่นึกว่าจะพบคุณทั้งสอง"

"เลยแอบดูเรา สนุกไหมล่ะ ?" เขาประชดประชันอย่างหมดความเกรงใจ ภิกษุหนุ่มนิ่ง ไม่ยอมตอบ คิดว่าเท่านี้พอแล้ว ที่จะป้องกันต้นโพธิมิให้เกิดความลามกเขาพูดต่อไปอีก "เสียแรงเปล่าท่าน ดูเอาสิ ! ป่าช้านี่น่ะ ? มีอะไรน่าใจผ่อบ้าง ซากศพที่ท่านว่าจะพิจารณาท่านควรจะมีขวาน หรืออีเต้อมาด้วย จะได้พ้นฮวงซุ้ยเข้าไปเก็บดอกไม้ได้ ป่าช้าทุกวันนี้ เขาไม่ได้สร้างไว้เป็นสวนดอกไม้ของพวกท่านหรอก รู้ไหม ? ไปเสียเถอะอยู่ให้น่าเกลียดเปล่า ๆ เราอาย"

"สาธุ ก็นับว่าดีอยู่หรอก ที่ยังมีกะใจอายพระเชิญตามสบาย...."

ภิกษุหนุ่ม หันหลังกลับ เดินลิ่วไปจากที่นั้น รู้สึกสังเวช

รันทดใจ ป่าช้ากรุงเทพ ฯ เป็นสถานอโคจรไปเสียแล้วหรือนี่ ? ยังจะเหลือแผ่นดินตรงไหนอยู่บ้างหนอในกรุงเทพ ฯ ที่จะว่างเว้นจากอารมณ์กดดันของมนุษย์สมัย "โฮโมนครองเมือง" ในเมื่อป่าช้าแท้ ๆ ก็มากลายเป็นแดนต้องห้ามสำหรับพระไปแล้วเช่นนี้

ถึงกุฏิ ภิกษุหนุ่ม สลัดจีวรโยนออกอย่างปราศจากเยื่อใย ล้มตัวลงนอนพร้อมกับถอนหายใจ ระบายความรันทดออกมาเป็นภาษาที่ชัดเจน

"เฮ้อ .. ป่าช้าเอ๋ย ! ถูกใช้เป็นเรือนหอไปแล้วหรือ ? ช่วยอะไรไม่ได้เลย"

หมายเหตุ เรื่องนี้ ผู้เขียนถูกกำชับว่า อย่าใช้ชื่อหลวงตาเข้าไปเป็นพระเอก เดี๋ยวผู้อ่านจะคิดว่าหลวงตาเที่ยวด้อมแอบมองอะไร ๆ ยามค่ำ ๆ มืด ๆ ขายหน้าเขา.

บุญหลง

เบียนหว่า เวียตนามใต้

กราบเท้าหลวงตาที่เคารพของลูก

หลวงตาคงจะได้รับทราบข่าวเรื่อง จงอางศึก แล้วผมปลอดภัย และพยายามปฏิบัติตัวทำใจ ตามที่หลวงตาได้สั่งสอนอย่างเคร่งครัด มั่นใจว่าคำสอนของหลวงตานี่แหละจะช่วยให้ผมพ้นบาป และคงจะได้กลับเมืองไทย มากราบเท้าและอยู่กับหลวงตา และผมจะบวชหัดเทศน์ซ้อนกับหลวงตา ผมไม่มีใครสำหรับจะอ่านจดหมายทางนี้นอกจากหลวงตาองค์เดียว และรู้ว่าหลวงตาไม่ชอบอ่านจดหมายยาว ๆ ทั้งผมก็อับจนโวหารถ้อยคำเสียด้วย เมื่อคิดถึงหลวงตา จึงเขียนถึงหลวงตาเพียงสั้น ๆ กราบเรียนให้รู้ว่าผมยังไม่ตาย แม่ก็คงยังอยู่กับผมตลอดเวลา หวังว่าหลวงตาคงไม่คิดมาเวียตนามนะครับ

จากลูก

ร.ท. บุญหลง ธรรมรักษา

หลวงตาพับจดหมายด้วยรอยยิ้ม ข่าววีระกรรมของจงอางศึกเป็นข่าวที่สั่นหัวใจของหลวงตามาก แม้จะบวชอยู่ในวัด ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการฆ่าฟันก็ตาม แต่ยังตัดกิเลสไม่ขาด ยังต้องมีเรื่องพัวพันกับชาวโลกประสาโลก หลวงตาจึงยุ่งเกี่ยวกับจงอางศึก คิดถึงเวียตนาม เหมือนคนที่ลูกชายของตนไปอยู่ที่โน่น "หลวงตาของลูก" หลวงตาพึมพำคำเริ่มของจดหมาย แล้วก็ยิ้ม คลี่จดหมายออกอ่านอีก "ผมอับจนโวหาร เมื่อเขียนถึงหลวงตา" ซะ! เจ้านี่มันเชื้อไม่ทิ้งแถว ลูกรักของหลวงตาเอ๋ย!

หลวงตาเป็นนักเทศน์ที่มีคนรู้จักกว้างขวาง ปากไม่มีเกสร และถูกเรียกหลวงตามาแต่หนุ่ม ๆ เมื่อบวชได้ ๓ พรรษา วันหนึ่งมีผู้หญิงกับเด็กอายุ ๓ ขวบคนหนึ่งมาหาบอกว่าจะเอาลูกมาถวาย หลวงตาตกใจแต่หัวเราะ ยังคิดว่าเขาพูดเล่น ต่อเมื่อเขาบอกอย่างจริงจัง หลวงตาก็บอกว่า

"เรื่องอะไรกันแม่คุณ ฉันวิเศษวิโสอะไรนักหนาจึงจะเอาลูกมาถวาย"

"ดิฉันเคยฟังท่านเทศน์ค่ะ จึงเอามาติดกัณฑ์เทศน์" หล่อนบอก

"นึกอย่างไรขึ้นมาล่ะสีกา ฉันไม่เคยเห็นใครเขาติดเครื่องกัณฑ์พิสดารอย่างนี้" หลวงตาพูดหัวเราะ

"ก็นึกตามที่ท่านเทศน์นั่นแหละ"

"ฉันเทศน์ว่าอย่างไร ที่ทำให้เกิดศรัทธาถึงกับถวายลูก"

"ให้มันเซ่ออยู่ในวัด ดีกว่าให้มันฉลาดอยู่ในซ่อง"

หลวงตาอึ้ง ! นั่งมองผู้หญิงคนนี้ ราวกับกำลังค้นหาตำหนิรูปหุ่น รู้สึกทันทีว่ามีคนมาสารภาพความแหลกเหลวของตัวเองให้ฟัง พร้อมกับมอบวัตถุพิสูจน์คำคมไว้ด้วยขณะที่คิด อะไรต่อ อะไรอย่าง สับสนแกมสังเวชอยู่นั้นผู้หญิงคนนั้นก็พูดกับลูกว่า

"อยู่กับหลวงพ่อท่านนะลูก !"

"เอ๊ะ ! อย่าสอนให้เด็กเรียกอย่างนั้น ฉันมันยังไม่แก่"

"จะให้เด็กเรียกท่านว่าอย่างไรล่ะคะ ?" หญิงคนนั้นถามอย่างหัวเราะรู้ว่าหลวงตายั่วเล่น

"ให้มันเรียกฉันว่าหลวงตา หลวงตาจำไว้นะ"

หล่อนทิ้งลูกไว้กับหลวงตา ทั้ง ๆ ที่หลวงตายังไม่ได้บอกรับ ในใจก็คิดว่าแบบนี้จะไปได้สักกี่น้ำ จะข้ามวันหรือเปล่าก็ไม่รู้ ไม่ช้าก็คงโร่กลับมารับลูกหรอก แต่คิดผิดหมด หล่อนไม่กลับมาเลย เด็กก็เลี้ยงง่ายแท้ ๆ ช่างพูด ช่างคุย เรียกหลวงตาแจ๋ว ๆ ตลอดเวลา จนใครพากันเรียกท่านซึ่งที่จริงชื่ออรุณ ว่าหลวงตาตามเด็กคนนี้ไปหมด แม้แต่ศิษย์และเพื่อนพระสงฆ์ หลวงตาก็เลยเป็นหลวงตามาจนบัดนี้ เมื่อวันเวลาผ่านไป แน่ใจว่าหล่อนคงไม่กลับมารับลูก หลวงตาก็ชุบเลี้ยงเด็กคนนี้เรื่อยมาโดยตั้งชื่อให้ว่า "บุญหลง" นามสกุลว่า "ธรรมรักษา" ซึ่งเป็นนามสกุลของหลวงตานั่นเอง เมื่ออายุครบเกณฑ์ก็จัดแจงให้เข้าโรงเรียน แม่ของบุญหลงเคยมาหาหลวงตาเหมือนกัน สองครั้ง ขณะที่บุญหลงไปโรงเรียน หลวงตาต่อว่าว่าจะให้ลูกพบหน่อยก็ไม่ได้ แต่หล่อนกลับตอบว่า "ดิฉันต้องการมาไม่ให้พบนี่คะ !" หลวงตาฟังแล้วก็เศร้าใจ

อีกหลายปีต่อมา มีคนมาตามหลวงตาไปรับศพผู้หญิงคนหนึ่งในซ่อง แล้วมาตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัด โดยเป็นเจ้าภาพเอง มีคนแปลกใจกันมาก ว่าศพนี้เกี่ยวดองข้องญาติกับหลวงตาอย่างไร เพราะใคร ๆ เขาก็รู้ว่า ผู้ตายเป็นคนไม่ดี โดยหนังสือพิมพ์ลงข่าวถึงเบื้องหลังที่เฟะแฟนด้วยคาวโลกีย์ แต่หลวงตาก็ไม่เคยอธิบายถึงการที่ต้องเข้าไปเป็นเจ้าภาพครั้งนี้ให้ใครฟัง จนมีเสียงซุบซิบกันว่า หลวงตามีแฟนเป็นช็อคการี บุญหลงถูกหลวงตาบังคับให้คอยนั่งจุดธูปให้แขกเหรื่อ ที่หลวงตาเชิญมาฟังพระสวดสังคหะ เผาแล้วก็เก็บอัฐิใส่โกษอย่างดี ให้บุญหลงประคองมาประดิษฐานไว้ที่กุฏิ นับแต่นั้นหลวงตาก็เพิ่มความรักความสงสารบุญหลงมากขึ้น เอาใจใส่อบรมสั่งสอน เยี่ยงพ่อที่ดีรู้สึกต่อลูกที่กำพร้าแม่ แต่หลวงตาก็ไม่เคยบอกแก่บุญหลง ถึงความเป็นมาของผู้หญิงคนนี้

เมื่อจบการศึกษา บุญหลงก็เป็นทหาร แยกไปอยู่กรมกองตามเรื่องของทหาร วันหยุดวันว่างก็มาค้างวัดกับหลวงตา วันหนึ่ง บุญหลงบอกกับหลวงตาว่าจะไปเวียดนาม หลวงตาตักเตือนให้สติอยู่นาน บุญหลงก็ไม่เปลี่ยนความตั้งใจ บอกกับหลวงตาอย่างที่หลวงตาคาดคิดไม่ถึงว่า "ฐานะอย่างผมนี้ ควรไปเวียดนาม เพราะผมเป็นคนไม่มีห่วง ถึงจะตายก็คงไม่มีใครพลอยทุกข์ไปด้วย มีอยู่แต่หลวงตาองค์เดียว แต่หลวงตาก็ปลงตกไม่ใช่หรือครับ ความเกิดความตายเป็นของธรรมดา ชะตาชีวิตมันสุดแต่เวรกรรม ตามที่หลวงตาเคยสอนผม ดูแต่ผมเกิดมาซี เป็นลูกของหญิงพรรค์อย่างนั้นแท้ ๆ บุญกรรมยังนำมาอยู่กับหลวงตา" หลวงตาตกใจเมื่อได้ยินคำนี้ จึงถามว่ารู้ได้อย่างไร บุญหลง จึงเล่าให้ท่านฟังว่าไปรู้ในสมุดบันทึกความจำของหลวงตา พบจดหมายสองสามฉบับ ของผู้หญิงชื่อช้อย มีข้อความอ้างอิงยืนยันถึงตัวเขา เขาแอบร้องไห้อยู่หลายวัน และรู้ทะปรุโปร่งไปหมด ว่าทำไมหลวงตาจึงพูดถึงแม่ของเขาโดยชักแม่น้ำทั้งห้าทุกครั้งที่เขาถาม ทำไมหลวงตาจึงขอให้เขาเอาใจใส่ศพผู้หญิงคนนั้น และเหตุใดหลวงตาจึงยอมให้คนอื่นกล่าวคำสบประมาทว่ามีแฟนช็อคการี เดี๋ยวนี้เขาปลงตกแล้ว

ปกติหลวงตาเป็นพระที่ร่าเริง หัวเราะเก่งและง่ายพลอยทำให้ศิษย์ทุกคนและบุญหลงเป็นคนอย่างนั้นไปด้วยท่านมีคติของท่านว่า เมื่อเราสนุก คนทั้งโลกก็ร่วมสนุกกับเรา ถ้าเราทุกข์ก็ต้องทุกข์คนเดียว เพราะใคร ๆ เขาไม่ยอมร่วมทุกข์ด้วย จะสนุกหรือเศร้า มันสำคัญที่เราจะทำใจอย่างไร สร้างนิสัยอย่างไร ยิ่งยากยิ่งจนก็ต้องพยายามหัวเราะ เพราะการหัวเราะเป็นวิธีเดียวที่จะได้รับความสุข โดยไม่มีสตางค์ หลวงตาทำได้จริง ๆ ท่านไม่เคยเหงาหงอยพยายามสร้างอารมณ์ขันเสมอกิจประจำของท่านนอกจากไปเทศน์ตามที่มีคนนิมนต์แล้วก็ชอบเขียนหนังสือ ทั้ง

ร้อยแก้วร้อยกรอง หนังสือของหลวงตา เต็มไปด้วยแง่คิด และคติที่ขบขัน ร้อยกรองบางเรื่องบางตอนที่เป็นแหล่เทศน์ ท่านเคยนำออกซ้อมเป็นแหล่บ้าง ขับเสภา เครื่องเล่นมหาพนบ้างมีตอนหนึ่ง เป็นกลอนนิราศท่านเขียนไว้เมื่อคราวท่านขึ้นเครื่องบินไปเทศน์ปักษ์ใต้ นำมาครวญเป็นเสภา จนบุญหลงและบรรดาศิษย์วัดจำได้ ความตรงที่ไปนั่งรออยู่ที่สถานีการบินว่า "เขาฉีกตั๋วผูกบัตรจัดเครื่องหมาย เข้าพักกายในห้องผู้โดยสาร รอเวลาออกบินสิ้นไปนาน แก้รำคาญด้วยดูซึ่งผู้คน ต่างมีกิจจิตประสงค์จะโดยสาร อากาศยานสังเกตตามเหตุผล ทั้งหญิงชายไปมาล้วนน่ายล แต่ละคนแต่งกายวิไลตา ล้วนส่อถึงฐานะให้ประจักษ์ หากต่ำศักดิ์ยากจนอนาถา หรือจะขึ้นเครื่องบินสิ้นเงินตรา เทวดาเดินดินบินด้วยเงิน โอ้เงินเอ๋ยเงินตราช่างน่าคิด เจ้ามีฤทธิ์หนักหนาน่าสรรเสริญ เป็นชาวดินแท้ ๆ แต่ว่าเงิน ช่วยให้เหินเหาะได้คล้ายเทวา อันเราเล่าหรือก็เดาะมาเหาะเหิน เป็นเศรษฐีมีเงินด้วยหรือหวา ลองถามตนจนจิตอนิจจานึกขึ้นมาว่าเป็นสงฆ์ก็โล่งใจ ถึงสินทรัพย์ธนสารจะเสื่อมสิ้น แต่มีธรรมมีศีลก็บินได้ ถ้าธรรมสิ้น ศีลอับทรัพย์ภายใน ใครเล่าเขาจะให้กำลังบิน ฯ" เรื่อยมาถึงความว่า "เมื่อปลุกปลอบตัวเองอย่าเคร่งขรึม แต่ยัง ซึมทรวงเศร้าโอ้เรานี่ ถึงบินได้ก็ยังเดี่ยวเปลี่ยวฤดีเพราะไม่มีใครมาส่งหรือหลงรอ เห็นเขาอื่น ดื่น ดาด ญาติ มิตร ล้อม ต่าง แห่ ห้อม ส่งกัน สุขสันต์ หนอ ผู้จากก็แจ่มใสทั้งใจคอ ส่วนผู้รอก็จะรับเมื่อกลับมา เขาจากไกลให้พรกันตอนจาก ส่วนเราพรากจากประยูรวงศา แต่ผู้เดียวในโลกจะโบกลาให้ชื่นหน้าเรานี้ไม่มีเลย อยากจะโบกมือสั่งหลังสักนิด ก็จนจิตอนิจจาเจ้าข้าเอ๋ย เห็นก็แต่เขาอื่นต่างชื่นเชย ไม่มีเลยสักคนสนใจกูฯ....เสียงแซงสอดเข้ามาจากนอกกุฏิ "หลวงตาซ้ำ" เป็นเสียงของศิษย์คนหนึ่ง "เออซีวะ ม่วยซ้ำยังมีนี่หว่า ฯ" หลวงตาร้องตอบศิษย์ แล้วก็พากันหัวเราะ

หลวงตาไม่ใช่พระเคร่งเปิดเผยและสนุกดังนี้ พระผู้ใหญ่ไม่ค่อยชอบ แต่ดูเหมือนเพราะความเปิดเผย ไม่เคร่งนี่แหละ ที่ทำให้หลวงตาห่มจีวรอยู่รอดมาได้ เพราะไม่มีใครเขาจะยึดถือกับคนขี้เล่น เลยทำให้หลวงตาเป็นพระที่ไม่มีสีกา แต่มาในระยะที่บุญหลงรอเวลาที่จะไปเวียดนาม บุญหลงสังเกตเห็นว่าหลวงตาดูซึม ๆ ไป เขารู้ดีว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น จึงพยายามหาเรื่องให้หลวงตาลืมเศร้า ยุให้ร้องแหล่บ้าง ซักถามในเรื่องที่หลวงตาชอบบ้าง เรื่องที่หลวงตาชอบนั้น คือเรื่องที่มีแง่มีนัยชวนขบคิด หลวงตาจะคุยได้นาน ๆ ทีเดียว ครั้งหนึ่งบุญหลงถามหลวงตาว่า

"หลวงตาครับ สมมติว่าทางราชการนิมนต์หลวงตาไปเทศน์ที่เวียดนาม หลวงตาจะเทศน์อย่างไร ?"

หลวงตามองหน้าบุญหลงด้วยดวงตาแจ่มใจ บุญหลงรู้ว่าท่านเริ่มสนใจ และใช้ความคิดแล้ว

"ก็เทศน์เรื่องฆ่าชีวะ" หลวงตาตอบหลังจากคิดอยู่นาน

"แล้วกัน ทำไมไปเทศน์อย่างนั้นล่ะ หลวงตา ?"

"แล้วเอ็งจะให้ข้าไปเทศน์ ห้ามไม่ให้เขาฆ่ากันมันจะสำเร็จหรือไอ้บุญหลง"

"งั้นหลวงตาก็ไปยุให้ทหารทำบาปน่ะซี"

"การฆ่าที่ไม่บาปก็มีนี่หว่า"

"ฆ่าอะไรครับไม่บาป ?"

"ก็ฆ่ากิเลสยังไงล่ะ"

"เวียดกง คอมมูนิสต์เป็นตัวกิเลสหรือครับ ?"

"มึงน่ะแหละตัวกิเลส"

"อ้าว ไหงเป็นยังงั้นล่ะ ?"

“เพราะกิเลสมันอยู่ในใจมึงน่ะซี ถ้าฆ่ามันให้ตายจากใจเอ็งเสียได้ จะทำให้เอ็งยิงพวกคอมมูนิสต์ไม่บาป”

“ผมไม่เข้าใจครับ ?”

“ความไม่เข้าใจจะทำให้เอ็งไปทำบาปที่เวียดนาม เอ็งเกิดมาเพียงชาตินี้ ก็เห็นว่ามีบาปโขอยู่แล้ว หน้าพ่อหน้าแม่ก็จำไม่ได้ ไม่เคยเห็น ต้องพลัดพรากจากมา มาอยู่วัดกะข้า จึงไม่น่าจะบาปอีกในชาตินี้”

“นี่หลวงตายังห้ามผมอีกหรือครับ ?”

“ข้าไม่ได้ห้ามเอ็งเจ้าบุญหลง แต่ข้ากำลังจะสอนเอ็ง ให้ยิงคนไม่บาป เอ็งฟังให้ดีนะ คนเราทำบาปนั้นเพราะกิเลสมันบงการให้ทำ หากเอากิเลสออกเสียแล้วทำอะไรก็ไม่เป็นบาป ฉะนั้นเจ้ากิเลสนี่แหละคือคู่อาฆาตของเรา เพราะมันคอยต้อนรับไปสู่ความทุกข์ การที่เอ็งไปเวียตนาม และต้องไปยิงเวียตกง คอมมูนิสต์ ก่อนจะยิง เอ็งจะต้องทำใจให้ดีเสียก่อน ทำใจให้ไม่มีความโกรธความเกลียด จะเล็งจะยิงแต่ละครั้งจงนึกว่ามันเป็นหน้าที่ คิดเท่านั้นแหละ คิดว่าเอ็งกำลังทำหน้าที่ อย่าปล่อยให้ความโกรธความเกลียดมันมาช่วยคิด แล้วเอ็งจะยิงปืนโดยไม่บาป”

“เอ ! หลวงตานี่พูดง่าย แต่ฟังยากจริง ผมจะทำได้ยังไง จะห้ามใจไม่ให้เกลียดให้โกรธได้ยังไง ?”

“เอ็งต้องฝึกหัดคิด ไม่ใช่ไปคิดต่อเมื่อจ่อปืนยิงกันมันคิดไม่ทันหรอกยังงั้นน่ะ ต้องเริ่มฝึกคิดเสียแต่ที่นี่ เริ่มแต่คิดเห็นอกเห็นใจเขาว่าเขากับเอ็งไม่เคยมีเวรกันมาก่อน นับแต่เกิดมาเอ็งกับเขายังไม่เคยรู้จักกัน ไม่เคยเห็นหน้ากันเลย อยู่คนละเมืองคนละประเทศ แต่หน้าที่ชักพาให้ต้องถือปืนไปยิงกัน และอย่าไปคิดว่าเขาเป็นคนชั่ว ต้องวางใจให้เป็นกลางไว้ คิดว่าหากเอ็งเป็นเขาเป็นฝ่ายโน้น เอ็งก็ต้องคิดอย่างเขา และ

ถือปืนเป็นฝ่ายโน้นดำเนินกลยุทธฝ่ายโน้น แต่นี่เอ็งเป็นเอ็ง เอ็งก็คิดอย่างเอ็ง และถือปืนของฝ่ายนี้ จะถือว่าฝ่ายไหนถูก ฝ่ายไหนผิด ฝ่ายไหนน่ารัก ฝ่ายไหนน่าเกลียดนั้นไม่ได้เพราะแต่ละฝ่ายก็คิดเห็นไปตามแบบของฝ่ายตน และถือว่าฝ่ายตนเป็นฝ่ายถูกฝ่ายเป็นธรรม แต่เมื่อเราเกิดมาอยู่ฝ่ายนี้ เราก็ต้องทำหน้าที่ให้ฝ่ายเรา พยายามรักษาความเป็นธรรมตามความคิดเห็นของฝ่ายเราเข้าไว้ คิดอย่างนี้ไว้เสมอ ๆ จะทำให้เอ็งไปยิงปืนที่เวียตนามด้วยความรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ได้ อย่าพยายามยิงฝ่ายโน้นด้วยความโกรธความเกลียดเป็นอันขาด"

"ก็เขาว่า ไอ้พวกนั้นมันน่าเกลียดนี่ครับ ไร้เมตตากรุณา กดคนลงเป็นสัตว์ ขาดสิทธิเสรีภาพ"

"นั่นมันฝ่ายโน้น เขาอาจจะฝึกสอนอบรมกันให้เป็นคนไร้เมตตากรุณาอย่างเอ็งว่า แต่เอ็งอยู่ฝ่ายนี้ เอ็งต้องเป็นคนของฝ่ายนี้ ต้องมีเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์อย่าไปยึดถือถ้อยคำที่พาให้เกลียดชังกัน มันไม่ใช่ทางธรรมที่พระพุทธเจ้าสอน ทุกคนเกิดมาก็ชอบดีด้วยกันทั้งนั้น ทำใจเป็นกลางเข้าไว้ดีกว่า"

"หลวงตาพูดอย่างนี้ ไม่มีหวังจะถูกนิมนต์ไปเทศน์เวียตนามหรอก อยู่เทศน์ให้ยายแก่ตาแก่ที่บ้านเราฟังเพลิน ๆ ไปก่อนเถิด"

"เออ ช่างกู แต่ถ้ากูเป็นทหารกูก็จะไป"

"แน่ะ ! ดูหลวงตาซี สอนผมอยู่หยก ๆ ว่าให้ฆ่าความโกรธ แต่ยังไม่ทันจะไปเวียตนามเลยเอาเสียเองแล้ว"

"ข้าไม่ได้โกรธ เจ้าบุญหลง ชะ ชะ! เจ้านี่!" ทั้งอาจารย์และศิษย์หัวเราะกันใหญ่ ฝ่ายหนึ่งหัวเราะเพราะขบขัน อีกฝ่ายหัวเราะปลอบใจ เพราะรู้สึกตัวว่าพลาดเชิง

"นี่แหละ! จงจำไว้ บุญหลงเอ๋ย! กิเลสมันโจมตีเวลาเผลอเสมอแหละ"

"ครับ ๆ" บุญหลงหัวเราะอีก "ฆ่ากิเลสความโกรธ ความเกลียดเสียได้ จะทำให้ฆ่าอีกฝ่ายหนึ่งไม่บาป"

"เออ จำไว้ วิธีฝึกใจ ก็คือทำใจให้เป็นกลางเข้าไว้เราเป็นเขาก็ต้องรู้สึกและทำอย่างเขา ต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของเขา แต่เราเป็นเรา เราก็ต้องรักษาธรรมของฝ่ายเรา รักษาไว้อย่างสุดความสามารถแม้ตัวจะตายก็ยอมรักษาไว้ให้ได้อย่างนี้ จะทำให้เรายิงปืนไม่บาป และไม่พลาด เพราะจะทำให้เอ็งยิงปืนด้วยใจที่เยือกเย็น เข้าใจไหมเจ้า-บุญหลง"

"เข้าใจครับ ผมจะฝึกใจไม่ให้โกรธ จะยิงด้วยเมตตากรุณา ข้อสำคัญมันกลัวน่ะซี"

"ถ้าเอ็งกลัว เอ็งก็ไม่ต้องไปเวียตนาม อยู่กับข้า ข้าจะบวชให้"

บุญหลงหัวเราะ แล้วมองหน้าหลวงตา

"ไม่สำเร็จหรอกครับ หลวงตา ผมไปแน่"

"ถ้าไป เอ็งก็ต้องไม่กลัว ความกลัวจะทำให้เอ็งยิงปืนไม่ได้ดี เปลืองกระสุน"

"เพราะอะไรครับ ?"

"เพราะความกลัว ทำใจให้ขาดสมาธิ เสียสติ ฟุ้งซ่าน ตัวและใจสั่น เช่นพรานป่าที่ขี้ขลาดตาขาว ได้ยินอะไร หรือเห็นอะไรยังไม่ทันสังเกตให้ชัดเจน สาดลูกปืนแล้ว คนไม่กลัวขวัญดีใจเย็น ยิงนัดเดียวได้นกหลายตัว แต่คนขี้ขลาดขวัญอ่อน เสียกระสุนเป็นตับ ๆ บางทีไม่ได้นกสักตัว"

และแล้ว วันไปเวียนนามของบุญหลงก็มาถึง เขามากราบขอพรหลวงตา หลวงตามอบพระเครื่องให้หนึ่งองค์ และกระดูกแม่ของเขาในโกฐอีกชิ้น สำหรับพระนั้น หลวงตาบอกว่าจะได้เป็นพระเครื่องยึดเหนี่ยวเตือนสติให้รำลึกถึงพระพุทธคุณ และบูชาด้วยการสวดมนต์ภาวนาข้อสำคัญอย่าไปนึกอ้อนวอนให้พระท่านช่วยฆ่าคอมมูนิสต์ได้มาก ๆ ก็แล้วกัน เพราะพระท่านไม่เคยช่วยให้คนฆ่ากัน เพียงแต่นึกยึดเอาบารมีของพระคุ้มครองให้ปลอดภัย แล้วพระจะช่วย สำหรับกระดูกมารดาของบุญหลงนั้น หลวงตาเล่าเรื่องจริงเรื่องหนึ่งให้ฟังว่า เมื่อสงครามโลกครั้งที่แล้ว ทหารหนุ่มคนหนึ่งไปสงคราม เข้าต่อสู้กับข้าศึก ทุกครั้งที่เขายิงปืนในกลุ่มควันปืน จะมีภาพดวงหน้าแม่บังเกิดเกล้าของตัวปรากฏขึ้นจาง ๆ แล้วก็หายไป ทำให้ทหารหนุ่มคนนั้นคิดว่าแม่คงตาย เพราะลูกระเบิดลงกรุงเทพ ฯ แล้วใบหน้าแม่ในควันนั้น คงจะเป็นดวงวิญญาณของท่าน แต่เมื่อสงครามเลิก กลับบ้านที่กรุงเทพ ฯ แม่เขายังปกติอยู่ เขาจึงเล่าเรื่องนี้ให้แม่ฟังแม่ก็บอกว่า นั่นแหละความรักความห่วงใยของแม่ละเพราะแม่ห่วงคิดถึงลูกมาก วิตกว่าจะเป็นอันตราย ไม่มีวิธีใดดีกว่าสวดมนต์ ภาวนา อ้อน วอน สิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ ให้ปกปัก รักษาลูก ให้รอด กลับมา หลวงตาสรุปว่า ความรักของผู้บังเกิดเกล้า เป็นความรักที่บริสุทธิ์และศักดิ์สิทธิ์สามารถจะคุ้มครองลูกได้ ยิ่งลูกตกไปสู่ถิ่นที่มีอันตรายด้วยแล้ว ความรักความห่วงของพ่อแม่จะมีพลังแรงกล้ายิ่งขึ้น ฉะนั้นลูกทุกคนไม่ควรดูเบาความรักของพ่อแม่ ยิ่งเป็นบุญหลงด้วยแล้วก็ต้องระวัง และคารวะมารดาให้มาก แม้ท่านจะไม่ได้ชุบเลี้ยง นำมาฝากถวายหลวงตาไว้ก็ไม่ใช่หมายความว่าแม่ไม่รักบุญหลง แต่เพราะเห็นว่าตัวเองอยู่ในฐานะตกต่ำไร้เกียรติ พลาดพลั้งจนกู้ไม่คืนแล้ว ก็เกรงว่าความตกต่ำของตัวเอง จะพลอยฉุดรั้งให้ลูกเต้าตกอับไปด้วย จึงสู้ตัดความเสน่หาอาลัย

เสีย นำมาฝากถวายหลวงตา ที่หลวงตามั่นใจว่าทายเจตนาของแม่บุญหลงไม่ผิด ก็คือคำพูดประโยคที่ว่า

"ให้มันเซ่ออยู่ในวัด ดีกว่าฉลาดอยู่ในซ่อง"

ชีวิตของช้อย ต้องมัวหมองอยู่ในซ่อง และตายในซ่อง แต่ความรักของช้อยที่มีต่อลูกนั้น เป็นความรักที่สะอาด ไม่มีมลทิน เพราะฉะนั้น บุญหลงต้องเคารพเทิดทูนแม่ นำกระดูกของแม่ติดตัวไว้ตลอดเวลา แล้วจะปลอดภัย

บุญหลงก้มกราบหลวงตา พร้อมกับน้ำตาไหลพรากทีเดียว แล้วก็จากไป ได้ไปร่วมวีรกรรมที่เป็นข่าวกระฉ่อนโลก ประเทศต่าง ๆ พากันสดุดีวีรกรรมของจงอางศึกแห่งไทยแลนด์ คนไทยพากันยินดีไปทั่วประเทศ แต่หลวงตากระวนกระวายใจมาก ถึงจะทราบว่าทหารไทยตายเพียง ๘ คนเท่านั้น แต่ก็หวั่นใจว่า ในจำนวน ๘ คนนั้นจะมีบุญหลงร่วมด้วย เพิ่งจะรู้สึกระยะนี้เองว่า ปุตฺโต คีเว บุตรเป็นห่วงผูกคอ ซึ่งเคยนำเทศน์สอนให้สติคนมีลูกมีเต้าบ่อย ๆ นั้น มันหมายความว่ากระไร เพราะหลวงตาวิตกห่วงใยบุญหลง ถึงกับขบฉันไม่ได้จำวัดผวาทีเดียว เพิ่งจะมาโล่งหัวอกตอนที่ได้รับจดหมายของร้อยโทบุญหลง ธรรมรักษานี่แหละ

๒๓ พฤษภาคม ๒๕๑๑

เรื่องของบุหรี่

โดย **นายแพทย์ชัยเวช นุชประยูร**

บุหรี่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในทุกวงสังคมของโลกปัจจุ-บัน แม้ว่าจำนวนผู้ที่นิยมสูบบุหรี่ในประชาชนทั่วไปยังไม่มีแนวโน้มว่าจะลดลงก็ตาม แต่ในกลุ่มชนที่มีความรู้เกี่ยวกับอันตรายจากบุหรี่ดี เช่นพวกแพทย์นั้นแนวโน้มของการสูบบุหรี่ได้ลดลงมาก ดังปรากฏในสถิติของการสำรวจอัตราการสูบบุหรี่ของแพทย์ชาวอังกฤษดังต่อไปนี้

ในปี	๑๙๕๑	๔๕ %	ของแพทย์สูบบุหรี่
ในปี	๑๙๕๘	๓๒ %	,,
และ ในปี	๑๙๖๖	๒๐ %	,,

ในระยะแรก ๆ ของการสูบบุหรี่ ผู้เริ่มสูบทุกคนคงไม่พึงใจต่อกลิ่นและรสของควันบุหรี่นัก และมักมีอาการไม่สบายต่าง ๆ ร่วมไปด้วยเป็นต้นว่า คลื่นไส้, น้ำลายสอ, เจ็บคอ, เวียนศีรษะ และเบื่ออาหารต่อเมื่อสูบบ่อย ๆ เข้าร่างกายเกิดความเคยชิน อาการไม่สบายต่าง ๆ ก็จะลดน้อยลงจนไม่มี ยิ่งกว่านั้นผู้ที่ติดบุหรี่ยังเกิดการติดใจในรสของบุหรี่จนไม่สามารถจะเลิกได้อย่างง่าย ๆ ทุกครั้งที่ไม่ได้สูบ ผู้ติดบุหรี่จะเกิดความรู้สึกไม่สบายใจ หงุดหงิด คิดอะไรไม่ออก แต่ถ้าได้สูบสักพักจะรู้สึกว่าสมองโปร่ง ความคิดคล่องแคล่วขึ้น และอารมณ์แจ่มใส

ท่านเคยคิดบ้างไหมว่า ในบุหรี่มีอะไรจึงทำให้หลายท่านติดใจและตัดใจเลิกสูบได้ด้วยความลำบากอย่างยิ่ง สารต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประกอบของควันบุหรี่ให้โทษต่อร่างกายและชีวิตหรือไม่เพียงใด การได้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบุหรี่อาจจะช่วยให้หลายท่านที่ยังไม่ติดบุหรี่หาทางหลีกเลี่ยง ส่วนท่านที่ติดบุหรี่แล้วจะได้ตัดใจเลิกสูบได้อย่างเด็ดขาดขึ้น

ส่วนประกอบของควันบุหรี่

เท่าที่มีผู้วิเคราะห์ไว้ พบว่าในควันบุหรี่มีสารเคมีทั้งที่ให้โทษและไม่ให้โทษแก่ร่างกายถึง ๑๐๐๐ ชนิด ส่วนที่ให้โทษต่อร่างกายได้แก่

๑. **นิโคติน** นิโคตินเป็นอัลคาลอยด์สีขาว ละลายน้ำได้ ระเหยได้ เมื่อถูกอากาศจะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล ได้มีผู้สามารถแยกนิโคตินจากบุหรี่ได้ตั้งแต่ปี ๑๘๒๘ ปริมาณของนิโคตินในบุหรี่แต่ละชนิดมีจำนวนแตกต่างกันไปจาก ๐.๑–๓.๐ มิลลิกรัม/มวน หรือประมาณ ๒.๐ มิลลิกรัม/มวน โดยเฉลี่ย

"นิโคติน" เป็นสารพิษชนิดหนึ่งซึ่งสามารถทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิตได้ อาการไม่สบายต่าง ๆ ที่ปรากฏแก่ผู้ที่เริ่มสูบนั้นเป็นฤทธิ์ของนิโคตินนั่นเอง และเป็นที่เชื่อกันว่าการติดบุหรี่ก็เป็นผลของนิโคตินในบุหรี่เช่นกัน ที่เชื่อเช่นนี้เพราะในผู้ที่ติดบุหรี่และพยายามจะอดบุหรี่นั้น ความอยากบุหรี่จะลดลงหรือหายไปเมื่อให้นิโคตินแทน

นิโคติน ออกฤทธิ์ต่อร่างกายหลายแห่งด้วยกันคือ

๑. ฤทธิ์ต่อระบบประสาท กลไกของการออกฤทธิ์ค่อนข้างซับซ้อน สรุปได้ว่าในขนาดน้อย ๆ จะให้ผลในทางกระตุ้น และในขนาด

มาก ๆ จะให้ผลในทางกด ในขณะใช้ความคิด การสูบบุหรี่สักมวน จะทำให้ความคิดแจ่มใสขึ้น อย่างที่เรียกว่า "หัวแล่น" และขณะที่มีความเครียด สูบบุหรี่หลายมวนติดต่อกันจะช่วยให้อารมณ์สงบขึ้น ดังนี้เป็นต้น

๒. ฤทธิ์ต่อหัวใจและหลอดเลือด เกิดจากการที่นิโคตินกระตุ้นต่อมเปลือกหมวกไต (ต่อมอดรีนัล) ทำให้มีการหลั่งของฮอร์โมนอดรีนาลิน และ นอร์อดรีนาริน มีผู้ศึกษาไว้ว่า การสูบบุหรี่ ๑—๒ มวนจะทำให้หัวใจเต้นเร็วขึ้น ๑๕-๒๕ ครั้ง/นาที และความดันเลือดสูงขึ้น ๑๐-๒๐ มม. ปรอท ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากการสูบบุหรี่ทำให้มีการหลั่งของฮอร์โมน อดรีนาลิน และนอร์อดรีนาลิน

๓. ฤทธิ์อื่น ๆ ได้แก่

๓.๑ นิโคติน ทำให้มีการหลั่งกรดไขมันในเลือดเพิ่มขึ้น และทำให้เลือดจับตัวได้ง่ายขึ้น ซึ่งเป็นผลให้มีก้อนลิ่มเลือดเกาะที่ผนังชั้นในของหลอดเลือดฝอยได้ง่าย และเกิดการตีบตันของเส้นเลือด

๓.๒ นิโคตินทำให้การบีบตัวของกระเพาะอาหารและลำไส้ลดลง และมีการหลั่งน้ำกรดมากขึ้น ผู้ที่เป็นแผลเปื่อยของกระเพาะอาหารถ้าสูบบุหรี่ แผลจะหายช้า

๓.๓ นิโคติน ทำให้ความอยากอาหารลดลง ผู้สูบบุหรี่มักมีน้ำหนักลด

๓.๔ นิโคติน ทำให้ปัสสาวะลดลง

๒. คาร์บอนมอนอกไซด์ ซึ่งเป็นสารที่เกิดจากการเผาไหม้ไม่สมบูรณ์ ปริมาณของคาร์มอนนอกไซด์ในบุหรี่นั้นมีไม่ต่ำกว่า ๔๐๐ p.p.m. ซึ่งเป็นจำนวนที่มากพอที่จะทำให้เกิดคาร์บอกซีฮีโมโกลบินในเลือดได้ ๕ –๑๐ %

๓. สารที่ก่อการระคายเคืองต่อเยื่อบุหลอดลมและถุงลม ได้แก่ Acrolein, NO_2 (ไนโตรเจนไดออกไซด์), SO_2 (ซัลเฟอร์ไดออก-ไซด์), HCN (ไฮโดรเจนไซยาไนด์) ฯลฯ

๔. สารที่ทำให้เกิดมะเร็ง ส่วนใหญ่เป็นสารประเภทไฮโดร-คาบอน (Polycyclic Aromatic Hydrocarbon) เช่น Benzpyrene เป็นต้น สารเหล่านี้เกิดขึ้นจากการเผาไหม้ที่อุณหภูมิสูง ๆ การเผาไหม้ของบุหรี่นั้นมีอุณหภูมิสูงถึง ๘๘๐° องศาเซนติเกรด ยิ่งอุณหภูมิของการเผาไหม้สูงเท่าใด สารไฮโดรคาร์บอนก็ยิ่งเกิดมากขึ้นเท่านั้น บุหรี่ราคาแพงมักมีอุณหภูมิของการเผาไหม้ต่ำกว่าบุหรี่ราคาถูก ๆ

นอกจากสารไฮโดรคาร์บอนแล้ว ในควันบุหรี่ยังมี สารหนูและสารกัมมันตภาพรังสีบางตัว เช่น Polonium ซึ่งเป็นสาเหตุของการเกิดมะเร็งด้วย สารเหล่านี้ปรากฏอยู่ในส่วนที่เป็นขี้กล้อง

ควันบุหรี่กับควันจากท่อไอเสียรถยนต์

ทั้งในควันบุหรี่และควันจากท่อไอเสียรถยนต์ มีสารประเภทไฮโดรคาร์บอน, คาร์บอนมอนนอกไซด์, ไนโตรเจนไดออกไซด์ และซัลเฟอร์ไดออกไซด์เหมือนกัน จะต่างกันก็ตรงที่ควันจากท่อไอเสียรถ-ยนต์ไม่มีนิโคติน ซึ่งทำให้เสพติดได้อย่างบุหรี่เท่านั้น

ถ้าจะเปรียบเทียบความเข้มข้นของสารต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประ-กอบอยู่ในควันบุหรี่ กับควันจากท่อไอเสียรถยนต์แล้ว จะพบว่าไม่ต่างกันเท่าใดนัก ดังนั้นการอัดเอาควันบุหรี่เข้าปอดจึงไม่ต่างอะไรกับการอัดเอาควันจากท่อไอเสียรถยนต์เข้าปอดเลย

โทษของบุหรี่ต่อร่างกาย พอสรุปได้ดังนี้คือ

๑. ทำให้อายุสั้น น้ำหนักตัวลด เบื่ออาหาร

๒. ทำให้เกิดมะเร็งปอดง่ายขึ้น

๓. ทำให้เกิดโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรังและการเสื่อมของถุง-ลมในปอด
๔. ทำให้เกิดโรคหลอดเลือดหัวใจตีบง่ายขึ้น
๕. ทำให้เกิดแผลในกระเพาะอาหารหายช้า
๖. ทำให้เกิดโรคของฟันและเหงือก
๗. ในคนท้องที่สูบบุหรี่จัดเด็กที่เกิดจะตัวเล็ก
๘. บุหรี่บางชนิดที่มี HCN ปริมาณสูง ๆ สูบแล้วทำให้ตาบอดได้

การสูบบุหรี่ทำให้อายุสั้น

เรื่องนี้มีผู้ศึกษาไว้มากทั้งในอังกฤษ อเมริกา คานาดา และยุโรป โดยการสำรวจอัตราตายของประชากรในประเทศต่าง ๆ เหล่านั้นได้ผลตรงกันว่าพวกที่สูบบุหรี่มีอัตราตายโดยเฉลี่ยสูงเป็น ๒-๓ เท่าของพวกที่ไม่สูบบุหรี่ และอัตราตายนี้จะยิ่งสูงมากขึ้นในพวกที่สูบบุหรี่จัด

Dr. Hammond นักสถิติชาวอเมริกัน ได้คำนวนไว้ว่า พวกที่สูบบุหรี่มีชีวิตสั้นกว่าพวกที่ไม่สูบบุหรี่ประมาณ ๕ ปีโดยเฉลี่ย ยิ่งจำนวนการสูบบุหรี่ต่อวันมากขึ้น ความยืนยาวของชีวิตก็จะยิ่งลดลงกว่าที่ควรจะเป็นมากขึ้น

บุหรี่กับการเกิดมะเร็ง

ในปี ๑๙๕๐ ได้มีผู้ทดลองเอา Tobacco Tar (ขี้กล้อง) ป้ายลงบนหลังหนูตะเภาซ้ำที่เดียวกันอยู่เป็นเดือน ๆ ปรากฏว่าบริเวณที่ป้ายเกิดเป็นมะเร็งขึ้น ต่อมาได้มีผู้ทดลองให้สุนัขสูบบุหรี่โดยเจาะรูหลอดลมของสุนัขไว้และต่อเข้ากับเครื่องมือสูบบุหรี่ พบว่าหลังจากให้สุนัขสูบบุหรี่วันละ ๙—๑๐ มวน เป็นเวลา ๒½ ปี สุนัข ๑๒ ตัวใน ๘๖ ตัว เกิดเป็นมะเร็งของปอดและหลอดลมขึ้น การทดลองเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ในบุหรี่มีสารที่ทำให้เซลล์ธรรมดากลายเป็นมะเร็งได้

จากการสำรวจอัตราตายด้วยโรคมะเร็งปอดในผู้ที่มีอายุเกิน ๓๕ ปีขึ้นไป ในประเทศอังกฤษพบว่า พวกที่สูบบุหรี่วันละ ๑๐ มวน มีอัตราตายด้วยโรคมะเร็งปอดเป็น ๑๐ เท่าของพวกที่ไม่สูบ พวกที่สูบวันละ ๒๐—๓๐ มวน มีอัตราตายเป็น ๒๐ เท่า และ ๓๐ เท่าของพวกที่ไม่สูบตามลำดับ

ที่ประเทศอเมริกาเมื่อเร็ว ๆ นี้ ได้มีพยาธิแพทย์ ๒ ท่านคือ Dr. Stout และ Dr. Auerbach ร่วมกับ Dr. Hammond นักสถิติ ทำการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุหรี่กับมะเร็งปอด โดยพยาธิแพทย์ทั้งสองมีหน้าที่ตรวจดู พยาธิสภาพ และการเปลี่ยนแปลงของเซลล์ ของหลอดลม-และปอดจากศพชายและหญิงที่ตายด้วยโรคต่าง ๆ เป็นจำนวนรวมทั้งสิ้น ๑๕๒๒ ศพ ส่วนนักสถิติเป็นผู้จดประวัติการสูบบุหรี่ของผู้ตายเหล่านั้นไว้ และนำมาเปรียบเทียบได้ดังนี้ :—

ในพวกที่ไม่สูบบุหรี่ พบมีเซลล์ผิดปกติซึ่งบ่งชี้ว่าอาจจะกลายเป็นมะเร็งปอดในเวลาต่อไปเพียง ๓.๘ % และไม่พบมะเร็งของหลอดลมเลย

ในพวกที่สูบบุหรี่ พบดังนี้

ผู้ที่สูบบุหรี่น้อยกว่าครึ่งซองต่อวัน	พบเซลล์ผิดปกติ ๙๐.๖ %
	และพบมะเร็งเกิด ๐.๓ %
ผู้ที่สูบบุหรี่ ½ ถึง ๑ ซองต่อวัน	พบเซลล์ผิดปกติ ๙๗.๐ %
	และพบมะเร็งเกิด ๐.๘ %
ผู้ที่สูบบุหรี่ ๑–๒ ซองต่อวัน	พบเซลล์ผิดปกติ ๙๙.๓ %
	และพบมะเร็งเกิด ๔.๓ %
ผู้สูบบุหรี่มากกว่า ๒ ซองต่อวัน	พบเซลล์ผิดปกติ ๙๙.๖ %
	และพบมะเร็งเกิด ๑๑.๔ %

การศึกษานี้แสดงว่า ผู้ที่สูบบุหรี่จัดมีอัตราการเกิดมะเร็งปอดสูงกว่าผู้ที่ไม่สูบบุหรี่มาก

บุหรี่กับการเกิดโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรังและการเสื่อมของถุงลมในปอด

นักเลงบุหรี่จำนวนไม่น้อยมีอาการไอเรื้อรัง ในระยะแรก ๆ ของโรคหลอดลมอักเสบนั้น อาการไอมักเกิดในตอนเช้า ๆ เท่านั้น แต่เมื่อโรคเป็นมากขึ้น อาการไอก็มีมากขึ้น และในระยะท้าย ๆ ของโรคจะมีอาการเหนื่อยควบคู่ไปด้วย ซึ่งเป็นผลของโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรังร่วมกับการเสื่อมของถุงลมในปอด สถิติจากอเมริกาแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่สูบ-บุหรี่มีโรคหลอดลมอักเสบเป็น ๖ เท่าของพวกไม่สูบบุหรี่

ในควันบุหรี่มีสารหลายชนิดซึ่งระคายเคืองต่อเยื่อบุหลอดลม ตัวสำคัญได้แก่ Acrolein NO_2 และ SO_2 สารเหล่านี้จะทำให้การพัดโบกของ Cilia ที่เยื่อบุหลอดลมเสียหน้าที่ไป ทำให้สิ่งแปลกปลอมต่าง ๆ เช่นเชื้อ-โรค เข้าถึงหลอดลมได้สะดวก และเกิดการอักเสบได้ง่ายขึ้น ผลของการอักเสบของหลอดลมติดต่อกันเป็นเวลานาน ๆ ทำให้เยื่อบุหลอดลมหนาขึ้น ซึ่งเป็นผลให้รูของหลดลมตีบเล็กลง ยิ่งการตีบของหลอดลมมีมาก การระบายอากาศจากบรรยากาศสู่ถุงลมและจากถุงลมสู่บรรยากาศเป็นไปได้ไม่สะดวกมากขึ้น ทำให้ออกซิเจนในเลือดน้อยลง และคาร์บอนไดออก-ไซด์คั่ง ภาวะการขาดออกซิเจนและการคั่งของคาร์บอนไดออกไซด์เป็นสาเหตุให้ผู้ป่วยเสียชีวิตลงในระยะท้าย ๆ ของโรค

บุหรี่ก้นกรองกับการสูบบุหรี่เหลือก้านยาว

ได้มีผู้ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบควันบุหรี่จากบุหรี่ก้นกรอง-กับบุหรี่ธรรมดาชนิดเดียวกันขนาดและความยาวเท่ากัน พบว่า บุหรี่ก้น-

กรองสามารถลดปริมาณของ Tobacco Tar และนิโคตินลงได้ประมาณหนึ่งในสาม

ก้นบุหรี่โดยปกติทำหน้าที่ดักเอา Tar และนิโคติน จากควันบุหรี่ไว้ ดังนั้นการสูบบุหรี่เหลือก้นยาวจึงดีกว่าสูบบุหรี่เหลือก้นสั้น เพราะยิ่งสูบเหลือก้นบุหรี่สั้นลงเท่าใด ปริมาณ Tar และนิโคตินในควันบุหรี่ก็จะยิ่งเข้มข้นมากขึ้นตามลำดับ

การสูบซิการ์และการสูบกล้อง

ผลการศึกษาอัตราตายด้วยโรคมะเร็งปอดก็ดี โรคหลอดลมอักเสบก็ดี ในพวกที่สูบซิการ์หรือสูบกล้องกับพวกที่ไม่สูบบุหรี่ พบว่าไม่มีความแตกต่างกันเลย ทั้งนี้เป็นเพราะควันจากการสูบซิการ์และการสูบกล้องฉุนเนื่องจากมีปริมาณของ Tar และนิโคตินมากกว่าควันบุหรี่ที่มวนด้วยกระดาษ ซึ่งจะทำให้ผู้สูบซิการ์หรือกล้องไอมากและสำลักถ้าอัดควันเข้าไป ดังนั้นผู้สูบซิการ์และกล้องโดยทั่วไปจึงไม่นิยมอัดควันซิการ์เข้าปอดเพียงแต่สูบและพ่นควันออกมาเท่านั้น

โรคที่ต้องงดสูบบุหรี่โดยเด็ดขาด

๑. โรคปอดและหลอดลมทุกชนิด ผู้ที่เป็นหืดก็ดี ปอดอักเสบก็ดี วัณโรคก็ดี ควรงดสูบบุหรี่โดยเด็ดขาด เพราะการสูบบุหรี่จะทำให้โรคหายช้า และเกิดโรคแทรกได้ง่าย ยิ่งผู้ที่เป็นโรคถุงลมพองและหลอดลมอักเสบด้วยแล้ว การสูบบุหรี่นอกจากจะทำให้การรักษาไม่ได้ผลแล้วยังเร่งให้ถุงลมและหลอดลมเสื่อมเร็วขึ้นด้วย

๒. โรคของหัวใจและหลอดเลือดทุกชนิด โดยเฉพาะโรคที่เรียกว่า "Burger's Disease" ซึ่งเป็นโรคพบเฉพาะในผู้ที่สูบบุหรี่เท่านั้น

โรคนี้เกิดจากเส้นเลือดปลายมือปลายเท้าตีบตัน ทำให้เกิดการตายของนิ้วมือนิ้วเท้าได้ และมีอาการปวดแสนสาหัส ผู้ที่เป็นโรคนี้ต้องงดสูบบุหรี่โดยเด็ดขาด

๓. โรคเบาหวาน โรคเบาหวานเป็นแฟคเตอร์สำคัญของการเกิดโรคหลอดเลือดหัวใจตีบอยู่แล้ว การสูบบุหรี่ของผู้ที่เป็นโรคเบาหวานจะช่วยเร่งให้เกิดโรคหลอดเลือดหัวใจตีบเร็วขึ้น

๔. โรคความดันเลือดสูง การสูบบุหรี่จะทำให้การรักษาไม่ค่อยได้ผล เพราะนิโคตินเองมีฤทธิ์ทำให้ความดันเลือดสูงขึ้น

๕. โรคแผลในกระเพาะอาหาร การสูบบุหรี่ทำให้แผลหายช้า

๖. ผู้ที่ได้รับการผ่าตัด ไม่ว่าจะเป็นผ่าตัดหน้าท้อง หรือผ่าตัดปอดโดยตรง ควรงดสูบบุหรี่อย่างน้อย ๑ สัปดาห์ เพื่อลดอัตราแทรกซ้อนหลังผ่าตัดซึ่งพบในพวกที่สูบบุหรี่ได้มากกว่า

๗. นักกีฬาไม่ควรสูบบุหรี่ เนื่องจากบุหรี่มีคาร์บอนมอนนอกไซด์ ๔๐๐ p.p.m ซึ่งจำนวนดังกล่าวทำให้เลือดมีคาร์บอกซีฮีโมโกลบินถึง ๑๐% ซึ่งเป็นผลให้ความสามารถในการนำเอาออกซิเจนของเม็ดเลือดเสียไป ทำให้นักกีฬาที่สูบบุหรี่รู้สึกเหนื่อยเร็วกว่าปกติ

การเลิกบุหรี่

การเลิกบุหรี่เป็นเรื่องยากสำหรับคนที่มีกำลังใจอ่อน แต่ไม่ยากสำหรับคนที่มีกำลังใจเข้มแข็ง ความจริงบุหรี่ไม่ใช่ยาเสพติดร้ายแรงเหมือนฝิ่นหรือเฮโรอิน การที่ผู้ติดบุหรี่บางคนพยายามเลิกแต่เลิกไม่สำเร็จคงเป็นเพราะไม่มีความตั้งใจอย่างจริงจังที่จะเลิกมากกว่า อาจเป็นเพราะยังมองไม่เห็นอันตรายที่จะเกิดจากการสูบบุหรี่นั้นเอง

มีสถิติจากอังกฤษ แสดงให้เห็นว่า ในพวกที่อดบุหรี่อย่างจริงจัง คืออดบุหรี่มาแล้ว ๑๐ ปี (ไม่ว่าจะสูบมานานเท่าใดก็ตาม) มีอัตราการตายเท่ากับพวกที่ไม่สูบบุหรี่ในหมวดอายุเดียวกัน ดังนั้นผู้ที่กำลังคิดเลิกสูบบุหรี่ไม่ควรจะลังเลใจ

สิ่งที่ผู้จะเลิกบุหรี่ควรทราบก็คือ ความอยากบุหรี่และอาการต่าง ๆ เป็นต้นว่า นอนไม่หลับ เหงื่อออก หงุดหงิด จะมีมากที่สุดเฉพาะ ๓ วันแรกของการอดบุหรี่เท่านั้น ความรู้สึกอยากจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับกำลังใจ คนที่มีกำลังใจเข้มแข็งจะรู้สึกอยากน้อยกว่าคนที่มีกำลังใจ-อ่อน ดังนั้นผู้ที่ต้องการเลิกบุหรี่จะต้องมีความตั้งใจจริงว่าจะเลิกและจะทนอาการต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นซึ่งจะเกิดในช่วง ๒—๓ วันแรกของการอดบุหรี่ให้ได้เท่านั้น ในระยะนั้นอาจเคี้ยวหมากฝรั่งหรืออมลูก-กวาดแทน และควรหาทางหลีกเลี่ยงการพบปะกับผู้ที่สูบบุหรี่เสียชั่วคราวด้วย

คำแนะนำสำหรับผู้ที่ยังเลิกสูบบุหรี่ไม่ได้

๑. พยายามสูบบุหรี่ให้น้อยลง เช่นลดจากวันละซองเป็นเพียงวันละ ๒—๓ มวน เพราะยิ่งลดจำนวนลงมากเท่าใดอันตรายก็ยิ่งจะลด-น้อยลงเท่านั้น

๒. อย่าอมควันและอัดควันบุหรี่เข้าปอด เพียงการอมควันไว้ในปากร่างกายก็จะดูดซึมนิโคตินได้ถึง ๑๐ % ยิ่งการอัดควันเข้าปอดการดูดซึมของนิโคตินยิ่งมีมากขึ้น ซึ่งจะก่อความระคายเคืองต่อปอดยิ่งขึ้นด้วย

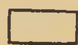
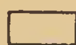
๓. ควรสูบซิการ์หรือสูบกล้องแทนการสูบซิกาแรต

๔. ถ้าสูบซิกาแรต ควรสูบชนิดก้นกรอง หรือสูบโดยเหลือก้นยาว อย่าสูบจนเหลือก้นสั้น

๕. ควรเลือกสูบบุหรี่ชนิดที่มีปริมาณของ Tar และ นิโคติน ต่ำ ๆ (บุหรี่นอกมักมีบอกไว้)

๖. ในผู้ที่อายุเกิน ๔๐ ปีขึ้นไป ควรทำการตรวจหัวใจทุกปี เอ็กเรย์ปอดทุก ๖ เดือน เพื่อจะได้ตรวจพบโรคหัวใจและโรคมะเร็งปอดแต่เนิ่น ๆ

การรักษาโรคมะเร็งปอดให้ได้ผลดีนั้น จะต้องรักษาในระยะแรก ๆ เพราะโรคนี้ในปัจจุบันสามารถรักษาด้วยการผ่าตัดในระยะเริ่มแรกของโรคเท่านั้น

พิมพ์ที่โรงพิมพ์วิบูลย์กิจ ๘๓/๔๐ มุมวัดตรีทศเทพ กรุงเทพมหานคร โทร. ๘๑๑๘๕๗
นางนวลจันทร์ พรพิบูลย์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๑๗